Ermeni Soykırımı ve Tarihin İnatçılığı

Nazaret Vartanoğlu

UMUT YAYIMCILIK

Umut Yayımcılık Ermeni Soykırımı ve Tarihin İnatçılığı N. Vartanoğlu

Ermeni Soykırımı ve Tarihin İnatçılığı

Nazaret Vartanoğlu

-Umut Yayımcılık-

Umut Yayımcılık
Mayıs 2011

ISBN: 978-975-7919-55-1

Baskı: Yön Matbaacılık
Davutpaşa Cad. 75/2 B 366
Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 544 66 34

UMUT YAYIMCILIK VE BASIM SAN. LTD. ŞTİ
Yönetim yeri: Gureba Hüseyin Ağa Mh. İmam Murat Sk. No: 8/1
Aksaray-Fatih/İstanbul
Tel: (0212) 521 34 30 Faks: (0212) 621 61 33
e-posta: umutyayimcilik@ttmail.com

ÖNSÖZ

Geçen yüzyılın başlarına tekabül eden tarihsel bir gerçeklik olarak Ermeni Soykırımı, uzun bir dönem insanlığın gündeminden hep gizlenmiştir. Geçtiğimiz yüzyılın ilk soykırımı, muhatapları tarafından dünya düzeyinde uzun bir süre halklardan gizlenmeye çalışılmış ve hep tabu boyutunda tutulmuştur. Bu soykırımı gerçekleştiren Osmanlı İmparatorluğu ve sonraki takipçisi TC ile emperyalist efendileri tarafından bu kanlı tarih, geçtiğimiz yüzyılın uzunca bir sürecinde dünya halklarından gizlenmiştir.

Ancak kapitalizmin emperyalist aşamasının ilk soykırımı olarak Ermeni Soykırımı, giderek tarihsel materyalizmin toplumsal işlerliği sonucu, bir sır olmaktan da çıkmıştır. Ve yakın bir döneme kadar Türkiye toplumunda da tabu olan bu soykırım, artık bu boyutun dışına çıkmıştır. Köhneyen sistemin ve giderek derinleşen çelişkilerin dayatması sonucu bir döneme kadar gizlenen soykırım artık açıktan gündemde yer almaktadır. Tüm resmi inkarlara rağmen soykırım gerçeği artık eskisi gibi kamufle edilememektedir.

Sınıfsal ve siyasal baskılarını her geçen gün daha da katmerli boyutlara tırmandıran Türk egemen sınıfları, bu sınıf çelişkilerini türeten maddi ve sosyal yapının bekası için, ezilen ulus ve azınlıklar üzerindeki ulusal baskısını da tırmandırarak devam ettirmektedir. Ermeni Soykırımını gizleyen ve reddeden sistem sahipleri, aynı şekilde Kürt ulusu üzerindeki milli baskı ve zulmü de yadsımaktadır. Ancak sistem günümüzde uyguladığı politikalarla bu ulusal çelişkileri artık kendi kontrolünde tutmakta zorlanmaktadır. Tam da bu nedenle de daha da saldırganlaşmaktadır.

Nitekim bu saldırganlığın sonucu ile Hrant Dink katledilmiştir. Hrant Dink'in öldürülmesi, soykırım ve Ermeni sorununu daha da güncelleştirmiştir. 10 yılı aşkın bir süre boyunca Ermeni jenosidini araştıran ve inceleyen Hrant Dink'in katledilmesi, gerçekte devletin teşhirini de beraberinde getirmektedir. Bunun sonucu olarak bu cinayette maşa olarak kullanılanların "tutuklanma"larıyla, cinayetin perde arkasındaki gerçeklik gizlenmek istenmişse de, daha önce işlenen cinayetlerin oluşturduğu birikim sonucu, jenositle ilintili gerçekliği deşifre etmiştir.

Hrant Dink'in öldürülmesi, Ermeni halkı üzerindeki baskıların ne kadar da kronikleştiğinin göstergesi ve 1915-1923 yılları arasındaki soykırımın günümüzdeki uzantısıdır. Hrant'ın katledilmesi, Osmanlılara tekabül eden dönemin baskı aygıtının gerçekleştirdiği Ermenilere yönelik resmi soykırımın, günümüzdeki yansımasıdır. Ve Hrant Dink'in şahsındaki katliamla tüm Ermeniler hedef alınmıştır. Onun içindir ki, tüm Ermeniler ve demokrat, devrimci ve tüm ilerici hatta yer alanlar Hrant'ın katledilmesinden derin acı duymuşlardır. Öyle ki, Türkiye topraklarında bir asra yakın gizli tutulan soykırım acısı, son süreçlerdeki birikimin oluşturduğu sıçrama sonucu artık coğrafyamızın gündeminde de yer almaktadır. Soykırımı inkar eden resmi tez belki toplumun çoğunluğu tarafından hala savunulmaktadır, ama diğer taraftan artık tabu olmaktan da çıkmıştır.

Hrant, bir Ermeni aydının varlığına tahammül edilemediği için katledilmiştir. Ama bu cinayeti işleyenler umduklarını bulamamışlardır. Zira onun öldürülmesi soykırım gerçeğini daha da deşifre etmiştir. Öyle ki, Hrant'ın cenazesine katılan görkemli kalabalık tarafından taşınan pankartlarla "*Hepimiz Ermeni'yiz*", "*Hepimiz Hrant Dink'iz*" vb. sloganlarla tarihte ilk defa bu boyutlarda Ermenilere sahip çıkılmış, egemenlerin şovenizmi ve her türlü saldırganlığı mahkum edilmiştir.

TC devletinin, bir önceki arkaik devletin gerçekleştirdiği jenosidi ret ve inkar etmesi, o devletin çağımız koşullarındaki devamı olmasının sonucudur. TC önceli olan devletin tarihine bütünüyle sahip çıkmakta ve tümden savunmaktadır. Dolayısıyla mevcut devletin, bağrından çıktığı

gerici devletin günümüzdeki temsilciliğini yapması ve geçmişin tarihine tümden sahip çıkması, gerçekte *mürteci* niteliğinin ürünüdür. Başta ordu olmak üzere devletin hep lafzını yaptığı irticai tutum, mürteciliğe tekabül etmektedir ve ordunun sıkça gösterdiğinin aksine, salt dini motiflerle sınırlı değildir. Bu nitelik bir bütün olarak gericiliğin karakteristik yansımasıdır. Dolayısıyla devletin en temel kurumu ordu da dahil tüm kurumlarıyla TC devleti tümden irticai-gerici ve faşist bir devlettir. Böylesi bir devletin bir jenosidi kabullenmesi ve mahkum etmesi de açıktır ki doğasına aykırıdır.

Soykırımı kabul etmeyen bu gerici devlet tarih karşısında inkarcıdır. Bu yüzden de tarihi ya inkar eder ya da çarpıtır. Bu inkarcılık Ermenilere ilişkin yapılan bilgilendirmeler için de geçerlidir. Soykırım inkar edildiği gibi, yaşamını yitiren Ermenilere ilişkin verilen rakamlar da düşük gösterilmektedir. Örneğin II. Abdülhamit döneminde 1894-96 tarihleri arasında katledilen Ermenilerin sayısı çeşitli milliyetlerden yazarlar tarafından 100 bin ila 300 bin arasında gösterilirken, dönemin devletince verilen rakam 10 bindir. Ancak daha sonra bu rakam dahi inkar edilerek soykırım tümden reddedilmiştir. Geçmişte ve günümüzde her gerici devlet gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun da fetihçi politikaları ve bu politikaların sonucu oluşan her katliama ilişkin verdiği bilgiler hep çarpıtılmış ve din kisvesiyle hep meşru gösterilmiştir. Buna baskı ve tahakkümü altında tuttuğu ve katlettiği Ermeni katliamları da dahildir. Ermeni Soykırımıyla ilgili TC devleti tarafından verilen bilgiler de bu durum dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

☆☆☆

Geçmiş yüz yılın ilk soykırımı olarak yaşanan Ermeni Soykırımı, sonraki en büyük soykırımı oluşturacak olan Yahudi soykırımını gerçekleştiren Alman faşisti Hitler için teşvik unsuru olmuştur. Hitler'in Yahudileri yok etmeyi planlarken 1939'da söylediği "*Ermenilerin köklerinin kazınmasını bugün hatırlayan var mı*?" sözünün anlamı büyüktür. Bir soykırım bir taraftan reddedilip yok sayılırken, diğer taraftan başka bir soykırım için örnek teşkil etmektedir.

Soykırım gerçeği bir taraftan da emperyalist güçler tarafından çarpıtılmaktadır. Dünyaya hükmeden emperyalistler tarihi de kendi dünya görüşleri ve gerici emelleri doğrultusunda yorumluyorlar. Uluslararası alanda sermaye ihracıyla dünyayı ekonomik olarak ilhak etmiş ve siyasi olarak da kendi manyetik alanları içine hapsetmiş olan emperyalizm, her saldırıda olduğu gibi Ermeni Jenosidinde de esas rolü oynamıştır. Onlar, kendi aralarındaki paylaşım savaşının yaşandığı bir konjonktürde gündeme gelen bir soykırımı, salt Osmanlı İmparatorluğu ile sınırlama uğraşındadırlar. Soykırım suçundan kendilerini soyutlayarak Ermeni jenosidini dar sınırlar içine hapsetmeye çalışıyorlar. Böylece dünyaya hükmeden güçler, kendilerini soyutlayarak ve kendi gerici emelleri doğrultusunda kullanarak jenosidi gündeme getirmekte, bunu da tarihi gerçekleri çarpıtarak yapmaktadırlar.

Ermeni Soykırımı hala çözüme ulaşmamıştır. Ama diğer taraftan Kürt Ulusal Sorunu da gündemdedir ve giderek de kronikleşmektedir. Kürtlerin Koçgiri Halk Hareketini bastıran merkez ordusu komutanı Nuretin Paşa'nın soykırımcı üslupla söylediği "*Zo'ların işini bitirdik, sıra Lo'larda*" sözü bile, TC'nin Osmanlının günümüzdeki uzantısı olduğuna dair bariz bir örnektir. Ermeni sorunuyla birlikte, Kürt Ulusal Sorunu da varlığını günümüzde devam ettirmektedir. Hatta Kürt Ulusal Sorunu daha da öne çıkmıştır. Ama ulusal baskının diğer hedefini oluşturan Ermenilere uygulanan jenosid gerçeğinin hala kabul edilmemesi, hesabının verilmemesi ve mahkum edilmemesi, bu baskıları Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti devletinin devraldığının göstergesidir..

Ermeni soykırımıyla ilgili hazırlanan bu yazının önsözünde bir kez daha andığımız Hrant Dink'le beraber, devlet tarafından katledilen Orhan (Armenak) Bakır'ı, Nubar Yalım'ı, Manuel Demir'i ve Hayrabet Honca'yı da saygıyla anıyoruz. Onların şahsında çeşitli milliyetlerden tüm devrim şehitlerini de saygıyla selamlıyor ve belleklerimizde yaşatıyoruz. Anıları yaşamımıza örnek olsun.

TARİHSEL OLARAK ERMENİLERİN ULUSLAŞMASI

20. yüzyılın başlarında soykırıma tabi tutulan Ermenilerin, uzun bir tarihi geçmişi vardır. Bu tarih elbette farklı toplumsal aşamalardan oluşur. Dil vb. ortaklıklara rağmen feodal sürecin Ermenileriyle, uluslaşmış Ermeniler tarihsel olarak nitel farklılıklar gösterir. Kapitalizmin serbest rekabetçi çağıyla birlikte Ermeniler de uluslaşma sürecine girmiştir.

Tarihsel olarak Osmanlı İmparatorluğu, İran ve Rusya'nın askeri-ilhakı altındaki feodal Ermeniler ile ortak ulusal karaktere sahip Ermenilerin toprakları genelde aynı olmasına karşın, iktisadi, sosyal, siyasal, kültürel boyutlardaki karakterleri farklı süreçleri içermiştir. Girilen kapitalistleşme süreci ile oluşan uluslaşma Ermeni ulusunu oluşturmuştur. Dolayısıyla ulusal sorun ve ulusal çelişkiler feodalizmin çözüldüğü, kapitalizmin koşullarının oluştuğu sürece girilmesiyle ortaya çıkmıştır.

Ermenilerin uluslaşmasını, tarihsel dayanakları ve girdiği toplumsal aşamalarıyla birlikte ele almak lazım. Soykırıma neden olan ulusal baskı ve ulusal çelişkiler, tarihsel olarak bu çelişkileri yaratan maddi süreç ve koşullarıyla birlikte ele alındığında, sorunun, daha objektif kavranılmasına hizmet eder.

Uluslaşma Öncesi Ermeni Toplumu

Kapitalizm öncesinin toplumsal sürecinde Ermeniler eskiden beri genelde aynı topraklarda yaşamışlardır. İlk çağların bazı ilkel devletleri dışında, Anadolu ve Kafkasya'da yaşayan Ermeniler, Ortaçağ'da bölgenin feodal-fetihçi devletleri olan Osmanlı İmparatorluğu, Çarlık

Rusya'sı ve İran devletlerinin işgali altında kalmışlardır. Ortaçağ'ın bu feodal işgalci devletleri, nitelikleri gereği birbirleriyle de sık sık savaşmışlardır. Bu savaşlar sonucu Ermenistan'ın sınırlarında sık sık değişiklikler olmuşsa da, Ermeniler hep bu devletlerin denetimi altında kalmışlardır.

Ermenilerin tarihsel olarak ilk süreçleri kavimler halindedir. Yerleşik olmayan ilk yaşam tarzları ile gezgin bir yaşam tarzı sürdürmüşlerdir. O süreçlere özgü ilk tespit edilen başlıca kavimler olan *Hayassa-Azza* ve *Arme-Şupriya* kavimleri giderek yaşadıkları topraklara yerleşmişler, yerleşik yaşam tarzıyla da giderek birleşmiş ve yaygınlaşmışlardır. Bu sürecin sonucunda Milattan Önce'ye tekabül eden ilk Ermeni devleti de kurulmuştur. Milattan Önce (MÖ) VI ve V. yüzyıllarda varlığını devam ettiren bu ilk Ermeni devleti *Urartu Krallığı*'dır.

Urartu Krallığının yıkımından sonraki tarihsel sürece tekabül eden bir diğer Ermeni krallığı da *Ardaşest Krallığı*'dır. MÖ 189 tarihinde kurulan bu krallık MS 60'larda varlığını sona erdirmiştir.

Milattan Sonraki diğer tarihsel süreçlerde bir daha Ermeni devleti kurulmamış, çeşitli devletlerin istilasına uğramış ve onların denetimi altında varlıklarını devam ettirmişlerdir. Ermeniler, coğrafi olarak hep istilacı devletler arasında yer almışlardır. Tarihin çeşitli aşamalarında işgalci devletler farklı konumlar içerse de, hepsinin ortak yanı saldırgan ve işgalci oluşlarıydı.

Bu süreçlerde topraklarını istila eden Romalılar, Sasaniler, Arap Emevi Halifeliği ve Bagratlı Hanedanlık gibi devletlerin ilhakı altında varlıklarını MS 9. yüzyıla kadar devam ettirmişlerdir.

Ermeniler daha sonraki süreçlerde Bizanslılar, Moğollar ve Selçukluların istilasına maruz kalmışlardır.

Feodalizme tekabül eden süreçte Ermenilerin toprakları en başlarda, daha çok o dönemler Safeviler olarak adlandırılan İranlıların işgali altında tutulmuştur. 1514'teki Çaldıran Savaşıyla Osmanlı Devleti, Safevilerin denetimindeki Ermeni topraklarının bir bölümünü ilk defa

kendi sınırlarına katmıştır. Yavuz Sultan Selim'in hükmü altındaki Osmanlı İmparatorluğu, Şah İsmail'in Safevi ordusunu yenilgiye uğratmış, Ermenilerin topraklarının bir bölümünü kendi sınırlarına dahil etmiştir. 1555 yılındaki savaş sonucunda Amasya Antlaşması ve 1639 yılındaki savaş sonucunda da Kasr-ı Şirin antlaşmalarıyla Osmanlı İmparatorluğu, İran sınırındaki diğer Ermeni topraklarını da tahakkümleri altına almışlardır. Bu dönemler, yerli tarihçiler tarafından İmparatorluğun genişleme süreci olarak değerlendirildiği sürece tekabül eder.

Ortaçağ'ın feodal-askeri-fetihçi devleti Osmanlı İmparatorluğu daha sonraki dönemde, Ermenistan'ın büyük bir bölümünü yüzyıllarca kendi sınırları içinde tutmuştur. Bu dönemde Ermeniler siyasi baskı altında tutuldukları gibi ağır sömürü altında da kalmışlardır. Osmanlı devleti Ermenilerin dışında da birçok halkların topraklarını işgal etmiş ve onlar üzerinde sancılı bir tahakküm kurmuştur. Başta Araplar ve Kürtler olmak üzere İslam toplumlarının önemli bir bölümünün toprakları da Osmanlı İmparatorluğu'nun işgali altındaydı.

Feodal toplumun en katı olduğu dönemlerde Ermenilere ait toprakların, Safeviler(İran) ve Osmanlılar arasında sık sık el değiştirdiği savaşlara daha sonra Çarlık Rusya'sı da katılır. Ruslar 18. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren Osmanlı ve İran devletleriyle yaptığı savaşları kazanır ve onların tahakkümü altındaki Ermeni topraklarının bir bölümünü kendi sınırlarına dahil eder. Ruslar, 1774 yılında Osmanlılarla yaptıkları savaşı da kazanınca Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı sınırlarındaki Ermeni topraklarının bir bölümünü daha kendi tahakkümleri altına alırlar. Ruslar, 1828 tarihinde İran'la yaptıkları savaşta da galip gelerek onların hükmü altındaki Ermeni topraklarının büyük bir bölümünü kendi sınırlarına dahil ederler. 1828'in Şubat ayında bir İran köyü olan Türkmençayır'da antlaşma imzalanır. İmzalanan bu antlaşma ile birlikte İran'da kalan azınlıktaki Ermeniler milliyet sıfatı kazanırlar. Çarlık Rusya'sı 1877-78 tarihlerinde Osmanlı İmparatorluğu'na da üstünlük sağlayarak, Ayastefanos ve Berlin

Antlaşmaları ile Kars, Ardahan'ı kendi sınırlarına dahil eder.

Osmanlı İmparatorluğu, hükmü altındaki toplumları şeriatla yönetmiş ve kendisini "Hilafet ve Saltanat devleti" ilan ederek İslami toplumun lideri olarak göstermiştir. Bu devlet şekli ile işgal altında yan yana tuttuğu Ermeniler ve Kürtler arasında, dini çelişkiler yaratmış, yeri geldiğinde de birbirine düşürmüştür. Ermeniler üzerindeki merkezi siyasal denetimini, dini çelişkilerden yararlanarak dönem dönem Kürt Beylikleri üzerinden yaptırdığı baskı ve saldırılarla güçlendirmeye çalışmıştır. Kürt ve Ermenilerin ilişkilerinde Osmanlı Devleti kendi çıkarları doğrultusunda daha çok Kürtleri, Ermenilere karşı baskı unsuru olarak kullanmıştır. Elbette Kürtler üzerinden Ermenilere uygulanan baskı ile Osmanlı İmparatorluğu'na sunulan destek sınıflarüstü değildir. Bu baskılar iktidardaki Kürt ağaları, aşiret liderleri, şeyh vb. sınıfsal ve dini tabakaların önderliğinde yapılan hareketlerdir. Doğal olarak da sorumlusu Kürt köylüleri değildir. Bu baskıların sorumlusu Kürt köylülerini de sömüren ve ezen büyük toprak ağaları ve gerici dini liderlerdir. Diğer yandan bazen de Kürt isyanlarında Ermenilerin Kürtlere karşı saldırıya geçmeleri sağlanmıştır. Cizre'nin Kürt Beyi Bedirhan'n başkaldırısında doğudaki Ermeniler Bedirhan'ın yanında yer alırken; Osmanlı Devleti, Ermeni Patrikhanesi üzerinden bölgedeki bazı Ermenileri de harekete geçirerek başkaldırıyı bastırmış, Kürt Beyi Bedirhan'ı yenilgiye uğratarak teslim almıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi Ermenistan'ın toprakları İran, Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya gibi feodal sistemin damgasını vurduğu devletlerin tahakkümü altında kalmıştır. Birçok ülkeyi olduğu gibi Ermenistan'ı askeri olarak fetheden bu devletler, ekonomik bakımdan da feodal sömürü altında tutmuşlardır.

Osmanlıların Sömürü Tarzı

Osmanlı İmparatorluğu ile Ermenistan arasındaki ilişkiler işgale ve sömürüye dayalı olarak gelişmiştir. Kapalı ekonomiye dayalı feodal sis-

temin üretim tarzının damgasını vurduğu ilişkilerde, Ermenilerin ürettiği ürünlerin bir bölümüne hep Osmanlı devleti tarafından el konulmuştur. Ermeniler Osmanlı devletine ayni ve parasal vergiler öderlerdi. Ayrıca bu vergi türleri bazı dönemler daha da artırılır ve esas olarak az topraklı köylüler tarafından karşılanırdı.

Ermeniler topraklarını işgal eden devlet tarafından kesilen ayni ve parasal vergiye tekabül eden feodal haracın dışında, köylüler ayrıca yerel olarak feodal toprak ağaları ve tefeci-tüccar sermayesi tarafından da sömürüye tabi kılınmışlardı. Ayrıca Ermenistan sınırlarında sonradan daha da gelişen tüccar sermayesinin de sömürüsü vardı. Dolayısıyla bu topraklarda çifte sömürü vardı. Bir taraftan devletin işgalci sömürüsü, diğer taraftan sömürücü sınıfların sömürüsü... Ermeniler de böylece çifte sömürü altındaydılar.

Ermenilerin bu üretim tarzı ve üretim ilişkileri feodal sisteme denk düşüyordu. Ermenistan'da da feodal toplumun üretimi tüketime dayalıydı ve daha çok tarım ürünlerinin üretimi egemendi. Feodal toplumun karakteristik özelliğini oluşturan kendi kendine yeterli doğal ekonomi, Ermenistan'da da egemendi. Tarım ürünleri her köyde köylüler tarafından üretilirdi. Üretimde yer alan köylülerin ürettikleri ürünün kendi paylarına düşen bölümünde olduğu gibi, devletin ve sömürücü sınıfların toprak rantı olarak gasp ettikleri artı ürünün kullanımı da, esas olarak ihtiyaçların giderilmesi için yapılıyordu.

Feodal toplumun üretiminde Osmanlı devleti ve toprak ağaları tarafından köylülerin sömürülmesiyle gasp edilen artı-ürün sömürücü sınıfların ihtiyaçları doğrultusunda özel kullanım için harcanırdı. İşbölümü ve değişim de söz konusuydu, ama esas değildi. Yani klasik feodalizmin doğal ekonomisi Osmanlı sınırlarında da egemenliğini aynı tarzda varlığını sürdürmüştür. Değişim için gerekli olan pazarlar feodalizmin kapalı ekonomisi sonucu birbirinden kopuktu. Dolayısıyla feodalizmin üretimi de toplumsal değil, birbirinden kopuk üretimdi. Osmanlı toplumunda üretim ilişkileri ilk dönemler ürün-rant sömürüsüne

tekabül etmiştir. Klasik feodal sistemin ilk aşamasını oluşturan angarya sistemi ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütününde fazla egemen olmamıştır. Avrupa'da feodalizmin ilk tarihsel süreçlerinde çok daha yaygın olan angarya sistemi Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında, devlet mülkiyetinin daha ağırlıklı olması nedeniyle o denli yaygın olmamıştır. Bu sistem, daha çok ağalığın yerleşik olduğu alanlarda uygulanmıştır. Ama üretimdeki hantallığı nedeniyle -her toplumda olduğu gibi- giderek yerini de ürün-rant sömürü biçimi almıştır.

Daha sonra üretici güçlerin nispeten gelişimi, değişimde de parayı nispeten daha öne çıkartmış ve sömürü tarzı da giderek para-ranta dönüşmüştür. Ama klasik sömürü tarzı artı-ürün sömürüsü, doğal ekonominin egemen olduğu -tüm feodal toplumlarda olduğu gibi- Osmanlı İmparatorluğu döneminde de varlığını devam ettirmiştir. Osmanlı sınırlarındaki yığınlarca köylülük ve şehirlerdeki zanaatkarlar, yüzyıllarca Osmanlı İmparatorluğu egemenleri tarafından katmerli bir şekilde sömürülmüşlerdir.

Feodal üretimin esasını tarım oluşturmakla beraber toplumsal ihtiyaçların dayatması ile iş bölümü, kırsal alanla sınırlı kılmamıştır. Tarımla önceleri iç içe olan el sanatları, üretici güçlerin kendi içindeki gelişimiyle giderek kentlere kaymıştır. Zanaatkarlık giderek tarımdan ayrışmış ve yaygınlaşmıştır. Ermenilerin tarihine bakıldığında yaşadıkları topraklarda, feodalizmdeki bu ayrışımın daha hızlı olduğu gözlenir. Balkanlar dışındaki diğer halklara kıyasla Ermenilerin topraklarında daha hızlı gelişen bu ayrışma, Ermenileri yeni bir sürece de sokmuştur.

Ermenilerin Uluslaşma Sürecine Girmeleri

Üretim araçları geliştikçe Ermenilerin şehirlere yerleşimi hız kazanmıştır. Kır ile şehir arasındaki ilişkinin gelişimi önceleri devletin denetimi ve tahakkümü altında olmuştur. Köylülerin ve küçük üreticilerin ürettiği ürünün bir bölümüne devlet el koymuştur. Devletin

sömürüsü feodal üretimin ürün-rant aşamalarında, klasik tarzda tek yanlı sürdürülmüştür.

Ancak daha ileride Ermenistan topraklarındaki üretimin gelişimi, beraberinde dağılımın ve bölüşümün gelişimini de hızlandırmıştır. Bu gelişme beraberinde önceleri cılız olan Ermeni kökenli tüccar kesimini de geliştirdi. Ermeni köylülerinin ürettikleri ürünün bir bölümünün, Osmanlı İmparatorluğu'na haraç olarak ödenmesi devam ederken; bir bölümünün de Ermeni kökenli tüccar sermayesi inisiyatifinde tüketicilere ulaştırılması giderek merkezileşmiş ve hız kazanmıştır. Önceleri çok seyrek olan kır ile kent arasındaki ticaret giderek Ermeni kökenli tüccarların denetiminde gelişmeye başlamıştır. Ermenistan topraklarında üretici güçlerin gelişimi ile gelişen ve artan üretimin, bölüşüm ve dağılımının giderek öne çıkması, klasik feodalizmin tüketim ağırlıklı kendine yeterli doğal ekonomisini yıkıma uğratmıştır. Bu gelişme önceleri seyrek olan basit meta üretimini ve değiş tokuşu geliştirmiştir. Pazarların birbirinden kopuk ve değişimin cılız olduğu kapalı ekonomi parçalanmıştır.

Tüm bu gelişmeler Türkiye ve Rusya sınırlarındaki Ermenistan topraklarında hızlı gelişimleri beraberinde getirmiştir. Köy ve şehirde köylünün ve zanaatkarın giderek bağlandığı tüccar sermayesinin gelişimi, doğal ekonominin parçalanması, basit meta üretiminin gelişimi, birbirinden kopuk pazarların birleşmesi ve merkezileşmesi ile feodalizmin çözülme sürecine girilmiştir. Feodalizmin çözülme sürecine girilmesi, kapitalist üretimin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Bu gelişme ile önceleri salt aracı olan Ermeni tüccarları, kırda ve şehirde küçük üreticinin ürettiği ürünleri toptan alan ve toptan satan tüccarlar olmaya başladılar. Tüccar sermayesinin bu gelişimi kırda ve şehirde toplumun üretken sınıflarını oluşturan köylülük ve zanaatkarı, giderek üretim araçlarının özel mülkiyetinden ayıran tarihsel sürece sokmuştur. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu sürecin gelişmesi hız kazanır. Ermeni asıllı tüccar sermayesi kapitalizm önce-

sinde ortaya çıkmış bir sınıf olduğu için pre-kapitalist bir karakter taşır. Ama bu süreçte feodalizmin girdiği çözülme aşaması, küçük üreticiyi giderek mülksüzleştirir ve tüccar sermayesine bağımlı kılar. Bu gelişme Ermeni tüccarları kırda köylülerin, şehirde de zanaatkarların ürettiği ürünleri artık toptan alan ve toptan satan tüccarlara çevirmiştir. Üretim tarzındaki bu gelişme tüccar sermayesini daha da öne çıkartmıştır. Ürünlerin toplu alış satışlarının gelişmesi sonucu tüccarlar tarafından acenteler(ticarethaneler) açılır. İçteki ürünlerle beraber giderek, Avrupa'daki kapitalizmin ihraç ettiği ürünleri de pazarlara sürerler. Artık kapitalizmin merkezini oluşturan Avrupa'daki metaların ithali Ermeniler üzerinden gerçekleşmeye başlar. Tüm bu birbirine bağlantılı gelişmeler sonucu Ermeni burjuvazisi oluşmaya başlar.

Bu tarihsel gelişme sonucu oluşan Ermeni ticaret burjuvazisi başta İstanbul, Adana, Erzurum, Van, Erivan, Tiflis, Bakü gibi Osmanlı ve Rusya sınırlarında oluşur ve gelişir. Ticaret dışında, henüz egemen olmamakla birlikte bazı bölgelerde Ermeni burjuvazisi kapitalist üretimde de yer alır. Ermeni burjuva sınıfının oluşumu ve gelişimi işçi sınıfının oluşma koşullarını da beraberinde getirmiştir. Ama henüz bu süreç günümüze kıyasla oldukça cılızdı. Sürece yeni girilmişti. Ermeni burjuvazisini doğuran iç koşullar ile birlikte Rusya'da 1860 reformlarıyla kapitalizmin girdiği gelişme süreci, Osmanlı ve Rusya sınırlarındaki Ermenistan'da da kapitalizmin nesnel koşullarının oluşumuna katkıda bulunmuştur. Ama Ermenistan'daki bu gelişme feodalizmin henüz tümden tasfiyc olmadığı ve gelişen kapitalizmle iç içe girdiği bir sürece tekabül etmektedir.

Ermeni burjuvazisi oluşmaya başlamışsa da, proleterleşme süreci de henüz yeniydi. Kapitalizmin tohumlarının atıldığı, ama çözülme sürecine giren feodal yapının da tümden tasfiye olmadığı bu süreç, Marks'ın tahliliyle ilkel birikim sürecine denk gelmektedir.

"*Bu nedenle, kapitalist sistemin yolunu açan süreç, emekçinin elinden üretim araçlarının sahipliğini alan süreçten başkası olamaz.*

Bu süreç, bir yandan toplumsal üretim ve geçim araçlarını sermayeye dönüştürür, öte yandan, doğrudan üreticileri ücretli emekçilere dönüştürür. İlkel birikim denilen şey, bu nedenle, üreticiyi üretim araçlarından ayıran tarihsel süreçten başka bir şey değildir. İlkel olarak görünür, çünkü sermaye ve buna uygun düşen üretim tarzının tarih öncesi aşamasını oluşturur."(1)

Marks'ın tahlili ile ilkel birikim süreci, kapitalizm öncesinin üretim tarzının tarihsel olarak girdiği çözülme ile yaşanan bir değişim sürecidir. Bu süreç bir taraftan üretim araçlarının mülkiyet biçiminin girdiği değişim süreci ile küçük üreticinin, tarihsel olarak ücretli emekçiye dönüştüğü ve de burjuvazinin oluştuğu, ama eski yapının da henüz varlığını devam ettirdiği süreçtir. Ermenilerin tarihsel olarak girdikleri ilkel birikim süreci, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu sınırlarındaki Ermenistan'ı feodalizmin *çözülme sürecine* sokmuştur. Böylece Ermeniler tarih sahnesinde ulus olarak yerlerini almaya başlamışlardır.

Osmanlı ve Rusya sınırlarındaki Ermenilerde, kapitalizmle birlikte tarih sahnesine çıkan ulusun başlıca karakteristik özellikleri, 1850'lerden sonra oluşmaya başlamış ve hızlı bir şekilde de gelişmiştir. Ve girilen bu süreç tarihsel olarak Ermenileri yeni bir yapılanma içine de sokmuştur. Kapitalizmin şafağında tarih sahnesinde yer alan ulus koşulları Ermenilerde de oluşmuştur. Tarihsel bir süreç sonucu uluslaşma şu koşullardan oluşmuştur:

a) Doğal ekonominin yıkılması birbirinden kopuk pazarları birleştirmiştir. Pazarların birleşmesi metaların pazar için üretimini beraberinde getirmiştir. Böylece -azar birliği -diğer bir deyişle iktisadi yaşantı birliği- oluşmuştur.

b) Aynı topraklarda oturan toplumun tüm sınıf ve tabakalarınca oluşturulan toprak birliği.

c) Aynı toplumda olanların aynı dili konuşarak oluşturdukları dil birliği.

d) Kültürel birliğin -ruhi şekillenme birliği- oluşması.

Ulusal yapıya sahip olmanın şartları yukarıda belirtildiği gibidir. Bu şartların tümüne sahip olan toplumlar ulus niteliği taşırlar. Ermeniler de 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra kapitalizmin tohumlarının oluşması sonucu, pazarların belli oranlarda birleşmesi ile ulusal yapıya kavuşmuştur. Ulus olmak için yukarıda belirtilen şartların hepsine sahip olmak gerekir. Belirtilen şartlardan birinin eksik olması ulus (millet) yapısını, milliyet yapısına dönüştürür. Ulus(millet) olan toplum yaşadığı topraklarda çoğunluğu oluştururken, milliyet olan kesim azınlıktır. Ulus olmanın verileri Stalin Yoldaş tarafından şöyle belirtilmiştir.

"*Millet (veya ulus); dil, toprak, iktisadi yaşantı birliğinin ve ortak kültür biçiminde beliren ruhi şekillenme birliğinin hüküm sürdüğü, tarihi olarak meydana gelmiş istikrarlı bir topluluktur.*"(2)

Ermeniler yukarıda belirtilen ulusal yapıya tarihsel bir aşama sonucu sahip olmuşlardır. Feodal-ilhakçı devletlerce topraklarının işgal altında tutulduğu koşullarda uluslaşma sürecine girmişlerdir. Bu süreçte oluşan ulusal yapı, binlerce yıllık nicel bir sürecin tarihsel bir birikim sonucu, sistemin kendi içindeki nitel bir sıçrama ile yeni bir tarihsel sürece girilmesinin sonucudur. İbrahim Kaypakkaya'nın belirttiği gibi, diğer uluslar gibi Ermeni ulusu da kapitalistleşmenin son sınırına varmadan, kapitalizmin şafağına tekabül eden sürece girilmesiyle oluşmuştur.

"*Hem sonra milletler, kapitalizmin gelişmesinin son sınırına ulaşmasıyla değil, **kapitalizmin şafağında** ortaya çıkarlar. Kapitalizmin bir ülkeye, bir bölgeye belli ölçülerde girmesiyle ve o ülkede, o bölgede pazarları belli ölçülerde birleştirmesiyle, **millet olmanın diğer şartlarını bir arada taşıyan** topluluklar artık millet haline gelmiş sayılırlar. Eğer öyle olmasaydı, kapitalist gelişmenin sınırlı olduğu bütün geri ülkelerdeki ve bölgelerdeki istikrarlı toplulukları milletten saymamak gerekirdi.*"(3)

Ermeni ulusu da yukarıda belirtildiği gibi kapitalistleşme sürecine girilmesiyle oluşmuştur. Ama uluslaşma ve onun maddi koşulları,

başka ülkelerde daha önce ortaya çıkar. Kapitalizmin tarih sahnesine çıkışı ilk olarak Avrupa üzerinden olmuştur. Oluşan koşulları ile kapitalizmin temelleri o kıtada atılır. Avrupa'da ortaya çıkan kapitalizmin tüm dünyaya yayılması beraberinde ulusal yapıyı da getirir. Konuyla ilgili yine İbrahim yoldaş aşağıdaki şu belirlemeyi yapar.

"*Kapitalizm daha 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında ezilen Doğu Avrupa'nın, Asya'nın, Afrika'nın, Latin Amerika'nın hayatına sessizce girmiş, oralarda ulus çapında pazarları bir ölçüde birleştirerek iktisadi yaşam birliğini sağlamış, milletlerin teşekkülüne yol açmış bulunuyordu. Bugün millet haline gelmemiş* ***kabile*** *toplulukları, dünyanın bazı bölgelerinde ve çok sınırlı bir alanda mevcuttur ki, bunlar, söz edilmeye değmeyecek kadar azdır.*"(4)

Ancak Osmanlı ve Rusya sınırlarındaki Ermenistan'da uzun bir toplumsal süreç vardır. Osmanlı ve Rusya sınırları içerisindeki Ermeni tüccarlarının daha ulusal yapıya sahip olmadan çok önceleri, diğer halkların topraklarına da dağılmış olmaları, onları ticarette yetkinleştirmiştir. Ermenilerin gördükleri baskılar sonucu Kürt ve Osmanlı topraklarına doğru kaymaları Ermeni kökenli üreticileri ve tüccar kesimini de bu alanlara kaydırmıştır. Köylü ve küçük üreticilerin ürettiği ürünlerin dağılımında tüccar sermayesinin oynadığı aracı rolü, eskiye kıyasla daha geniş alanlara kayarak, ticaretin sıklaşması ile ticaret hacminin artmasını da beraberinde getirmiş, ticaretin sınırlarını da giderek genişletmiştir. Tüm bu gelişmeler toplumsal gelişmede önemli rol oynayan işbölümünü de geliştirmiştir. Gelişen ticaret Ermenistan sınırlarındaki doğal ekonomiyi de çözülme sürecine sokmuştur. Ayrıca Rusya'da Junker tipi kapitalizmin gelişmesi ve 1860 yılında yapılan reformlar, Rusya sınırlarındaki feodalizmin çözülme sürecini daha da hızlandırmıştır. Bu koşullardan hemen yanı başındaki Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeniler de etkilenmişlerdir. Girdikleri çözülme süreciyle de kırsal alandan kenteler ve diğer bölgelere de kayarak evrimleşme sürecine girmişlerdir.

Osmanlı sınırlarındaki Ermenistan'da kapitalizmin önkoşulları, Avrupa'daki kapitalizmin daha Ermenistan'a yansımasından önce oluşmuştur. Her ne kadar dışarıdan ihraç edilen kapitalizm sonraları Ermenistan'a da girmişse de, Ermenistan'daki toplumsal evrim daha çok kendi iç dinamiğiyle gelişen kapitalizme tekabül etmiştir. Bu nedenle de uluslaşma süreci alt yapıdaki evrimleşmeye uygun bir tarzda oluşmuş ve daha yaygın, daha hızlı, daha kitlesel boyutlarda seyir izlemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Örgütlenmesi Ve Balkanlarda Uluslaşma Sürecine Girilmesi

Burjuva demokratik devrimleriyle batıda oluşan kapitalizmin giderek daha sağlam temeller üzerindeki inşası, beraberinde daha geniş alanlara açılımını ve yerleşimini de getirmiştir. Tarih sahnesindeki yerini alan kapitalizmin girdiği gelişme ve yayılma süreci, diğer taraftan da pre-kapitalist toplumların gerilemesi ve sınırlarının daralmasını beraberinde getirmiştir. Nitekim batı ülkelerindeki toplumsal gelişim, Ortaçağ'ın feodal-fetihçi devleti olan Osmanlı İmparatorluğu'nu da gerileme sürecine sokmuştur. Girdiği gerileme süreci, feodal tarzda kendine bağımlı kıldığı pazarları kaybetmesine de neden olmuştur.

Batıya ayak uyduramayan Osmanlı İmparatorluğu askeri olarak kendisini yeniden düzenleme ihtiyacı duymuştur. Batı devletlerinin kapitalizme dayalı silahlanmayla oluşturdukları ordu yapılanması karşısında, kılıç kalkana dayalı Ortaçağ'ın ordu yapılanması artık ayak uyduramaz durumna gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu açısından sipahi ve yeniçeri sistemi artık iyice köhnemiştir. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu "reform"lara ihtiyaç duymuştur. Amaç mevcut devleti ve sistemi yani statükoyu korumaktır. Bu reformlar batının giderek açılan ve yayılan devletlerine bağımlılığı da içeren gerici reformlardır.

Dönemin padişahı III. Selim bu nedenle ordunun yenilenmesine ihtiyaç duymuş, 1789-1802 tarihleri arasında dönemin batılı devletleri-

nin usulüne göre piyade askerlerinin örgütlenmesine gitmiştir. Bu yeniden örgütlenme doğrultusunda Nizam-ı Cedid (Yeni Düzen) diye adlandırılan askeri bir yapı oluşturulur. Mevcut devletin kendi içindeki bir sınıfa da tekabül eden askeri örgütlenmedeki değişim girişimi, yeniçerilerin ve sipahilerin karşı isyanlarına neden olur. III. Selim başarıya ulaşamaz. Daha sonra II. Mahmut da böyle bir girişimde bulunur. Tanzimat dönemi diye adlandırılan dönemde atılan adımlar Avrupalı devletlerin de desteğini alır.

"II. Mahmut, yüreklilik ve kararlılık gösterip, reformlara yatkın topçu birlikleriyle subayların ve son olarak da ayaklananlarla dayanışma içinde olmayan ulemanın desteğini alır.15 Haziran'da, sadrazamın emriyle, topçu birlikleri yeniçerilerin toplandığı kışlaları topa tutup çoğu öldürülür; sonraki günler, hala başkentte kalmış olanlar, koğuşturulup tutuklanır ve idam edilirler. Taşrada kimi direniş ocakları da çabucak söndürülür.

Bu olayların arkasından, yeniçeri ve sipahi ordusu resmi olarak kaldırılır."(abç)(5)

II. Mahmut'un başını çektiği ve Tanzimat dönemi olarak adlandırılan bu süreç II. Mahmut'un iktidarda kaldığı (1809-1839) tüm dönemi kapsar. 1826 yılında başlayan yeniçeri isyanları 1827 yılında bastırılır ve yeni ordu oluşturulur. Osmanlı Ordusu giderek yeniden tesis edilir. Tanzimat dönemi boyunca işbaşına gelen padişahlar ordunun yeniden tesisinde ısrar ederler. Sistemin temel kurumu 1870'e doğru değişime gider. Ama artık Avrupa'nın gerisinde kalmışlardır.

"Osmanlı ordusu, etkin hizmete alınmış 210 bin yeni kura eriyle, 190 bin redifiyle ve 300 bin müstahfızıyla görece büyük bir askeri güç oluşturur; bir milyondan fazla savaşçıyı saflarına alma yeteneğindeki Prusya ordusunun çok gerisinde yer alsa da, böyledir."(6)

Bu arada yardımlarına ihtiyaç duyduğu İngiltere, Fransa, Rusya gibi ülkelerle ilişkiye de girer. Yavaş yavaş kendi sınırlarının dışına açılan bu ülkeler ilişkiye girdikleri geri ülkelerle yeni ilişkiler ve yeni

düzenlemelere giderler. Osmanlı İmparatorluğu ile de Avrupalı kapitalist devletlerin yaptırımları sonucu yeni dış ilişkiler ve uygun kurumlar oluşturulur. Elbette ki ilişkiler eskiden de vardı. Lakin değişen tarihsel süreçle birlikte tüm bunlar yeniden düzenlenmiştir. Ama bu sefer bu girişimler Avrupalıların kontrolündedir. Artık ilişkiler giderek onların kontrolüne kaymaktadır. Daha ileri bir toplumsal yapıya dönüşen Avrupa her yere açıldığı gibi, giderek Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarını da aşar. Zamanla kurulan ekonomik, siyasi, askeri ilişkiler ile bir dönemlerin imparatorluğu artık, giderek bağımlılığın damgasını vurduğu bir sürece doğru yol alır. Bu dönemlerde çıkarılan ve reform olarak yansıtılan yasalar da oluşan bu sürecin dayattığı yasalardır.

II. Mahmut dönemindeki bu reformlar, onun 30 Haziran 1839'da ölümünden 4 ay sonra, Gülhane Hatt-ı Hümayunu fermanı ile kamuoyuna ilan edilir. Ondan sonra gelen Abdülmecit (1839-1861) ve Abdülaziz (1861-1876) de II. Mahmut'un hattını izlerler. 1856 yılı fermanı da o sürecin fermanıdır. Mithat Paşa'nın öncülüğünü yaptığı 1876 yılındaki 1. Meşrutiyetin ilanı da önceki fermanların devamıdır. Ayrıca İmparatorluk tarihinde ilk defa Anayasa da hazırlanır. Devletin yeniden tesis edilmesi ile yeni bürokrat kesimlere ihtiyaç duyulur. Bu ihtiyacın önemli bir bölümü o tarihlerde Ermeni ve Rum kökenli görevliler üzerinden giderilir.

Meşrutiyetin ilk ilanı 1 yıldan fazla sürmez. Kendi içlerindeki iktidar kavgası şiddetlenir. Bunun üzerine tahta çıkan II. Abdülhamit tekrar mutlakıyeti ilan eder. Ama kendi aralarındaki iktidar kavgası sona ermez, tersine, emperyalizme bağımlılık geliştikçe -ileride İttihat ve Terakki döneminde de görüldüğü gibi- aralarındaki kavga daha da keskinleşir.

Bu süreç itibariyle ilan edilen Tanzimat Fermanları ya da Meşrutiyetler gibi tüm girişimler gerçekte Osmanlı İmparatorluğu'nun ömrünü uzatmak içindi. Kendisini "yenilemesi" de sistem içine tekabül

etmiştir. Doğası gereği de bağrından çıkan başkaldırıların karşısında yerini almıştır. Serbest rekabette ortaya çıkan Balkan ulusları, karşılarında Osmanlı İmparatorluğu'nu bulmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde 19. yüzyılın başlarından itibaren ulusal hareketler oluşmuştur. Bu hareketler Osmanlı İmparatorluğu'nun zulmü karşısında verdikleri mücadeleyle haklı bir muhteva taşımışlardır. Ancak Osmanlı devletine karşı gösterilen tutarlılık, sonrasında İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya karşısında gösterilmemiş, giderek karşılarında gördükleri Avrupalı kapitalist devletler ile Çarlık Rusya'sının arasında kalmışlardır. Dönemin Avrupalı devletleri Osmanlı İmparatorluğu'nun "bütünlüğünü" savunma adı altında ulusal hareketlerin karşısında yer almışlardır. Böylesi bir tavır Balkan ulusları için tehdit oluşturmuş ve giderek onları Çarlık Rusya'sı saflarına doğru itelemiştir. Çarlık Rusya'sı daha da ileri giderek "Slav din kardeşlerinin koruyucusu" demagojisi ile, sorunu Pan-Slavist bir yörüngeyle tümden kendi çıkarları doğrultusuna çekmeye çalışıyor, ancak karşısında da İngiltere ve Fransa'yı buluyordu... Sonuçta Balkan halkları Osmanlı İmparatorluğu dışında ayrı devletlerini kuruyorlardı... Ama bu devletler politik olarak Çarlık Rusya'sının etki alanının dışına da çıkamıyorlardı. Bir Ortaçağ devletine "başkaldırırken", diğer Ortaçağ devletinin de politik hükmü altına giriyorlardı.

Bu dönemde ilk Sırp isyanları 1803'te başlar. Osmanlı devletine bağlı Sırplar, yeniçerilerin baskı ve saldırıları karşısında başkaldırırlar. Onları bu baskılar karşısında birleştiren *ulusal duygular*dır. Sırp halkının büyük bir bölümünü içine alan bir ulusal harekettir. Sırp burjuvazisinin önderliğindeki hareketi Kara Yorgi denen Georgi Petroviç yönlendirir. Hareket 1812'ye kadar sürer. Bükreş Antlaşması yapılır. Karşılığında Sırplar talep ettikleri noktalarda bir özerkliğe kavuşurlar. Osmanlılar da atadıkları vali tarafından temsil edilir. Kısa bir süre yine başkaldıran Sırplar valiliğin temsiline karşıdırlar. 1829 tarihinde Edirne Antlaşmasıyla Osmanlı valiliği de

kaldırılır. Daha geniş bir özerkliğe kavuşan Sırplar, kendi hükümdarlarını da kendileri atarlar. Karşılığında sınırları dahilinde Osmanlı devletinin birkaç askeri birlik bulundurmasına müsaade ederler ve senelik vergi öderler.

Yunanlılar da 1821 yılından itibaren ayaklanmaya başlarlar ve I. Nikola komutasında ilan ettikleri savaşı kazanırlar. Savaş sonrasında Sırplara da özerklik veren Edirne anlaşmasıyla Yunanistan'ın bağımsızlığı ilan edilir. Balkan ülkeleri içerisinde göreli de olsa ilk bağımsızlığına kavuşan ülke Yunanistan olur.

1878 tarihinde de Balkan devletleri isyanlarına devam ederler. Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlık talepleri, 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşması ile kabul edilir. Bulgaristan'a tam bağımsızlık verilmez. Karmaşık bir özerklik tanınır. Başkent Sofya üzerinden özerk bir prenslik oluşturulurken, güney tarafı ise "Doğu Rumeli" adı altında eski tarz padişahın yetkisi altında tutulur. Makedonya, Arnavutluk, Bosna ve Hersek de Osmanlı sınırları içerisinde tutulur.

Ta ki 1912 yılına kadar... Balkan savaşıyla siyasi olarak ülkeler bugünkü statüyle ayrılırlar. Artık yüzyıllardır hükmü altında yer aldıkları saf feodal Osmanlı devletinin askeri ilhakından kopmuşlardır. Ama giderek mevcut emperyalist sisteme de bağımlı hale gelirler. Bu sefer göreli bir şekilde siyasi ve askeri olarak "bağımsız" olsalar da, ekonomik bağımlılık altına girerler. Bilindiği gibi Balkan ülkeleri yaşadıkları sosyalizm sürecinin dışında, siyasi olarak bağımsız görünmelerine karşın, giderek yarı-bağımlı statükoyla iyice emperyalist sisteme bağlanmış durumdadırlar.

Feodal ve ilhakçı bir devlet olarak Osmanlı Devleti, var olduğu müddetçe katmerli bir şekilde feodal şiddet ve cebir uygulamıştır. Son yüzyılla oluşan ulusal sorun, uygulanan cebrin hacmini daha da genişletmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun sınıfsal baskılara bağlı olarak uyguladığı ulusal baskı, direnişi de beraberinde getirmiştir. İlk

önce Balkanlardaki halklar ezilen bağımlı uluslara dönüşmüştü. Tüm 19. yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'na karşı inişli çıkışlı bir hatta da olsa verilen bir direniş, 20. yüzyılın başlarında giderek reformist bir sonuca ulaşmıştır! Osmanlı İmparatorluğu'na karşı direnen Balkan ulusları direnişin devamını getirememiş ve büyük devletlerin etki alanının dışına çıkamamışlardır. Bu durumu Lenin aşağıda şöyle değerlendirmiştir.

"*İvedi Balkan sorunlarını savaş yoluyla, burjuva ve hanedan çıkarlarının rehberlik ettiği bir savaş yoluyla çözümlemenin gerçek tarihsel nedeni neydi? Başlıca neden, Balkanlardaki proletaryanın zayıflığı ve onun yanısıra güçlü Avrupa burjuvazisinin gerici etki ve baskısıydı. Avrupa burjuvazisi, hem kendi ülkelerinde, hem Balkanlarda gerçek özgürlükten korkuyor; tek amaçları, başkalarının zararına kar elde etmek; yağma siyasetlerini kolaylaştırmaktır. Balkanlarda ezilen sınıfların özgür gelişmesini engellemek için şovenizmi ve ulusal düşmanlıkları kızıştırır, kışkırtırlar.*

Balkan olaylarında tanık olunan Rus şovenizmi, Avrupa'nınkinden daha az iğrenç değildir. Kadetlerin örtülü, süslenip-püslenmiş, liberal sözlerle renklendirilmiş şovenizmiyse, kara-yüzlere ait gazetelerin kaba-saba şovenizminden daha zararlı, daha iğrençtir." (7)

Görüldüğü gibi ulusal hareketin karşısındaki engel salt içteki bağnaz devlet değil, o bağnaz ülkeleri kendi manyetik alanlarında tutan ve yönlendiren emperyalist haydutlardır aynı zamanda... Balkanlardaki sorunu özgül bir şekilde ele alarak tarihsel olarak son sürecine giren bir imparatorluğun, nedeni olduğu ulusal hareketlerin önünde nasıl da engel teşkil ettiğini vurgulamaya çalıştık. Nitekim Ermeni sorunu da, böylesi bir süreçte oluşmuştur. Belki farklı bir sonla karşılaştılar ama onları da tarih sahnesine çıkartan ortak yönün daha iyi kavranılabilmesi için Balkanların tarihine de kısaca değindik.

KAPİTALİZMİN ŞAFAĞINDA ULUSAL BASKI

Tüm bu tarihsel gelişmeler sonucu Ermeniler yeni bir sürece girmişlerdir. Bu süreçte dar olan sosyal ilişkileri giderek genişlemiş ve yeni sosyal çevreler oluşmaya başlamıştır. Toplumsal yapıda da yeni şekillenişler ortaya çıkmıştır. Tarihsel olarak eski şekilleniş ve kimliklerin dışında, yeni ilişkiler ve ortak bağlar geliştirmiştir. Ortak olarak konuştukları dil de giderek gelişmiş ve daha toplumsal bir nitelik almıştır. Kültürel yapılarında ve kullandıkları dildeki gelişmelerin iktisadi ve sosyal temelini pazarların birleşik yapısı ve beraberinde oluşan toprak birliği oluşturmuştur. Artık böylelikle girdikleri bu süreçle yeni ve nitel bir yapıya da kavuşmuşlardır. Ulusal yapı...

Tüm bu gelişmeler iktisadi ve sosyal yapılarının kendi içinde girdiği değişim sürecine tekabül etmiştir. Üretim tarzlarında ve sosyal ilişkilerinde oluşan bu gelişmelerle birlikte aynı topraklar üzerinde binlerce yıldır yaşayan Ermeniler girdikleri süreçteki iktisadi, sosyal ve kültürel yapılarındaki değişikliler sonucu, tarihsel olarak sosyal bünyelerinde yeni bir kimlikle tanışmışlardır. Artık yeni bir bilince, ulusal bir bilince ulaşmışlardır.

Ulusal Bilinç Ve Ulusal Baskı

Tüm uluslar açısından geçerli olduğu gibi, tarihsel olarak ulusal bilince ulaşan Ermenilerin, Osmanlı İmparatorluğu'nun ulusal baskısı altında olmaları, toplumsal yapılarında ulusal bir irade birliği oluşturmuştur. Edindikleri ulusal yapı ile feodal devletin yapısı ters düşmüştür. Bu durumun yarattığı çelişki beraberinde ulusal baskıyı da içermiştir. Yeni bir kimliğe kavuşmak, beraberinde ulusal baskının artışını da getirmiştir.

Ulusal yapı sınıflarüstü bir karakter taşır. Sistemin bağrındaki sö-

müren ve sömürülen, ezen ve ezilen, emekçi ve patron-ağa katmanlarına tekabül eden tüm sınıfların birlikte yer aldıkları bir yapıdır. Dolayısıyla ortak ulusal karakterine karşın, içinde yer alan sınıf ve katmanların sınıf çelişkilerine tekabül eden çelişkileri de vardır. Toplumsal olarak esas olan bu çelişkilerdir, ama toplum içindeki tüm sınıflara da uygulanan ulusal baskıya dayalı ulusal çelişkiler de her daim gündemdedir.

Sınıf bilinçli proletarya sınıf baskılarına karşı olduğu gibi ulusal baskılara, katliamlara, soykırımlara ve tüm saldırılara da karşıdır. Ulusal baskılara karşı mücadeleyi sınıf mücadelesinden kopuk ele almaz. Tersine sınıf mücadelesine bağlı olarak ele alır ve ulusal baskıya karşı da mücadele eder. Ayrıca salt ulusal baskıya karşı oluşan mücadelelerin demokratik muhtevasını destekler.

Dolayısıyla ortaçağdan kalma bir karakter taşıyan feodal-fetihçi bir devletin jenosidi mahkum edilmeli, lanetlenmelidir. Soykırımla bir ulusun yok edilmesi suçtur. Ermenilere yönelik gerçekleştirilen soykırım, günümüzde sıkça gündeme gelmekte, saptırılmakta, uluslararası tekelci burjuvazi tarafından politik olarak çarpıtılarak kullanılmaktadır. Bu nedenle bu jenosit üzerine gidilerek tüm yönleriyle açığa çıkarılmalıdır. Soykırım tarihsel boyutuyla birlikte ele alınmalı ve arkasındakilerle mahkum edilmeli, hesap sorulmalıdır. Soykırımın günümüzde egemenlerin de bu denli gündemine gelmesi, sorunu ideolojik mücadelenin gündemine sokmakta ve daha da üst boyutlara tırmandırmaktadır. Mevcut durum bunu zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde burjuvazinin klasik tarzda sorunun içini boşaltmasına hizmet eder. Ki bu soruna daha detaylı olarak ileride değineceğiz.

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde yer alan Ermeniler, ne zaman ki kapitalizmin ön şafağına girdiler ve ulusal yapıya büründüler ve beraberinde yeni bir tarihsel sürecin güzergahına yöneldiler; geçmişte karşılaşmadıkları yeni baskı ve katliamları da o zaman karşılarında buldular. Yer aldıkları bu güzergahta, yüzyılları kapsayan bir geçmişe sahip Ortaçağ'ın bağnaz ve işgalci devletinin, kendilerini he-

defalan zora ve şiddete dayalı saldırılarına maruz kaldılar. Dillerini ve kültürel yapılarını özgürce kullanamadılar. Yaşadıkları toprakları da üretimde özgürce kullanamayıp, yüzyıllarca feodal Osmanlı devletine ödedikleri haraç, daha da fazlasıyla kesilmeye devam edilmiştir. Sömürü ve politik baskılar da böylece daha üst boyutlara tırmanmıştır.

Ataerkil sistemin varlığını ve baskılarını devam ettirmesi, Ermenilerin toplumsal gelişmesinin önünde engel teşkil etmiştir. Böylesi bir çelişki proletaryanın önderlik misyonunu oynayamadığı koşullarda, baskı altındaki ezilen ulusun Lenin'in deyimiyle "*Asya despotluğu*"ndan ayrılma koşullarını gündeme getirir. Bu çelişkiyi Lenin şöyle belirtmiştir:

"*Bilindiği gibi o tipte bir devlet sistemi, iktisadi düzende kapitalizm-öncesi ataerkil özelliklerin tam olarak egemen bulunduğu ve meta üretimi ile ve sınıf farklılaşmalarının pek az gelişmiş bulunduğu durumlarda büyük kararlılığa sahiptir. Ama eğer devlet sisteminin açık bir kapitalizm-öncesi nitelik taşıdığı bir ülkede, kapitalizmin* ***hızla*** *gelişmekte olduğu, ulusal sınırları belli bir bölge varsa, o zaman kapitalizm ne kadar hızla gelişirse, bu bölge ile kapitalizm-öncesi devlet sistemi arasındaki çelişki o ölçüde artacak ve daha ileri durumda olan bölgenin, 'modern kapitalist' bağlarla değil, 'Asya despotluğu' bağlarıyla bağlı bulunduğu bütünden ayrılma olanakları o ölçüde kuvvetlenecektir.*"(8)

Girdiği ilkel birikim süreciyle, kapitalizmin şafağının geliştiği ve ulusal sınırları belli olan Ermenistan ile "*kapitalizm öncesi devlet sistemi*" Osmanlı İmparatorluğu arasındaki çelişki uç boyutlara ulaşmıştır. Feodal-fetihçi devletin sınırları içindeki ezilen ulusun kapitalizmin güzergahına girmesi, çelişkiyi daha da keskinleştirmiştir. Hatta o tarihsel koşulların oluşturduğu olanaklar ayrılma girişimini de gündeme getirmiştir. Bilindiği gibi bu ayrılma girişimi daha sonra "*Asya despotluğu*" tarafından jenositle sonuçlandırılmıştır.

Ulusal bilince ulaşan Ermenilerin, baskısı altında bulundukları Osmanlı İmparatorluğu pre-kapitalist bir sistemin, dini karakter taşıyan bir devletiydi. Bu karakteriyle tarihsel olarak uluslaşmaya yabancı bir

devletti. Nitekim kapitalizmin şafağıyla uluslaşma sürecine giren ve ulusal sınırları oluşan Ermenilerin gelişmelerinin önünde, Osmanlı İmparatorluğu engel teşkil etmiştir. Kendi sınırları içinde zorla tuttuğu ve zulmettiği Ermeniler üzerinde ulusal baskı uygulamıştır.

Ermeni toplumu, asırlardır baskısı altında oldukları devletin, zorla ulusal tahakkümü altında kalmıştır. Osmanlı devletinin sınırları içinde ulusal kimliklerini özgürce ifade etmelerine müsaade edilmemiştir. Dillerini ve kültürel bağımsızlıklarını özgürce kullanamayan Ermeniler askeri devletin baskısı altında tutulmuşlardır. Ekonomik ve siyasi olarak hep tepelerindeki ezen devlete bağımlı kılınarak katmerli baskıya maruz bırakılmışlardır.

Ulusal baskı topyekun olarak ezilen ulusu hedef alır. Ulusal baskıyla onlara ait topraklar ezen ulusun gerici sınıfları tarafından tahakkümleri altında tutulur. Çünkü o toprakların ürettiği ürünlerin değişimi ülkenin pazarlarında olur. Dolayısıyla kâr pazarlardan gelir. Ezen ulusa mensup sömürücü sınıfların hedefi kârın geldiği pazarları devamlı kendi denetimlerinde ve kontrollerinde tutmaktır. Bu nedenle ezilen ulusun varlığını resmi olarak kabul etmez, üretimi ve dağılımı hep kendi inisiyatifi altında tutar. Bu nedenle bir bütün olarak diğer ulusun varlığını tanımaz. Dilini kullanmasını yasaklar –tümden engelleyemez- ama resmi olarak yasak koyar ve egemen ulusun dilini dayatır. Ulusal kültürüne de baskı uygular. Böylece ezilen ulus bir bütün olarak ulusal karakterde ekonomik ve siyasi baskı altında tutulur. Ermenilerin de ulusal varlıkları Osmanlı devletince hep yadsınmış ve ağır bir milli baskı altında kalmışlardır.

Ulusal sorunun iktisadi temelini pazar rekabeti oluşturur. Ezen ulusun sömürücü sınıfları, ilhak ettikleri bütün pazarların ve maddi zenginliklerin sürekli rakipsiz hakimi olmak isterler. Ezilen ulus burjuvazisi da kendi pazarının rakipsiz sahibi olmak ister. İlhak edilen pazarları kendi mülkiyetine geçirmek ister. Lenin yoldaşın deyimiyle aynı pazarı ele geçirmek, aynı dili konuşanlarla birlikteliğin sağlanmasından geçer:

"Bütün dünyada kapitalizmin feodalizme karşı sonal zaferleri dönemi, ulusal hareketlerle ilgili olmuştur. Bu hareketlerin iktisadi temeli, meta üretiminin, tam zaferini sağlamak için ***yurt-içi pazarı ele geçirmek zorunda olması,*** (abç) *aynı dili konuşan bir halkın yaşadığı bölgeleri siyasal bakımdan birleştirme zorunda olması gerçeğinde yatar, ve bu dilin gelişmesini ve yazınsal alanda kök salmasını önleyen bütün engeller ortadan kaldırılmalıdır."* (9)

Bunu engellemek için de ezen ve ulusal baskı uygulayan hakim ulus ile sömürgeci devletler, politik zemine kayarak azgınca saldırıya geçerler. Politik saldırı ve baskıyla ezilen ulusa ait zenginlikleri kendi hakimiyetleri altında tutmaya çalışırlar. Onların kendi tahakkümleri altındaki sınırlardan kopmalarını engellemeye çalışırlar. Ve onlara yönelttikleri baskılarla kendi denetimleri altında tutmaya çalışırlar. Tüm bunların getirdiği baskıları da kendi açılarından gerici gerekçelerle temellendirmeye çalışırlar. Ezilen ulus burjuvazisi ise bu baskılara karşı çıkar ve tavır alır. Ekonomik, siyasi, kültürel vb. alanlarda kendi denetimini sağlamaya çalışır. Ulusal baskı da iktisadi alandan aynı zamanda siyasi alandaki baskılara kayar. Hakim ulus burjuvazisi ile ezilen ulus burjuvazisi arasındaki bu çelişkinin ekonomik temelini *pazar rekabeti* oluşturur. Pazar rekabeti Stalin'in tahliliyle giderek siyasi baskıya dönüşür.

"Ama iş her zaman pazarda bitmez. Mücadeleye, 'zorbalık ve aktif savunma' metotlarıyla hakim ulusun yarı-feodal, yarı-burjuva bürokrasisi de gelir katılır... 'Güçler' birleşmekte ve ezilen ulus burjuvazisine karşı bir sürü kısıtlayıcı tedbirlerin uygulanması başlamaktadır, kısaca bir süre sonra soysuzlaşarak baskı biçimine bürünen tedbirler... Mücadele iktisadi alandan siyasi alana aktarılır. Gezi özgürlüğünün kısıtlanması, dilin konuşulmasına karşı çıkarılan engeller, seçim haklarının kısıtlanması, okul sayısının azaltılması, dini örf ve adetlerin uygulanmasına karşı çıkarılan engeller vb., rakibin başına yağmaya başlar. Hiç şüphe yok ki, bu gibi tedbirler hakim ulusun

burjuva sınıflarının çıkarlarına yaramakla kalmaz, aynı zamanda belirli amaçlar da güder. Hakim bürokrasinin kast amaçları."(10)

Uygulanan baskılar sınırlarını giderek daha da genişletir. Ezilen ulusun burjuvazisiyle beraber emekçi sınıflar da baskı altına alınır. Bir bütün olarak tüm sınıf ve katmanlarıyla beraber ezilen ulus baskının hedefi haline getirilir. Ermeniler de ulus olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun baskısına maruz kalmışlardır. Osmanlı devleti pazar kavgası nedeniyle en başta Ermeni burjuvazisini hedef almıştır. Ama bu pazar kavgasının beraberinde getirdiği baskı, katliam ve her türlü yaptırım en başta ezilen ulus burjuvazisini hedef almışsa da, belli bir süre sonra baskının sınırları onları da aşarak daha da genişlemiştir.

Elbette ki Ermenileri hedef alan ulusal baskı diyalektiğin yasası gereği, karşıt bir mücadeleyi de beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan baskı buna zemin oluşturmuştur. Tüm statükocu güçler gibi, dönemin devleti de bu gerçekliği hep gündem dışı tutmuş, baskı ve saldırı hattı oluşturmuştur. Bu baskıya karşın Ermeniler de Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bir mücadele vermişlerdir. Bu mücadele baskının sonucu oluşan mücadeledir. Daha açık bir deyişle egemenlere yönelik oluşan mücadele bizzat onların yarattığı baskıların bir sonucu ve dışa vurumudur. Mevcut koşullar var olduğu müddetçe de oluşan çelişki ve mücadele de varlığını devam ettirir.

Ulusal Gelişme ve Arkaik İmparatorluk

Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında yer alan Ermeniler uluslaşma sürecine girmekle, tarihi olarak kendilerini yeni bir sürecin içinde buldular. Sınırları içinde yer aldıkları devletin katmerli baskısı ve sömürüsünde değişiklikler oluşmaya başladı. Çünkü büründükleri ulusal karakterle kendilerini özgürce ifade edemiyorlardı. Zor ve baskı altında tutuluyorlardı.

Ermenilerin toplumsal karakterlerinde oluşan değişiklikler yeni bir yapılanmaya da beraberinde getirmişti. Yeni talepler dile getiriyorlar

ve bu uğurda geçmişlerine kıyasla daha kitlesel boyutlarda hareket ediyorlardı. Üretim sistemleri daha gelişmiş, üretilen ürünlerin değişimi, merkezileşmiş pazarlara kaymıştı. Lakin sınırları ve tahakkümleri altında kaldıkları devletin niteliğinde henüz nitel bir değişiklik söz konusu değildi. Feodal-ilhakçı bir mayaya sahip Osmanlı İmparatorluğu yine, niteliğine tekabül eden hatta varlığını devam ettiriyordu.

Ermeniler ulusal bir yapıya bürünmeye başladıklarında bir engelle karşılaştılar. Doğası ulusal ve toplumsal gelişmeye kapalı olan arkaik imparatorluk bu karakteriyle, işgali altında tuttuğu tüm toplumların ulusal gelişmesinin önünde engel teşkil etmişti. Ve beraberinde tahakkümü altındakileri saldırı ve baskı altına almıştı. Bu mayası nedeniyle Ermenilerin de uluslaşmasına karşıt bir güç oluşturdular.

Ermeniler ve Osmanlı devleti aynı sınırlar içerisinde yer almakla birlikte, sistem olarak farklı mevzilerde yerlerini alıyorlardı. Ermeniler ve Osmanlılar toplumsal yapılarında oluşan nitel farklılıklarıyla artık birbirlerini yadsıyorlardı. Tüm bu gelişmeler Lenin yoldaşın benzetmesiyle kapitalistleşme sürecine giren parçanın, "*Asya despotluğu*" bağlarıyla bağlı bulunduğu bütünden ayrılma olanaklarının gündeme gelmesidir. Objektif durumu oluşturan mevcut yapı ayrılma olanaklarını gündeme getirmiştir. Çünkü bütün henüz o sürece, kapitalistleşme sürecine henüz girmemiş, ama o sürece giren parçanın ayrılma olanaklarının gündeme gelmesini de engelleyememiş, parçayı oluşturan Ermenilerin ayrılma girişimleri gündeme gelmiştir. Ermeniler objektif olarak günün koşullarına uygun düşen ve bağımsız hatta tekabül eden, güçlü bir ulusal irade birliğine dayalı ayrılma olanağına sahipti. Ama Osmanlı sınırlarındaki Ermeni siyasi hareketleri giderek sistem içi akımlara dönüştü. Ve ayrılma girişimleri tümden bağımsız değil, Rusya'ya tabi bir ayrılık içermekteydi. Dolayısıyla böyle bir ayrılık yine bağımlılığı içermekteydi. Ama bu girişimleri bile daha tamamlanmadan Ermenilerin ulusal hareketi jenositle sonuçlandırılmıştır.

Burjuvazinin önderlik ettiği Ermeni ulusal hareketi, hala feodalizmi

yaşayan Osmanlı Devleti tarafından ancak soykırımla "*durdurulabilmiştir*". Bu soykırımın ardındaki ayrıntılı nedenlere daha ileride değinilecektir. Ancak Osmanlı Devletinin henüz kapitalistleşme sürecine girmeden ve uluslaşmadan, Ermenilerin, kendi kaderlerini tayin hakkını kullanmalarına müsaade edilmemiştir. Soykırıma hedef olan ve topraklarından koparılan Ermeni ulusu imha edilerek yok edilmiştir.

Tarihsel olarak aynı süreçte, Balkan ülkelerinin de ayrılma girişimleri gündeme gelmiştir. Ermenilerin ulusal varlığını soykırımla yok eden Asya despotluğu, Balkan ülkelerinin ayrılıp kopmasını engelleyememiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yanı başındaki Rusya da işgalci karaktere sahip bir devletti. Kendi dışında 15 ulus ve onlarca milliyetin topraklarını onlar da işgal altına almış ve kendilerine bağımlı kılmışlardı. Onların da bu yapıları yüzlerce yıllık bir geçmişe sahipti. Yakın bir süreye kadar iki devletin yüzlerce yıllık ortak yanları varlığını devam ettirmiştir. Ama iki devlet arasındaki ortak nitelik özellikle, 1860'lardan sonra yerini hızla farklılaşmaya bırakmıştır. Uygulanan reformlar kapitalizmi Rusya'da ve bazı ülkelerde gelişme sürecine sokmuştur. Proletarya hızla gelişmiş ve sınıfsal talepleri doğrultusundaki eylemler içerisinde hızla yer almaya başlamışlardır. Kapalı ekonominin yıkılmasıyla köylüler de kitlesel olarak Çarlık Rusya'sına yönelik eylemlerde yer almışlardır. Emekçi sınıfların eylemlerinde aydınların önemli bir bölümü de aktif olarak mevcuttur. Ve bu mücadeleye sınıf mücadelesi perspektifi damgasını vurmuştur. Ve en önemli gelişmelerden biri de, burjuvaziye, köylülüğe ve ezilen uluslara yönelik örgütlenmelerle beraber, Rusya'nın geleceğinin temellerini atan sınıf bilinçli proletarya önderliğinde örgütlenmelere de gidilmiş ve giderek de gelişmiştir.

Kapitalizmle birlikte yeni sınıflar ve sınıf çelişkileri, Rusya'nın merkezinde ve ezilen ulusların önemli bir bölümünün de kendi topraklarında tarih sahnesine çıkmaya başlamıştı. Dolayısıyla sınıf çelişkisi hızla bu topraklarda yer alan çeşitli uluslara ve milliyetlere mensup işçileri ve köylüleri ortak zeminde birleştirmiş, ortak düşmana karşı bütüne hitap eden

örgütlenmenin objektif ve subjektif koşullarını oluşturmuştu. Ama Osmanlı İmparatorluğu'ndaki süreç bu koşulları henüz barındırmıyordu. İmparatorluğun doğusunda ve batısındaki parçalar uluslaşma sürecine girerken, imparatorluğun bütünü henüz kapitalizme ve uluslaşma sürecine girmemişti... Ortak mücadelenin ve ortak örgütlenmenin koşulları hala oluşmamıştı... Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun henüz kapitalistleşme sürecine giremediği 1900'lerin başlarına kadar, "Asya despotluğu"na karşı parçanın mücadelesi gündemdeydi.

İlkel de olsa, Ermeni topraklarında kapitalizmin nüvelerinin gelişmeye ve ulusal karakterin oluşmaya başladığı 1850 ve 60'larda Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi henüz bu sürece girmemiş, ezen ulusun milliyetçiliği, soykırımın arifesinde henüz devlet kademesinde bazı aydınlarla sınırlı kalmıştır. Kitleselleşemediği gibi eski feodal ideolojiyi de hedef alamamıştır. Tersine egemen devletin bünyesindeki bütün ile parça arasındaki eskiyi temsil eden feodal duvar, pekişerek varlığını devam ettirmiştir. Balkanlarda ayrılığın tamamlandığı ve Ermeni Soykırımının planlandığı koşullarda, emperyalizmin denetiminde, dışarıdan daha yeni giren kapitalizm, feodal yapıyla uzlaşan, daha henüz kitleselleşememiş, ve toplumu ortak bir zeminde birleştiren bir yapıya da henüz kavuşmamıştı.

Sonuçta jenositle sonuçlanan bir süreç, aynı zamanda tarihin derin çelişkilerini de bağrında barındırmaktaydı. Her mücadelenin ve her örgütlenmenin maddi temelleri vardır. Osmanlı sınırlarındaki Ermenilerin kapitalistleşme sürecine girmeleri ile sınıf çelişkileri yok olmamıştır. Yeni bir rotaya girerek varlığını devam ettirmiştir. Ulusal çelişkiyle bütünleşmiştir. Osmanlı sınırlarındaki Ermenilerle, Rusya sınırlarındaki Ermenilerin soruna ilişkin perspektifleri farklılık içermiştir. Rusya sınırlarındaki Ermeni sorununa proletaryanın sınıf perspektifine bağlı bir şekilde müdahale edilirken, Osmanlı sınırlarında burjuvazinin önderlik ettiği perspektif öne çıkmıştır. Sonuçta iki parçaya bölünmüş bir ulusun akıbeti bilindiği gibi birbirinden çok farklı evrelerden geçmiştir. Biri günümüze değin varlığını devam ettirirken, diğeri jenositle yok edilme düzeyine getirilmiştir.

ERMENİLERİN İLK DİRENİŞİ NASIL BİR HAT İZLEMİŞTİR?

Ulusal niteliğe kavuşan Ermeniler sahip oldukları kimlikle yeni bir sürece de girmişlerdir. Geçmişte gördükleri feodal baskılar varlığını devam ettirdiği gibi, girdikleri yeni toplumsal süreç beraberinde yeni baskı türlerini de getirmiştir. Yeni oluşan bir ulus, ulusal baskıya tabi tutularak, sanki yeni bir kimliğe ulaşmanın bedelini ödemiştir. Tüm uluslar gibi, Ermeniler de ulusal kimliklerini, bir kere sahip olduktan sonra tüm baskılara rağmen korumuşlar, bunun bedeli ise soykırıma kadar giden acılı bir yol olmuştur.

Ulusal Baskıya Karşı Direniş

Jenositle yok edilen Ermenilerin ulusal tarihi 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra tarihe yansımıştır. Sosyal karakterleri ve ilişkileri ile kültürel yapılarında oluşan farklılıklar ve değişiklikler giderek Ermeniler içerisinde yayılıyordu. Ulusal karakter de alan Ermeniler bu doğrultuda özgürce hareket edemiyorlardı. Farklı dillerinden ve farklı kültürlerinden dolayı resmi olarak milli baskı ve yaptırıma tabi tutuluyorlardı. Osmanlı devleti Ermenilerin ulusal varlıklarını reddediyor ve kendilerini özgürce ifade etmelerine müsaade etmiyordu. Ulusal baskıyla bağlantılı olarak dini baskıya da maruz kalıyorlardı.

Ermenilerin girdiği baskı süreci beraberinde örgütlenme girişimlerini de getiriyordu. Kendilerini hissettikleri gibi özgürce ifade edememe ve yansıtamama baskının sosyal pratiğe yansımasıydı. Bu sosyal pratik, baskı karşıtı örgütlenme ve mücadeleyi de ortaya çıkardı. Ermeniler Ortaçağ'dan kalma bir devletin baskıları karşısında belli örgütsel adımlar atmaya başlayarak mücadele yürüttüler.

İlk başlarda bu mücadelenin başını İstanbul'daki Ermeniler çekmişlerdir. Avrupa'da öğrenim gören Ermeniler burjuva siyaset ve kül-

türünün etkisi altında kalarak, Ermeniler hakkında anayasal taleplerde bulunurlar. Yine İstanbul'da bulunan Ermeni ticaret burjuvazisi de ekonomik güçlerini yaptırım unsuru olarak kullanarak bu doğrultuda birlikte hareket etmeye başladılar. Dönemin konjonktürü bu taleplerine uygun da düşmekteydi. Batı kapitalizminin geliştiği ve ekonomik-politik-diplomatik yollarla hızla dünyanın çeşitli alanlarına nüfuz ettiği koşullarda, Osmanlı İmparatorluğu da gerileme sürecine girmişti. Bunun sonucu olarak "*Tanzimat Fermanı*", "*Gülhane Hatt-ı Hümayunu*" gibi batıya bağlı olarak gerçekleştirilen "reform"larla beraber, Ermeniler yaptıkları dayatmalar sonucu bir takım anayasal haklarını kazandılar. Hemen sonrasında kurulan meclisin içerisinde de yer aldılar. Tüm bu gelişmeler, gerileyen ve Avrupa'ya bağlanan imparatorluğun yönetim kademelerinden bazı tavizler koparılmasının, imparatorluğun gerilemesi ve Avrupa'ya bağlanmasıyla beraber, İstanbul'daki Ermeni aydınlarla, Ermeni burjuvazisinin de gelişmesi ve ekonomik gücüyle baskı unsuru oluşturmasının rolü olmuştur.

Devlet kademelerindeki örgütlenmeyle beraber, Ermeniler sosyal yaşamın diğer alanlarında da örgütlenmeye gitmeye başladılar. Ermenilerin ilk örgütlenmeleri eski tarzda cemiyetler şeklinde olmuştur. Kapitalizmin ilk nüvelerinin atıldığı dönem ve hissedilen ulusal duygular örgütlenmenin koşullarını da yaratmıştır. Ermeniler sayı olarak çok oldukları şehirler başta olmak üzere, demek ve benzeri türden örgütlenmeler oluşturmuşlardır. Eski dildeki deyimiyle cemiyetler denilen demek örgütlenmesi, bugüne kıyasla, Ermenistan koşullarında çok daha kitlesel boyutlarda olmuş ve kitlelerin radikal kesimlerinin önemli bölümünü de mücadele içine çekmiştir. Ama ilk etapta gidilen örgütlenme, yine de tarihsel deney ve tecrübe yoksunluğu ve merkezi bir iradeye dayalı radikal örgütlenmeden de kopukluk içermiştir.

Ulusal baskı ve saldırıya karşı verilen mücadelenin beraberinde getirdiği ilk örgütlenme, 1860 yılında İstanbul'da oluşur. Ermeniler Başkent İstanbul'da çoğunlukta olmadıkları halde, "*Hayırsever Cemiyeti*"

adıyla ilk Ermeni cemiyetini kurmuşlardır. Çoğunlukta olmadıkları halde İstanbul gibi bir şehirde ilk derneğin açılmasında, bu şehirde yaşamakta olan Ermeni aydınlarının ve Ermeni kökenli burjuvazinin önemli rolü olmuştur. Ticaret burjuvazisi ve aydınlar imparatorluğun başkentinde azınlıkta olmalarına rağmen, girdikleri burjuvazileşme süreciyle öne çıkmışlar, bu doğrultuda da örgütlenmenin ilk adımlarını İstanbul'da atmışlardır. Aydın kesimin başlattığı örgütlenme, ulusal bilincin hızla gelişmesi üzerine kitleleri de bu örgütlenme içine çeker. İlk dönemler şehirlerde oluşan örgütlenme legal düzeydedir. Tüm bunlara bağlı olarak devletin en güçlü olduğu şehirde dönem dönem gösteriler ve eylemler de yapmışlardır.

Ermenilerin ulusal duyguları çoğunlukta oldukları şehir ve bölgelerde de hızla gelişmiştir. Bu şekilde birçok şehirde gidilen örgütlenme yaygınlaşmıştır. Bu örgütlenme üzerinden Ermeniler birçok ilde dernekler kurarlar. Van, Erzurum, Bitlis, Muş, Zeytun ve Sasun vb. yerler başta olmak üzere 1860 ve 1870'lerde artan sayıda cemiyetler kurulur. Bu dernekler üzerinden milli baskıya karşı mücadele yürütülür. Bu faaliyet ve örgütlenmeye katılım hayli kalabalık da olmuştur. Bu dernekler daha sonra 1880'de "*Ermenilerin Birleşik Cemiyeti*" çatısı altında birleşmişlerdir.

Bu örgütlenmelerin kurulması ve yaygınlaşmasında Ermeni kökenli zenginlerin önemli bir bölümünün batıda Avrupa, doğuda Rusya üzerinden ticarete girişmeleri de etkili olmuştur. Osmanlı ve Rusya sınırlarındaki Ermeni asıllı tüccar sermayesinin önemli bir bölümü giderek daha da öne çıkmıştır. İstanbul, Adana, Erzurum, Van, Erivan, Tiflis ve Bakü gibi şehirlerde yapılan ticaret giderek birleşmiş ve genişlemiş pazarlara kaymıştır. Tarihsel olarak bu rotaya giren ticaretin üretimde değişimi daha öne çıkarması ile pre-kapitalist tüccar sermayesinin giderek, ticaret burjuvazisine dönüşmüştür. Ticaret burjuvazisi çeşitli illerde yaptıkları acentelik(ticarethane) ile etkisini giderek daha da geliştirmiştir.

Ermeni burjuvazisinin ve aydınların gelişmesi ulusal burjuvazi güzergahında milli baskıya karşı direnişi içeren mücadele koşullarını da olgunlaştırmıştır. Yerel alanlarda kitlelerin geniş katılımıyla kendiliğinden yürütülen mücadele döneme damgasını vurmuştur. Bu dönem kendiliğinden oluşan yerel örgütlenmeler önemli boyutlarda kendini göstermiştir. Bu örgütlenmelerin önemli bölümünü yasal zeminde hareket eden dernek vb. örgütler oluşturmuştur. Bununla birlikte yasadışı olarak faaliyet gösteren örgütlenmeler de kurulmuştur. Van ve Erzurum başta olmak üzere çeşitli illerde bu tarzdan örgütlenmelere gidilir. 1878'de Van'da "*Anavatan savunucuları*" ile 1882'de kurulan "*Karahaç Cemiyeti*" ve "*Fedakarlar Cemiyeti*" gibi örgütler bunlara örnek olarak verilebilir. Ve Erzurum'da da o tarihlerde "*Silahlılar*", "*Milliyet Perver Kadınlar*", "*Ermenistan'a Doğru*", "*Müdafi Vatandaşlar*" adlarıyla örgütler oluşturulur. Ayrıca Zeytun(Maraş), Ağrı, Sason, (Muş, Bitlis civarı) Klikya (Adana ve civarı) vb. alanlarda da kırda ve şehirde Ermeni halkı baskılara karşı direnerek Osmanlı devletine karşı haklı bir zeminde mücadele vermiştir. Ermeniler düzenledikleri gösteri ve benzeri eylemlerle Osmanlı İmparatorluğu'nun baskılarına karşı direnişle yanıt vermişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu'na karşı verilen bu mücadele 1870'in sonlarına kadar, şehirde ve kırda daha çok cemiyetler düzeyinde olmuştur. Bu mücadeleler sonucu artan baskılar Ermeni ulusunun mücadelesini de geliştirir. Şehirde ve kırda mücadele daha kitleselleşir ve daha radikal boyutlara tırmanır. 1890'ların başlarında şehirlerde ve kırsal alanlarda ayaklanmalara gidilir.

1890'lı yıllarda Erzurum, Van, Muş, Bitlis (Sason), Zeytun (Maraş), Bayburt, Palu, Erzincan, Siirt, Diyarbakır, Kayseri, Adana, Mersin vb. illerde ve bölgelerde, irili ufaklı Ermeni ayaklanmaları olmuştur. Bu tarihlerde mücadele daha da gelişmiştir. Ermeniler çoğunlukta oldukları illerle beraber, Kürt ve Türklerin çoğunlukta oldukları bölge ve illerde de ayaklanmalara gitmişlerdir.1877-1878 Osmanlı-Rus

savaşından sonra, Rusya sınırlarına dahil edilen Kars, Ardahan, Doğu Beyazıt gibi illerde, o tarihlerde Ermeni isyanları görülmez.

Ayrıca yine o tarihlerde, kırsal alanda bazı bölgelerde de Ermeniler *fedai savaşı* denilen gerilla tarzı çatışmalara girişerek Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşmışlardır. O dönem Ermeni fedailerin verdiği gerilla savaşları, çağımızdaki proletaryanın çizgisi önderliğinde verilen savaşlardan farklı içerik taşımıştır. Ulusal baskıya ve yaptırımlara karşı, kırsal kökenli köylülerin kitle temelini oluşturduğu gerilla savaşları, ezilen ulus perspektifiyle verilmiştir. Ulusal baskı sonucu çıkan ve merkezi politik hattan yoksun, bölgesel tarzda kendiliğindenciliğe tekabül eden bir zeminde yaşanmıştır bu savaşlar. Ve fedai denilen Ermeni gerillalar ulusal baskılara karşı dağa çıkarak, ezilen ulus çizgisi doğrultusunda savaşmışlardır. Ama verilen mücadele merkezi önderlikten yoksundur.

Ermenilerin Ortaçağ devletinin azgın saldırılarına karşı, şehirde ve kırda 1890'ların ortalarına kadar verdikleri direniş ve mücadele kitlesel tarzda olmuştur. Ama bu haklı mücadelenin ciddi eksiklikleri de vardı. Ayaklanma ve fedai savaşı şeklinde direnişi içeren mücadelenin en karakteristik özelliği, merkezi bir önderlikten yoksun olması ve birbirinden kopuk bir tarzda verilmesidir. 1860'lardan ve 1880'lere kadar kitle örgütleri düzeyinde verilen mücadele bazı alanlarda başkaldırı ve Ermeni fedailerin gerilla savaşlarına kadar tırmanmıştır. Özellikle 1872, 1879, 1884 yıllarında Zeytun'da, 1863-64 yıllarında Muş ve Van'da silahlı direnişler verilmiştir.

Ayaklanmalar ve kırlardaki gerilla savaşları, var olan önderlik boşluğu ve kopukluk nedeniyle, direniş için gerekli olan irade birliğinden de yoksun kalmıştır. Böylesi bir yoksunluk haklı bir mücadeleyi de köklü başarıya ulaştırmaz. Güçlü bir önderlikten yoksun hareket eninde sonunda bastırılır.

1890 sonrasında Hınçak ve Taşnaklar da mücadele içerisinde yer alırlar. Ama daha yeni kurulan ve tüm bölgelerde aynı faaliyet içeri-

sinde yer alamamışlardır. Bu tarihlerde en aktif oldukları bölgeler Sason ve Zeytun bölgeleridir. Bu yörenin halkları en yoksul Ermeni köylülerini oluşturuyorlardı. Sason köylüleri devlet sömürüsü ile beraberinde yörenin büyük toprak ağalarının katmerli sömürüsüyle de karşı karşıyaydılar. Bu yoksulluk beraberinde aktif direnişin maddi koşullarını oluşturmuştur. Ve yöre halkı bu doğrultuda direnişe geçmiştir. Ama hareket 1894-96 tarihinde bastırılmıştır. II. Abdülhamit baş edemediği isyanların bastırılması için Hamidiye Alaylarına ihtiyaç duymuştur. Feodal bir devletin ihtiyaç duyduğu feodal-askeri bu kurum o dönemin, feodal karakter taşıyan Kürt toprak ağalarının ve dini liderlerin yönetimindeki Kürt aşiretleri üzerinden oluşturulmuştur. Ermeni isyanlarını tek başına bastıramayan Osmanlı devleti, 1891 yılında oluşturulan Hamidiye Alayları ile birlikte Ermeni isyanlarını bastırabilmiştir. Dönemin bu katliamı henüz bir soykırım değildir. Ama ilk kitlesel Ermeni katliamıdır. Katliamda ölenlerin sayısı çeşitli kaynaklara göre 100 bin ila 300 bin arasında değişmektedir.

Zeytun yöresinin halkı da aynı koşullarda mücadele vermişlerdir. Mevcut devlete karşı en fazla mücadele bu yöre halkı tarafından verilmiştir. Ayrıca ulusal baskıdan evvel, 1800'lü yıllarda sınıf baskısı ve sömürüye dayalı mücadele daha öne çıkmıştır. Daha sonra oluşan ulusal baskı, yöre halkının gördüğü sınıfsal baskıyla birleşmiştir. Zeytunlu Ermenilerin gösterdiği direniş Osmanlı devletince bastırılamaz. Hatta bazı resmi kurumlara ait binalar Zeytunlu Ermeniler tarafından ele de geçirilir. Bunun üzerine gelen askeri güçlere rağmen devlet hareketi bastıramaz. Araya diğer ülkelerin resmi kurumlarının girmesi üzerine ateşkese gidilir. Konuyla ilgili araştırma yapan yazar Recep Maraşlı 1895 tarihli Zeytun direnişini şöyle anlatmaktadır:

"Zeytun Ermenilerin Kilikya'daki en yoğun yerleşim merkezlerinden biriydi. Zeytun'daki ayaklanma ve direnişler süreklilik kazanmıştı: 1850 yılına kadar sekiz kez... Zeytun direnmelerinin ulusal olduğu kadar sınıf çelişkilerinin Sasun'a benzer biçimde keskin zıtlıklar gös-

termesi, Zeytun halkının savaşçı karakteri ile öne çıkmaktadır. Köylülerden ağır vergiler toplamakta olan Ermeni aristokratları (işhan adı verilen prensler) ile köylülük arasında derin bir çelişme ve çatışma yaşanmakta olan Zeytun'da, 1850'den sonra direnmelerin ulusal karakter almaya başladığına, Osmanlı merkezi otoritesinin Zeytun'u ele geçirme çabalarına karşı direnişe dönüştü.

*Osmanlı hükümeti bölgeye müdahale etmek için çelişmeleri bahane etmeye çalışıyordu. Fakat '**düzenleme**' adı altındaki baskı politikası direnmeyle karşılık buldu. Dört bini silahlı olmak üzere, altı bine yakın Ermeni Zeytun'daki kışla, hükümet binası vb. yerleri basarak teslim aldılar; ayaklanma çevreye yayıldı.*

Hükümet, ordu birlikleriyle Zeytun'u kuşattıysa da şiddetli çarpışmalar meydana geldi, jandarmalar büyük kayıp verdiler. Üç ay süren kuşatmada taraflar birbirlerine karşı üstünlük sağlayamayınca, araya giren Büyükelçiliklerin girişimleriyle Ermenilerle ateşkes imzalandı. 15 maddelik anlaşmayla hükümet, Hınçakyan Partisi üyesi beş eylemcinin yurt dışına çıkarılması, geçmiş vergilerin affı, miri verginin azaltılması, genel af çıkarılması şartlarını kabul ederken Ermeniler de silahlarını bırakmayı kabul ettiler."(11)

1890'lı yıllarda Sason ve Maraş'ta fedai savaşı öne çıkarken, Erzurum, Van, Erzincan, İstanbul vb. illerde ise şehir içi kitlesel eylemler öne çıkmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi 1894-96 tarihindeki direniş, devletin takviye güçlerini daha da artırarak saldırıya geçmesi sonucu bastırılmıştır.

Ermeni hareketleri, bastırılmış olsa da baskılar sona ermemiş, hatta daha da artırılmıştır. Yapılan baskılarla Ermeniler göçe zorlanmıştır. Abdülhamit döneminde artan göç politikası ile nispi olarak sayıları azaltılmaya çalışılmıştır. II. Abdülhamit, zorladığı göç sonucu Ermeniler tarafından boşaltılan yerlere, Pan-İslamizm kisvesi altında Müslüman dinine mensup halkları yerleştirmiştir. Amacı Ermenileri dağıtarak güçlerini azaltmaktı.. Ermenilerin yoğunlukta olduğu bazı alanlar tümden

değil, ama kısmen zoraki göçle boşaltılmış ve yerlerine yerleştirilen Müslüman halklarla denetim sağlanmaya çalışılmıştır. Amaç işgal ettiği topraklar üzerinde dini otoriteyi güçlendirerek iktidarlarını da sağlama almaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nun temelleri üzerine oluştuğu İslamizm doktrini, İslam dinine sahip halkların yönetimini daha kolay kılmıştır. Dini kisveyle devamlı suni çelişkiler yaratılmış, halklar karşı karşıya getirilmiştir. Bu klasik pan-İslamist politika, Osmanlı Devleti tarafından giderek daha da katmerli bir tarzda uygulanmış ve Ermeniler yer yer başka bölgelere göçe zorlanmıştır. Ancak Ermeniler, yoğunlaştıkları alanlarda ulusal varlıklarını yine de korumuşlardır.

Örgütlenmenin Zayıf Olduğu Yerde Hareket Kendiliğindencidir

Tarihsel olarak nesnel gelişme sonucu değişim sürecine giren bir toplum, gelişmenin önünde engel teşkil eden statükoyla ve yansıması olan güçlerle çatışmaya girer. Nesnel durumun bu yasası sonucu değişim sürecine giren Ermeniler ile gelişmenin önünde engel teşkil eden Osmanlı Devleti de çatışma sürccine girmişlerdir. Kaçınılmaz olan bu durum tarihi gelişmenin objektif yasasıdır. Ama objektif olarak birbirlerini hedef alan ve çatışan güçlerin çıkarları doğrultusunda birbirlerine karşı örgütlenmeleri de subjektif durumun ifadesidir. Subjektif durum, birbirlerini hedef alan güçlerin, birbirlerinc karşı örgütlenmesini ifade eder. Dolayısıyla objektif olarak çatışmaya girilen rakibin subjektif olarak alt edilmesini hedefler. Belirleyici olan objektif durumdur. Ama objektif duruma uygun düşen subjektif müdahaleye gidilemezse, hedefe de ulaşılamaz. Bu da hedefe yönelik örgütlü mücadeleden geçer.

1890'lara kadar Ortaçağ'ın gericiliğine, haklı bir zeminde, ilerici taleplerle verilen mücadele ile belli darbeler de vurulmuştur. Lakin Ermenilerin verdikleri mücadelede, objektif duruma uygun düşen örgütlenme eksikliği kendisini hissettirmiştir. Ermenilerin verdiği mücadele tüm eksikliklerine karşın ulusal mücadeleydi. Önderlik boşluğuna rağmen mücadelenin öne çıkan unsuru ulusal çelişkiydi. Ulusal düzeyde

yerel örgütlenme oluşmuşsa da, genelde merkezi önderlikten yoksun bir hat izlenmiştir. Mücadeleye iktidar perspektifiyle önderlik eden merkezi önderliğin olmayışı gerekli olan irade birliğinin oluşmasının önünde engel teşkil etmiştir. Kırda ve şehirde Osmanlı Devletinin baskılarına karşı yürütülen mücadele, daha çok birbirinden kopuk bir tarzda verilmiştir. Oluşan örgütlenmeler de yerel düzeyde hareket etmişlerdir. Yerel düzeyde oluşan örgütlenme verilen mücadeleyi kolektif önderlikten yoksun kılmıştır.

Ciddi eksikliklerle beraber, dönemin feodal-fetihçi devletine ve ulusal zulmüne karşı da, önceleri bir tepki gösterilmiş ve giderek haklı zeminde bir direniş ve mücadele de yürütülmüştür. Ortaçağ'dan o güne sarkan, çağın en baskıcı devletlerinden birine karşı, ulusal bir direnişle tavır alınmıştır. Kırda ve şehirde Ermeni halkı verdiği mücadeleyle ulusal kimliğinde ısrar etmiştir. Devletin baskı ve katliamları karşısında yılmamışlardır. Ama kitlelerin haklı ve onurlu direnişi objektif bir önderlikten yoksun olduğu için kendiliğindenci bir çizgiye tekabül etmiştir.

Ermeniler, verdikleri mücadele sonucu, karşılarında 1870'lerden sonra gericileşen kapitalist devletleri de bulmuşlardır. O günün şartlarında kapitalizmin gericileşmesi ile bir dönemler ulusal sorunun çözümünde ilerici adımlar atan burjuvazi artık gericileştiğinden ulusal sorunun ve ulusal hareketlerin önünde gerici rol oynamaya başlamıştır. Dolayısıyla gericileşen İngiliz ve Fransız kapitalistleri Osmanlılarla kurdukları ilişkide bu niteliklerini göstermişlerdir. Bu güçler, Ortaçağ'ın gerici, feodal fetihçi devletinin tüm baskılarını, dolayısıyla Ermenilere yönelik ulusal baskılarını da destcklemiş ve ortak olmuşlardır. Ermeniler, verdikleri mücadele sonucu Osmanlı devletiyle beraber, girdikleri süreçle giderek emperyalistleşen burjuvaziyi de karşılarında bulmuştur. Dünya çapında pazarların paylaşımının ve tekelleşme sürecinin tamamlanması ile dünyaya doğrudan hükmeder duruma gelmesi ulusal sorunu daha özgün bir rotaya sokmuştur.

ULUSAL SORUNUN ÇAĞIMIZDAKİ MUHTEVASI

Ermenilerin soykırım öncesindeki ulusal tarihlerinin 1890'ların ortalarına kadar olan bu bölümü, yukarıda belirttiğimiz gibi önderlik boşluğu içermektedir. Bu dönemin, özellikle ilk başlarında Hınçak ve Taşnak örgütlenmeleri henüz oluşmamıştır. Yeni oluşmaya başladığı dönemlerde ise bir süre yeterli etkinliği sağlayamamışlardır. Hınçaklar ve Taşnakların giderek aktif olduğu 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başları ve sonrası, aynı zamanda emperyalizmin de Ermeni sorununa artık doğrudan müdahale ettiği süreci kapsamaktadır. Sorunun daha iyi kavranması açısından ulusal sürecin, aynı zamanda özgün dönemler şeklinde ele alınmasında fayda vardır. Zira yakın zamana kadar tabu olan ve on yıllarca gizlenen ve çarpıtılan bir sorunun bu perspektifle ele alınması sorunun daha iyi kavranmasına hizmet eder.

19. yüzyılın son çeyreğinde, uluslararası kapitalizmin gerici rotaya girmesi ile ulusal sorun, giderek bir iç mesele olmaktan çıkıp, uluslararası bir soruna dönüşmüştür. Kapitalizmin ilerici olduğu ilk ortaya çıkış sürecinde, ulusal sorun feodalizmin tasfiyesi ve mutlakıyetin alt edilmesini hedef alan burjuva demokratik devriminin genel hedefinin bir parçasını oluşturuyordu. Burjuvazinin önderliğindeki demokratik devrimin sınırları içerisinde yer alan ulusal sorun, Ortaçağ'dan kalan sistemin ve devletin alt edilmesiyle çözüme ulaşacaktı. Dolayısıyla ulusal sorun o tarihsel koşullarda, Ortaçağ sistemini hedef alan bir devrimci mücadelenin iç sorununu oluşturmaktaydı. Burjuvazinin ilerici olduğu o tarihsel koşullarda devrimin perspektifi burjuva demokrasisiydi. Bu tarihsel dönem 1789 ile 1871 tarihleri arasındaki süreci kapsar.

1871 yılına kadar tasfiye ettiği iktisadi ve sosyal yapıyla birlikte, burjuva devletlerinin kuruluşunu da tamamlayan burjuvazi, böylelikle

tarihsel olarak taşıdığı ilerici misyonu yitirerek, gerici güzergaha kaymıştır. İlerici olduğu süreçte Ortaçağ sistemini ve Ortaçağ devletini hedef alan ve o doğrultuda verilen mücadeleleri destekleyen burjuvazi, artık tarihsel olarak uğradığı nitel değişiklikle, kapitalizm öncesinin tüm gerici karakteriyle uzlaşma ve işbirliği sürecine girmiştir. Burjuvazi o süreçte tarihsel materyalizmin kaçınılmaz dönüşümüyle gericileşmiştir artık. Dolayısıyla ekonomik temelini pazar sorununun oluşturduğu ulusal sorunun siyasi özü, mevcut çağda uğradığı değişimle iç sorun olmaktan çıkmış, uluslararası emperyalizm karşısındaki tutumla, uluslararası bir sorun halini almıştır.

Dolayısıyla emperyalizme bağımlı ülkelerde, proletarya önderliğindeki devrimler iktidar perspektifiyle hedefine ulaşır. Çağımızda hala, devrimin hedefi salt içteki egemen sınıflarla sınırlı değildir. Aynı zamanda gericiliğin merkezini oluşturan uluslararası emperyalizm de bağımlı yerli gericilikle beraber, birbirleriyle bağlantılı olarak devrimin başlıca hedefleri içerisinde yer alır. Tüm dünyaya hükmeden emperyalist haydutların hedef alınması zorunludur ve başarının önkoşuludur. Bu önkoşul salt proletarya önderliğinde devrimle sınırlı değildir. Ulusal kurtuluş mücadelelerinin de önkoşulu anti-emperyalizmdir. Elbette ki proleter hareket ile ulusal kurtuluş hareketlerinin politik ortaklıklarına karşın, ideolojik güzergahları farklılık içerir. Ama Lenin yoldaşın tahliliyle, emperyalizm ve proleter devrimleri çağında ulusal sorun, ezilen ulus ve milliyetlerin ve sömürgelerin, ulusal baskıyı uygulayan yerli egemen sınıflara karşı mücadelesiyle beraber, emperyalizme karşı mücadelesini de içermektedir. Ve ulusal hareketlerin demokratik muhtevası desteklenmek durumundadır.

İbrahim Yoldaşın bu konuya ilişkin belirlemeleri gayet net ve açıktır. Yoldaştan yapılan biraz uzun olan aşağıdaki alıntı soruna gayet net bir şekilde açıklık getirmektedir. Kürt ulusu nezdinde yapılan alıntı, genel bir doğruyu içermektedir. Dolayısıyla Ermeni sorunu için de geçerlidir.

"Biz burada İngiliz emperyalizminin parmağı olup olmadığını tartışmayacağız. Böyle bir iddiayla milli baskı politikasının savunulup savunulmayacağını tartışacağız. Şeyh Sait isyanının arkasında İngiliz emperyalizminin parmağının olduğunu varsayalım. Bu şartlarda bir komünist hareketin tutumunun nasıl olması gerekir? Birinci olarak, Türk hakim sınıflarının Kürt milli hareketini zorla bastırma ve ezme politikasına karşı çıkmak, buna karşı aktif bir şekilde mücadele etmek, Kürt milletinin kendi kaderini kendisinin tayin etmesini istemek, yani ayrı bir devlet kurup kurmamaya bizzat Kürt milletinin karar vermesini istemek. Bu, pratikte dışarıdan müdahale edilmeksizin, Kürt bölgesinde genel oylama yapılması, ayrılma veya ayrılmama kararının bu yolla veya buna benzer bir yolla bizzat Kürt milleti tarafından verilmesi anlamına gelir. Kürt hareketini bastırmak için yollanan bütün askeri birliklerin geri çekilmesi, her türlü müdahalenin kesinlikle önlenmesi, Kürt milletinin kendi geleceği hakkında kendisinin karar vermesi, komünist hareket birinci olarak bunun için mücadele eder ve Türk hakim sınıflarının bastırma, ezme, müdahale politikasını kitlelere teşhir eder, ona karşı aktif olarak savaşırdı. İkincisi, İngiliz emperyalizminin milliyetleri birbirine düşürme politikasını, bunu her milliyetten emekçi halka, bunların birliğine verdiği zararı kitlelere teşhis eder, İngiliz emperyalizminin müdahale, içişlere burnunu sokma politikasıyla aktif olarak savaşırdı. Üçüncüsü, Kürt ulusunun ayrılmasını, 'bir bütün olarak sosyal gelişmenin ve sosyalizm için proletaryanın sınıf mücadelesinin menfaatleri açısından yargılar', bizzat ayrılmayı desteklemeye veya desteklememe yolunda bir karara varırdı. Eğer ayrılmamayı proletaryanın sınıf menfaatlerine uygun buluyorsa, Kürt işçileri ve köylüleri arasında bunun propagandasını yapardı; özellikle Kürt komünistleri, kendi halkı arasında ***birleşmenin*** *propagandasını yapardı ve milli baskılara karşı mücadeleyi toprak ağalarının, mollaların, şeyhlerin, vb. durumunun güçlenmesiyle bağdaştırma çabasında olanlara karşı mücadele ederdi. Buna rağmen Kürt ulusu ayrılma yönünde ka-*

rar verirse, Türk komünistleri buna razı olur, ayrılma isteğinin karşısına zor çıkarma eğilimleriyle kesinlikle mücadele ederdi. Kürt komünistleri ise Kürt işçi ve emekçileri arasında 'birleşme'nin propagandasını yapmaya, emperyalist müdahaleyle mücadeleye; Kürt feodal beyleriyle, şeyhlerle, mollalarla, burjuvazinin milliyetçi amaçlarıyla mücadeleye devam ederdi.

Eğer komünist hareket, Kürt ulusunun ayrılmasının proletaryanın menfaatleri açısından faydalı olacağına karar verirse, mesela ayrılma halinde Kürt bölgesinde devrim imkanı artacaksa, o takdirde bizzat ayrılmayı savunurdu; hem Türk işçi ve emekçileri arasında, hem de Kürt işçi ve emekçileri arasında ***ayrılmanın*** *propagandasını yapardı. Her iki halde de, Türk işçi ve emekçileriyle Kürt işçi ve emekçileri arasında sıcak ve samimi bağlar doğardı. Kürt halkı, Türk halkına ve komünistlere büyük bir güven ve dostluk duygusu beslerdi. Halkların birliği pekişir, devrimin başarısı daha da kolaylaşırdı.*" (12)

İbrahim yoldaşın yukarıdaki varsayıma dayalı belirlemeleri, net bir şekilde emperyalizme dayansa da bir ulusal harekete yönelik her türlü ulusal baskıyaa, açıktan karşı çıkmaktadır. Açıktır ki, emperyalizme bağımlılığı savunulmayan bir ulusal harekete yönelik, her türlü baskı, katliam ve saldırıya karşı da, proletaryanın perspektifiyle aktif tavır ve mücadele gündeme getirilerek net bir tavır alınmaktadır. Ezilen ulusun köklü ulusal kurtuluşunun ise, sınıf bilinçli proletaryanın çizgisi doğrultusunda mümkün olacağı vurgulanmaktadır.

Ulusal sorunda kaçınılmaz ve zorunlu olan **UKKTH** (Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı) da savunulmaktadır. Ezen ulusa ve ulusal baskısına karşı kararlı tavır takınılması, UKKTH'nin kayıtsız şartsız savunulmasından geçer. Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkını savunmayan anlayış demokratik muhteva taşımaz. Bu hak kayıtsız şartsız savunulurken, ayrılıp ayrı devlet kurma proletaryanın çıkarlarına göre belirlenir.

Çağımızın ilk soykırımının objektif olarak değerlendirilmesi, sor-

gulanması ve mahkum edilmesi, sınıf bilinçli proletaryanın yukarıda genel hatlarını belirttiğimiz, ulusal soruna ilişkin çizgisiyle mümkündür. Bu nedenle bir önceki bölümde Ermeni ulusal sorununun 19. yüzyılın sonlarına kadar olan bölümünü yukarıda belirttik. Ermeni ulusal hareketinin 20. yüzyıl öncesiyle sonrası dönemlerin ortak niteliğine karşın, emperyalizm karşısındaki tavır nedeniyle farklı muhteva içermesi nedeniyle de, sorun bağlantılı olarak ayrı bölümler halinde ele alınmıştır. Ayrıca Ermeni sorununda esas aldığımız bölüm Osmanlı İmparatorluğu döneminin Ermenistan'ı olmakla birlikte, soykırımın dışında Sovyet devrimiyle nitel olarak farklı bir perspektifle hareket eden bir başka Ermeni hareketi de ayrıca ele alınmaktadır.

Devam Eden Ulusal Baskı

Batı Avrupa'da ulusal hareketler burjuvazinin ilerici olduğu dönem, demokratik devrime bağlı olarak gündeme gelmiştir. Bu süreç burjuvazinin henüz ilerici olduğu bir süreçtir. Ama ne zamanki, o dönemin burjuvazisi önderliğindeki ulusal devletler Batı Avrupa'da kuruluş dönemini tamamlamış, artık tarihi konumuyla burjuvazi de ilerici rolünü tamamlamıştır. Ulusal hareketler Doğu Avrupa ve Asya'da ise genel olarak 1905 yılında başlamıştır. Ermenistan'da ise, bazı ülkelerde olduğu gibi, uluslaşma ve ulusal faaliyetler 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlamış ve ilk büyük isyanlar da 1890'da olmuştur. Ve daha sonraki tarihlerde devam etmiştir. Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu sınırlarındaki Ermenistan'da uluslaşma ve ulusal hareket Asya'daki birçok toplumdan önce oluşmaya başlamıştır.

Ermeniler fetihçi ve ilhakçı devletlerin işgali altında ayrı toplumlar halinde olmalarına karşın, toplumsal yapının üretiminde ve ürünlerin giderek geniş alanlara aktarımında etkili oldular. Ticarette yetkinleşen Ermeniler Kafkasya'daki ve Osmanlı sınırlarında ticaret için elverişli şehirlere yerleşerek ve giderek bu ülkelerde ticareti ele geçirdiler. Kırda ve şehirde, meta üretiminin ve dağılım ve bölüşümün

daha geniş alanlara yayılması ve kapalı pazarların yıkılarak genişlemiş ve birleşmiş pazarlara dönüşmesi, uluslaşmanın iktisadi ve sosyal temellerini oluşturmuştur. Üretimin ve dağılımın girdiği değişimle oluşan meta üretimi giderek gelişmiştir. Elbette ki bu gelişmenin olduğu süreç ile içinde bulunulan tarihsel dönemin mevcut durumu önemlidir.

Mevcut objektif durum ile subjektif durumun dayatması sonucu, dönemin Rus Çarlığı 1861'de reforma gitmek zorunda kaldı. Yapılan reform ile Rusya kapitalizmi hızla gelişme sürecine girdi. Ermenistan'ın da içinde bulunduğu Kafkasya'da da bu gelişme kendisini göstermiştir. Gelişen Rus kapitalizmi o alana da açılmıştır. Meta üretimi hızla gelişmiş ve Kafkasya'yı da hızla meta dolaşımı alanına çekerek, fabrikalar için gerekli olan pazar alanlarını da birleştirmiş ve geliştirmiştir. Reform öncesinin seyrek nüfuslu ve dünyadan kopuk "*dağlıların oturduğu*" Kafkasya, keşfedilen petrolün ve tarım ürünlerinin üretim ve dağılımındaki hızlı değişimle birlikte nüfusun da hızla arttığı bir bölgeye dönüşmüştür. Keşfedilen petrol bu dalda petrol sanayicilerini geliştirmiş ve tarım alanındaki farklılaşma ve yoğunlaşma da toplumsal üretimi ve toplu ticareti geliştirmiştir. Beraberinde -henüz toplumun azınlığını oluşturmasına karşın- giderek ücretli emekçilerin de ortaya çıktığı sistemin temelleri atılmıştır. Bu toplumsal yapı üretim tohumlarıyla birlikte Kafkasya'da da oluşmaya başlamıştır.

Tüm bu gelişmeler birbirinden kopuk pazarların yıkıma uğramasıyla oluşmaya başlar. Yıkıma uğrayan pazarların birleşmesi beraberinde Lenin'in tahliliyle iç pazarı yaratır.

"*Basit meta üretiminden kapitalist üretime geçişin işareti olan (ve bu geçişin zorunlu koşulunu oluşturan) doğrudan üreticinin üretim araçlarından ayrılması, yani mülksüzleştirilmesi, iç pazarı yaratır.*"(13)

Saf feodal yapının doğrudan üreticilerinin mülksüzleştirilerek, üretim araçlarından koparılmasıyla ulusal yapının oluşumunu tamamlayan iç pazar, beraberinde dış pazarı da yaratmıştır.

"Kapitalist bir ülkenin bir dış pazara sahip olma ihtiyacı hiçbir zaman, toplumsal ürünün (ve özellikle artı-değerin) gerçekleştirilme yasaları tarafından belirlenmez, her şeyden önce, kapitalizmin, ancak, devlet sınırları dışına taşan geniş ölçüde gelişmiş meta dolaşımının bir sonucu olarak ortaya çıkması gerçeği ile belirlenir. Bu yüzden dış ticareti olmayan bir kapitalist ulus düşünülemez, böyle bir ulus da yoktur zaten."(14)

Lenin'in de belirttiği gibi iç ve dış pazarların oluşarak, ticaretin bu merkezileşmiş pazarlar üzerinden yürütülmesi ulusal yapının koşuludur. Ulusal yapının diğer koşulları pazar birliğiyle tamamlanmıştır. Çünkü iç ve dış pazara tekabül eden üretim, aynı topraklarda oturan ve aynı dili konuşan insanları bir araya getirip toplumsal olarak kültürel ve sosyal ilişkileri geliştirir. Bu gelişmeler kırsal alandaki doğrudan üreticinin (köylülüğün) farklılaşmasını da beraberinde getirmiş; çoğunluğu üretim araçlarından koparak mülksüzleşirken, diğer kesimi ise giderek zenginleşmiş ve ürünlerin alım satımı topluca yapılmaya başlanmıştır. Köylülüğün farklılaşmasına tekabül eden bu gelişim ile zengin köylünün ürünleri pazara toplu halde tüccarlar üzerinden sevk edilmiştir. Giderek kır ile köy daha yakınlaşmıştır. Kırda ve şehirde köylülüğün ve zanaatkarın çoğunluğu mülksüzleşirken, zengin köylülük ve tüccar sermayesi üretimde iç içe girerek daha da zenginleşmişlerdir. Böylece tüccar sermayesi iç pazara egemen olmuştur. Aynı zamanda dış pazardan giren ve çıkan ürünün (metanın) dolaşımı da tüccar sermayesi üzerinden olmuştur. Tüccar sermayesi de artık giderek ticaret burjuvazisine dönüşmüştür. Pazarların bu işlerliğinin giderek gelişmesi ulusal yapıyı da geliştirmiştir.

Kırsal alandaki farklılaşma ile ticaret burjuvazisine dönüşen tüccar sermayesinin diğer bölümü de şehirde giderek doğrudan üretimde de yer alır. Türkiye ve Rusya Ermenistan'ındaki üretimden kopuk tüccar sermayesi içinde az bir kesim de olsa, ne zaman ki o günün

koşullarına göre fabrikalar işletmeye başlamışsa, kapitalist vasıflar taşımaya başlamıştır. O dönüşümle birlikte üretimden kopuk para birikimi de giderek üretimde yer aldıkça sermayeye dönüşmüştür. Elbette ki bu henüz kapitalizmi tümden egemen kılmamıştır. Ama saf feodal yapının girdiği çözülme süreciyle, birleşmiş ve merkezileşmiş iç ve dış pazarların oluşumu ile uluslaşma koşulları oluşmuştur. Ermeniler de bu minvalde, asgari boyutlarda da olsa uluslaşma sürecine girmişlerdir.

Rusya'da uygulanan reformlarla birlikte ezen ulus olarak Rusların girdiği uluslaşma hız kazanmıştır. Ve Rusların dışında ezilen toplumlar da sistemin girdiği bu değişim süreciyle birlikte uluslaşma sürecine girmişlerdir. Kafkasya Ermenileri de bu tarihsel süreçte, bu güzergahta yer almışlardır. Reform öncesinde dünya ekonomisinin ve tarihin -dışında yaşayan "*dağlıların*" oturduğu ülkelerden biri olan Ermenistan, Kafkasya'daki diğer ülkelerle beraber reform sonrasında girilen süreçle "*petrol sanayicilerinin, şarap tüccarlarının, büyük buğday ve tütün ekicilerinin ülkesi haline*" gelmeye başlamıştır. Rusya Ermenistan'ının iktisadi ve sosyal yapısındaki değişime ilişkin "Batı Ermenistan (Kürt İlişkileri) Ve Jenosid" adlı kitabında M. Kalman o dönemi şöyle değerlendirmektedir:

"*Kapitalistlerin Kafkasya'da -özellikle Bakü petrollerinin Karadeniz'e açılması için- yaptıkları demiryolları bölgede bir canlılığa yol açtığı gibi önemsiz köy ve kasabalar canlı ticaret merkezleri olmaya başladı, kapalı köy ekonomileri yıkılmaya ve çöküntüye uğradı. Bu arada çeşitli endüstriyel madenler işletilmeye başlanıldı. Kömür, manganez, bakır, ipek, pamuk, demir üretimi hız kazandı. Nispeten bir işçi sınıfı ortaya çıktı. Zanaatkar ve dokuma ürünlerini üretenler kapitalistler karşısında hızla gerilemeye başlayınca bölgede yeni ilişkiler gelişti. Ortaya çıkan işçi sınıfının köyle, evdeki ev imalatıyla ilişkisi kopmadığı gibi Ermeni işçilerinin oranı diğer milliyetlere göre sayıca endüstriyel merkezlerde daha fazla arttı.*"(15)

Yukarıda belirtildiği gibi, Kafkasya sınırlarındaki Ermenilerin toplumsal yapılarının girdiği süreç, yeni ilişkilerin oluştuğu bir süreci içermektedir. Ama bu henüz feodalizmin tümden tasfiye olduğu ve kapitalizmin de tümden egemen olduğu süreç de değildir. Bu süreç kapitalizmin şafağıdır.

Ermenilerin girdiği bu süreç Ermeni kapitalistlerini de yaratmıştı. Kafkasya'da diğer kapitalistlere göre daha çabuk geliştiler. Ermenistan dışında diğer Kafkasya ülkelerinde bile yatırımları ve ticaretleri oldu. Reform sonrası gelişen kapitalizm Ermeni burjuvazisini de yaratmış ve gelişme sürecine sokmuştu. Ermeni burjuvazisi petrol ve diğer hammadde ve doğal kaynakların yoğun olduğu alanlarda giderek geliştiler.

"Ermeni tüccarlarının Rusya'da, Tiflis, Astrahan, Moskova ve daha sonra da Baku'de uzun bir geçmişi ve güçlü etkinlikleri vardı. Osmanlı-Rus, Rus-İran savaşlarında bu tüccarlar Rus ordusuna çeşitli malları pazarladıkları gibi savaş dışında İran'a şeker, pamuk ürünleri vs. satarlar. Tiflis'teki tütün, deri, pamuk üretiminin yanı sıra bankacılıkta ellerindeydi. Büyük servetler biriktirmişlerdi. Fakat petrolün kullanımı arttıkça Ermeni petrol zenginleri bölgedeki en etkili güç haline gelirler. Servetleri sermayeye dönüşmeye başlar."(16)

Rusya sınırlarındaki Ermenistan'ın girdiği bu güzergah, beraberinde Ermeni ulusunun maddi koşullarını oluşturmuştur. Ermeniler Ortaçağ'ın kapalı ve kopuk yapısından toplumsal bir yapıya dönüştüler.

Osmanlı sınırlarındaki Ermeniler de, Rusya Ermenileriyle beraber bu sürece girmişlerdir. Genelde aşiret ilişkileri olmadığı için, devletin baskısıyla başka bölgelere yerleştiklerinde bile o bölgelere yerleşmekte zorluk çekmiyorlardı. Edindikleri üretim tarzını, sosyal ve kültürel yapılarını da beraberinde gittikleri bölgelere taşıyorlardı. Zamanla göç ettirildikleri verimli topraklara da yerleşmişlerdir. Nitekim Kürtlerin ve Türklerin çoğunlukta oldukları bölgelere

kadar açılmışlardır. Tarihsel olarak geniş bölgelere yerleşmeleri ile üretim ve ilişki kapasiteleri de gelişmiştir. Tüccar sermayesi daha da gelişmiş ve zenginleşmiştir. Bu kapasiteleri, Rusya Ermenistan'ının girdiği sürecin onlara yansımasını da beraberinde getirmiştir. Ortaçağ'ın işgalci devletleri tarafından toprakları işgal edilerek bölünmesine karşın, Osmanlı Ermenistan'ı da feodalizmin çözülme sürecine girmiştir. Ve beraberinde kapitalizmin önkoşullarının oluştuğu bir ülkede uluslaşma aşamasına da girilmiştir.

Ermenilerin ulusal baskıya karşı 19. yüzyılın sonlarına doğru verdikleri mücadele, örgütsel boşluktan dolayı istikrarlı bir hat izlemedi. Sorun çözülmediği gibi daha da kemikleşti. Baskıyı ve çelişkiyi hedef alan merkezi bir örgütlenme boşluğu, sorunun varlığını devam ettirmesini ve daha da gelişmesini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla baskıyı var eden mevcut yapı beraberinde tüm haşmetiyle devam etmiştir. Uygulanan baskı hem Osmanlı, hem Rusya sınırlarında daha katmerli bir boyut izlemiş ve giderek daha da derinleşmiştir.

Gericileşen kapitalizmin uluslararası bir sistem haline gelmesiyle, daha da saldırganlaşan emperyalizmin 20. yüzyılda pazarların paylaşımını tamamlaması, ulusal sorun ve sömürgeler sorununu bir iç sorun olmaktan çıkarmış, mevcut sistemin uluslararası sorunu haline getirmiştir. Bir başka deyişle, emperyalizm her türlü baskı, sömürü ve zulmün statükosundan yana tavır takınmıştır. Bu dönem Ermeni sorunu salt Osmanlı Devletiyle sınırlı kalmamış, devreye giren emperyalist haydutlara kadar yansımıştır. Dolayısıyla Ermenilerin ulusal direnişi salt Osmanlı İmparatorluğu ile sınırlı kalmamalı, bir bütün olarak, emperyalistleri de hedef almalıydı. Ermeniler bu perspektifle hareket etmeliydi.

ERMENİLERİN TARİHİNDE HINÇAKLARIN VE TAŞNAKLARIN YERİ

Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan ulusal baskı giderek katmerlenmiştir. Baskıyı uygulayan imparatorluk feodal karakteriyle daha da saldırganlaşmış, hatta yer yer katliamlara da girişmiş ve bu zulüm beraberinde karşıt örgütlenmeyi de getirmiştir. Bunun sonucudur ki, Taşnaklar, Hınçaklar, Ramgavarlar adlı Ermeni örgütleri oluşmuştur. Oluşan bu örgütler ulusal örgütlerdir. Bu örgütlenmeleri mevcut sürecin yarattığı ulusal çelişkiler oluşturmuştur. Ulusal çelişkileri oluşturan mevcut toplumsal yapı beraberinde bu örgütlerin maddi koşullarını da oluşturmuştur. Özellikle Hınçaklar ve Taşnaklar sosyal pratikte daha aktif bir şekilde yer alarak Ermeni toplumu içerisinde daha fazla örgütlenmeye giderlerken Ramgavarlar o kadar etkili olmamışlardır. Bu nedenle biz daha çok Taşnakları ve Hınçakları gündemimize alacağız.

Taşnakların ve Hınçakların İlk Dönemleri

Söz konusu bu hareketler devamlı aynı istikrarlı hatta hareket etmemişlerdir. Doğaları gereği ulusal hareketler ikili karakter taşımıştır. Mücadeleci ve uzlaşmacı bir yapıyla iç içe geçmiş bir şekilde örgütsel yapılarını oluşturmuşlardır. Bu nedenle de hareketin niteliği ona kumanda eden hatta göre farklılıklar taşımıştır.

Taşnaklar ve Hınçakların tarihine bakıldığında ilk dönemlerinde mücadeleci yan daha öne çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'na karşı verdikleri mücadele ulusal-devrimci hattaydı. Ortaçağ'ın devletine karşı bu zeminde mücadele yürütüyorlardı. Ancak bununla birlikte bu hareketler ulusalcı karakterleri gereği bağırlarında gerici yanlar da barındı-

rıyorlardı. Ama Çarlık Rusya'sı ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı sistem dışı ulusal mevzide mücadele veriyorlardı. Doğaları gereği emperyalizme karşı tutarlı değillerdi. Ama henüz emperyalizmin rotasında da değillerdi. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın ilk yıllarına değin, gerici güçlerin ve emperyalizmin güdümü dışında hareket etmişlerdir. Dolayısıyla o koşullardaki Ermeni hareketleri ilerici bir hatta yer alıyorlardı.

Ermeni örgütleri Rusya ve Osmanlı sınırlarındaki Ermeni aydınları tarafından kurulur. Ulusal çelişkiler, ulusal hareketlerin objektif koşullarını oluşturur. Kendi topraklarındaki ulusal baskılar sonucu örgütlenmeye ihtiyaç duyan Ermeni aydınları, özellikle Çarlık Rusya'sındaki devrimci mücadeleden de etkilenerek ulusal örgütlenmelere giderler. Dolayısıyla örgütlenme sürecine tekabül eden dönemin subjektif koşullarının da son derece uygun olması, ulusal Ermeni örgütlerinin oluşumunda da kendisini gösterir. Bunun sonucu olarak, yurt içi ve yurt dışındaki Ermeni aydınlar tarafından, mensup oldukları toplum içindeki ulusal baskıya karşı örgütlenmeye gidilir.

Hınçaklar 1880'lerin sonlarında kurulur. Kurucuları İsviçre'de bir araya gelir ve bu doğrultuda ilk adımlarını atarlar. 1890'da Hınçak adlı gazete çıkarırlar, bu Hınçaklar olarak anılırlar. İlk çıkışlarından itibaren kendilerini dönemin sosyal-demokrat partisi olarak ilan ederler. O dönemler sosyal-demokrat isimlendirmesi komünist anlamında kullanılıyordu. Yani Hınçaklar ilk olarak komünist parti sıfatıyla ortaya çıkmıştır. Osmanlı sınırları içerisinde komünist tanımıyla ilk ortaya çıkan parti Hınçakların partisi olmuştur. Osmanlı sınırlarında Enternasyonal marşını ilk söyleyenler de onlar olmuştur. Hınçaklar dünya görüşü olarak diyalektik materyalizmi savunduklarını ve kendilerine temel aldıklarını iddia etmişlerdir. Hınçakların örgütlenmelerini oluşturduktan sonra Plehanov, Vera Zassuliç vb. kişiler üzerinden dönemin Rusyalı komünistleriyle ilişkileri de olmuştur. O dönemler II. Enternasyonal'e katılmak üzere başvururlar ve kabul edilirler.

Hınçakların kurucuları önceleri sosyalist görüşlerden etkilenmekle beraber, dünya görüşlerine ve sosyal pratiklerine damgasını vuran *Ermeni milliyetçiliği* olmuştur. Ermeni sorununu sınıf perspektifinden her zaman kopuk ele almışlardır. Örgütlenmelerine ve sosyal pratiklerine kumanda eden çizgi ezilen ulusun milliyetçiliğidir.

Hınçaklar hem Osmanlı, hem de Rusya sınırlarında örgütlenmişlerdir. Kendi içlerinde 1896'dan sonra yoğun tartışmalar yaşamışlardır. Bu tartışmalar sonucu örgüt içinde kutuplaşmalar oluşur. Daha milliyetçi görüşlerle, sol görüşleri savunanlar tarafından oluşturulan grupların yürüttüğü tartışmalar, dönem dönem ayrılıklara da neden olmuştur.

Taşnakların ilk kurucuları ise Rusya Ermenileridir. 1892 yılında Tiflis'te yaptıkları ilk kongreleriyle kuruluşlarını ilan ederler ve ilk olarak Rusya Ermenistan'ında örgütlenmeye giderler. 1894 itibariyle de Osmanlı Ermenistan'ında da örgütlenmeye başlarlar. Onlar da "sosyalizm"le ilişkili bazı kararlar almışlardır. Hatta 1896 sonrasında 2. Enternasyonal'in kongrelerine onlar da katılmışlardır. Ama onların da niteliğine damgasını vuran ezilen ulus milliyetçiliğidir. Taşnaklar Hınçaklardan daha katı ve uzlaşmacı bir zeminde hareket etmişlerdir.

1903-1905 yıllarında Rusya Ermenistan'ında, devrimci durumun yüksek olduğu dönemlerde, kendi çizgileri doğrultusunda ciddi bir güç oluştururlar. Odönemde "Kafkasya Projesi" adı altında sosyalizmi savunduklarını iddia etmişlerdir. Ama sosyal pratiklerinde, attıkları adım sosyalizm hattında olmamıştır. Rusya'da 1905-1907 yenilgisiyle girilen koyu gericilik ve baskı dönemi, Bolşevikler dışında tüm diğer hareketleri etkilemiş ve geri mevzilere itmiştir. Taşnaklar da bu yenilgi döneminden etkilenmişler ve giderek sosyalizmden daha uzak milliyetçi güzergahta hareket etmişlerdir.

Taşnaklar ve Hınçaklar ilk dönemlerinde örgütlenmede illegaliteyi esas almışlardır. Kırda ve şehirde silahlı eylemler de yapmışlar,

giderek de kitleselleşmişlerdir. Hatta düzenledikleri bazı eylemler katliamlarla sonuçlanmıştır. Hınçakların 1890 tarihinde İstanbul Ermeni Patrikhanesi'ni ve Osmanlı yönetimindeki Ermeni Ulusal Meclisi'ni, Ermeni sorununa karşı kayıtsız kaldıkları gerekçesiyle eleştirerek örgütlediği Kumkapı gösterilerine binlerce Ermeni katılır. Osmanlı devletinin saldırısı sonucu ise binlerce Ermeni katledilir.

Yine Hınçakların önderliğinde 11 Mayıs 1895 tarihinde Bab-i Ali gösterilerinde de 2000 kişi öldürülür. 1896 tarihinde Taşnaklı militanlar tarafından Osmanlı Bankası işgal edilir. Avrupalı diplomatların araya girmesiyle, Taşnaklıların Avrupa'ya gönderilmesinin hemen akabinde yapılan katliamla 10 bin kişi öldürülür. Sultan II. Abdülhamit, düzenlenen bir suikasttan kurtulmasına rağmen yine binlerce sivil katledilir.

Şehirde yapılan eylemler dışında, dönemin Ermeni örgütleri kırsal alandaki direnişlere de katılmışlardır. Hınçaklar 1891-1894 arası Sason direnişine katılırlar. 1892'de başlayan Zeytun direnişine de Hınçaklar katılır. 1895 tarihine kadar süren ayaklanmada yer alırlar. 1895-96 Van ayaklanmasında da Taşnaklar yer alırlar. Daha sonra bu direnişler yenilgiyle ve kitlesel katliamlarla sonuçlanır. 2. Abdülhamit dönemindeki bu isyanlar, Kürt feodal toprak ağalarının desteğiyle oluşturulan Hamidiye Alayları ile birlikte bastırılır.

Hınçaklar, Taşnaklar ve Ramagavarlar katliam sonrası toparlanarak Osmanlı sınırları içerisinde örgütlenmelerine devam ederler. 20. yüzyıla, bir önceki yüzyıldan devraldıkları baskılarla giren Ermeniler aynı koşullarda varlıklarını devam ettirirken geçmiş yüzyılın sonlarında oluşan Ermeni örgütleri de örgütlenmelerini ve mücadelelerini sürdürürler, giderek daha geniş alanlara açılırlar. Açıldıkları bu alanlarda yoğunlaşırlar. Gittikleri bölgelerde Ermenilerle kurdukları ilişkilerini geliştirirler. Ermeni örgütleri radikal oldukları dönemler aldıkları yenilginin yarattığı tahribatları gidererek, silahlı mücadelenin ve eylemlerin esas alındığı hatta yerlerini almışlardır.

1900'lerin başlarından itibaren tekrar Ermeni isyanları başlar. Daha 1901'in başlarında, Osmanlı İmparatorluğu merkezi yerlere karakollar kurarak bölgeye iyice hakim olmak ister. Üzerlerinde denetimi kaybetme korkusuyla Ermenilere yönelik baskıların boyutunu daha da artırırlar. Ama yörenin Ermeni halkı da bu durum üzerine tepki gösterir. Çeşitli bölgelerde yeniden direnişler başlar. İlk direniş Sason bölgesinde baş gösterir. Taşnaklar ve Hınçakların yer aldığı direniş ve eylemler çeşitli alanlara yayılır. Direniş 1903'te daha geniş bölgelere yayılır ve yöre halkından katılım da daha fazla olur. Bu direnişler o tarihlerde Muş, Bitlis(Sason), Zeytun(Maraş ve civarı) Van, Erzurum vb. bölgelerde giderek yayılarak verilir. Baskılara rağmen köy, kasaba ve şehirlerdeki Ermeni halkının mücadelesi giderek gelişir. Taşnaklar ve Hınçaklar bu ayaklanmalarda yer alırlar. Hatta verilen mücadele giderek onların önderliğine geçer. Bunun üzerine Osmanlı devleti 1904'ün Nisan ayında daha kalabalık bir güçle Ermenilere saldırır. Bu saldırı sonucu Ermeni direnişi kırılır. Kayıplar veririler. Bunun üzerine direnişin öne çıkmış komutanlarından Antranik Paşa savaşçı Ermenileri dağa çeker ve fedai(gerilla) savaşıyla direnişi bir müddet daha devam ettirir. Bir müddet mücadele dağda yürütülür. 1906'da bu ayaklanmalar devlet tarafından bastırılır, sivil halktan yine kayıplar verilir.

Bu tarihten sonra da Ermeni ulusal örgütleri giderek reformist hatta kayarlar.

Her ulusal hareketle olduğu gibi, Ermeni hareketlerinde de var olan uzlaşmacı yapı o hareketlerin bünyesinde öne çıkar ve politik yapılarına damgasını vurur.

Ermeni ulusal hareketi girdikleri bu süreçle giderek daha da gerilemişlerdir. Ermeni ayaklanmalarında yaşanan yenilgide Ermeni örgütlerinin bu yapısının da payı vardır. Çünkü bu örgütler devletin diğer kurumlarıyla giderek uzlaşmışlar ve devrimci saflardan, uzlaşmacı ve düzen içi saflara kaymışlardır. Taşnaklar ve Hınçakların bulundukları alanın politik atmosferinde gerileme sürecine girilmesi, onları gerici

bir yapıya büründürmüştür. Artık ulusal hareket baskı ve zulmün kaynağını oluşturan gerici güçlerin manyetik alanına girmiştir.

Taşnakların ve Hınçakların Girdiği Gerici Güzergah

Taşnaklar ve Hınçaklar 1905-1907 dönemlerinde giderek uzlaşmacı bir hatta kayarak sistem içinde hareket eden bir yapıya bürünürler. Rusya'daki 1905 yenilgisi, Bolşevikler dışında tüm akımları etkilediği gibi, ulusal hareketleri de etkilemiştir. Bu hareketlerin içinde yer alan Rusya'daki ulusal Ermeni hareketleri de süreçten etkilenmiş ve uzlaşmacı bir hatta doğru kaymışlardır.

Önccleri siyasi olarak gündemlerine aldıkları sosyalizme ilişkin bazı tezleri, bu süreç sonrasında ciddi anlamda terk etmişlerdir. Ermenilerin hem Rusya'da, hem de Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında gördükleri baskıları teşhir etmekle beraber, bu ulusal baskının gerçek kaynağını ve baskıyı yok edecek sistem dışı perspektifi yansıtmaktan çok uzak, sistem içine tekabül eden, uzlaşmacı bir politik hatta hareket etmişlerdir. Ermeni ulusal hareketindeki bu gerileme önce Rusya'dan başlamış, ama akabinde Osmanlı sınırlarına da kaymıştır.

Her politik hareketin olduğu gibi, ulusal hareketin sosyal pratiği de bir çizgiye tekabül eder. Her hareketin olduğu gibi, ulusal hareketin politik niteliğini de, içinde bulunduğumuz çağda, gelişmenin önünde engel teşkil eden gericiliğe karşı takınılan tavır önemli bir belirleyendir.

"*Bağımlı ve sömürge ülkelerdeki ezilen halkların emperyalizme karşı devrimci mücadelesi, onların baskıdan ve sömürüden kurtulmalarının biricik yoludur.*"(17)

Hınçakların ve Taşnakların sosyal-pratiklerine Stalin yoldaşın perspektifiyle bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğu, Çarlık Rusya'sı ve emperyalist güçlerle uzlaşma ve işbirliğine gittikleri görülmektedir. Tüm bu dönemler II. Abdülhamit'in istibdat rejiminin en bağnaz şekilde uygulandığı dönemlerdir aynı zamanda. Mevcut devletin tüm

baskılarında göze çarpan figür, II. Abdülhamit'tir. Ancak Osmanlı devletinin diğer kurumları olan Osmanlı ordusunun ve Ulema'nın da bu baskılardaki rolü görülmelidir. Ulusal hareketler dar bakış açısıyla soruna yaklaşmakta ve padişahlığa karşı Osmanlı ordusuyla giderek yakınlaşmaktadır. Oysa dünya çapında emperyalistler arası pazar rekabeti ve kutuplaşma oluşmaktadır. Uluslararası alandaki bu saflaşma pazar durumundaki bağımlı ülkelere de yansımaktadır. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda İngiliz ve Fransız emperyalizminin denetimindeki saray kliği ile sonradan Alman emperyalizminin askeri eğitimi altına aldığı ordu kliği arasında da klik saflaşması ve çatışması oluşmuştur. Osmanlı devletindeki oluşan kutuplaşma dünya çapında emperyalistler arası rekabetin tek tek pazarlara yansımasıdır. Ermeni örgütleri olan Taşnak ve Hınçaklar sistem içine tekabül eden dar bakış açılarıyla baskı aygıtını oluşturan Osmanlı devletini bir bütün olarak hedef almamışlardır. Tersine, II. Meşrutiyetle birlikte düzen içinde kalarak soykırımı yapacak olan kurumla, soykırımın arifesine kadar birlikte hareket etmişlerdir.

Taşnaklar 1905 sonrası, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişki kurar ve bu ilişkiyi geliştirirler. Bu ilişkinin temelini Padişah Abdülhamit karşıtlığı oluşturur. Hatta Taşnaklar tarafından padişah Abdülhamit'e Yıldız semtinde suikast girişiminde bulunulur. Abdülhamit son anda kurtulmuştur. Padişah karşıtlığına karşın henüz gerçek yüzü görülmeyen ve ileride soykırımı örgütleyecek askeri kanatla da ittifaka gidilmektedir. Yurtiçinde ve yurtdışında İttihat ve Terakki Cemiyeti ile görüşmeler yapılır. Taşnakların giderek böylesi bir ilişki içine girmelerinin nedeni girdikleri uzlaşmacı hattır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ilişkiye girmesinin bir nedeni ise, Ermeni isyanlarını Taşnaklar üzerinden pasifize ederek denetimleri altına almak ve o duruma bağlı olarak iktidar kavgasında II. Abdülhamit'e karşı da muhalif güçleri çıkarları doğrultusunda kullanmaktır. İttihat ve Terakki'nin, Balkanların dışında diğer alanlarda kitle destekleri de yoktur. Bundan dolayı

da II. Abdülhamit'e karşı örgütlenmiş Ermeni, Rum ve Balkan kökenli örgütleri kullanma ihtiyacı duymuştur. Fakat Balkan kökenli örgütlerin çoğunluğunu daha sonra Balkan savaşları nedeniyle saflarında tutamamışlardır...

Hınçaklar ise 1906 tarihinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden ayrılan Prens Sabahattin ile ilişkiye geçerler. Onların ilişkileri de padişahlığa karşıtlığı içermektedir. Ama ilişki kurdukları Prens Sabahattin 2. Meşrutiyet sonrası padişah yanlılarının da yer aldığı *Ahrar Fırkası* içinde yer alır.

Artık Ermeni örgütleri padişahlık döneminde diğer örgütlerle ilişkilerini iyice geliştirmişlerdir. "Anti-padişahlık" onların ortak noktasını oluşturmuştur. Ama dönemin konjonktürünün öne çıkarttığı diğer kurumların da etkisi altına girmişlerdir. Artık bu doğrultudaki kararlarını yaptıkları parti kongreleriyle resmileştirmiş ve o hatta hareket etmişlerdir. Taşnaklar 1907 tarihinde Viyana'da IV. Kongrelerini yaparlar.

"*Jöntürkler Taşnaksutyun ile bir antlaşmaya varma işinde çok daha başarılı oldular. 1907 yılında Viyana'da yapılan Taşnaksutyun IV. Kongresi'nde Jöntürklerle ilişkiler sorunu özel bir oturumda tartışılmıştı. Kongrede alınan karar gereğince parti komitelerine,* ***'kanlı padişahın rejimi ile mücadelelerinde Türk muhalif güçlerinin her anlamda desteklenmesi'*** *görevini vermişti.*"(abç), (18)

Görüldüğü gibi alınan resmi kararla "kanlı padişaha karşı Türk muhalif güçlerinin" desteklenmesi kararıyla İTC'ye verilen destek resmileştirilerek daha da netleştirilmiştir. Hınçaklar ise İTC dışındaki partilerle işbirliği yapma kararı alırlar. O dönem Prens Sabahaddin'e yakınlaşırlar.

"Bu *dönemde Devrimci Hınçak Partisi ile Prens Sabahaddin'in Teşebbüs-ü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti arasında bir yakınlaşma gözlenir. Ancak dış etmenler, 1909 yılı için öngörülmüş olan genel isyan sürecini hızlandırılmıştır.*"(19)

Hınçaklar da, Taşnaklar gibi teslimiyetçi rotaya kaymışlardır. Uzlaştıkları iki parti de düzen partileridir. Aralarındaki fark kendi çıkarlarına tekabül etmektedir. İTC aşırı merkezci örgüttür. Dönemin sivil aydınlarının da içinde yer almasına karşın askeri kesimin de ciddi etkinliği vardır. Özellikle Balkan kökenli subaylar İTC'ye giderek egemen olurlar. Kendi içlerinde asker ve sivil kesimle örgüt işleyişinde oluşan çelişki 1906 tarihinde ayrılıkla sonuçlanır. Ademi merkeziyetçiliği savunan Prens Sabahaddin ayrılır ve ayrı örgütlenmeye gider. Aşırı merkeziyetçiliği savunan İTC'nin o dönemki lideri de Ahmet Rıza'dır. Bu bölünme İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde asker ile sivil kesimin bölünmesidir. Önceleri ayrı hareket eden Prens Sabahattin 2. Meşrutiyet sonrası padişah yanlısı Ahrar Fırkası içinde yer alır. Artık devlet bünyesindeki bu bölünme beraberinde ayrı örgütlenmeyi de oluşturur. Emperyalistler arası saflaşma Osmanlı sarayına da yansımıştır. İngiltere ve Fransa saflarında yer alan saray çevresi ile Almanya saflarında yer alan İttihat ve Terakki Cemiyeti devletin kendi içindeki çıkar çatışması sonucu ayrı örgütlenmeye gitmişlerdir. Saray çevresinin doktrini Abdülhamit döneminde oluşturulan Pan-İslamizm, asker kesiminin ise Pan-Türkizm'dir. Devlet bünyesinde bu resmi doktrin halka karşı birleşmiştir. Halk yığınları ve ezilen milliyetler bu resmi doktrin üzerinden hedef alınmıştır. Ama kendi içlerindeki çıkar ve iktidar kavgasında askeri çevre Pan-Türkizm'e, saray çevresi ise Pan-İslamizm'e sarılmış, günümüzdeki devletin resmi ideolojik hattı olarak günümüze değin varlığını devam ettirmiştir.

İkinci Meşrutiyet (Darbe Süreci) Ve Sonrası

Feodal fetihçi devlet girdiği bu dönemeçle son sürecine girerken bir dönemler birbirleriyle daha uyumlu ve daha istikrarlı bir zeminde hareket eden devlet, kendi içinde yeni çelişkilerin oluştuğu bir sürece de girmiştir. Bu sürecin en karakteristik özelliklerinden biri, içteki saflaşmanın dıştaki uluslararası tekelci burjuvazinin saflaşmasına paralel bir

seyir izlemesidir. Lenin'in tahliliyle "*emperyalizm ve proleter devrimleri çağı*" burjuva demokratik devrimini gerçekleştiremeyen geri ülkeleri, artık emperyalizme bağımlı kılınıştı. Dolayısıyla bu geri ve bağımlı ülkeler emperyalist sistemin pazarı durumundaydılar. Ve pazarların paylaşımı uluslararası mali sermaye tarafından tüm dünyada tamamlanmış olduğundan, pazar durumundaki bağımlı ülkelerdeki egemenler arasındaki iç çelişkiler emperyalistler arası çelişkilerden kopuk değildir.

Nitekim bu mevcut durum sonucu, emperyalistler arası pazar kavgası içte de sömüren ve zulmeden egemen sınıfları karşı kaşıya getirmiştir. Padişah ve ordu kurumu, uzantıları oldukları emperyalistlerin saflaşmasına göre karşı karşıya gelmişlerdir. İkinci Meşrutiyet bu çatışmanın tezahürüdür. Daha açık bir ifadeyle askeri kanadın, padişah ve saray çevresine karşı giriştiği darbe girişimidir. Nitekim İttihat ve Terakki Cemiyeti bu darbe ile alt ettiği padişahlık denetimindeki devleti, kendi denetimine almıştır. Egemen sınıflar her zaman böylesi girişimlerini politik terimlerle kamufle ederler. Yalan mayalarında vardır. Nitekim o dönemin darbesi ile iktidardaki konumlarını güçlendiren ordu, efendileri Almanya ve Avusturya'nın çıkarları doğrultusunda savaşa da hazırlanmışlardır. İkinci Meşrutiyetin(darbenin) bir işlevi bu olmuştur.

Diğer bir işlevi de sınırları içindeki ezilen ve baskı altında tutulan ulusların ulusal çelişkilerini kendi çıkarları doğrultusunda "çözüme" ulaştırmaktır. Ermeni sorununu da bu minvalde "çözüme" ulaştırmak istemişlerdir! Nitekim İttihat ve Terakki Cemiyeti, sunduğu vaatlerle Ermeni Taşnak örgütünü kendi denetimi altına almıştır. Böylece ulusal hareketi tasfiye etmiştir. Ve sonrasında da bilinen soykırımı gerçekleştirmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber tekrar eski anayasa yürürlüğe konulur. Bu anayasa Abdülhamit'in işbaşına geldiğinde kaldırdığı Kanun-i Esasi denilen eski anayasadır. Bu anayasanın ilanı daha çok Hıristiyan kökenli halklar tarafından hoşnutlukla karşılanır. Düzenlenen mitinge de daha çok onlar katılır. Müslüman kökenli halkların ilan

edilen Meşrutiyete ve anayasaya henüz ilgileri yoktur. II. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra devlet bünyesinde daha fazla sorumluluk üstlenen askeri kanadın, meşrutiyet yaftasıyla yaptığı değişiklik, Sicilyalı prens Lampedusa'nın deyimiyle "*Hiçbir şeyi değiştirmemek için yapılan değişikliktir.*" İTC'nin yaptığı "değişiklikler" de sistemi muhafaza etmek için sistem içinde yapılan bağnaz baskıların daha da artırıldığı değişikliklerdir. İTC çıkardığı yasalarla Taşnak ve Hınçak'ı kendi düzeni içerisinde hareket eden yasal partilere dönüştürür. Ve onları kendi denetimleri altına alır. Meşrutiyet'in ilanından evvel tasfiyeci sürece giren Taşnaklar ve Hınçaklar, Meşrutiyetin ilanından hemen sonra o süreci tamamlarlar. Dolayısıyla, illegaliteyi terk edip yasal bir örgüt haline dönüşürler, silahlı mücadeleyi de bırakırlar. İTC nezdinde Osmanlı İmparatorluğu ile uzlaşırlar. Düzen sınırları içerisinde hareket eden bir yapıya dönüşürler.

"*EDF'nin* (Ermeni Devrimci Federasyonu-Taşnak -YN) *İTC'nin baskısı altında savaşçılardan silahlarını bırakmalarını istemesinden itibaren devrimci dönem sona erer ve savaşçıların yeni koşullara uyumu gibi sorunlar ortaya çıkar. Fedailer evlerine dönerler ama çoğu sefalete, hatta suçluluğa gömülür ya da aşağılanmaya uğrar. Yakınları tarafından köyünden kovulan Manuk Mampreyan gibi fedailer ahalinin kendilerine gösterdiği saygısızlıktan incinmişken, Rupen gibilerinin örgütün bir kitle partisine dönüşmesine ilişkin tereddütlerine rağmen kapılar yeni üyelere açılır. Rupen'in sözünü ettiği '**metamorfoz**' 1908-1909'da safları arasında bir tasfiye kampanyası yürüten EDF'nin yüksek mercilerinin dikkatini çeker. Troşag'ın(Taşnak'ın gazetesi) Ağustos 1908 sayısında İstanbul komitesi taşra şubelerini örgüt ağlarını tekrar canlandırmaya, hapisten salıverilmiş militanları yeniden göreve almaya ve partiye girmek isteyenleri dikkatlice seçmeye çağırır. Gerçekten de çok sayıda Ermeni ağa, toprak sahibi o sıralarda EDF'yle el altından ilişki kurar ve kuşkusuz inançtan çok oportünizmden dolayı yardımda bulunur.*

*Bu durum, parti yönetimini, saygınlık sağlamak için EDF adını kullanan ve şantaj, iftira gibi 'her türlü suiistimalde bulunan' kimselere karşı bir uyarı metni yayınlamaya sevk ede*r."(20)

Görüldüğü gibi Ermeni örgütleri uzlaşmacı bir güzergaha girerek Ermeni halkının tepkisiyle de karşılaşmışlardır. Önderlik etmek iddiasında olduğu ezilen bir ulusun halkına yapılması gereken önderlik misyonunun yerine getirilmemesi ve alınan uzlaşmacı kararlar onlar tarafından tasvip edilmez. Bir başka deyişle, önderlik etmekle yükümlü oldukları halkın gerisine düşerler...

Ermeni sorununun hep düzen içi ve uzlaşmacı bir perspektifle gündemlerinde tutulması ve Ermeni sorununu yaratan nesnel koşulların hedef alınmaması, o koşulların manyetik alanında hareket edilmesini beraberinde getirmiştir. Oysa sorunun köklü çözümü sorunu üreten maddi koşulların tasfiyesiyle mümkündür.

Ermenilerin tarihine bakıldığında Meşrutiyet döneminde, Taşnak ve Hınçakların etki alanındaki mücadele, kültürel özerklikle sınırlı kalmıştır. Kültürel özerklik, baskının kaynağını teşkil eden düzen ve devlet sınırları içinde devletten istenen haklardır. Ama mevcut devletin ve düzenin devamını da onaylamaktır. Böylesi bir çizgi, ulusal baskının nedenini oluşturan sistemin ve devletin hedef alınmadan, onun inisiyatifinde kültürel hakların "savunulması"dır. Dar bir milliyetçilikle halkların birbirinden koparılmasıdır. Bu da ezen ve sömüren sınıf ve devletin inisiyatifinde, uluslar arasında Lenin yoldaşın deyimiyle "*sağlam ve güçlü çitler kurmaktır.*" "Ulusal Kültürel Özerklik" tezinin Avusturyalı teorisyeni Otto Bauer Springer ile Yahudi Bund partisini Lenin şöyle eleştirmiştir.

" *'Adil sınırlar' içinde milliyetçiliği desteklemek, milliyetçiliği 'kurmak', özel devlet organizması aracıyla bütün uluslar arasında sağlam ve güçlü çitler kurmak; işte ulusal kültür özerkliğinin ideolojik temel ve içeriği budur. Bu fikir, baştanaşağı burjuvaca ve baştanaşağı yanlıştır. Proletarya, milliyetçiliğin gelişmesine destek olamaz, tersine, o,*

ulusal farkların silinmesine ve uluslararası engellerin yıkılmasına, milliyetler arasındaki bağları sağlamlaştıran her şeye, ulusların birbirleriyle kaynaşmasına hizmet eden her şeye, destek olur. Başka türlü davranmak, gerici burjuvazinin yanında yer almak olur."(21)

Ulusal baskılara karşı olan ve mücadele eden sınıf bilinçli proletarya tüm baskılarla beraber, ulusal baskıları da uygulayan statükocu bir devletten ulusal sorunun çözümünü beklemez. Gerici devlet doğası gereği mevcut düzenin ve yarattığı çelişkilerin devamından yanadır. Düzene karşı oluşan başkaldırılar da devlet tarafından hep bastırılır. Tarih hep bu minvalde örneklerle doludur. Buna rağmen bunda ısrar etmek gafletten öte ihanettir.

İTC 1908 darbesiyle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki iktidarı ele geçirmişti. Ama sonraki süreçlerde de, iktidar kavgası tüm keskinliğiyle devam etmiştir. Bu iktidar kavgasında izlenen yöntem darbe yöntemi olmuştur. Son süreçlerinde II. Meşrutiyet yaftasıyla "seçim", "hükümet" yöntemlerini gündemlerine almışlarsa da, her hükümetin oluşumu o malum darbeden de kopuk olmamıştır. 1. Paylaşım Savaşına kadar 1908 Meşrutiyet'in ilanı ve sonrasındaki 1909'da padişahın tasfiyesi, 1912 seçimleri sonrasında kurulan hükümet ve 1913'te hükümetin devrilmesi... Ve darbe-komplo, bu tarzın devamı olan günümüz cumhuriyetinde de devam etmiş/etmektedir. Demokratik devrimini yapmamış devletin tarzıdır bu...

2. Meşrutiyet'in ilanıyla padişahın yetkilerini büyük ölçüde devralan İTC mevcut durumuyla da yetinmemiştir. Padişah ve onun kliğiyle iktidar mücadelesi daha keskin bir rotaya girmiştir. Abdülhamit'in devrilmesiyle son bulan 1909 yılındaki 31 Mart Vakasını askeri kesim başlatmış, daha sonra dini isyan olarak devam etmiştir. Nisan'ın sonunda bastırılan isyan sonucu Abdülhamit devrilmiş, İTC devlet inisiyatifini tümden ele geçirmiştir. Ama bu isyandan kalan o dönemin şaibeleri günümüzde bile hala açığa çıkmamıştır.

*"İşte **31 Mart Vak'ası** böyle bir ortamın ürünüydü. İlginç olan*

*husus, ilk ayaklananların Makedonya'dan bizzat İttihat Terakki tarafından İstanbul'a getirilen Avcı Taburlarının askerleri olmasıydı. Sultan Abdülhamid, II. Tümen Komutanının duruma müdahale etmesini istiyor; ama tümen komutanı, ordu komutanının böyle bir emri olmadığını ileri sürerek, padişah emrine uymuyor... **Hem isyanın Avcı Taburlarında patlak vermesi, hem de tümen komutanının padişahın emrine itaat etmeyişine bakılırsa, isyanın doğrudan doğruya İttihatçıların bir komplosu olduğu şüphesi artıyor.**"* (abç)(22)

Görüldüğü gibi ayaklanma İTC denetiminde İstanbul'a getirilen bir taburun askerleri tarafından başlatılıyor. Daha açık bir deyimle provokatif bir ayaklanmayla başlatılan eylem, daha sonra dini-irticai bir görünüm verilerek dini kesimin içine çekildiği bir dini isyan tarzına dönüştürülüyor. Şeriatla yönetilen Müslüman bir ülkede provokatif eylemde zorlanılmıyor. Nitekim toplumun uyuşturulmasında afyon olan dinin kullanılması ile istedikleri hedeflere ulaşıyorlar. Dini isyan gerekçe gösterilerek Abdülhamit tümden alaşağı ediliyor. 1909'da yapılan darbeyle hedefine ulaşan İTC, böylece devlet kademesini rakipsiz ele geçiriyor. Ordu kesimi iktidarda böylece en öne çıkan kurum oluyor. Fikret Başkaya'nın ima ettiği gibi isyan bastırılıyor ve padişahlık sembolik bir kuruma dönüştürülüyor.

*"İsyanın başlamasının on beşinci günü (27 Nisan 1909), 'Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelip duruma hakim olduğu ikinci gün, Meclis-i Mebusan Padişahın halline, yerine de 'V.Mehmet' ünvanıyla Mehmet Reşat Efendi'nin 'getirilmesine' oy birliğiyle karar veriliyor... Harbiye Nezaretine gelen V. Mehmet Reşat, Meşrutiyet ilkelerine bağlı kalacağına dair and içerken, eşlik eden bando şu 'şarkıyı' söylüyor: **Biz ne idik ne olduk/Şimdi Hürriyeti Bulduk/Saye-i Cemiyette/Esaretten kurtulduk/Yaşasın Niyaziler, Enverler/Varolsun hamiyetli askerler**... Mahmut Şevket Paşa sıkıyönetim ilan ediyor ve sıkıyönetim ilan ettiğini Milli Meclis'e (Mebusan ve Ayan meclislerinin ortak adı) bildiriyor... Mahmut Şevket Paşa'nın sıkı yönetimi, 25 Nisan 1909'dan*

15 Temmuz 1912'ye kadar, yaklaşık üç yıl üç ay devam edecekti... Artık İttihatçıların her dediğini yapacak bir Padişah ve İttihatçıların sözünden çıkmayacak Hüseyin Hilmi Paşa Hükümeti göreve başlayabilirdi... Bundan sonra Manisa'nın Arnavutluk'ta olduğunu sanacak kadar dünyadan habersiz V. Sultan Mehmet Reşat, İttihatçılarla uyum içinde 'çalışacaktı'... Aslında 31 Mart 1325 (14 Nisan 1909) ayaklanmasının bastırılmasıyla, yaklaşık yüzyıldır süregelen 'yenilikçi-batıcı-Komprador elitle gelenekçi kanat arasındaki mücadele yeni bir aşamaya gelmiş bulunuyordu..."(23)

1909 darbesiyle Abdülhamit'in tahttan tümüyle indirilmesi, sömüren ve zulmeden imparatorluğun egemenleri açısından, mevcut durum İTC için üstünlük sağlamıştır. Ama diğer taraftan atanan kukla padişahlarla oluşan görünüm, bir zamanların feodal-fetihçi devletinin içine girdiği durumun da aynası, uluslararası mali sermayenin damgasını vurduğu tarihsel süreç tarafından nasıl da dışlandığının göstergesidir. "İmparatorluk", kendisini dışlayan mevcut çağa karşı Ortaçağ'ın niteliğini muhafaza etmekte ne kadar diretmişse de, başarılı olamamıştır... Dolayısıyla sınırları içerisindeki son pre pazarları kaybetmiş ve girilen süreç içerisinde devamını teşkil eden devlet artık iyice pazar durumunu almıştır. Hem de her geçen gün geçmişten sarkan sorunların giderek derinleştiği bir pazar olarak, bu statüye iyice hapsolmuştur.

Ermeni örgütleri darbe döneminde de niteliklerine uygun tarzda padişaha karşı "tavır" almışlardır, ama bu tavır diğer iktidar kanadıyla uzlaşmayı ve desteklemeyi içeren bir tavırdır. Dolayısıyla bu minvalde Ermeni sorununu hep düzen içine tekabül eden bir perspektifle gündemlerinde tutmuşlardır. Ermeni ulusal sorunu bağımsız bir güzergahta yer almamıştır. Bu uzlaşmada Hınçaklar örgütsel ilişkilerin oluşturulmasında, Taşnaklardan ayrı hareket etmişlerdir. Ama onların da kurduğu ilişkiler Prens Sabahattin örneğinde olduğu gibi İTC'den çıkan muhalif kesimlerle olmuştur. Ama sistem içi Abdülhamit karşıtlığında Taşnaklarla aynı zeminde hareket etmişlerdir. Hatta onlardan

geri kalmamışlardır. 31 Mart sonrasının iktidar kavgasında onlar da İTC'nin yanında yer almışlardır. Gerekirse Hınçak gönüllülerinden bölükler oluşturabileceklerini ve birlikte mücadele edeceklerini öneriyorlardı. Getirdikleri öneri kumandanlık tarafından gerektiğinde kendilerine iletileceği sözüyle geri çevrilmiştir. Ama onlar yine de saflarda yer alımışlar ve Hınçaklı doktorlardan yaralılarla ilgilenen ekip de oluşturmuşlardır.

Meşrutiyet Dönemindeki İlk Ermeni Katliamı: 1909 Kilikya(Adana) Katliamı

II. Abdülhamit'in tahttan indirildiği dönem yeni bir sürece girilmesini de beraberinde getirmiştir. İmparatorluk içerisindeki askeri kapasitesi bakımından Osmanlı İmparatorluğu'nun temel kurumunu oluşturan ordu, İTC ile birlikte, padişahın yüzyıllardır süren siyasi alandaki yerini de almıştır. Kapitalizm öncesinin egemen olan saf-feodal otoritenin, yerini dünya çapında kapitalizmin egemenliğine devretmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim kademesindeki kurumların yer değiştirmesine de neden olmuş, emperyalizme tam bağımlılığı içeren değişimler yaşanmıştır. Ve tarihsel olarak onların çıkarları doğrultusunda hareket edilen bir sürece girilmiştir. Böylesi bir sistem ürettiği tüm baskıları, tüm bağnazlığıyla devam ettirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bu katmerli zulmü padişahlık kurumunu teşhir ederken ulusal hareketler, sistemin karakterini üstlendiği misyon gereği en açık şekilde yansıtan padişaha karşı gösterdikleri "tepki"yi, devletin diğer kurumlarına aynı ölçekte gösterememişlerdir. Orduya ve egemen olduğu kuruma aynı tavrı takınmamışlardır.

Nitekim Taşnaklar 1908 ve 1909 tarihlerinde Abdülhamit'in tasfiyesiyle açıktan Jön Türklerin yanında yer almışlardır. Meşrutiyet'ın ilanı sonrasında da padişahın alt edilmesine açıktan destek vermişler, İTC saflarında aktif olarak yer almışlardır. O tarihte şu kararı almışlardır:

"1. Osmanlı Meşrutiyetini, elde olan bütün olanaklarla savunmak ve onun içeriğini, rejim, demokrasi ve halkların eşitliği çerçevesinde halkı aydınlatmak ve bu fikirleri halk arasında yaymak.

2. Bu kaçınılmaz görevler üzerinde bütün dikkatimizi toplarken, bizimle ilişki halinde olan herkese çağrıda bulunarak onların ulusal ve uluslararası sorunlar yaratabilecek her türlü hareketlerden kaçınmalarını tavsiye etmek

3. Yapılması gerekli ve önemli olan pratik işler üzerine özel bir dikkatle eğilmek ve bu işler sayesinde bir taraftan Meşrutiyet rejiminin olumluluğunu Osmanlı halklarına anlatmak ve öte yandan da farklı ulusların emekçi sınıfları arasındaki çıkarların aynı olduğunu belirtmek yoluyla, yakın bağlar kurma olanakları yaratmak.

4. Örgütümüzün yetenekli organları, Meşrutiyet rejimini olabilecek herhangi bir darbeye karşı korumak için gerekli olduğu zaman her yolla savaşmak zorunluluğundadır."(24)

Görüldüğü gibi uzlaşmacı ve reformist çizgileriyle Padişaha karşı Ermeni hareketler "kararlı" bir tavırla hareket etmişler, Meşrutiyet'i alternatif olarak görmüşlerdir.

Ama destek verdikleri ve birlikte aynı mevzide yer aldıkları İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tam da iktidarda olduğu koşullarda, Adana ilindeki Ermenilere yönelik bir katliam gerçekleştirilmiştir. Bu katliam İttihat ve Terakki işbaşına geldikten sonra gerçekleştirilen ilk Ermeni katliamıdır. Bu katliamın diğer bir özelliği de, Abdülhamit'in tahttan indirildiği aynı tarihlerde olmasıdır. Bir tarafta, 31 Mart Vakasıyla başlayan ve Nisan sonuna kadar süren Abdülhamit'in tahttan indirilmesi, diğer taraftan da, 1909'un Nisan ayında Adana(Kilikya) ilindeki Ermeni katliamı... Aynı tarihi paylaşmalarına karşın, iki eylemin içerdiği farklılık ibret vericidir. Öyle ki, Ermeni örgütler 31 Mart 1909'da başlayan eylemde İttihat ve Terakki'yle aynı saflarda yer alırken, Adana'da(Kilikya) ise Meşrutiyet'in ilanından sonraki ilk Ermeni katliamı gerçekleştiriliyordu. Daha açık bir deyimle iktidar mücadelesinde des-

tek verilen bir parti, aynı tarihte bir başka yörede o ulusa yönelik bir katliamda yer alıyordu...

İTC, Abdülhamit iktidarının tüm baskı, katliam ve sömürü geleneğini devralmıştı. Buna elbette Ermenilere yönelik baskı ve katliamlar da dahildi.

Kilikya bölgesi o katliama değin, Ermeni ticaret burjuvazisinin en hızlı geliştiği bölgelerden biri olarak öne çıkmaktaydı. Bölgenin ticari yapısı Ermenilerin egemenliğindeydi. Bölge aynı zamanda bulunduğu konumuyla bir liman kentiydi. Ve Liman da Ermeni burjuvazisinin etkinliğindeydi. Ticaretin gelişmesi üretim tarzının daha da geliştirilmesiyle mümkün olmuştur. Gelişen üretim ile üretilen ürünlerin satışı, hatta liman üzeri ihracatı, Ermeni kökenli ticaret burjuvazisi üzerinden oluyordu. İktisadi alandaki etkinliğin Ermenilerin elinde olması, beraberinde sosyal ilişkilerdeki etkinliği de getirmiştir. Ama bu etkinlik mevcut siyasal yapıyla bırakalım paralelliği aksine zıtlık teşkil ediyordu. Onların bu durumu bölge yöneticilerinin de dikkatini çekmiş, artan boyutlarda rahatsız etmişti.

Bu çelişkinin giderek derinleşmesi sonucu Ermenilere yönelik bir saldırı furyası başlatıldı. Nisan başlarında Ermenilerle Türkler birbirlerine karşı kışkırtılırlar. Resmi görevliler tarafından Türklerin evleri işaretlenerek ayırt edilir. 14 Nisan 1909'da Ermenilere yönelik gerçekleştirilen ilk saldırı püskürtülür. Bunun üzerine, Şam ve Beyrut'tan askeri güçler getirilir. Ve onlar tarafından tekrar gerçekleştirilen saldırı, Adana'dan Çukurova bölgesinin diğer alanlarına kadar yansır. Bu saldırı furyasıyla katliam gerçekleştirilir. Şehrin merkezindeki Ermeni işyerleri ve Ermeni evleriyle birlikte, 200 civarında Ermeni köyü yakılır, yıkılır. On binlerce Ermeni katledilir. Katliam sonrasında bölgeye atanan Celal Paşa sıkıyönetim ilan eder. Onun verdiği rakamlara göre ölen Ermeni sayısı 17.000, ölen Müslüman sayısı ise 1.850'dir. Ermeni Patrikhanesinin verdiği rakama göre ise, bu katliamda ölen Ermeni sayısı 30.000'dir. Genelde katliamı yapanla, katliama uğrayanın

rakamları birbirine uymaz. Buna rağmen resmi rakamın verdiği sayı da az değildir. Ve bu minvalde verdikleri rakam bile bir itiraftır...

Bu olayla birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidara geldiği bir sürecin hemen akabinde, desteğini aldığı ulusun katledilmesinde de yer almıştır. İktisadi ve sosyal alandaki pazar kavgası, bu gerici bir gücü, öyle saldırgan kılmıştır ki, pazarlara sahip olma dürtüsü ile desteğini aldığı bir ulusun katliamında da yer almıştır. İktisadi alandaki pazar kavgası kitlesel boyut kazanmış ve ulusal baskıya dönüşmüştür. Ancak İTC, Ermenilerin desteğini almak için, katliamda oynadığı rolü reddederken, inandırıcı olmak açısından, katliamda yer alan 47 kişiyi de idam etmiştir. Ama o idam edilenler katliamda yer almış maşalardır, katliamın esas sorumlusu ise devletin ta kendisidir.

Taşnakların sitemkar tavrına karşın İttihat ve Terakki saldırıyı ve katliamı reddetmiştir. Ermeni mebusların ısrarlı talebi üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti Çukurova'da katliamı inceleyecek bir komisyonun oluşturulmasını kendilerine aktif destek sunan Taşnaklara dönem içersinde duydukları ihtiyaç nedeniyle kabul eder. Fuat Bey, Hagop Babikyan ve Yusuf Kemal'den oluşan komisyon Adana'da incelemeler yapar. Komisyonun iki üyesi katliamı kabul ederken, Yusuf Kemal kabul etmez ve Ermenileri suçlar. Ayrıca hazırlanan rapor mecliste de okunmaz. Ardından komisyon üyesi Hagop Babikyan kuşkulu bir şekilde ölür. Sonuçta Adana katliamıyla ilgili araştırma da yapılmasına karşın, resmi bir sonuç çıkmaz. Adana katliamı Taşnakları da etkilemiştir. İTC'ye karşı bu tavırlarını, sitemkar bir ruh haliyle, resmi yayın organlarında şöyle yansıtırlar.

"*Cemiyet'in bu dokuz aylık yönetimi, başka halkların en temel isteklerine derin ilgisizlik olarak nitelenebilir ancak. Ermeni halkı eski rejimin en büyük kurbanlarındandır; buna karşın biz komitenin siyasetinde de açık hiçbir önlem alındığını göremedik. Bu halkın yardımına koşmak, kanlı yaralarını sarmak için hiçbir gerçek ve sağlam girişimleri olmadı. Değişen bir şey yok, her şey eskisi gibi. Zafer ka-*

zanmış İttihat ve Terakki partisi Ermeni halkının ve partisinin yakınlığını kazanmak için hiç bir şey yapmadı, tersine, bizi itmek için elinden geleni yaptı."(25)

Taşnaklar İTC'nin tavrını eleştirmelerine karşın onlardan nitel bir zeminde kopamamışlar, onlarla aynı güzergahta bir müddet daha hareket etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında yapılan seçimlere de birlikte ortak platform oluşturarak katılmışlardır. Adana katliamı nedeniyle yukarıda eleştirilen İTC'ye, aynı örgüt tarafından duyulan güven de, yakın zamanda oluşturulan programlarında şöyle ifade edilmiştir:

"*Osmanlı Ermenistanı'nın geniş özerkliğini ancak Osmanlı Devleti'yle kurulacak ittifak gerçekleştirebilir.*"(26)

Ermeni yazardan aktarıldığı gibi, böylesi bir tespitin ne kadar subjektif olduğu daha ileride görülmüştür... Hınçaklar ise Taşnaklara muhalif partilerle birlikte hareket etmişlerdir. Onların birlikte hareket ettikleri cemiyetler de nitel olarak birbirlerinden farklılık içermez. Farklılıkları sadece çıkara ve birbirlerine karşı oluşan nefrete dayalıdır.

"Hükümetler" Dönemi

İttihat ve Terakki Cemiyeti yer aldığı iktidarı iyice pekiştirmiştir. Padişahlık kurumu eski yetkilerini iyice kaybetmiş, İTC'ye bağımlı sembolik bir kurum haline dönüşmüştür. Darbe sonrası Meşrutiyet yaftasıyla oluşturulan hükümetler ve gidilen seçimler ise onları iktidardan alt edemediği gibi konumlarını daha da pekiştirmiştir. Ancak onların gittiği seçimler ve oluşturdukları hükümetler dönemin Avrupa'sıyla kıyaslandığında burjuva tarzda bile derin farklılıklar içermiştir. Osmanlı Devletinde seçimler ve oluşan hükümetler 1908 sonrasına denk gelmektedir. Ve bu seçimler ve hükümetler burjuva karakterle bile kıyaslandığında bile meşruiyet içermemektedir. Çünkü oluşturulan her hükümet, darbeye tekabül eden ve daha çok ordu dayanaklı hükümetlerdir. Osmanlı İmparatorluğu iktisadi, sosyal, siyasal, kültürel vb. nitel

ve köklü değişimleri içeren devrimleri gerçekleştirmeden, böylesi girişimlere gidilmek istenmiştir. Girilen yeni süreçle beraber emperyalizme bağımlılığı içeren mevcut tarihsel konjonktürün dayatması sonucu devlet kademelerinde gündeme gelen bu müdahaleler, sonuçta mevcut statükonun dışına çıkmamış, bağnaz bir tarzda aynı sınırlar içinde kalmıştır.

Osmanlı tarihinde bu adımlar daha 1876'da I. Meşrutiyet'le ilk defa atılmak istenmişse de, eski sistemin bağrında kalmıştır. I. Meşrutiyet'in ilanıyla Osmanlı İmparatorluğu tarihinde oluşturulan ilk ve tek anayasa olan Kanun-i Esasi ile Meclis-i Mebusan'ın (meclis) kurulmuştur. Bu meclisin bileşimi seçim yoluyla oluşan bölüm ve atama yoluyla oluşan Ayan Meclisi bölümünden oluşuyordu. Ancak tepeden inme oluşturulan meclis, özünde padişahlık sisteminin varlığını ve inisiyatifini muhafaza ediyordu. Meclis padişaha bağlıydı. Nitekim esası teşkil eden padişah inisiyatifiyle Abdülhamit, Meclis-i Mebusan'ı 1877'nin Haziran ayında durdurmuş, 13 Şubat 1878'de ise feshetmiştir. Kanun-i Esasi de rafa kaldırılmıştır. İlan edilen Meşrutiyet'in, daha sonra askıya alınmasının nedeni olarak da, 1877-78'deki Rusya Savaşı ve alınan yenilgi gösterilmiştir. Ama esas neden mevcut devletin ve sistemin niteliğidir. Bilindiği gibi bu durum 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'e kadar devam etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 600 yılı aşkın tarihinde, I. Meşrutiyet'le oluşan ilk ve tek anayasa, II. Meşrutiyet'le tekrar yürürlüğe konulmuştur. Osmanlı Devleti asırlara tekabül eden tarihinde oluşturabildiği tek anayasayı, ömrünün sonlarında uygulama girişiminde bulunmuş ise de yürürlükte tutamamıştır.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte, Abdülhamit tarafından askıya alınan Kanun-i Esasi, bu kez aynı padişah tarafından yürürlüğe konmuştur. Ve yine kendisi tarafından kapatılan meclisin açılışını da o yapmıştır. Meşrutiyet'i İTC ilan etmiştir. Ama yasama ve yürütme organlarının tekrar devreye sokulmasını padişaha kaptırmışlardır. Bu ne-

denle iktidar kavgasında önemli tavizler elde etseler de, yeni kurumların padişah tarafından devreye sokulması ile padişahı tümden tasfiye edememişlerdir. Abdülhamit ise eskiye kıyasla elinde bulundurduğu inisiyatifin önemli bölümünü kaptırmışsa da, yaptığı hamleyle yandaşlarının önemli bir bölümünü de devletin önemli kademelerinde tutabilmiştir. Dolayısıyla, II. Meşrutiyet'in en belirgin özelliklerinden biri devletin öne çıkan padişah ve ordu kurumları arasındaki iktidar kavgasıdır.

II. Meşrutiyet'in ilanı 23 Temmuz 1908'de gerçekleştirilmiştir. 1908'in Kasım ayında yapılan seçime İTC dışında, Ahrar Fırkası da katılır. Seçimi İttihat ve Terakki Cemiyeti kazanır. Meclis-i Mebusan 4 Aralık 1908'de açılır. 31 Mart 1909'da II. Abdülhamit'in alt edilmesi üzerine, İTC inisiyatifi iyice ele geçirir. Meşrutiyetin anayasasını oluşturan Kanun-i Esasi'de Mayıs 1909'da ciddi değişikliklere gidilir ve padişahın yetkisi iyice sınırlandırılır. Atamasını padişahın yaptığı Ayan Meclisi'nin inisiyatifi de daraltılır. Böylece İTC iktidarda olmanın avantajıyla devlet bünyesinde kendi lehine değişikliklere gider. Devlet nezdindeki değişimler egemen güçlerin kendi aralarındaki çıkar çatışmasının kaçınılmaz sonuçlarıdır. Ama bu değişimler maddi temellerini teşkil eden sistemin sınırları içerisinde kalan değişimlerdir. Dolayısıyla tümden mevcut sistemin muhafazasını içerir. Doğal olarak böylesi bir saflaşmada, sistemi nitel olarak hedef alan yapılanmalar, aralarındaki çelişkiden yararlanırlar ama gerici güçlerden birine karşı diğerinin yanında yer almazlar.

İTC yaptığı müdahaleler ile iktidardaki konumunu yasama ve yürütme merciinde iyice sağlama almıştır. Ayrıca kendi alanında bulundurduğu orduyu daha da öne çıkartarak konumlarını iyice pekiştirirler. Nitekim iktidar kavgasının doruğunu teşkil eden günlerde "31 Mart ayaklanmasını" da ordu üzerinden bastırarak, iktidardaki mevcut durumunu daha da sağlamlaştırır. Mahmut Şevket Paşa komutasına verilen 2. ve 3. ordu "31 Mart isyanı"nı bastırıp, akabinde Abdülhamit'i

de tahtından indirmişlerdir. Hemen sonrasında Mahmut Şevket Paşa sıkıyönetim ilan etmiştir. İlan edilen sıkıyönctim 25 Nisan 1909'dan 15 Temmuz 1912'ye kadar sürmüştür. Bu süre içerisinde İTC konumunu daha da sağlama almıştır. Kendilerini merkeze koyarken kendi inisiyatiflerinde atadıkları padişah ve oluşturdukları hükümet ile diğer kurumları da kendilerine tabi kılmışlardır. Atadıkları padişah V. Mehmet Reşat ile Eylül 1910 ile Temmuz 1912 tarihleri arasında görev yapan Hüseyin Hilmi Paşa başkanlığındaki hükümet hep onların etkisi altında hareket etmişlerdir.

Burada dikkati çeken nokta, Abdülhamit'in devrilmesinde kullanılan 2. ve 3. orduların, Jön Türklerin en güçlü olduğu alan olan Balkan kökenli oluşlarıdır. Balkanlardan gelen ordu şaibeli hareketi bastırmış ve dönemin başkentinde kurumlaşarak İTC için askeri bir potansiyel oluşturmuştur. Ayrıca İTC'nin politik olarak başını çekenler de ağırlıklı olarak Balkan kökenlidir. O tarihlerde Balkanlardaki uluslaşmanın öne çıkması, Türk ulusalcılığının da Anadolu'dan önce Balkanlarda oluşumunu beraberinde getirmiştir.

O nedenle, o dönemler İTC'nin başını çekenler ve desteğini aldıkları kitle temeli ağırlıklı olarak Balkan kökenlidir. Ve 1908 Meşrutiyeti'nde, Türklerin dışında Ermeniler, Rumlar ve Balkanlardaki diğer uluslara mensup kitlelerden aldıkları destek bile, Anadolu'daki dini kimliğin daha öne çıktığı toplumdan daha fazla olmuştur. Öyle ki ilan edilen 2. Meşrutiyet'i uluslaşma sürecine giren Rumlar, Ermeniler, Balkanlardaki Türkler ve diğer uluslar sevinç gösterileriyle karşılamışlardır. Ama statükocu ve ezen ulus milliyetçiliği iktidara yerleştikçe, giderek tek yanlı çıkarlarla, pazarlara rakipsiz sahip olma dürtüsüyle, saldırgan ve katliamcı yapısı daha da öne çıkmıştır. Sonrasında da o uluslarla çatışmaya girmiş, onları kendi hükmü altında tutmak istemiş, bazılarını tutamamış, bazılarını da katliama, soykırıma tabi tutmuştur...

Burada ibret verici olan durum, bir dönemler desteğini aldığı maz-

lum uluslara yönelik saldırgan bir hatta girilmesidir. Burjuva demokratik devrimden kopuk, yukarıdan aşağıya doğru oluşan ve emperyalizmin etki alanında hareket eden süreç, oluşturduğu ezen ulus milliyetçiliğini gerici ve saldırgan bir karaktere büründürmüştür...

İTC hasımlarına karşı belli bir üstünlük sağlamış, inisiyatifi ele geçirmişti. Ama bu üstünlük sadece hasımlarına karşıydı. Devamını üstlendiği Ortaçağ İmparatorluğu'nun muhafazası ve devamı, girilen süreç ile keskin bir çatışma içindeydi. Sistemin saf feodal-fetihçi karakteri, girilen tarihsel süreç tarafından iyice zorlanıyordu. Askeri bakımdan ilhak eden ve haraç toplayan devlet, toplumsal gelişmenin gerisinde kaldığından artık o, mevcut sistemin yarattığı kendisinden üstün emperyalist devletlere bağlanmıştı. Ele geçirdiği ve koruduğu sistemin ve devlet aygıtının üzerinde yükseldiği temeller tarihsel süreç açısından hiç de sağlam değildi. Girdiği süreç sistemi sarsıyor ve aleyhteki gidişatlar da iç çelişkileri canlı tutuyordu. Köhnemiş ve miadını tamamlamış bu sistem iç ve dış sorunları çözemediği gibi, doğası gereği daha da edilgen bir yapıya bürünüyordu. Dolayısıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin devlet bünyesinde istibdat rejimiyle halklara karşı oluşturduğu üstünlük göreliydi.

Şubat 1912'de seçimler tam da bu minvalde yapılmıştır. İTC tarafından yönlendirilen şiddet ve yolsuzluk olayları hızla gelişmiştir. Seçimin tümünü İTC adayları kazanmıştır. Ama diğer parti adayları ve muhalif kesimler bu seçimi meşru görmemiştir. "Sopalı seçim" olarak değerlendirilen seçime itiraz edilmiştir. Yapılan itirazları kabul etmeyen İTC, seçimin ardından hükümeti oluşturmuştur. Seçimin meşruluğunun tartışıldığı dönemde, Balkan halklarının hoşnutsuzluğu da artmıştır. Daha seçimler öncesinde milliyetçilik temelinde Balkan halkalarına yönelik ulusal baskıların artması, beraberinde tepkileri de getirmiştir. Özellikle Arnavutluk'taki tepkilerin daha da gelişmesi İTC açısından kaygı oluşturmuştur.

Seçimin yapılmasından sonra *Halaskar Zapitan* (Kurtarıcı Su-

baylar) adında bir askeri grup İTC'ye ve denetimindeki hükümete verdiği muhtırayla seçimleri tanımadığını iletir. 16 Temmuz 1912'de verdiği muhtıra üzerine Sait Paşa başkanlığındaki kabine istifa eder. İstifa eden kabine İTC'nin uzantısı olduğundan, muhtıra esasta İTC'ye yöneliktir. Halaskar Zapitan desteğinde yeni bir hükümet kurulur. Yeni kabinenin kurulmasını üstlenen parti *Hürriyet ve İtilaf Fırkası'dır*. Bu parti 30 Ocak 1910'da kapatılan Ahrar Fırkası'nın devamı olup, 21 Kasım 1911'de kurulmuştur.

İTC, Balkanların karmaşık ve sıcak olduğu bir dönem, bir askeri biriminden muhtıraya tabi tutulmuştur. Aralıklarla süren ve her seferinde tavizler koparan Balkan uluslarının bir bölümü ayrılarak ayrı devletler kurmuşlar, bir bölümü de kendi içinde özerkliğe kavuşmuştur. 1912'de Balkanlar yine kaynıyordu. İTC sorunları çözemiyor ve giderek bağnaz ve saldırgan bir milliyetçiliğe doğru da kayıyordu. Tüm bu gelişmeler İTC'yi yıpratmıştı. İşbaşına geldiği ilk döneme kıyasla otoritesi gerilemişti. Arnavut isyanı sonucu Halaskar Zapitan Balkanlardan İstanbul'a muhtıra çekmişti. Yıpranmış İTC'ye yönelik muhtırayı veren Balkan askerleri, hükümet bünyesinde olan istifa sonrası oluşturulan hükümete onay vermişlerdi. Bu kez darbe İTC'nin dışında, rakipleri tarafından yapılmıştı. Darbe bir direnişle karşılaşmamıştı. Ama yine de devletin arkasında esas güç İttihat ve Terakki Cemiyeti'dir.

Nitekim oluşturulan hükümet başarılı olamaz. 8 Ekim 1912'de çıkan Balkan savaşında Osmanlı ordusu bozguna uğrar. 8 Kasım'da Selanik, Yunanlılar tarafından kendi sınırlarına dahil edilir. Diğer ülkeler de bugünkü statükolarına o dönem kavuşurlar. İttihatçılar bu süreci kendi çıkarları doğrultusunda kullanırlar. Burjuvazinin ve her türden sömürücü sınıfın karakterinde vardır bu... Kendi çıkarları doğrultusunda birbirlerinin zaaflarını ve gaflarını yerine göre birbirlerine karşı kullanırlar. Nitekim savaşın hemen ardından Hürriyet ve İtilaf Fırkası mevcut süreci İTC'ye karşı nasıl kullanmışsa, İTC de Balkan-

ların kaybını hasımları olan HİF'e karşı kullanmıştır. O günün konjonktürü tam da tüm gerici güçlerin birbirleriyle olan çelişkilerinin daha da keskinleştiği I. Paylaşım Savaşı arifesidir. Dünya çapında emperyalistler ve uzantıları birbirlerine karşı kutuplaşmışlardır. İttihat ve Terakki Almanya'nın, HİF ise İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya'sının müttefikidir. Emperyalistlerin saflaşmasına göre onlar da kendi ülkelerinde birbirlerine karşı saflaşmışlardır.

Bu dönemeçte Ahmet Muhtar Paşa üzerinden kurulan kabine 1912'de, 22 Temmuz ile 29 Ekim arasında işbaşı yapar. Balkan savaşlarındaki yenilgi onun istifasına da neden teşkil eder. Onun yerini 29 Ekim 1912'de Kamil Paşa Hükümeti devralır. Ancak o hükümet de işbaşında uzun süre kalamaz. 23 Ocak 1913'te darbe sonucu alaşağı edilir. İttihat ve Terakki 23 Ocak 1913'te, Enver Paşa'nın öncülüğünde Babıâli'ndeki Bakanlar Kurulu toplantısını basar. Baskın sırasında Harbiye Nazırı Nazım Paşa ile sadrazam yaverlerinden Nafız Bey ve Tevfik Bey öldürülür. Başbakan Kamil Paşa da istifa ettirilir. Kabine böylece darbe sonucu düşürülür ve yeniden kendi örgütlenmelerine giderler.

İTC elinde tuttuğu devleti yeniden kendi çıkarları doğrultusunda örgütleme ihtiyacı duyar. Öldürülen sadrazamın yerine Mahmut Şevket Paşa getirilir. Onun başkanlığında kabine örgütlenmesine gidilir. Ayrıca Maliye ve Dâhiliye nazırları da tutuklanır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası yanlısı gazeteler kapatılır. Ayrıca Sabahaddin Bey'e yakın kişiler tarafından darbe teşebbüsünün açığa çıkması üzerine, Sabahaddin Bey ve yakın dostu Nihat Reşat (Belger) de yurtdışına kaçarlar. Tam da bu sıra, dönemin sadrazamı Mahmut Şevket Paşa 11 Haziran 1913'te bir saldırı sonucu öldürülür. Aslında bu saldırı şaibeli bir saldırıdır. Nitekim onun öldürülmesi sonrası saldırılar daha da artmıştır. Daha açık bir deyimle onun öldürülmesi saldırıların daha da artırılması için gerekçe teşkil etmiştir. Bir dönemler devletin en üst kademesinde yer alan birçok kişi haklarında çıkarılan tutuklama kararları

üzerine yurtdışına kaçarlar. Gitmek zorunda kaldıkları ülkelerden 1918'e kadar geri dönemezler. Ancak 1. Paylaşım Savaşı'nda uğranan yenilgi sonrası ülkelerine geri dönebilirler. Ayrıca yakalanan yüzlerce kişi cezaevine konulur. Verilen rakamlara göre sadece Sinop'a sürülenler 322 ila 601 kişi arasındadır.

Babıâli baskınıyla birlikte, Türkçülük tezleri daha da geliştirilerek şovenist bir akım haline getirildi. Devletin bu ideolojik hattının oluşturulmasında başrolü Ziya Gökalp üstlendi. Böylece ideolojik-politik-pratik hattında iyice saldırganlaşan devlet, doğal olarak da bu doğrultuda hareket etmiştir. İTC, böylece iyice denetimi altına aldığı devleti, yer alacağı emperyalistler arası paylaşım savaşının atmosferine göre yeniden düzenlemiştir. İmparatorluğu paylaşım savaşına hazırlamış, savaş için yaptığı askeri hazırlıkların dışında, rahatsız olduğu kesimlere karşı da iyice saldırganlaşmış, yaptığı darbeyle onları etkisiz hale getirmiştir. Tüm bunların dışında, o girişimlerden nitel olarak farklılık içeren Ermeni Soykırımı da tam da savaş konjonktüründe yapılmıştır. İyice azgınlaşan Osmanlı İmparatorluğu bir paylaşım savaşında yer almasına rağmen Ermenileri yok etmekten çekinmemiştir. Taşnaklar bu süreçte İTC ile kurdukları ilişkileri 1. Paylaşım Savaşı öncesine kadar devam ettirmişlerdir. Padişahlıkla olan saflaşmalarında İTC ile aynı mevzide yer aldıklarından seçimlere onlarla birlikte katılırlar. Seçimden önce anlaşmalar yapsalar da, esas kararlar İttihat ve Terakki denetiminde alınırdı. Nitekim II. Meşrutiyet sonrası 1908'deki seçimden sonra, 1912'nin Aralık ayındaki Meclis-i Mebusan seçimleri ve kabinelerin oluşturulmasında da İttihat ve Terakki ile birlikte hareket etmişlerdir.

"*Antlaşma imzalandıktan sonra Taşnaksutyun İTC'nin seçimi kazanması için elden ne gelirse yaptı. Dönemin tanıkları, Taşnaksutyun'un seçim kampanyası sırasında ne denli etkin çalışmış olduğunu teyit etmektedir. O sıralarda bulunan A. Tırkova: 'Seçim toplantıları öncelikle İttihatçılar ve Taşnaksutyun tarafından düzenleniyordu.*

Seçim yerlerinde sürekli ajitasyon yapıyorlardı,' diye yazar. ***Ancak İttihatçılar daha seçimler bitmeden zafere ulaştıklarını anlar anlamaz Taşnaklara söz verdikleri on dokuz mebusluktan sadece dokuzunu verdi. Oysa bir önceki parlamentoda Ermeniler on dört sandalyeye sahiptiler. Üstelik Jöntürkler bu dokuz mebusu kendileri belirleyeceklerdi. Bu da büyük bir hoşnutsuzluğa yol açmıştı.*** " (abç)(27)

Bu seçimler Taşnakların yine tepkisine neden olmuştur. İttihatçılar mebuslukla ilgili önceden belirledikleri anlaşmaya uymamış, kendi denetimlerindeki Meclis-i Mebusan'da Taşnaklara vaat ettikleri on sandalyeyi vermemişlerdir. Vermedikleri gibi, önceki seçimlere kıyasla seçilen Ermeni mebus sayısı da daha düşük olmuştur. Bu durum Taşnaklar'da İTC'ye karşı tepki ve güvensizlik oluşturur. Nitekim sonraki süreçte onlardan koparlar.

Taşnakların İTC'den ilişkilerini koparma girişiminin bir nedeni 1. Paylaşım Savaşı arifesinde İTC'nin giderek saldırganlaşmasıdır. Bu nedene bağlı olarak diğer neden de savaş arifesinde Çarlık Rusya'sı tarafından saflarına çekilme girişimidir. Nitekim bu durumun sonucu olarak Taşnaklar artık İTC ile aynı saflarda yer almaktan kaçınmışlardır.

Ve Bağların Kopması

Osmanlı İmparatorluğu, içteki ulusal çelişkilerin oluşumu ve giderek geliştiği dönemler, gerici ve saldırgan tutumunu sürdürürken diğer taraftan da, girdiği ilişkilerle o hareketleri kendine bağımlı kılmış ve kendi denetiminde tutmuştur. Böylece onların nezdinde ulusal sorun Osmanlı Devletinin etkisi altında kalmıştır. Ermeni sorununda da oluşan ulusal hareketler gördükleri baskıyı, uğradıkları haksızlıkları, demokratik hak ve talepleri dile getirmişlerdir. Ama tüm bu talepleri milli zulmün uygulayıcısı olan Ortaçağ'ın devletinden talep etmişlerdir. Taşnaklar, Hınçaklar ve daha sonra onlardan ayrılan Veragazmyal Hınçak Partisi ve Ramgavarlar baskının iktisadi, sosyal ve politik temelini oluşturan sistemi ve devlet yönetimini hedef alma-

mışlardır. Dolayısıyla baskının varlık koşullarıyla uzlaşmışlardır. Osmanlı Devletiyle uzlaşma onların bağımlı olduğu emperyalizmle de uzlaşmayı kaçınılmaz kılmıştır. Ulusal baskı yapan bir devlet aynı zamanda onlara bağımlıdır. Dolayısıyla bir dünya sistemi olan emperyalizmi hedef almayan ulusal hareketler gerçek ulusal özgürlüklerine de kavuşamazlar.

Paylaşım savaşının konjonktürüne giren İTC, 23 Ocak 1913'teki Babıâli darbesiyle daha da saldırgan bir rotaya girmiş, 1912 seçimlerinde verdiği sözü tutmamış, çıkarttıkları yasalarla daha da saldırgan bir tavır içine girmiştir. Bu dönemde Ermeni sorunu artık bir iç sorun olmaktan çıkmış, paylaşım savaşının arifesinde Çarlık Rusya'sı, rakibi olan Osmanlı Devletinin denetimindeki Ermeni hareketlerini kendi denetimi altına çekerek kullanmak istemiştir. Bu nedenle 8 Şubat 1914'de Rusya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan ve reform denilen antlaşmaya göre, Ermeni vilayetleri büyük devletlerin atayacağı valiler tarafından idare edilecek iki bölgeden oluşacaktı. Ruslar böylece Ermenilerin durumunu savaşın arifesinde, rakiplerine karşı yaptırım olarak kullanmayı planlıyorlardı. Dolayısıyla bu göstermelik bir girişimdi. Ve müttefikleri Almanya'nın desteği altında hareket ediyorlardı. Dolayısıyla Ermeni sorunu gerçekte emperyalist haydutların çıkarları doğrultusunda gündeme geliyordu. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu atılan imzaya karşın böyle bir girişimde bulunmadı. Bunun sonucu olarak Osmanlı İmparatorluğu ve emperyalist müttefikleri soykırımın planlarını yapmışlardı.

II. Meşrutiyetle birlikte Ermeni örgütleri uzlaşmacı ve düzen sınırları içinde hareket eden yapılara dönüşmüştü. O dönemler Taşnaklar, Anayasal Ramgavarlar, ve Veragazmyal Hınçaklar İTC'yi desteklerlerken Sosyal Demokrat Hınçak Partisi ise Adem-i Merkeziyet Cemiyeti ve devamı olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile hareket etmişti. Ancak emperyalist kutuplaşma ile birlikte değişen konjonktür sonucu reformist ulusal hareketler saf değiştirdiler. Ancak bu saf de-

değişimi nitel bir saf değişimi değildi. Almanya'nın müttefiki Osmanlı İmparatorluğu saflarından, İngiltere, Rusya, Fransa ve ABD vb. emperyalistlerden oluşan itilaf güçlerinin saflarına kaymışlardı.

Bu saf değişimi doğal olarak onları sistem içi girdikleri edilgen güzergahtan çıkaramazdı. Mevcut hatlarıyla legal ve sistem içi hareket eden bu yapıların, artık, bulundukları mevzide bir ulusun kurtuluşu uğruna mücadele etmeleri mümkün değildi. Çünkü kendilerini hedef alınması gereken güçlere emanet etmişlerdi. Böylesi bir hat, kurtuluş uğruna verilmesi gereken bir mücadelenin doğasına aykırıydı. Böylelikle ulusal baskıya maruz kalan bir toplum yalnız kalmıştı...

Taşnaklar bu dönemlerde üst üste kongreler yapmışlardır. 17 Ağustos 1913'te Cenevre'de yaptıkları VII. Kongreleriyle, İTC ile ilgili ilişkilerine dair şu kararı almışlardır:

"*İttihatçılar ile işbirliğini sona erdirmeyi ve onun milliyetçi politikasına karşı mücadeleyi desteklemişlerdi. Bunun sonucu olarak, VII. Taşnaksutyun Kongresi* ***İTC ile kopuş konusunda bir süre önce ortaya çıkan bir olgunun resmen teyit edildiği yer olarak görülebilir. Ancak siyasi olarak bu kopuşun artık önemi kalmadığının altı çizilmelidir***." (abç)(28)

Taşnaklar alınan bu kararla İTC ile ilişkilerini dondururlar. Ama bu ilişkilerin dondurulması bir taraftan, "iş işten geçmiştir" misaline tekabül eder, diğer taraftan, bulundukları mevzi hala sistem dışında değildir. Dönemin atmosferi uzlaşmacı ulusal hareketleri değişikliğe zorlar. Ama bu değişiklik sadece ittifaklarda yaşanır. Taşnaksutyun Partisi önceki kongrede aldığı kararla bir dönem beraber hareket ettiği devletle bağlarını kesme kararı alırken, birlikte hareket edeceği emperyalist kampı da belirlemiştir. Bu konuları gündemlerine bir kez daha aldıkları son kongrenin en ilginç yanı, bu kongreye İttihat ve Terakki adına da delegelerin katılmasıdır.

"*İttihat ve Terakki ile iyi ilişkiler içerisinde olan Taşnak Partisi, 2-14 Ağustos 1914 tarihleri arasında Erzurum'da kongre yapar. İttihat*

ve Terakki kongreye, Ermeni katliamı ile ilişkili olarak adı sıkça geçen Bahattin Şakir başkanlığında bir delege yollar ve Ermenilere Rusya ile olası bir savaş durumunda beraber çalışma teklifinde bulunur. Eğer Taşnak Partisi Rus Ermenilerini ayaklanmaya teşvik ederlerse, işgal edilecek yeni toprakları da içine alan otonom bir Ermeni idaresine izin verilecektir. Ermeni önderleri bu öneriyi reddederler ve tarafsızlık politikasını savunurlar. Eğer savaş çıkarsa, zaten Osmanlı vatandaşı olan Ermenilerin devlete sadık kalacaklarını söylerler."(29)

İttihat ve Terakki yaptıkları teklifle Ermeni örgütlerini bir kez daha denetimlerinde tutmak isterler. Taşnaklar kendilerine yönelik teklife "tarafsız" olduklarını ifade ederek, savaş çıktığında da "devlete sadık kalacakları" şeklinde diplomatik bir tarzda yanıt verirler. Legal ve sistem içinde hareket eden bir parti olarak açık bir tavır takınamaz ama "Rusya'ya karşı isyan durumunda Ermenilere otonom verecekleri" teklifini ise verdikleri yanıtla açıktan reddederler artık... Bu pazarlık aynı zamanda Ermeni örgütlerinin Osmanlı Devleti tarafından yoklanmasıdır. Gözü dönmüş imparatorluk artık Ermeni örgütleriyle aralarına kalın bir çizgi çeker... Baskının türediği sistemi altyapısı ve üst yapısıyla hedef almayan örgütsel yapı önderlik vasfını iyice kaybeder. Taşnakların ve Hınçakların tarihi de maalesef böylesi bir hattın dışına çıkamamıştır.

Direnişte Önderlik Önkoşuldur

Devletin artan saldırıları "tarafsız" Ermeni örgütleri tarafından göğüslenemez. Mevcut durumlarıyla artık iyice edilgen bir konumdadırlar. Dolayısıyla mevcut yasal konumuyla ve düzen içi mücadele biçimiyle hareket eden politik yapı, soykırımın arifesinde hiçbir rol oynayamamıştır. Oysa iktidar hedefiyle hareket eden bir önderlikle, ezilen bir ulusun potansiyel gücü örgütlenebilir ve kendilerine saldıran ezen bir devlet geri püskürtülebilirdi... Oysa önderliğin olmadığı bir durumda potansiyel gücü oluşturan kitlelerin örgütlenmesi, sevk

ve idare edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla her mücadele ve direniş sağlam bir önderlikle hareket etmelidir.

Osmanlı sınırlarındaki Ermeni partilerin misyonlarını oynayamamalarına karşın, ezilen, zulmedilen, saldırı ve katliamlara tabi tutulan Ermeniler ulusal kimliklerinde ısrar etmişlerdir. Subjektif durumun boşluğuna karşın, Ermeniler baskılara ve saldırılara karşı mücadelede yer almıştır. Çünkü bilincine varılan ulusal kimlik, onu var eden tarihsel sürece girilmesiyle artık terk edilmez. Ermeniler de her türlü baskılara, katliamlara ve soykırıma rağmen, artık sahip oldukları ulusal bilinçlerini terk etmedikleri için yok edildiler... Bu, soykırımla sonuçlanan ulusal bir sürecin direnişidir aynı zamanda... Zaten tarihe bakıldığında, doğru bir önderlikten kopuk her hareket sonuçta yenilgiye uğramıştır, ama aynı zamanda bağrında kitlelerin direnişini de taşımıştır...

Ermenilerin 1896'ya kadar olan ilk ayaklanması sonuçta bastırılmıştır. Ama bastırılan bu hareket bir direnişi de içermektedir. Ve yine yenilgiyle sonuçlanan 1900'ler sonrasındaki harekette de direniş vardır. İttihat ve Terakki tarafından soykırım kararı 24 Nisan 1915'te İstanbul'da alınır. 15 Haziran 1915'te İstanbul'da 20 Ermeni asılarak idam edilir. Bağımsız Ermenistan kurma iddiasıyla, anarşist olarak suçlanan Hınçakyan Partisinin taraftarları idama giderken önderlerinden daha ileridirler. İdam edilen Partizanlardan Mateos Sarkizyan son sözleriyle inancını şöyle haykırıyordu:

"*Siz bizim ancak vücudumuzu öldürebilirsiniz, ama fikirlerimizi asla! O yarın doğu ufuğunda belirecek. Ermeniler sosyalist Ermenistan'ı selamlayacaklar. İdam sehpalarının kurulduğu yerde özgürlük dolaşmakta, ölülerin yattığı yerde diriliş yakınlaşmaktadır.*" (30)

Yukarıdan alınan idam kararlarıyla soykırım İstanbul'da başlatılır. Ve birçok yerde kitlesel idamlara ve katliamlara gidilir. Buna karşın direnişler de olur, ama bunlar, devrim perspektifinden ve önderlikten yoksun, stratejik güzergahtan bihaber, kendiliğinden di-

renişlerdir. Dolayısıyla tüm gericiliği güçlü bir irade birliği temelinde hedef almaktan uzak bir harekettir. Yapılan saldırı karşısında tepkiyi içeren anlık bir hamledir. Bununla birlikte kendiliğindenci Ermeni hareketi, bir tepkiyi, bir karşı koyuşu, bir direnişi içerir. Hatta yer yer ve birbirinden kopuk da olsa dağda fedai örgütlenmesine de giderler, lakin önderlikten yoksun olan direniş sonuçta kaçınılmaz yenilgi ile de karşılaşır...

Bu dönemler I. Paylaşım Savaşı da başlamıştır. Bazı yörelerde başlayan Ermeni isyanları, Osmanlı İmparatorluğu'nun ve emperyalist müttefiklerinin yayılmacı emellerine de engel teşkil etmiştir. Emperyalist savaşın başlangıcı, soykırımla aynı sürece denk gelir. Önderlikten kopuk da olsa Ermeni hareketi Paylaşım Savaşı için engel teşkil eder. Taner Akçam'ın belirttiği gibi, savaşın başlaması ile birlikte ordudan kaçan askerler içerisinde Ermeni askerleri de vardır.

"Savaşın çıkması ile birlikte, Osmanlı ordusundan son derece yaygın olan askerden kaçmalar tabii ki Ermeniler arasında da görülür. Ermenilerin askerden kaçtıkları ve dağlarda çeteler oluşturarak güvenliği tehlikeye soktukları, Osmanlı-Türk tezlerinde sürgünün önemli bir gerekçesi olarak sıkça ileri sürülür. Oysa askerden kaçma Birinci Dünya Savaşı'nda o denli yaygın bir pratiktir ki, Liman Von Sanders anılarında, 'Anadolu dağlarında, köylerinde 300 bin asker kaçağı dolaşır. Bunlar silah altındaki orduya eşittir' der.

Ayrıca aralarında tanınmış bazı önderlerin bulunduğu Ermeniler, sınırı geçerek Rusya'da gönüllü birliklere katılırlar. Yine, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Ermeni çeteler oluşur. Bunlarla gerek hükümet kuvvetleri gerekse Kürt aşiretleri arasında çeşitli çatışmalar meydana gelir. Taşnak partisi önde gelen liderlerinden ve bağımsız Ermenistan Cumhuriyeti'nin ilk başbakanlarından Hovhannes Kaçaznuni, bu gelişmelerin Erzurum Kongre kararlarına rağmen olduğunu söyler. '1914 sonbaharında Ermeni gönüllü grupları kuruldu

ve Türklere karşı dövüştüler. Bunun aksi olamazdı. Zira yaklaşık çeyrek asırdan bu yana Ermeni toplumu belli ve kaçınılmaz bir psikolojiyle beslenmişti. Bu haleti ruhiyenin tezahürü gerekliydi ve gereken oldu."(31)

Burada iki şey dikkati çekiyor: Askerden kaçanların da dahil olduğu yeni çeteler(fedailer) oluşur. Ve bu çeteler, Erzurum Kongresinde "*devlete sadık kalacakları*" kararı alan Taşnak Partisi'nden ve onların kongre kararlarından bağımsız ve daha ileri konumdadırlar. Uzlaşmacı hatta yer alan ve İttihat Terakki ile onun kulvarında ortak hareket eden Taşnaklar artık iyice pasifize olmuş, legal bir hareket halini alarak savaş ortamının gerektirdiği askeri yapısını ve Ermeni kitleler üzerinde güvenlerini de büyük ölçüde yitirmiş bir harekete dönüştüklerinden, soykırımın yapıldığı bir sürecin radikal örgütlenmesini oluşturulamamıştır. Taşnaklar ve Hınçaklar tasfiye edilmişlerdir. Dolayısıyla yukarıdaki konumlarıyla tasfiye edilmiş hareketler artık o konjonktürde, askerden kaçan Ermenileri kendi saflarına çekememişlerdir. Ve askerden kaçan Ermeniler de birbirinden kopuk ve siyasi önderlikten ve irade birliğinden yoksun çeteler halinde dağa çıktıkları için devamını getirememişlerdir.

Sonuç olarak; objektif durum, subjektif durumun dayattığı süreçte aynı direnci beraberinde getirmemiştir. Ermeni örgütleri tutarlı bir mevzide yer alamamış ve her türlü baskının ve katliamın türediği maddi yapıyı tasfiye edememiş, sonuçta, girdikleri uzlaşmacı ve teslimiyetçi güzergahın içine iyice hapsolmuşlardır. Dolayısıyla örgütsel yönüyle kopuk objektif direniş kendiliğindenciliğe tekabül etmiş ve yenilgiyle sonuçlanmıştır. Ve bu yenilgi sonrasında bir toplum kitlesel olarak yok edilir.

SOYKIRIM ÖNCEDEN ÖRGÜTLENMİŞTİR...

Ermenilerin sorunu giderek kronik bir sorun haline gelmiştir. Bu sorun imparatorluk tarafından çözülmediği gibi daha sancılı bir boyut kazanmıştır. Aslında sorunu çözmeleri mümkün de değildi... Çünkü sorunu var eden yapı bizzat dayandıkları yapıydı.

Dolayısıyla Ermeni sorununun varlık nedenini oluşturan Osmanlı İmparatorluğu, çözüm rolü oynayamazdı. Tersine çözümün önünde –diğer halklara olduğu gibi- Ermenilere karşı da engel teşkil etmiştir. Böylesi bir karaktere ve işlerliğe sahip olması sonucu, bir ulusu bir bütün olarak yok etmekten çekinmemiştir. Ve ihtiyaç duyulan soykırım önceden planlanmış, örgütlenmiş ve ardından da gerçekleştirilmiştir.

Panislamizm-Pantürkizm Ve Ermeni Sorunu

1500'lerin başlarından itibaren Ermeni topraklarının önemli bir bölümü, işgaller sonucu Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarına dahil edilir. O süreçler İmparatorluğun en hızlı geliştiği dönemlerdir. İleride kendisi için engel teşkil edecek kapitalizm ve burjuva devletler henüz oluşmamıştır. Dolayısıyla sistem olarak onun alternatifini teşkil eden ileri toplum henüz tarih sahnesine çıkmamıştır.

Bu dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyo-ekonomik ve devlet yapısı saf karakterini koruyordu. Dolayısıyla saf şeriatla idare ediliyor ve Hilafet ve Saltanat Devleti kisvesiyle, İslamiyet'in merkezi temsilcisi olarak lanse ediliyordu. Dönemin toplumu henüz uluslaşmamıştı. Osmanlı İmparatorluğu dini kisve üzerine oluşturulmuştu. Yani Osmanlı toplumu ümmet toplumuydu ve bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi boyunca din faktörü öne çıkmıştır. Kısacası top-

lumun, devletin, bireyin kimliği dini esasla yansıtılır, toplumun yönetimi, işleyişi, hukuki durumu hep bu minval içinde olurdu.

Osmanlı İmparatorluğu, batıda kapitalizmin gelişmeye başlamasıyla gerileme sürecine girmiştir. Kapitalizmin ekonomisi, siyaseti, askeri gücü ile sağladığı üstünlük Osmanlı Devletini rahatsız ediyordu. Artık yeni alanlara açılarak kapitalizm öncesi ülkeleri sömürgeleştiren ve kendilerine bağımlı kılan kapitalist devletlerin bu üstünlüğü karşısında; Osmanlı İmparatorluğu da hızla gerileme ve sınırlarının da hızla daraldığı tarihsel bir dönem içerisinde kalmıştır. Bu toplumsal gerçekliği sindiremeyen Osmanlı Devletinin başı II. Abdülhamit, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, mevcut daralmayı engellemek için Panislamizm yaftasıyla Müslümanlığın liderliğine soyunur. Amacı hükmü altındaki toprakları sınırları içerisinde tutmaktır. Hilafet ve saltanat devleti hala kapitalizmin gerçekliğini görememektedir. Bu nedenle de kapitalizmin sosyo-ekonomik ve siyasal üstünlüğüyle baş edemezler. Panislamizm şiarı ile hiçbir mesafe kat edemezler.

Girdiği gerici süreçten bir türlü çıkamayan Osmanlı İmparatorluğu kazandığı mevzileri kaybettikçe daha da saldırganlaşmış, bu süreçte batıdan, doğuya sapmak zorunda kalmıştır. Kaybettikleri alanları, açılmayı planladıkları Asya tarafındaki yeni ülkelerin işgaliyle karşılamayı hedeflerine koymuşlardır. Artık devleti ele geçiren İttihat ve Terakki ilkel de olsa ulusal bir kimliğe de kavuşmuştur. Ama İttihatçıların oluşturduğu milliyetçilik, Ziya Gökalp'in başını çektiği, sığ, ırkçı ve saldırgan bir milliyetçiliktir. Kaybettikleri toprakları karşılamak için Asya ülkelerinin, askeri olarak işgalini içeren, bağnaz ve fetihçiliği savunan bir milliyetçiliktir. Sahip oldukları milliyetçiliğin tezleri, dış politikada işgalciliğe dayanmaktadır.

Ülkelerin fethedilmesini savunan bu tezler Pantürkizm'dir. Pantürkizm ile fethetmeyi planladıkları ülkelerin "*Türk kökenli atalarından oluştuğu*" teorisini yaparak, işgalciliğin teorisini geliştirmişlerdir. "Ata toprakları" kisvesiyle, ülkelerin işgalini içeren bu görüşün teorisi

Pantürkizm'e dayanır. Diğer ifadesiyle Turanizm denilen bu politika, İttihat ve Terakki dönemindeki resmi görüştür.

Temelleri Abdülhamit döneminde atılan *Panislamizm* ile İttihat ve Terakki döneminde atılan *Pantürkizm* bileştirilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun resmi doktrini olmuştur. Bu doktrinin amacı, Kafkasya ve Orta Asya üzerinden gerçekleştirilmesi planlanan işgallerin gerekçelendirilmesidir. Panislamizm ve Pantürkizm yaftasıyla, Kafkasya ve Orta Asya'nın işgali hedeflenmektedir. Her gerici politika pratikte uygulanmadan evvel siyasete, teoriye, doktrine vb. gericiliğe tekabül eden tezlerle oluşturulur. Ondan sonra sosyal pratiğe yansıtılır.

Bu gerici doktrin, Kafkasya ve Orta Asya'nın Müslüman ve "aynı ulusa mensup oldukları" iddiasıyla, kendileri tarafından işgal edilmesini meşru göstenneye çalışmaktadır. Oysa binlerce yıldır aynı ulustan olmalarını gerektirecek hiçbir ortak yanları yoktur. Ulusal yapının uluslaşma sürecinin tarihi, kapitalizmin şafağında oluşur. Asya toplumunda, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında oluşan uluslaşmanın kriterleri, onlar açısından da farklı ulusların oluşumunu içerir. Dolayısıyla ulusal kriterlerle oluşan toplumlar farklı uluslardır. Topraklarımızdaki Türklerle, Kafkasya'nın ve Orta Asya'nın toplumları farklı ulusal yapılardan oluşur. Binlerce yıl önce "atalarıyla aynı topraklarda yaşadıkları" ve "aynı ulusa mensup oldukları" tezi Turancılığa tekabül etmektedir ve bilimsellikten ve nesnel gerçeklikten tümden uzaktır. Her ulusun, ulusal koşulları birbirinden farklıdır. Ulusal koşulları içeren toprak birliği, dil birliği, ruhi şekillenme(kültür birliği) birliği ve iktisadi yaşam birliği her ulusun bünyesinde farklılıklar içerir. Bu ulusal farklılıklar "görülmeyerek" farklı ulusal toplumları tek bir ulusla sınırlamak, diğer ulusların inkarı ve reddidir. Pantürkizm ile yapılan da bu inkarcılıktır. Bu aynı zamanda şovenizmdir... Pantürkizm'in esas hedefi, bağnaz ve inkarcı şovenizmle, farklı uluslara mensup halkların topraklarını işgal etmekti. Panislamizm'le birleşen Pantürkizm bu emelleri içermiştir, lakin bu gerici tez nesnel gerçeklik tarafından reddedilmiş ve mahkum edilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son aşamasında oluşturulan doktrin yaşam hakkı bulmamıştır. Buna rağmen mevcut TC devletinin hala resmi ideolojisidir de... Bölge ile ilgili aldıkları tüm kararlar, Kafkas ve Orta Asya uluslarının tümden inkarını içermektedir. Örneğin Çin'deki Sincan olaylarıyla takınılan resmi tavırla, ulusal baskı ve katliamlara karşı çıkmadan ziyade, o toplum da Türk ulusundan gösterilerek gerçek ulusal yapısı inkar edilmektedir. Çin burjuvazisi hızla gelişen kapitalist yapısıyla kendi milliyetçiliğini egemen kılmak istemektedir. Bu nedenle azınlık konumundaki milliyetlere karşı inkarcı ve zoraki asimilasyona dayalı tavır gericiliktir. Önemli olan, her ulusal baskıya karşı gerçekçi tarzda karşı çıkılabilmesidir. Ezen bir milliyetçiliğin alternatifi, aynı kertedeki bir başka milliyetçilik değildir. Karşı çıkış kisvesi, eğer bir ulusun objektif kimliğinin reddini içeriyorsa, takınılan tavır inkarcı ve ırkçılığa tekabül eden bir tavırdır.

Sonuç olarak Osmanlı Devletinin müttefikleriyle yaptığı işbölümünde onlar daha çok Kafkasya ve Orta Asya'nın işgalini üstlenmişlerdir. Panislamizm-Pantürkizm şiarlarıyla savaşa hazırlanan devlet tüm hazırlıklarını yapmış ise de, rakipleri olan itilaf devletlerinin dışında başka bir engelle daha karşı karşıyadırlar. Ermeni ulusal sorunu. Bu sorun artık emperyalist emeller için yapılan katliamcı, yayılmacı ve işgalci bir savaşın içinde yer alan Osmanlı İmparatorluğu'nun gerici emellerinin önünde sorun oluşturmaya başlamıştır. Zıtların birliği ve mücadelesi yasası, baskıyı yapan Osmanlı Devleti ile baskıya maruz kalan Ermenilerin birliği, beraberinde mücadeleyi de getirmiştir. Ve Osmanlı devleti böyle bir sorun karşısında artık, soykırımın örgütlenmesini gündemine alır.

Ermeni sorunu bir günde oluşan bir sorun değildir. Dolayısıyla soykırım da anlık bir olay değildir. Artık kendi kontrollerinden çıkan bu sorun paylaşım savaşının da gündeme gelmesiyle, soykırımın örgütlenmesini gündemlerine getirir. O dönemin mevcut politik atmosferi Ortaçağ devletini soykırımın örgütlenmesine iter...

Soykırının Örgütlenmesi

Her pratik adım bir örgütlenmeyi içerir. Alınan her karar örgütlenmeden gerçekleştirilemez. Artık Ermeni jenosidi de onların gündemlerinde yer almaktadır. Bu doğrultuda pratik adımlar atılmaktadır. Amaçları Ermenilerin soykırımını örgütlemektir. Gündeme alınan kararın sosyal pratiğe yansıtılması, alınan o karar doğrultusunda örgütlenmenin oluşturulmasıyla mümkündür. Nitekim İTC tarafından bu doğrultuda kararlar alınmış ve beraberinde pratik adımlar atmışlardır. Soykırımın örgütlenmesi aşağıdaki üç başlık altında ele alınabilir.

1) Teşkilat-ı Mahsusa'nın doğuya çekilmesi

2) Teşkilat-ı Mahsusa'nın askeri bileşimi

3) Ermenilerin Amele Taburlarında toplanması

1) Teşkilat-ı Mahsusa 2. Meşrutiyet sonrası oluşturulmuş bir teşkilattı. Daha çok askeri yönü öne çıkan ve illegal konumda askeri eylemler yapan, Osmanlı devletine bağlı bir örgüttü. Kurucusu Enver Paşa'dır. O örgüt üzerinden Osmanlı sınırları içinde ve dışında askeri eylemler yapılmıştır. İllegal döneminde 30 bin elemanı vardı. 23 Ocak 1913'deki Babıâli darbesinde de aktif olarak yer almıştır. Daha sonra darbe sonrası, 17 Kasım 1913'te İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından yasal örgüte dönüştürülmüştür. İlk yasal başkanı Süleyman Askeri Bey'dir.

Teşkilat-ı Mahsusa'ya 1913 darbe öncesi ile sonrası dönemde yüklenen misyonlar farklılıklar içermiştir. İlk dönemler yeraltı örgütüdür ve merkezi yapısı ile saldırıya geçtiği alanlar batı bölgeleri ile sınır dışındaki başka ülkelerdir. Balkanlar'da Bulgarlara, Sırplara, Yunanlılara karşı askeri saldırılarda bulunmuştur. Ayrıca Trablusgarp'ta İtalyanlara karşı da bu örgüt kullanılmıştır. Alman emperyalizminin rakibi olan İngilizlerin Mısır, Irak gibi işgal ettiği ülkelerde de benzeri eylemler gerçekleştirmiştir.

1912 sonrasında bu örgütün saldırı alanı, saldırıya geçtiği hedefler ve yasal konumunda değişiklilere gidilmiştir. Önce 23 Ocak 1913'te onların da içinde yer aldığı yönetici klik tarafından darbe yapılmış ve devlet kademesi ele geçirilmiştir. Darbe sonrası devlet İTC tarafından yeniden düzenlendiğinde, Teşkilat-ı Mahsusa sürecin mevcut durumuna göre konumlandırılmıştır. İllegal örgüt 17 Kasım 1913'te legalleşmiş ve 1914'te de örgütün merkezi yapısı doğuya kaydırılarak Erzurum yapılmıştır. Dönemin illegal askeri kurumu olan Teşkilat-ı Mahsusa artık devletin legal kurumu haline getirilir ve Osmanlı sınırlarındaki Ermenistan'da örgütlenmeye başlar. Teşkilat-ı Mahsusa'ya Ermeni soykırımının örgütlenmesi misyonu yüklenir. Amaçları ulusal baskı altında olan Ermenilerin yok edilmesidir. Bundan dolayı da Teşkilat-ı Mahsusa üzerinden özel örgütlenmeye gidilmiştir. O teşkilatın üstlendiği rol bir halkın planlı ve programlı bir tarzda jenoside uğratılmasıdır.

Dönem 1. Paylaşım Savaşının arifesindedir. Osmanlı İmparatorluğu savaşa girme kararı almıştır. Tüm politikasını da girme kararı aldığı paylaşım savaşına göre oluşturmaktadır. Devlet kurumlarını da yukarıdan aşağıya doğru yeniden bu doğrultuda oluşturmakta ve düzenlemektedir. Askeri bir devlet olan Osmanlı İmparatorluğu, tüm askeri gücünü yer alacağı paylaşım savaşına sokacaktır. Ordunun üstlendiği misyon savaş konjonktüründe sınır ötesi alanlardır. Dış politikasında izleyeceği strateji bu doğrultudadır.

Paylaşım Savaşının eşiğindeki dış politikasına karşın, Osmanlı Devletinin içte de Ermeni sorunu vardır. Ve bu sorun Osmanlı Devleti açısından, girme kararı aldığı gerici paylaşım savaşının önünde de engel teşkil etmektedir. Bu nedenle devlet, savaşta birlikte yer alacakları müttefikleri Almanya'nın da talimatı dahilinde soykırım kararı alır. Çünkü Almanya içinde yer aldıkları ittifak devletlerinin lideridir. Osmanlı Ordusu, Almanya ve diğer müttefikleriyle birlikte emperyalist paylaşım savaşına katılacağından, soykırımın örgütlen-

mesi görevi ordu dışındaki bir başka askeri kuruma, Teşkilat-ı Mahsusa'ya verilir. Teşkilat-ı Mahsusa bundan dolayı Ermenilerin yoğun olduğu alana kaydırılmıştır. O örgüt soykırımın örgütlenmesi rolüyle, Osmanlı devletinin resmi bir kurumu olarak aktif rol almıştır. Örgütün sorumluluğunu da İTC'nin önde gelenlerinden Bahattin Şakir üstlenmiştir.

2) İhtiyaç duyulması sonucu eskiye kıyasla farklı bir rol yüklenen Teşkikat-ı Mahsusa merkezi olarak Erzurum iline yerleşir. Ona yüklenen rol gereği askeri bir güç oluşturması gerekmektedir. Bilinen askeri vasıfları olan kesim ordu içerisinde yer almıştır. Ve bu ordu Rusya, İngiltere, Fransa gibi devletlerin ordularına karşı savaşacaktır. Yani onların yer alacağı savaş sınır dışındaki alanları kapsamaktadır. Oysa Ermeni sorunu sınır içi bir sorundur. Bundan dolayı da baskı altındaki Ermenilere karşı içte askeri bir örgütlenmeye gidilmiştir. Bunun sonucu devlet tarafından Ermenilere karşı oluşturulan askeri birliklerin bileşimi ise, Taner Akçam'ın belirttiği üç sosyal kesimden oluşturulur:

"*Bölgede Teşkilat-ı Mahsusa birliklerinin oluşturulmasına Ağustos'un ikinci yarısından itibaren başlanmıştır. Çetelerin oluşturulmasında üç önemli kaynak kullanılmıştır:* ***Kürt aşiretleri, hapishanelerdeki mahkumlar ile Kafkas ve Rumeli göçmenleri****.(abç) Erzurum bölgesinde parti müfettişi Hilmi, bölgedeki çetelerin örgütlenmesi işiyle görevlidir. Onun bir aşiret reisine yazdığı mektupta şunları okuyoruz: 'Erzincan'da görüştüğümüz meselenin zamanı gelmek üzeredir... Sizden 50 yiğit isteyeceğim... Burada kendilerinin her türlü istirahatlarını hazırlayacağım... Seçeceğin adamların gençliğine orta yaşlı olmasına bakma, memleketi ve milleti için seve seve ölecek kadar metin ve azimli olsunlar bu eşhası tefrik eder. Ve bizden gelecek ilk haber üzerine yola çıkarırsınız... Yalnız sen hazırla ve hazırladığını Bahattin Şakir Beyefendi Hazretlerine haber ver. Şimdilik arz-ı ihtiram ile gözlerin-*

den öperim. Kardeşim Bahattin Beyefendi Hazretleri de selam-ı mahsus ederler.'

Teşkilat-ı Mahsusa birliklerinin ikinci kaynağı olan mahkumların serbest bırakılması Ağustos ayında planlanmıştı. Bu ayda bölgeye giden İttihat ve Terakki sekreterleri İstanbul'a yolladıkları raporlarda, 'Trabzon hapishanesinde bulunan mahpuslardan istifade etmek, mahpusları hapishaneden çıkarmak, zabitlerin kumandası altında bunlarda çeteler teşkil etmek ve bilhassa çetecilikle şöhret kazanmış olanlarını elebaşı yapmak' gerektiğini yazarlar. ...

Çeteler için üçüncü insan kaynağı Balkanlar ve Kafkaslardan Anadolu'ya gelmiş olan muhacirlerdir. İstanbul Divan-ı Harbi Örfi yargılamalarında bunu belgeleyen birçok telgraf örneğine yer verilir. Balıkesir parti müfettişi Musa'ya ve Bursa İttihat ve Terakki şubesine ait telgraflardan, Merkez-i Umumi'nin bölgelere, 15 Eylül 1915 tarihinde, mahkumlardan ve muhacirlerden olmak üzere çetelerin oluşturulması için 'mahrem emir' gönderdiği anlaşılmaktadır."(32)

Yukarıdaki uzunca alıntıdan belirtildiği gibi soykırım bizzat devlet tarafından hazırlanmış ve bu doğrultuda da adımlar atılmıştır. Geçmişte illegal olan ve bombalı eylemler yapan resmi bir terör örgütü, devlet açısından yüklenen misyonla yasal durumunu ve görevlendirildiği alan ve bileşiminde girdiği değişimlerle üstlendiği bu rolünü yerine getirmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa kitlelerin sistem tarafından yaratılan çelişkilerinden, dini ve ulusal yapılarından oluşan önyargıları, birbirlerine karşı kullanmıştır. Ermenilere karşı gerçekleştirdikleri soykırımda diğer kesimlerin geri yanlarını istismar ederek kendi çıkarlarına alet etmiştir. Böylesi bir soykırımın örgütlenmesinde Osmanlı Devletinin yaptığı hazırlıklar ve üstlendiği rol açıktır. Dolayısıyla bu gerçeklerin inkarı artık mümkün değildir.

3) Feodal-fetihçi tarihi olan imparatorluğun geçmişine bakıldı-

ğında Ermenilere askerlik yaptırılmadığı görülmektedir. Dini devlet, Hıristiyan asıllıları kendi dini karakterine uygun bulmamıştır. Onlara askerlik yaptırılmamasının nedeni devletin şeriatla yönetilen İslami bir devlet oluşudur. Yaptırılmayan askerlik karşılığında onlardan vergi alınmıştır. Ta ki son dönemlerinde uluslaşma süreçlerine girene kadar... Ermeniler ve Rumlarda ulusal yapının oluşumuyla Hıristiyan kökenlileri de askere almışlardır. Ulusal zeminde duyguların ve çelişkilerin oluşmaya başladığı dönemle askere alınan Ermeniler ve Rumlar bu şekilde denetim altında tutulmaktaydılar. Son dönemde ise, önce 1914'ün başında toplananlar ve daha sonra ikinci yarısı sonrası, Ermeniler ve Rumlar seferberlik statüsüyle askeri kamplarda toplanırlar. Ama bu kez bu askeri toplanma çok farklıdır...

"*Yukarıda anlatılan köylere yönelik baskın ve yağmalardan başka, Ermeni halkına yönelik sistemli bir baskı biçimi ise, askere gitmemiş olanların toplanarak, yük taşımacılığında toplanılmasıdır. 20-45 yaş grubu arasındaki Ermeniler seferberlik ile birlikte zaten askere alınmış bulunuyorlardı. Bunu askerde taşımacılık işlerinde kullanılmak üzere 15-20 ve 45-60 yaş gruplarının askere alınmaları takip edecektir. Enver Paşa'nın kurmay heyetinde görevli Hans Humman, askere alınan Rum ve Ermenilerden, işçi taburlarının oluşturulmasına, Ekim 1914'ten itibaren başlanılmış olduğunu rapor eder.*"(33)

Yazarın yaptığı araştırma ile görülen şudur: 1914'lü tarihlerde 15 ile 60 yaş arasındaki Ermeni erkekleri, Osmanlı devleti tarafından, seferberlik kisvesiyle gönderildikleri askeri kamplarda denetim altında tutulurlar. Amele taburları denilerek yol ve yapım işlerinde çalıştırılırlar. Onlara silah verilmez. Dikkat çekici olan, amele taburları olarak kendi askeri kamplarında topladıkları Ermeni ve Rumların yaş oranlarıdır. Böylelikle hedef çocuk yaştakilerin dışında, bir toplumun tüm erkeklerinin toplanabildiği

kadarıyla kamplarda toplanarak, direnişin örgütlenmesini engellemektir. Amele Taburları resmi olarak inkar edilmemekle birlikte, kamplarda toplananların sayısıyla ilgili resmi rakam verilmekten de kaçınılmaktadır. Ama oluşan amele taburları ileride katledilecek gayrı Müslimlerden oluşturulmuştur. Böylelikle yüz binler denetim altına alınarak, ileride soykırımı planlanan bir ulusal topluluğun erkek nüfusu mümkün mertebe kendi toplumundan arındırılmakta ve koparılmaktadır.

600 yıllık talancı, yağmacı bir geçmişi olan bir imparatorluğun yaptığı plan, erkeklerin önemli bir bölümünü kendi yaptırımı altına alarak, kadın ağırlıklı ve 60'ın üstündeki yaşlı erkekler ve çocuklardan oluşan bir toplumu yok etmektir. Bu doğrultuda attıkları adımlarla soykırımı örgütledikleri tarih 1914'ün aylarıdır henüz...

1914'te amele taburlarında toplanan Ermeni ve Rum kökenli insanlar, 1915'ten itibaren katledilmeye başlanırlar. Günümüze değin bu gerçeklerin gizlenmeye çalışılmasına inat, eninde sonunda gerçeklerin açığa çıkması önemlidir. Konuyla ilgili ciddi araştırmaları olan araştırmacı yazar Taner Akçam'dan, biraz uzun da olsa konuyla ilgili gerçeklerin teşhirine hizmet eden bir alıntı daha yapıyoruz:

"Silahsızlandırma emriyle birlikte askeri birliklerdeki Ermenilerin imhalarının başladığı haberleri de gelmeye başlar. Urfa Misyoner Hastanesi'nde sağlık görevlisi olarak çalışan Alman Jakob Künzler, Mart 1915 ile birlikte Amele Taburlarına alınan Ermenilerin imha edildiklerini aktarır. Künzler, katliamlarda, 'çoğunlukla bıçak kullanıldı, mermilere, dış düşmana karşı kullanmak için daha fazla ihtiyaç vardı', der. Künzler'e benzer bilgileri Morgenthau'da da aktarır; 'Hemen her durumda işleyiş aynıydı. Oradan buradan 50-100 kişilik gruplar alınır, dörderli sıraya sokulur ve kısa bir mesafe uzaklıkta olan seçilmiş bir yere götürülürdü. Aniden patlayan tüfek sesleri havayı doldururdu ve eşlik eden Türk askerleri kasvetli bir yüzle kampa dönerlerdi. Amele Taburları'nın imhasının Sarıka-

mış yenilgisi sonrası başladığı ve sistematik olarak sürdürüldüğü, bölgede görev yapan başka yabancı gözlemcilerin raporlarından da anlaşılmaktadır.

Amele Taburlarının İmhası tehcir emrinin uygulanması ile birlikte hızlanır ve 1916 yılında da devam eder. Avusturya'nın Trabzon Konsolosu Dr. Ernst Kwiatkowski, bir Türk subayının kendisine, Temmuz'un (1915) ilk günlerinde, Hamzaköy'de 132 Ermeni askerin öldürüldüğünü söylediğini aktarır. Jakob Künzler Ağustos 1915'te Urfa'da bin Ermeni akerin öldürüldüğünü yazar. Alman konsolosluk raporlarında da bu konuda bolca bilgi bulmak mümkündür. Halep konsolosu Rössler, bir Alman subayının, Diyarbakır Urfa arasında, Amele Taburları'nda çalışan gençlerin boğazları kesilmiş cesetlerini gördüğünü aktarır. Yine 3 Eylül 1915 tarihli raporunda, kendi bölgesinde, yol yapımında çalıştırılan yüzlerce Ermeni'nin öldürüldüğünü bildirir. 3. Ordu Komutanı olan Vehip Paşa'nın bölgesinde yol yapımında çalışan ve 4. Ordu'ya sevki gereken Ermeni askerlerin tümü, Sivas'tan yola çıkarılarak imha edilirler. Olayı derhal soruşturan Vehip Paşa olayın sorumlusu Yüzbaşı Nuri Efendi'yi Divan-ı Harp'te yargılar ve idam ettirir. Amerikan konsolosluk raporlarına dayanan Morgenthau, Harput'tan Diyarbakır'a sevk sırasında Amele Taburları'nda görev yapan 2 bin Ermeni'nin öldürüldüğünü aktarır ve bunun gibi birçok başka olaya ilişkin raporların da bulunduğunu söyler."(34)

Yukarıdaki alıntılarla verilen detaylı bilgilerin de gösterdiği gibi jenosit özel bir örgütlenmenin sonucudur. Ermenilerin erkek nüfusu askerlik kisvesi altında amele taburları olarak mensup olduğu toplumdan kopartılmıştır. Böylelikle Ermeni toplumu ağırlıklı olarak kadınlar, çocuklar ve yaşlılardan ibaret bırakılmıştır. Böylesi bir cinsiyet ayrımının oluşturulmasıyla da soykırıma gidilmiştir. Bir devlet, kendi denetimi altındaki amele taburlarını -bırakın düşmana karşı korumayı- bizzat kendisi yok etmiştir. Diğer taraftan da, Er-

meni toplumunun kalan diğer fertlerini kadınları, çocukları, yaşlıları kendi kurduğu çeteler tarafından katlettirmiştir. Erkeklerle, kadınlar ve çocuklar birbirlerinden koparılarak öldürülmüştür.

Erkek nüfusun önemli bir bölümü Amele Taburlarında toplanmıştır. Ama bir bölümü de Amele Taburlarına gitmemiştir. Onların baskısı ve denetimi altına girmemişlerdir. Daha sonra gidenlerin içinde isyan ederek safları terk edenler de olmuş, bu kaçan Ermenilerin bir kısmı direniş için dağlara çıkmıştır. Lakin önderlikten yoksun hareket ettikleri için birbirlerinden de kopuk bir mücadele sergilemişlerdir. En önemlisi bu koşullarda askeri örgütlenmenin oluşturulamaması ruh hallerini de iyice bozmuştur. Tüm bunlara karşın, devletin denetiminde tutulanların sayısından ziyade böyle bir baskı mekanizmasının oluşturulmasıdır. Ve böylesi bir planlama ve örgütlemeyle bir toplumun tümden yok edilme girişimidir.

Erkeklerin toplumun geri kalan kısmından ayrıştırılmasıyla, fiziki olarak birbirinden koparılan toplumun halet-i ruhiyesi de zayıflatılmak istenmiştir. Kendi askeri yaptırımları altına aldıkları toplumun fiziki gücü bölünürken, diğer taraftan da toplumsal psikolojileri zayıflatılarak onları katletmenin ince hesapları da yapılmıştır. Bir direnişte halkın direncinde psikolojik yapısının da rolü vardır. Bir halkın yok edilme planları İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından böyle yapılırken, Teşkilat-ı Mahsusa tarafından da pratikte bu doğrultuda örgütlenmiş ve gerçekleştirilmiştir.

Sarıkamış Yenilgisi

Sarıkamış yenilgisindeki kayıp diğer emperyalist rakiplerin fiili saldırısı sonucu yaşanmamıştır. Aksine Osmanlı Devletinin zaafı sonucudur. Osmanlı Devleti, Almanya ve Avusturya- Macaristan aynı saflarda yer almışlardır. Yaptıkları plan dahilinde Osmanlı Devleti, Rusya sınırlarından girip Kafkasya ve Orta Asya'ya açılarak bu bölgeyi kendi sınırları içine katmayı planlamıştır. Rus birliklerinin he-

defi ise, Osmanlı topraklarına girip işgal edeceği topraklarla birlikte, İstanbul Boğazı'nı ele geçirmektir. İki gerici devlet gerici ve emperyalist emellerin hükmettiği bir savaşta Erzurum-Sarıkamış güzergahında karşı karşıya gelecektir. Kafkasya ve ardından Orta Asya'ya açılmak isteyen Enver Paşa bu planıyla, bu alanda Rusya'yı yenilgiye uğratmayı düşünür. Bu amaçla komutasındaki 3. Osmanlı ordusu ile Sarıkamış'a gelir. Ancak 22 Aralık 1914 tarihinde, çok soğuk kış şartlarında yapmak istediği saldırı hiç de planladığı gibi gerçekleşmez. Tersine, Osmanlı ordusu soğuk kış ve doğa karşısında yenilgiye uğrar. 90 bin kişilik Osmanlı ordusunun ezici çoğunluğu soğuktan ölür. Geriye kalan 15 bin kişiden 12 bin kişi de Ruslara esir düşer. Doğa karşısında o kadar ağır kayıp veren ordunun komutanı Enver Paşa askeri kariyeri ile kurtulur. Ve yine o kariyeri ile İstanbul'a döner.

Yenilgiyle sonuçlanan bu savaş Osmanlı Devleti açısından ağır bir kayıptır. Asya seferleri planladıkları gibi başlamamıştır. Dışarıdaki yenilgi içte devleti daha da saldırgan kılmıştır. Ermenilerle ilgili alınan karar doğrultusunda yapılan hazırlıklar gelen yenilgi ile daha da hızlandırılır. Sarıkamış yenilgisi İttihat ve Terakki'yi daha da saldırgan kılar ve önceden planlanan soykırımın örgütlenmesi ön plana çıkartılır. Ve bu doğrultuda atılan adımlara hız kazandırılır.

VE SOYKIRIM

Osmanlı Devletinin Ermeniler üzerindeki baskılar giderek gelişir ve şiddetlenir. Dört bir yandan saldırıya geçilir. Kırsal alandaki doğrudan tutuklamalar bir müddet sonra İstanbul'da da gerçekleştirilir. Artık İstanbul'daki bu tutuklamalar kişisel boyutları aşmış, kitlesel boyutlara tırmanmıştır. Yapılan operasyonlarla kalabalık gruplar halinde yapılan tutuklamalarla büyük bir Ermeni kitlesi hapishanelere doldurulur. Tutuklamaların o dönemki adli boyutta bile yasal gerekçeleri yoktur. Tek gerekçe, tutuklanan kişilerin milliyeti, yani Ermeni ve Rum milliyetine mensup oluşlarıdır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidarda olduğu dönemde başlatılan tutuklamalar, 1915 yılının 24-25 Nisan tarihiyle birlikte kitlesel katliamlara dönüşür. Ermeniler İstanbul'daki tutuklamaların ilk günü olan *24 Nisan*'ı, daha sonra soykırım ve anma günü olarak ilan ederler. İlk gün tutuklanan 1350 Ermeni birkaç gün içinde, Osmanlı Devleti tarafından topluca yok edilir. Bazı vilayetlerde soykırım önce veya sonra başlatılmışsa da, dönemin başkentindeki bu resmi tarih, ülkenin tümünde soykırımın başlangıç tarihi olarak kabul edilmiştir.

Ama soykırım Osmanlı sınırındaki tüm topraklarda yapılmıştır. Azınlıkta ve çoğunlukta oldukları tüm bölgelerde Ermeniler hunharca katledilmiştir. Bu katliam İTC ve Teşkilat-ı Mahsusa tarafından örgütlenmiş ve onlar tarafından gerçekleştirilmiştir... Ama esas öne çıktığı alanlar doğu bölgeleri olmuştur.

Soykırım Van Direnişiyle Başlar

Ermenilerin yaşadığı alanlarda baskılar giderek daha katmerli hal

almıştır. Devletin baskı ve yaptırımları giderek artmaktadır. Diğer bölgelerden amele taburlarına alınan genç ve erkek nüfus Van'dan da istenmiştir. Ermenilerden askerlik için istenen amele sayısı ilk etapta 3 bindir. Van Ermenileri evlatlarını askere vermez. Bunun üzerine Enver Paşa'nın kayınbiraderi Van Valisi Cevdet Bey komutasındaki Osmanlı askerleri ve Kürt çeteleri saldırıya geçerler. Bu saldırılar sonucu 20 bin Ermeni katledilir. Bunun üzerine Van ve çevresindeki Ermeniler direnişe geçer. O saldırıları yapan ordu içindeki 1.000 Ermeni genci de bulundukları amele taburlarından kaçarlar ve Ermenilerin başlattığı direnişte yer alırlar. Van valisi hem Ermenilerin direnişine katılan askerleri geri ister, hem de başlatılan direnişin durdurulmasını... Van Ermenileri kendilerinden istenilenleri kabul etmezler ve başlattıkları direnişi devam ettirirler. Bunun üzerine Osmanlı Valisi Cevdet Bey, 7 Nisan 1915'te kumandasındaki askerlerle saldırıya geçer.

Bu saldırı üzerine:

"*Direniş, tüm aile fertlerini kapsar. Çocuklar, kadınlar, yaşlılarla birlikte oluşturulan 40.000 kişilik bir halk ordusu kısa zamanda ortaya çıkartılır.*

Ermeniler, Osmanlıları geri püskürtürler. Evleri birbirine tünellerle birleştirerek güçlü bir savunma hattı oluştururlar. Halk, evinde mermi ve bomba yapar. Bakırdan havan toplarını yaparlar. Bu topların 2.000 metreye kadar atış mesafesi vardı." (35)

Ermeniler bir müddet saldırıya karşı direnirler. Hatta geri de püskürtürler. Ama Osmanlı askerleri tekrar saldırıya geçer. Ermeniler Mayıs başına kadar direnirler, ama Osmanlı ordusunun saldırısını daha fazla durdurmaya güçleri yetmez. Artık giderek zorlanmaya başlamışlardır ve büyük kayıplar da vermişlerdir. Ermenilerin diğer bir sorunu da gıda sıkıntısı çekmeleriydi. Tüm bu sorunlar onları Ruslardan yardım istemeye itmiştir.

Osmanlı Devletinin rakibi olan Çarlık Rusya'sı zaten saldırıya geçme hazırlığı içindedir. Rus ordusunun 3 Mayıs 1915'teki saldırısı

üzerine Osmanlı ordusu geri çekilir. Bu tarihlerden itibaren Ermeniler de rahatlarlar. Lakin epeyi de kayıp vermişler, öldürülenlerin cesetlerini toplamakta dahi güçlük çekmektedirler.

Rus ordusunun saldırısıyla Osmanlıların püskürtülmesi sonucu, Ermeniler Temmuz sonuna kadar rahatlarlar. Ama Osmanlı Ordusu daha donanımlı olarak tekrar saldırıya geçer. Malazgirt'e kadar gelmiş olan Rus ordusu Osmanlıların saldırısı sonucu geri çekilmeye başlar. 31 Temmuz'da Van'ı da terk eden Ruslar kendi sınırlarına kadar çekilirler. Rusların geri çekilmesi sonucu Osmanlı Devletinin saldırıları Ermenileri hedef alır. Artık Ermeniler bu saldırıları göğüsleyemezler. Bu saldırılar karşısında artık tutunamayan Ermeni halkı yaşadıkları toprakları terk ederek Rusya Ermenistanı'na doğru kaçarlar. O yörelere doğru 250-300 bin civarında Ermeni yola koyulur. Bunlardan 40 bini açlık nedeniyle ve uğradıkları saldırılar sonucu öldürülür. Ayrıca Erzurum'dan da 100 bin Ermeni, topraklarını terk etmiştir.

Gördükleri baskı üzerine direnişe geçen Van Ermenileri yapılan saldırıya karşı direniş hattı kurmuşsa da, bu saldırıyı püskürtememiştir. Onlara yönelik saldırı artık savaş tarzı saldırı değildir. Gerici savaş tarzlarının da ötesinde, savaş dışında yer alan çocukların, kadınların, yaşlıların tümden hedef alındığı bir saldırıdır artık... Toplum tüm katmanlarıyla topyekun hedef alınır. Ardından Van'da başlayan katliam giderek tüm Ermenileri hedef alarak hızla diğer alanlara yayılır. Öyle ki bu saldırılar artık katliamın da ötesinde seyir izlemiş, giderek açık bir soykırıma dönüşmüştür.

Soykırımın Gerçekleştirilmesi

Ermeni örgütlerin mevcut hatalarına değinmek, jenosidin ardındaki soykırımcı devleti ve ona karşı verilen ulusal direnişleri kamufle edemez. Tersine devamlı gündemde tutar. 20. yüzyılın ilk jenosidinin ardındaki devlet ve savunucuları mahkum edilecek, soykırımda yok edilen ulus ise sürekli anılacaktır. O ulus, soykırımla yok edilme pa-

hasına da olsa, toplumsal gelişmenin doğal yasası sonucu, sahip olduğu ulusal kimliğini günümüze dek de taşımıştır. Ezilen, baskı gören, zulmedilen bir ulusa, ulusal kimliğe sahip olmanın bedeli soykırımla ödettirilmiştir. O soykırımın bizzat uygulayıcısı olan devlet ve günümüzdeki uzantısı ve etki alanında hareket ettikleri egemen sınıflar, alaşağı edilecekleri yarınlarda halklar tarafından yargılanıp mahkum edileceklerdir. Tarihsel materyalizmin yasasıdır bu...

Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşının başlamasıyla, Osmanlı Devleti, müttefikleri Alman ve Avusturya emperyalistleriyle birlikte daha da saldırganlaşır. Birbirlerine karşı rakip olarak ayrı mevzilerde örgütlenen emperyalist devletler ve şürekâları, aynı zamanda yaptıkları saldırılarda uluslararası işçi sınıfına, dünya halklarına, sömürgelere ve mazlum uluslara karşı da yoğun bir saldırı furyası başlatmışlardır. Ermeni ulusu da, emperyalist haydutların yürüttüğü bu savaş konjonktüründe, Osmanlı Devletinin soykırımına maruz kalır.

Soykırımın bizzat devlet tarafından örgütlendiği aşikardır. Bunun inkar edilmesi gerçekleri ortadan kaldıramaz. Ordu dışındaki suç çeteleri ve ulusal ve dini çelişkilerle oluşturulan güçlerin soykırımda kullanılması da bu gerçeği gizleyemez.

Öyle ki, önceleri başkaldırı ve direnişlerin olduğu alanlara yönelik saldırılar akabinde, doğrudan tüm bir ulusun olduğu alanlara yönelik topyekun saldırılara dönüşmüştür. Zaten soykırım kitlelerin yaşını, cinsel konumunu, sağlık durumunu dikkate almayan, *toptan imhaya* dayalı bir saldırıdır. Bundan dolayıdır ki, yapılan saldırılarla Ermeniler çocuk, kadın, yaşlı ayrımı yapılmadan katledilmeye başlanmıştır. Ve yapılan bu saldırılar çoğunlukta oldukları bölgelerle de sınırlı kalmamış, azınlıkta oldukları yerlerde de topluca hedef alınmışlardır. İrili, ufaklı, kalabalık, azınlık köy, şehir vb. ayrımlar gözetilmeksizin, tüm ülke çapında, Ermenilere yönelik topluca yapılan saldırı ve katliamlar, kısa bir dönem sonra sınırlarını daha da genişletmiştir.

Ermenilerin ilk başta yerleşim alanındaki katliamları, kısa süre

sonra topraklarından toplanarak zorla tabi tutuldukları göçle devam eder. Göçe zorlanan Ermeniler yollarda katledilmeye başlanırlar. Erkek nüfusun bir bölümü de devletin topladığı Hamidiye alaylarında katledilmiştir. Kısacası, Teşkilat-ı Mahsusa'nın önderliğinde yapılan *tehcir* denilen zoraki göçlerle, Ermeniler kalabalık yığınlar halinde yollarda, dağlarda katliamlara tabi tutulurlar. Topluca kurşunlanarak, idam sehpalarında sallandırılarak, dağlardan atılarak, aç bırakılarak, hastalıklara maruz bırakılarak vb. Ermenilerin yok edilmesi artık katliam boyutlarını da aşmıştır.

Osmanlı Devletinin yaptığı soykırım onun devamını teşkil eden TC devletince de inkar edilmiştir. Günümüze değin resmi ideoloji hala soykırımı reddetmektedir. Soykırım tehcir kisvesiyle çarpıtılmakta ve inkar edilmektedir. Bir soykırıma sahip çıkan Türk hakim sınıfları "*zoraki göç*" anlamına gelen "*tehcir*" terimiyle soykırımı reddediyorlar, anlamını ve içeriğini çarpıtıyorlar. Ermenilerle ilgili soykırım kararı alınmadığı, "*isyan nedeniyle tehcir*" kararı alındığı iddia edilir. "*Ermenilerin ölümlerinin soykırımla ilgili olmadığı, tehcir sırasında olduğu*" iddia edilerek kendilerini aklamaya çalışıyorlar. Kaldı ki, "*tehcir*" kisvesiyle "*bir ulusun zoraki göç ettirilmesi*" ve göç esnasında "*dağda eşkıyaların saldırısı*," "*coğrafi olumsuzluklar*," "*iklime dayalı olumsuzluklar*", "*hastalık*" gibi gerekçelerle yok edilmesi bile suçtur. Gerçekleşen soykırımı çarpıtarak inkar etmeye kalkışsalar da, getirdikleri gerekçeyle bile, işlenen bir insanlık suçunu gizleyemiyorlar.

TC devletinin "tehcir" yaftasıyla da olsa Ermenilerin yok edilmesinde gösterdiği gerekçe Ermenilerin başkaldırısıdır. Kendi ifadeleriyle Ermenilerin isyanıdır! Ermeniler ulusal baskıya karşı ulusal özgürlük istemişlerdir. "İsyan" gerekçesi ile yapılan soykırım çarpıtılmakta ve inkar edilmektedir. Hatta kendilerini "haklı" da göstermektedirler... İyi de, Ermeniler niçin isyan etmiştir? Çünkü, Ermeniler köhnemiş bir devletin ulusal zulmü altındaydılar. Bu zulme karşı di-

renmişlerdir. Maruz kaldıkları baskı ve katliamlar, direnişin diyalektik gerekçesini oluşturmuştur. Bir toplum bir baskıya maruz kalmışsa, beraberinde baskıya karşı direniş de olur. Bu direniş de haklı ve meşrudur. Tüm ezilen ulus ve halkların baskı, sömürü ve her türlü saldırıya karşı gösterdiği direniş ve verdiği mücadele demokratik bir muhteva da taşır.

Ermenilerin tavırlarındaki demokratik muhteva, ezilen ve baskıya tabi tutulan bir ulus olmaları nedeniyle, gördükleri ulusal baskıya karşı dile getirdikleri demokratik talep ve haklı çıkışlarında yatmaktadır. Baskısı altında hissettikleri Osmanlı Devletinin uyguladığı ulusal yaptırımlara, getirdiği yasaklara, yaptığı katliamlara ve uyguladığı her türden zorbalıklarına karşı çıkışları ilerici ve haklıdır. Tavırlarındaki demokratik muhteva gördükleri milli baskıya karşı gösterdikleri direnistedir. Ermenilerin haklı ve demokratik tavırları buradadır. Dolayısıyla desteklenen yanları da burasıdır. Lakin bu haklı ve meşru yanlarına karşın, önderliklerinin uzlaşmacı ve teslimiyetçi bir güzergahta hareket etmeleri de gerici yanlarını oluşturmuştur. Nitekim bu tavır, ulusal hareketi Taşnaklar ve Hınçaklar nezdinde, Osmanlı İmparatorluğu, çarlık Rusya'sı ve emperyalistlerle uzlaşmayı içeren bir mevziye itmiştir. Bu doğrultudaki harekete de gerici bir nitelik vermiştir. Dolayısıyla bu gerici yönleri desteklenmez.

Görüldüğü gibi ulusal hareketin ilerici ve gericiliği içeren ikili bir karakteri vardır. Bu ikili karakter, haklı ve ilerici yanını oluşturan demokratik muhtevasının yanında, her türden uzlaşmacılığı ve gericiliği içeren tavrı da bünyesinde barındırır. Ezilen ulus burjuvazisi ulusal baskıya karşı çıkarken ilerici bir zemindedir. Ama kendi ulusal yapısı içinde kendi emekçilerini sömürme ve sınıfsal baskı altına almayı içeren emeller de gericidir ve desteklenmez. Bu ikili karakterin günümüzdeki kriterini belirleyen ise, ulusal baskıyı yapan devlet ve hükmü altındaki emperyalist sisteme karşı takınılan tavırdır.

Kaldı ki, ezilen ulusun hareketi desteklenmediği durumda dahi,

ezen ulus tarafından yapılan tüm saldırılara da karşı çıkılır ve tavır alınır. Dolayısıyla ulusal baskının hiçbir haklı gerekçesi yoktur. Soruna bu minvalde yaklaşıldığında, soykırımın da hiçbir haklı gerekçesi olamaz. Hiçbir soykırım ve katliam haklı görülemez. Resmi ideolojinin getirdiği "gerekçe"ler de Ermeni jenosidi için neden teşkil edemez. Ermenilerin tümden yok edilmesi, tarihsel olarak emperyalizm ve proleter devrimleri çağına tekabül eden gericiliğin suçudur. Ulusal baskının tüm boyutlarına, ulusal katliamlara ve soykırımlara kayıtsız ve şartsız karşı olmak ve mücadele etmek, sınıf bilinçli proleter, devrimci ve tutarlı demokrat olmanın ön koşuludur.

Ermeniler Osmanlı İmparatorluğu'nun tahakkümü altında kendi iradeleriyle yer almamışlardır. Topraklarının işgali sonucu onların baskısı altında tutulmuşlardır. Her türlü baskının amansız düşmanı olan sınıf bilinçli proletarya, Ermenilerin de zorla Osmanlı Devletinin tahakkümü altında tutulmasına ve soykırımına karşıdır.

Ermenilerin bu baskılara karşı tutarlı ve istikrarlı bir örgütlenme eksikliğine rağmen, yine de karşı çıkışları olmuştur. Hissettikleri baskılar onları baskıya karşı tavır almaya itmiştir. Bu doğrultuda eylemler ve başkaldırıları da olmuştur. Ama, ulusal baskıya karşı oluşan Ermeni kitlelerin bu direnişleri, Ermeni ulusal burjuvazisinin iktidar perspektifiyle önderlik rolünü oynayamaması üzerine, ulusal kurtuluşu getiren güzergaha kanalize edilememiştir. Sonuçta azgınlaşan imparatorluk azgınca yaptığı saldırılar sonucu soykırıma gitmiştir. Geçmiş yüzyılın ilk soykırımında Ermeniler büyük ölçüde yok edilmiş, kalan azınlık ise tehcirle yurtlarından kovulmuştur.

Ermeni soykırımı sonucu yaşamını yitiren Ermenilerin sayısına dair ileri sürülen rakamlar farklılıklar içerse de, dünya kamuoyunun nezdinde benimsenen rakam 1,5 milyondur. Soykırımda katledilenlerin rakamıdır bu... Ayrıca soykırım esnasında asırlardır yaşadıkları toprakları terk ederek, başta Rusya Ermenistan'ı olmak üzere çeşitli ülkelere göç eden binlerce Ermeni vardır. Göç en fazla Van'dan Doğu

Ermenistan'a 250-300 bin kişi ile olur. Bu göç esnasında yolda 40 bin kişi ölür. İkinci büyük göç ise Erzurum'dan yine Rusya Ermenistan'ına olan 90-100 bin kişiden oluşan göçtür. Ayrıca Mavi Kitap'ın yaptığı tespite göre diğer ülkelere olan göçler ile göç sayısının 600 bini bulduğu tespiti yapılmıştır. Ayrıca Lübnan'a devlet tarafından gönderilen Vali Abdülahad Nuri 1916 Mart'ında İstanbul'a çektiği telgrafta, soykırıma bağlı olarak tehcir sonucu gönderilen Ermenilerin bölgeye nasıl dağıtıldığını aşağıdaki rakamlarla bildirir.

"*Vali Abdülahad Nuri 1916 Mart'ında İstanbul'a çektiği telgrafta El-Bab ve Mesken'de 35 bin, Halep'te 10 bin, Dipsi, Abu Herrera ve Hamman'da 20 bin, Ras-ul Ain'da 35 bin olmak üzere toplam 100 bin kişinin öldüğünü bildirir. Geriye ise 200 bin, -konsolos Jackson'a göre300 bin kişi- Şam ve Derizor'da kalmıştı. Verilen rakamlar arasında çelişkiler var, ama kalanlarında ne olacakları belirsizdi.*"(36)

Ayrıca ülkede kalan Ermenilerden bir kesim de Türkleştirilmiştir. Olan Türkleşme gönüllü değildir. Devletin soykırımla sonuçlanan baskıları sonucu zoraki asimilasyon sonucu olan Türkleşmedir. Türkleştirme daha çok doğu illerinde yapılmıştır.

Bu rakamlar tümden doğru olmayabilir. Eksik ya da fazla olabilir. Özellikle soykırımda katledilenlerin sayısı ve zoraki göç rakamları, dünya çapında kamuoyunun genel olarak benimsediği ortalama rakamlardır. Rakamlar arasındaki farklılık nicel farklılıktır. Nitel durum olarak burada önemli olan, maddi bir yapı olan ulusal bir toplumun hunharca katledilerek yok edilmesidir. Demagoji, çarpıtma ve inkar ile bu gerçeklik gizlenemez.

Soykırımın Hiçbir Gerekçesi Olamaz

Geçen yüzyıl yapılan bir katliam günümüzde hala savunuluyor. Hem de resmi olarak... Yapılan soykırıma içeriği çarpıtılarak ve haklı gösterilerek sahip çıkılıyor. TC, "alternatifi" olduğunu söylediği devletin soykırımını savunurken, gerçekte, niteliğini iyice deşifre ediyor.

Eğer bir devlet geçmiş bir toplumun ve devletin alternatifi olarak oluşmuşsa, bağrından çıktığı eski devletin ve sistemin tarihine sahip çıkamaz. Alternatif olarak oluşan bir devlet, bir önceki sistemin ve devletin yapısından nitel olarak farklıdır. Ve bu devletler birbirlerini de yadsırlar. Çünkü "ihtilal" sonucu oluşan devlet, önceki devleti ve üzerinde yükseldiği sistemin iktisadi, sosyal, siyasal, kültürel vb. yapısını cebir ve kuvvet kullanarak tasfiye eden ve nitel olarak farklılık içeren devlettir. Oysa sosyal TC devletinin pratiğine bakıldığında "ihtilal"in sadece lafzının yapılmakta olduğunu görürüz, zira bu devlet bir öncekinin günümüz koşullarındaki devamıdır.

Oysa burjuvazinin önderliğinde demokratik devrimini yapan Fransız burjuva devleti ile önceki feodal devlet birbirinin devamı değildir. Aynı durum Sovyetler Birliği'nin oluşumu açısında da geçerlidir. Sovyetler Birliği ile çatışma sonucu bağrından çıktığı Çarlık Rusya'sı da tarihsel ve nitel olarak birbirinden taban tabana zıttır. Dolayısıyla birbirlerini de tarihsel olarak reddederler. Birbirlerini yadsıyan sistemler, devletler ve savunucuları birbirlerine sahip çıkmazlar.

Ancak bağırlarından yadsıma ve çatışma sonucu değil de, birbirinin devamı olarak ortaya çıkmış olan sistem ve devletler geçmişin gericiliğini savunur. Bundan dolayıdır ki, bugünkü TC devleti dünün Osmanlı İmparatorluğu'nu yadsımıyor ve tarihine sahip çıkıyor.

Bunu yaparken doğal olarak Ermeni soykırımına da sahip çıkıyor. Gerçekleştirilen soykırım tanımına itiraz ediliyor ve tehcir tanımıyla tümden çarpıtılarak yansıtılıyor. Ermeni tehcirinin soykırım tanımına uymadığı ileri sürülmektedir. Oysa Birleşmiş Milletler'in soykırım tanımı Ermenilerin tarihsel olarak yok edilme eylemini açık bir şekilde içermektedir: "*Ulusal, etnik, ırksal ve dinsel bir grubun bütününün ya da bir bölümünün yok edilmesi niyetiyle girişilen şu hareketlerden herhangi biridir: grubun üyelerinin öldürülmesi; grubun üyelerine ciddi bedensel ya da zihinsel hasar verilmesi; grubun yaşam koşullarının bunun grubun bütününe ya da bir kısmına getireceği fiziksel yıkım he-*

saplanarak kasti olarak bozulması; grup içinde doğumları engelleyecek yöntemlerin uygulanması; [ve] çocukların zorla bir gruptan alınıp bir diğerine verilmesi." Ermenilerin ulusal ve dinsel olarak nüfuslarının önemli bir bölümü kasten yok edilmiş, sağ kalan kesim de zoraki tehcirle yerleşmiş oldukları topraklarından tecrit edilmişlerdir.

Bir toplum olarak Ermeniler yok edildikleri gibi, tarihi olarak da uzun bir süre yaşadıklar toprakları ve yarattıkları her türlü değer de gasp edilmiştir. Soykırımın amaçlarından biridir ve hiçbir soykırımın haklı bir gerekçesi olamaz! Ve hiçbir soykırım savunulamaz! Soykırım karşısındaki tavır gericiliğe karşı ilericilik kriteridir. Dolayısıyla, Ermenilerin de yok edilmesini "haklı kılacak" hiçbir gerekçe mümkün değildir. İçeriği çarpıtılmaya çalışılan tehcir tanımı bile soykırımı gizleyemiyor.

Bir ulusun gördüğü baskılara karşı direnişi toplumsal yasadır. Karşıtların birliği ve mücadelesi yasası baskıyla birlikte karşıt tavrı da beraberinde getirir. Bu sosyal çelişki pratikten kopuk değildir. Ermeniler de bu yasa sonucu doğal ve haklı bir tepki göstermişler, sonuçta ise katledilerek yok edilmişlerdir. Bu nedenle Ermeni soykırımı ve tüm soykırımlar ve her türden katliamların hiçbir gerekçesi olamaz.

Soykırım sonrası bölgede Müslüman kökenli insanlar da öldürülmüştür. Fransa ve Rusya, soykırımı ve tekabül ettiği ulusal çelişkileri kullanarak, Ermenilere de askeri üniformalarını giydirmişler ve çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır. Birinci Paylaşım Savaşında, Çarlık Rusya'sı savaş halinde olduğu Osmanlı İmparatorluğu topraklarını işgal etmiştir. Ermeni jenosidi gerçekleştikten sonra, 1916 ve 1917 yıllarındaki bu işgal döneminde Rus ordusu tarafından 160 bin civarında Ermeni de hem savaşmak, hem yerleşmek amacıyla getirilmiştir. Bu süreç içerisinde Ermenilerin de yer aldıkları Rus birlikleri tarafından 3 bin sivil halk öldürülmüştür. Bu sayı daha fazla da olabilir. İşgal edilen Kars, Erzurum, Erzincan, Bitlis gibi illerde Türk ve Kürt kökenli sivil halkın öldürülmesi katliamdır. Gerici emperyalist

emellerle her şart altında sivil halkların öldürülmesi katliamdır. Sivil halklara yönelik her saldırı ve katliama karşı tavır alınır ve lanetlenir. Ama bir katliamın, bir başka katliamı meşru ve haklı gösterme psikozu da doğru değildir. Bu nedenle içinde Ermenilerin de yer aldığı Çarlık Rusya'sı birliklerince katledilen sivil halkı gösterip, yapılan Ermeni soykırımını inkar etmek de doğru değildir.

Ayrıca, soykırım sürecinde Lübnan'a yerleştirilen Ermenilere de, "Kurtuluş Savaşı" sırasında Fransızlar tarafından üniformaları giydirilir ve bölgede yerel halka karşı saldırılarda bulunulur.

"Özellikle 1917 sonrası, intikam amacıyla öldürülen Türk köylülerinin sayısının 40.000 dolayında olduğu tahmin edilmektedir."(37)

Yazarın belirttiği gibi Fransız üniforması giydirilen Ermeniler tarafından öldürülenler, Fransa tarafından işgal edilen Maraş, Antep ve Urfa bölgelerindeki yerel halktan insanlardır. Soykırıma uğrayan, yurtlarını, topraklarını ve tüm mülklerini kaybeden Ermenilerin ruh halini kullanan Fransızlar, onları kendi çıkarları doğrultusunda askeri işgalde kullanmışlardır... Diğer taraftan, soykırım sonrası Ermenilerin topraklarına ve mal varlıklarına el koyan yörenin eşrafı, Fransız işgaline bu nedenle karşıt tavır almışlardır. Gerici zemindeki bir savaş içinde farklı ulus ve dinden insanlar, yaratılan önyargılar sonucu birbirlerine karşı saldırıya kışkırtılmışlardır. Geçmişte ve günümüzde ezilen ve sömürülen halklar, kendi önderliklerini oluşturamadıkları koşullarda, yeri geldiğinde gericiler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmışlardır ve kullanılırlar da... Mazlum halklar, haklı ve meşru konumlarına karşın kendi önderliklerinden yoksun oldukları için, ezen ve sömürenler tarafından onların manyetik alanlarına çekilirler. Soykırım döneminde de farklı uluslar ve halk yığınları da birbirlerine karşı kullanılmışlardır. 1. Paylaşım Savaşının damgasını vurduğu politik atmosferde de, birbirlerine rakip olan emperyalist ittifaklar da, rakipleri tarafından sömürülen ve her türlü baskıya maruz bırakılan halkları, birbirleriyle karşı karşıya getirmişlerdir.

Tarih tarafından soykırımla suçlanan Türk hakim sınıfları tepki olarak, "kendisini suçlayan" bazı devletlerin tarihini, aynı suçlarla kendileri "suçlamak"tadırlar. Ama bu "suçlama" soykırım suçu psikolojisi ile yapılan suçlamadır ve hâkim sınıfların birbirlerini teşhiridir bu... Kendi tarihindeki suçunu görmeyen, kabul etmeyen bir devlet başka devletin teşhirinde samimi olamaz. Başka katliam ve soykırımlara karşı samimi ve gerçekçi olmanın önkoşulu kendi tarihindeki suçları görmektir. Elbette ki gerici devletlerden ve gerici mevzideki örgütlenmelerden de böyle bir tavır beklenemez.

Soykırım ile her türden katliama karşı alınan tavrın mazereti olamaz. Soykırım bir toplumun en azından çoğunluğunun toplu bir şekilde yok edilmesidir. Tümden veya önemli bir bölümünün imha edilmesidir. Azınlık olarak sağ kalan olsa da onların da ezici çoğunluğunun topraklarından tecrit edilerek, sonuçta bir toplumun maddi bir yapı olmaktan çıkartılmasıdır. Soykırımı yapan o ülkeyi gasp eden devletin ta kendisidir.

Devrim ile karşı devrim güçlerinin Ermeni soykırımı karşısında takındıkları tavır, nitel olarak tümden farklıdır. Gerici kesim soykırımı reddeder ve dönemin devletini haklı görür. Mevcut gericiliğin sömürüsüne, baskısına, katliamına karşı tavır alan devrimci yapı, politik karakteri gereği Ermeni soykırımının karşısındadır. Verdiği mücadele ulusal baskıya karşı mücadeleyi de içerir. Hedef aldığı sistemin ürettiği tüm çelişkiler ve sorunlarda olduğu gibi, ulusal baskı karşısında tavır da bunu gerektirir.

ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI

Günümüzde ulusal sorunun var olduğu toplumlara bakıldığında geri kalmışlığın da damgasını vurduğu görülür. Henüz kapitalizmi tümden egemen kılamayan bu toplumların en karakteristik özelliği pre-kapitalist ilişkilerin hala belli boyutlarda varlığını devam ettirmesidir. Ulusal sorunun varlık nedeni bu nedenle sistem içine tekabül eder. Mevcut sistemin ürünüdür. Köklü çözümü de sistemin köklü tasfiyesiyle mümkündür. Ancak bu sürec içerisinde taktik hatta verilecek özgün mücadeleler olmadan da köklü çözüm gerçekleşemez. Bu sorun ulusal sorun açısından da geçerlidir. Bu bakış açısıyla bakıldığında konunun kendi içindeki en özgün sorunlarından biri de Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı sorunudur. Bu bakış açısı olmadan objektif bakış açısı olamayacağı gibi, sorunun çözümü doğrultusunda pratik bir hat izlenemez.

Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı Kayıtsız Şartsız Desteklenir

Ulusal sorunun demokratik bir tarzda ele alınması proleter devrimcilerin sınıf karakterine uygun düşer. Ulusal sorunun doğru bir tarzda çözümü sadece sorunun varlığını görmek ve kabul etmekle mümkün değildir. Bu nedenle sadece ulusal baskının varlığının görülmesiyle ulusal sorunun çözümü beklenemez. Sorunun çözümü aynı zamanda pratikte tavrı da zorunlu kılar. Bu pratik tavır sorunu yaratan maddi koşulları da hedef almalıdır. Reformizmin güçlendiği bugünkü koşullar bu gerçekliği daha da önemli kılmaktadır.

Ulusal sorunun politik gündemde daha öne çıkmasını zorunlu kılan neden, soruna bakış açısındaki uzlaşmacı bakış açısının daha kök salmasıdır. Bu kök salma ona karşı mücadeleyi de öne çıkartır. Burada sınıf bilinçli bakış açısının ulusal soruna dair yaklaşımında ısrar edilmelidir. Bunun için de ezen ulus milliyetçiliğine karşı tutarlı tavır alınmalıdır. Bu tutarlılık ezilen ulus milliyetçiliğindeki uzlaşmacılığa karşı ideolojik mücadeleyi de içermektedir. "Barışçıl" kisveyle öne çıkan çizginin kök salmasıyla gelişen uzlaşmacılığa karşı, ideolojik mücadelenin de daha da öne çıkartılması gerekmektedir.

Ulusal sorun ve baskılara karşı mücadelenin çözümünde takınılacak tavır, onu var eden maddi koşullara karşı nesnel tavrın takınılmasını içerir. Günümüzde daha da öne çıkan bu sorun, beraberinde ezilen ve/ya sömürgeleştirilen ulusun kendi kaderini tayin hakkını da öne çıkartmaktadır. Bu hak, bu sorun karşısında takınılan politik tavrın belirlenmesinde temel kriterdir.

Bu hak, ezilen ulusun ayrılıp ayrı devlet kurma *hakkını* içerir. Bir ulusun bir devletin sınırları içerisinde zorla tutulmasına karşı olmak, bu hakkın tanınmasıdır. Lenin'in ifadesiyle böylesi bir hak açıkça bunu içerir.

"Demek ki, eğer biz, ulusların kendi kaderlerini tayin etmesi kavramının anlamını, hukuksal tanımlamalarla cambazlıklar yaparak ya da soyut tanımlamalar 'icat ederek' değil de, ulusal hareketlerin tarihsel ve iktisadi koşullarını inceleyerek öğrenmek istiyorsak, varacağımız sonuç kaçınılmaz olarak, ulusların kendi kaderlerini tayin etmesinin o ulusların yabancı ulusal bütünlerden siyasal bakımdan ayrılma ve bağımsız bir ulusal devlet oluşturmaları anlamına geldiği sonucudur.

Daha aşağıda, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkını, devlet olarak ayrı varlık hakkından başka bir anlamda kullanmanın niçin yanlış olacağının başka nedenlerini de göreceğiz."(abç) (38)

Lenin'in de yukarıda belirttiği gibi Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı, toprakları işgal edilerek ulusal özgürlükleri gasp edilen ve ulusal baskı altında tutulan ve ezilen tüm ulusların ayrılıp, ayrı devlet kurma hakkını içerir. Hiçbir ulus, ulusal baskı altında kendi isteği ile kalmaz. Ulusal baskı karşısında da kendi isteği ile mağdur duruma düşmez. Ulusal baskı ve sömürgeci ilhak güçlü olan devletlerin zoraki baskılarını içerir. Zora dayalı her hareket gericiliğe tekabül eder. Halklar ve ezilen uluslar zorla baskı altına alınırlar. Dolayısıyla halkların geçmişte ve günümüzde zora, baskıya, katliama karşı verdiği mücadele haklıdır. Günümüzde de gerici devletlerin ve emperyalist güçlerin ulusal baskılarına karşı maruz kalan ezilen ulusların, kendi kaderlerini tayin hakkı her zaman geçerli olan bir haktır.

Her zaman geçerli olan *bu hak* kayıtsız şartsız desteklenir. Her türlü ulusal baskıya maruz kalan her mazlum ulusun böyle bir hakkı vardır. Mazlum ulusların bu haklarını kullanmalarına karşı olmak ve engel teşkil etmek, ulusal baskıyı meşru görmek anlamına gelir ve de sınıf bilinçli devrimcilerin nitelikleriyle bağdaşmaz. Proleter devrimciler bu hakkı *her koşulda* ve *her şart altında* desteklemişlerdir/desteklerler. Bu destek ideolojik-politik hatlarının gereğidir.

"Kendi Kaderini Tayin Hakkı" İle "Kendi Kaderini Tayin" Arasındaki Fark

Yukarıda belirtildiği gibi her ezilen ulusun sahip olduğu "Kendi kaderini tayin hakkı" ayrılma hakkını, devlet kurma hakkını içerir. Ve bu hak kayıtsız şartsız savunulur/desteklenir. Bir ulusun "kendi kaderini tayin etmesi" ise farklı bir anlam taşır. Pratikte gerçekleşen ayrılmayı, bizzat ayrılıp ayrı bir devlet kurma (ya da kurmama) anlamını içerir. Dolayısıyla "ayrı bir devlet kurma hakkı" ile "ayrı bir devlet kurma" farklı içcrikler taşır ve birbirleriyle de asla karıştırılmamalıdır.

İbrahim Kaypakkaya'nın da belirttiği gibi " '*kendi kaderini tayin*

hakkı' ile 'kendi kaderini tayin' veya başka bir deyişle 'ayrı bir devlet kurma hakkı' ile 'ayrı bir devlet kurma' asla birbirine karıştırılmamalıdır. Komünistler birincisini her şart altında savundukları halde ikincisini şartlara bağlı olarak savunurlar."(39)

Görüldüğü gibi, bir ulusun "*kendi kaderini tayin hakkı*" ile "*ayrılma hakkı*" koşulsuz savunulurken, pratikte gerçekleşen her "*kendi kaderini tayin etme*" ile her "*ayrılığın*" savunulması ise şartlara göre değişir. Pratikte olan her ayrılık bir ve aynı değildir. Her ayrılık ve her ayrı devlet kurmanın desteklenmesindeki kriter, devrimin ve sınıf mücadelesinin çıkarlarına hizmet edip etmediğidir. Baskıyı yapan devleti ve bağlı olduğu emperyalist sistemi hedef alarak, devrime ve sınıf mücadelesinin çıkarlarına hizmet eden ayrı devlet kurma hareketi desteklenir. Ama kurulan ayrı devlet ve hareketi, devrime ve sınıf mücadelesine hizmet etmiyor ve gericilerin yörüngesinde hareket ediyorsa desteklenmez.

Buna rağmen gerici zemindeki bir ayrılma talebi politik olarak desteklenmezse de, ayrılma hakkı önünde engel de teşkil edilmez. Konuyla ilgili Lenin Yoldaşın kendi dönemlerine ilişkin verdiği örnek kavratıcıdır.

"*Finlandiya'ya bakın; demokratik bir ülkedir, bizden daha gelişmiştir; daha kültürlüdür. Finlandiya'da proletaryanın ayrılması, farklılaşması, bizde olduğunda daha acılı bir yol izliyor. Finlandiyalılar, Almanya'nın diktatörlüğünü tatmışlardır; şimdi müttefik devletlerin diktatörlüğünden geçiyorlar. Ama biz, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanıdığınız için, proletaryanın ayrılması, farklılaşması orada biraz daha kolaylaştırılmıştır. Smolni'de, yasayı, bir cellat gibi davranmış olan, Fin burjuvazisinin temsilcisi Svinhufvud'a –ki 'domuz kafalı' demektir- verdiğim sıradaki sahneyi çok iyi anımsıyorum. Dostça elimi sıktı, karşılıklı iltifat ettik birbirimize. Ne kadar tatsız bir şeydi! Ama yapılması gerekiyordu, çünkü o günlerde burjuvazi, Moskofların, şovenistlerin, Büyük-Rus-*

ların, Finleri ezmek istediğini öne sürerek emekçi sınıfı, halkı aldatıyordu. Yapılması gerekti."(40)

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi Finlandiya ayrı bir devlet kurma kararı alarak, bu yönde kendi kaderini tayin ediyor. O ülkenin, dönemin komünistleri olan Bolşevikler, Fin ulusunun ayrılıp ayrı bir devlet kurmalarını desteklemiyorlar. Çünkü temsilcisi oldukları proletaryanın sınıf çıkarlarına hizmet etmiyor. Ama o ulusun sahip olduğu "*kendi kaderini tayin hakkı*"nı kullanmasına da engel olmuyorlar. Her ulusun sahip olduğu gibi, Finlandiyalıların da sahip olduğu "*ayrı devlet kurma hakkı*" önünde engel teşkil etmiyorlar. Burjuvazisinin etkisi altında kalan Finlandiya toplumu, kapitalizmin sınırları içerisinde yer alan bir sistem içinde yerlerini alırken, ulusal özgürlüklerine de sosyalist sistemde kendi kaderini tayin hakkının işletilmesi sonucu ulaşıyorlar.

Soykırım Aynı Zamanda Kendi Kaderini Tayin Hakkının Çiğnenmesidir

Ulusal sorunun olduğu ve varlığını hala devam ettirdiği ülkeler – İngiltere ile İrlanda arasındaki sorun dışında- esas olarak, tarihsel süreciyle henüz demokratik devrimini tamamlamayan ülkelerdir. Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde 19. ve 20. yüzyıl başlarında oluşan uluslaşma ile yer alan uluslar içerisinde, iktidardaki egemen sınıfların da yer aldığı Türkler dışında, mevcut uluslar Balkan ulusları ve Arap, Kürt, Rum ve Ermenilerden oluşuyordu. İktisadi, sosyal ve siyasal karakteriyle uyguladığı feodal baskı ile beraber ulusal baskı da ortaya çıkmıştır. Feodal ve işgalci yapısıyla, demokratik devrimini yapmayan Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde oluşan ulusal baskı ile ulusal sorun oluşmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu, tarihi boyunca demokratik devrimden muaf kaldığı için ulusal sorunu halletmediği gibi, aynı zamanda sorunun varlık nedenini oluşturmuştur. Bu yapısıyla ulusal zulmü uy-

gulayan Osmanlı imparatorluğu Ermenileri de baskı altında tutmuştur. Bu baskı beraberinde, diğer ulusların olduğu gibi Ermenilerin de kendi kaderlerini tayin hakkını yansıtmaları açısından engel teşkil etmiştir. Ermeni ulusu ve diğer ulusal toplumların gördükleri ulusal baskı aynı zamanda, bu hakkın çiğnenmesini de beraberinde getirmiştir. Mevcut devletin baskı ve zulmü ulusal çelişkiyi ortadan kaldırmamış, tersine daha da derinleştirmiştir. Ulusal baskı, beraberinde kendi kaderini tayin hakkının yansıtılmasına ve kullanımına da engel oluşturmuştur.

O dönemin Ermenileri ulusal yapıya sahip olmalarına karşın, gördükleri ulusal baskıyla beraber kendi kaderlerini tayin hakkını serbestçe ifade etmeleri de engellenmiştir. Bu hakkı kullanamamışlardır.

Asya toplumlarının iç yapısında oluşan kapitalizm bu toplumları uykularından uyandırmıştır. Kapitalizmle tanışan Asya toplumları ulusal hareketleri de yaratmıştır. Ermeni ulusal hareketi de bu koşullarda tarihsel yerini almıştır. Ulusal bir yapıya sahip olan Ermeniler, feodal devletin sınıfsal baskılarıyla beraber, ulusal baskılarıyla da tanışmışlardır. Soykırımla yok edilen Ermeniler UKKTH'na (Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı) sahip olamamıştır. Bir başka deyişle bu hakkı pratikte yansıtmaları ve kullanmalarına müsaade edilmemiştir. O hakkı ifade etmeleri tümden çiğnenmiştir. Bu haktan muaf tutulan Ermeniler soykırımla yok edilmişlerdir.

KURTULUŞ SAVAŞIYLA SOYKIRIMIN TAMAMLANMASI

Ermeni soykırımını yapan Osmanlı İmparatorluğu, 1. Paylaşım Savaşıyla uğradığı yenilgi sonrası iktidarı kaybetmiş ve yıkıma uğramıştır. Savaşın sonunda galip gelen emperyalist devletler 30 Ekim 1918'de yapılan Mondros Mütarekesi ile yenilgiye uğrayan Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını işgal etmişler, i işgal edilen toprakları kendi aralarında paylaşıma gitmişlerdir. Ve daha sonra yapılan Sevr Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yaptırım unsuru olarak kullanılır. Ama daha sonra galip gelen İtilaf devletleri ile Kemalistlerin uzlaşması sonucu Ermeni soykırımı bu dönemde sonuçlandırılır, Rumlar da uğradıkları saldırılarla katledilerek yaşadıkları topraklardan zorla uzaklaştırılırlar. Kürt ulusuna söz verilen "ulusal özerklik" yerine getirilmez ve ulusal baskı devam ettirilir...

Kurtuluş Savaşı ve Kemalist önderlik İttihat ve Terakki'nin devamıdır. Devamı oldukları İttihat ve Terakki, dönemin emperyalist paylaşım savaşında yer almış ve onların gerici emelleri doğrultusunda, geçmiş yüzyılın bu gündemden düşmeyen soykırımında başrolü oynamışlardır. Ragıp Zarakolu'nun aşağıda belirttiği gibi, onlar bu konumlarıyla gerici emellerle yapılan emperyalist savaşta Ermenilerle beraber, Anadolu halkının katliamından da sorumludurlar.

"Ermenileri katleden aygıtın, aynı zamanda Anadolu'da yaşayan bütün halkların da canını yitirmesine yol açtığını hatırlamak gerekir. O sadece Ermenilerin katili değildir ayrıca İttihat ve Terakki hükümeti emperyalist bir savaşta Almanya gibi emperyalist bir gücün uşaklığını kabul ederek onun çıkarları uğruna bütün Anadolu köylülerinin de, bir kitle halinde savaş cephelerinde ölmesinin, salgın hastalıklarından ölmesinin, yine o dönemde tehcire tabi tutulan Rum, Süryani

nüfusunun hatta Yezidilerin ve Kürtlerin de kırılmasına neden olan bir iktidardır. Şimdi böyle bir iktidara nasıl sahip çıkılabilir? Bu tür politikaları uygulayan bir politikacı nasıl kahraman ilan edilebiliyor? Anma toplantıları düzenleniyor, gerçekten kabul etmek çok zor. Bugün kimse İkinci Dünya Savaşı'nda 50 milyon insanın ölümünden sorumlu olan Hitler'i ya da Göbels'i anmayı düşünemez."(41)

Ama devletin resmi doktrini, İttihat ve Terakki'ye ve Kemalist iktidara sahip çıkarken, gerici emeller doğrultusunda yok edilen halkların katliamını da onaylıyor. Kurtuluş Savaşı ve sonrası kurulan TC, halkların kırımının devam ettiği bir süreçtir.

Kurtuluş Savaşının Örgütlenmesi

Alman emperyalizminin güdümünde katıldığı 1. Paylaşım Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu toprakları, rakiplerini oluşturan İtilaf Devletlerince işgal edilmiştir. Bu işgalle savaş öncesindeki ülkenin sosyo-ekonomik yapısı savaş sonrasında sömürge, yarı-sömürgeye dönüştürülmüştür. İşgalin nedenini Osmanlı Devletinin, savaştan yenik çıkan diğer emperyalist kampı oluşturan İttifak Devletleri saflarında yer alması oluşturmaktadır... Gerici bir savaşta yer alan devlet savaştan yenik çıkması sonucu, rakip emperyalistlerin fiili işgaline maruz kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun savaştan yenik çıkması sonucu, galip devletler tarafından ülkeye girilmesi Türk ticaret burjuvazisi ve Anadolu eşrafı başta olmak üzere, büyük toprak ağaları, tefeciler ve henüz cılız olan sanayici kesimin çıkarları için de engel teşkil etmiştir. Galip gelen emperyalist devletler tarafından sınırların yeniden belirlenmesi, kendi inisiyatiflerinden kopuk tarzda pazarların yeniden paylaşımı ve sömürüden alınan payın tek taraflı belirlenmesini beraberinde getirecektir. Emperyalistlerin fiili işgalinden uşak sınıfların ve siyasi temsilcilerinin rahatsızlığı, pazar dürtüsü ve alınan payın hacminin daralmasıdır. Bu çelişkilerin siyasi alana yansıması, kom-

prador Türk Ticaret burjuvazisi önderliğindeki Kemalist hareketin mücadelesidir. Perspektifleri ise bağımsızlık değil, yarı-sömürgecilik olmuştur. Bundan dolayı sömürgeciliğe tekabül eden fiili işgale karşı çıkış olurken, yarı-sömürgeci hattın da dışına çıkılmamıştır. Bu rahatsızlığın diğer bir nedeni de soykırım, katliam ve saldırı sonucu katledilen ve yaşadıkları topraklardan kovulan Ermenilerin ve Rumların, gasp edilen topraklarının ve diğer mallarının tekrar el değiştirerek onların mülkiyetine geçirileceği korkusu olmuştur. İç içe geçen bu yönleri ile Kemalizm, emperyalizm ile uzlaşan ve onların etki alanında hareket eden gerici bir yapı olarak hareket etmiştir.

Kurtuluş Savaşına önderlik eden Kuvayi Milliye'dir. Bu örgüte bağlı olan örgütlenme ile Kurtuluş Savaşına önderlik edilmiştir. Bu örgüt ise Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet kademesindeki en üst organı oluşturan İttihat ve Terakki'nin devamıdır. 1. Paylaşım Savaşı'yla gelen yenilgi sonrası, İttihat ve Terakki içinde yer alanlar tarafından oluşturulmuştur. Örgütün deşifre olmaması için Kuvayi Milliye ismini kullanmışlardır. Osmanlı döneminin milli istihbarat teşkilatı Teşkilat-ı Mahsusa ise Kuvayi Milliye'nin bileşimini oluşturur. Teşkilat-ı Mahsusa saflarında yer alan askeri kesim, Kuvayi Milliye saflarında da yer almış ve Kurtuluş Savaşına katılmıştır. Osmanlı döneminin bu en üst ve yetkili kurumlarında yer alanlar, savaş sonrasında yeniden örgütlenmeye gitmişlerdir. Emperyalizmin işgali şartlarında oluşturdukları örgütlenmede kullandıkları önceki isimleri değiştirerek, kendilerini kamufle etmeye çalışmışlar, ama eski örgütsel yapının politik muhtevasını ve misyonunu devam ettirmişlerdir. Osmanlı döneminin resmi kurumlarındaki resmi ve askeri görevliler, Kurtuluş Savaşındaki örgütlenmede yer almışlardır. Kurtuluş Savaşına önderlik eden 1908'deki İkinci Meşrutiyet'in ardıllarıdır.

Ayrıca üst kurumlara bağımlı altta da Müdafaa-i Hukuk adıyla örgütlenme hareketine gidildi. Bu hareket de padişahlık döneminin Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin devamını teşkil ediyordu. O dönemin

Müdafaa-i Hukuk örgütlenmesinin içeriğine ve aldığı kararlara bakıldığında, Rumları ve Ermenileri hedef alan örgütlenmeler olduğu görülür. Öyle ki Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisiyle sonuçlanan 1. Paylaşım Savaşının bitiminde, 30 Ekim 1918'de galip devletlerle yapılan Mondros Antlaşması sonrasında, aynı yılın sonlarında Müdafaa-i Hukuk'a bağlı dernekler kurulmuştur. Kurulan bu derneklerden ilk üçü Ermenilere, ikisi ise Rumlara karşı kurulan derneklerdir. Giderek yayılan bu örgütlenme hareketiyle altta kitle tabanı oluşturulmaya çalışılmıştır. Kısaca değindiğimiz, eski Osmanlı sisteminde resmi olarak yer alanlar tarafından oluşturulan örgütlenme ile önceki sistemin devamı hedeflenmektedir. Mustafa Kemal bile bizzat önderlik yaptığı Kurtuluş Savaşının esasta kimi hedef aldığını belirtmiştir.

"*Mübarek vatanı ve milleti parçalamak tehlikesinden kurtarmak Yunan ve Ermeni amaline kurban etmemek için açılan milli mücadele uğrunda milletle beraber serbest surette çalışmaya resmi ve askeri sıfatım artık mani olmaya başladı.*"(42)

Mustafa Kemal 8 Temmuz 1919 tarihinde, Osmanlı Ordusundan istifa gerekçesini açıklarken, başında yer alacağı Kurtuluş Savaşının muhtevasını da açıkça böyle belirtmiştir.

İttihat ve Terakki'nin devamını oluşturan Kemalistler önlerine ikili bir görev koymuşlardı...

1) Kemalistler fiili işgale karşıydı. Mücadeleleri yarı-sömürge statüsü içindi...

2) Rum ve Ermenilerin ulusal varlığına da karşıydılar. Hedefleri Anadolu'nun Türkleştirilmesi ve Müslümanlaştırılmasıydı...

O günkü konjonktürde Kemalistlerin hedefi ikili bir karakter taşıyordu. Emperyalistlerin denetimindeki fiili işgale karşı tutarsız ve uzlaşmacı da olsa, bir tavır vardı. Çünkü fiili işgal kendi pazarlarını tümden kendi denetimlerinden çıkarıyordu ve gelir alanlarını daraltıyordu. Bu nedenle karşı çıkışları fiili işgali oluşturan "sömürgeciliğe" karşı çıkışı içeriyordu. Çünkü bu statüyle sömürüden pay

alamazlardı. Ama yarı-sömürge statüsüne karşı değillerdi. Çünkü ülkenin yarı-sömürge karakterinden onlar da pay alacaklardı. Onlar da işçi ve köylü ağırlıklı çeşitli milliyetlerden emekçi halkın sömürüsünden kendilerine düşen payın sahibi olacaklardı. Beraberinde de emperyalizme bağımlı olarak kalacaklardı. Bu yönüyle emperyalistlerin işgaline karşı Kemalistlerin aldığı tavır politik niteliklerini yansıtan nitel bir tavır değildi. Taktiğe tekabül eden nicel bir tavırdı. Kemalistlerin tavrı emperyalizmi sistem olarak hedef alan nitel bir tutum içermiyordu. Emperyalistlerin salt fiili işgaline karşı ama uzlaşmacı ve sallantılı bir tavırdır. Bir bütün olarak bu tavır, nitel ve bütüne de tekabül etmeyen bir karakter taşır. Soykırım ve katliam suçuyla da iç içe geçmiş bir tavırdır. Rum ve Ermeni uluslarını katliam, soykırım ve saldırı sonucu topraklarından koparark, Anadolu'nun Türkleştirilmesini hedef alan bir tavırdır. Emperyalizmin işgaline karşı verilen mücadelede güdük kalan Kemalistler, savaşın ortalarında emperyalistlerle tümden uzlaşarak, tümden de karakterlerine uygun düşen gerici güzergaha kaymışlardır. Ve giderek taktik hatta da bu yönleri öne çıkmış ve bir bütün olarak uzlaşmacı ve gerici bir zeminde yer almışlardır.

"Kurtuluş Savaşı" ve Çerkez Ethem Direnişi

"Kurtuluş Savaşı" 1. Paylaşım Savaşının sonrasında olduğu için, savaşın başlarındaki saflaşma bu savaşa göre olmuştur. Dolayısıyla ilk başlarda 1. Dünya Savaşının galip gelen devletleri İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından işgal edilen Türkiye, sömürge ve yarı-sömürge yapıya dönüştü. İtilaf devletleri çıkarttıkları askeri güç ile Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bölümünü işgal etmişlerdi. Sınırları içinde yer alan Arap toprakları tümden koparılarak emperyalizme bağımlı devletler oluşturulmuştu. Tüm bu müdahaleler ile Osmanlı İmparatorluğu yıkılmıştır. Paylaşım savaşı sonucu, Osmanlı devletinin sınırları galip emperyalistler tarafından yeniden belirleniyordu...

Antant devletlerince işgal edilen Türkiye'de Ermeni soykırımıyla ilgili dava da açılır. Açılan bu dava ile İttihat ve Terakki'nin başını çekenler ve saflarında yer alanlara ilişkin tutuklama kararı çıkarılır. Hatta bizzat başı çeken Talat Paşa, Enver Paşa, Cemal Paşa, Doktor Nazım Bey hakkında mahkeme tarafından idam kararı alınır. Alınan karar oy birliğiyle alınmıştır. Ayrıca daha sonra "Kurtuluş Savaşı"nın başını çeken Mustafa kemal ve arkadaşları hakkında da bu karar alınır. Ayrıca birçok kişi hakkında da tutuklama kararı alınır ve bunlar tutuklanarak Malta Yarımadasındaki hapishaneye gönderilirler. Ayrıca tutuklananlardan bazılarına ilişkin alınan idam kararı da yerine getirilir.

Alınan bu kararlar İstanbul Askeri Mahkemesi'nce alınır. Ama arkasında İngilizlerin başını çektiği Antant devletleri vardır. 1. Paylaşım Savaşından yenik ayrılan İttihat ve Terakki'nin rakipleri İngilizler tarafından, işgal ettikleri ülkede işbirlikçilerince oluşturulan mahkemeler üzerinden aldırdıkları kararlar, aslında yaptırım amacıyla alınan kararlardır. Amaçları savaştan yenik ayrılan rakiplerine yönelik bazı mahkeme kararlarını uygulayarak, oluşturacakları baskı unsurlarıyla onları yıldırmak ve etkisiz hale getirmektir. Bu tarz yaptırım unsurlarını her zaman kullanan devletler bu savaş sonrasında da aynı tavra başvurmuşlardır. Zaten uzlaştıklarında emperyalistlerin denetimindeki mahkemeler tarafından alınan kararlar bir kenara itilmiş ve emperyalistler ile Kemalistler el sıkışarak bir araya gelmişler ve anlaşma imzalamışlardır. Bu yakınlaşma sonrası, Malta Hapishanesindeki tutuklular da İngilizler tarafından serbest bırakılırlar.

Emperyalist devletlerle beraber Yunanistan da İngiliz emperyalizminin desteğinde çıkarttığı askeri güç ile İzmir ve çevresini işgal etmiştir. Bu işgal üzerine en radikal mücadele Yunanistan'a karşı verilmiştir. Ege bölgesinin Efeleri tarafından yürütülen yerel isyanlarla Zeybekler, Çerkes Ethem önderliğinde gösterdikleri direnişlerle Yunanistan'ı geri püskürtmüşlerdir. Kemalistlerin henüz daha örgütlenemediği bir dönemde örgütlenen Çerkez Ethem, çarpışmalarda

Kemalistlerden evvel yer almıştır. Ve yöre halkı da onlar tarafından örgütlenir. O çatışmalarda yer alanların bir bölümü cezaevinden çıkan suçlulardan da oluşsa da, içinde yer aldıkları çarpışmaların politik muhtevasını değiştirmez. O çarpışmalar İngiliz emperyalizminin desteğindeki Yunan devletinin işgaline karşıdır. Emperyalizmin tümden hedef alınması bağrında ilericiliğin muhtevasını taşır. Ve bu ilerici muhtevayı da Kemalistlerden ziyade Çerkes Ethem komutasındaki çete savaşı taşımıştır.

Çerkes Ethem geçmişinde İttihat ve Terakki saflarında yer almıştır. Hatta o dönemin öne çıkan gerici örgütü Teşkilat-ı Mahsusa'da görev yaptığı ve üyesi olduğu da iddia edilir. Bu saflarda yer almak elbette ki gerici niteliğe tekabül eder. Çerkes Ethem'in geçmişte devlet bünyesinde bu saflarda yer aldığı doğrudur. Ancak "Kurtuluş savaşı"yla birlikte emperyalist devletlerin işgali ve Sovyetler Birliği'nin emperyalist güçlere karşı verdiği mücadele, Çerkes Ethem'i de etkiler. Bu etkilenme ile bir taraftan tarihin ilk sosyalist devletine giderek sempati duyar, diğer taraftan dönemin TKP'si ile ilişkiler de kurar. Tüm bu gelişmeler politik olarak Çerkes Ethem'i ve verdikleri mücadeleyi Kemalistlerden daha ileri ve anti-emperyalist bir mevziye de çeker. Değerlendirmeyi yaparken Çerkes Ethem saflarındaki bu gelişmeleri dikkate almak gerekir.

Ege bölgesindeki çete savaşıyla verilen silahlı mücadele, yukarıda değindiğimiz gibi, başını Çerkes Ethem'in çektiği gruplar tarafından verilmiştir. Çerkes Ethem ve kardeşleri dışında Mehmet Efe, Salihli yöresinde Sarı Edip Efe, Balıkesir ve Afyon yöresinde ise Yüzbaşı Arif Bey gibi yerel askeri komutanlar da bölgedeki direniş savaşında yer almışlardır. Tüm o komutanlarla birlikte bölgesel olarak mücadeleye önderlik eden Çerkes Ethem olmuştur. Verilen mücadele esas onun komutasında yürütülmüştür.

Yunan askerlerine karşı Çerkes Ethem'in komutasında verilen silahlı mücadele, çete savaşı şeklinde 1919 ile 1921 başlarına kadar

sürdürülmüştür. Bu süre içerisinde bölgeyi işgal eden Yunanlılara karşı Çerkes Ethem dışında Kemalistlerin henüz askeri gücü oluşmamıştır. Dolayısıyla o sürece onların verdiği mücadele damgasını vurmuştur. Öyle ki, Çerkes Ethem komutasında verilen gerilla savaşında başlarda 3 bin kişi yer alırken, daha sonra bu sayı 6 bine çıkmıştır. Yunan ordusunun askeri gücü ise 30 bin kişidir. Verdikleri gerilla savaşıyla kendilerinden nicel olarak güçlü olan işgalci devlete önemli darbeler vurmuşlardır.

Çerkez Ethem kumandasında bu savaşta yer alan yörenin halk katmanlarını oluşturan zeybeklerin ezici çoğunluğunu da Çerkesler oluşturmuştur. Çerkes Ethem komutasında verilen çete savaşına Çerkesler damgasını vurmuştur. Verdikleri mücadele ile Yunanistan'a karşı direnişi başlatan yöre köylerinin Çerkes asıllı zeybekleri, efeleri bölge çapında askeri örgütlenmeye de giderler. Bu mücadele Çerkez Ethem tarafından kurulan Kuvva-yi Seyyare adlı örgüt üzerinden yürütülmüştür. "Kurtuluş Savaşı"nın en sıcak mücadele alanında Kemalistler 1921'e kadar askeri olarak yer almamışlardır. Dolayısıyla bu dönem içerisinde yörede inisiyatif, siyasi ve askeri olarak Çerkes Ethem komutasındaki Kuvva-yi Seyyare'nin olmuştur. Bu süreç içerisinde henüz o bölgede askeri olarak örgütlenemeyen Kemalistler Çerkes Ethem'e muhtaç olmuştur. Onların desteğine ihtiyaç duymuşlardır. Onlar da, Kemalistlerin ihtiyaç duyduğu bu dönemler onlara desteklerini verirler.

Bu dönemeçte Çerkes Ethem ve komutasındaki gerillalar üzerinden yürütülen gerilla savaşıyla, bir taraftan Yunan işgaline karşı savaşılırken, diğer taraftan da bölgede çıkan padişah yanlısı gerici isyanlara karşı da mücadele edilmiştir. Daha açık bir deyimle içte ve dışta Çerkes Ethem iki alanda birden askeri mücadele yürütmüş ve bölgede bu süre içerisinde düşmana vurulan darbeye damgasını vurmuştur. Öyle ki Batı Anadolu'nun iç alanlarında çıkan iç isyanların bastırılmasında onlara ihtiyaç duyulmuştur. Dolayısıyla Kemalistler

yerel alanlarda çıkan Bolu, Sakarya, Düzce, Yozgat vb. dini kökenli gerici isyanların bastırılmasında Çerkez Ethem'e iyice muhtaç olmuşlardır. Yozgat isyanında çağırdıklarında İnönü bunu açıkça belirtmiştir.

"*Bizim Yozgat dolaylarındaki ayaklanışı ne yazık ki kökünden söndürecek bir gücümüz kalmamıştır. Bu gerçeği acı da olsa aramızda açığa vurmalıyız.*"(43)

Kemalistlerin üstesinden gelemediği bu isyanlar Çerkez Ethem ve komutasındaki zeybekler tarafından bastırılır. Bu süreç içerisinde gerici ve işgalci Antant emperyalistlerinin güdümündeki Padişah hükümeti tarafından "Halifelik Ordusu" oluşturulur. Amaçları Batı Anadolu'daki toprakları iyice kendi denetimlerine geçirmekti. Denize ve boğazlara önem veren İngilizler bu bölgenin kendi denetimlerinde olmasını istiyorlardı. Verdikleri talimatlar üzerine oluşturulan "Halifelik Ordusu" ile bu bölgeleri iyice kendi denetimlerine geçirmek için seferler düzenlerler. Oluşturulan ordunun başına da bir başka Çerkes asıllı komutan Ahmed Aznavur getirilir. Bölgeye doğru saldırıya geçen Aznavur kuvvetlerine karşı Kemalistler bir direnç gösteremezler. Gerek iç isyanlar, gerekse Aznavur saldırıları karşısında düştükleri bu durum üzerine Çerkes Ethem'e duydukları ihtiyaç ve aldıkları destekleri resmi belgelerde pek dile getirmemişlerdir. Ama dönemin öne çıkmış komutanlarından biri olan Ali Fuad Cebesoy tuttuğu hatıralarında hayıflanarak da olsa bu gerçeği dile getirmiştir. Hatıralarında döneme ilişkin şöyle demektedir:

"*Anadolu'daki isyanları Ethem Bey'in ordularının dışında hiçbir güç bastıramazdı, bu nedenle tehlikenin gün be gün büyümekte olduğu, bu tehlikenin Ankara için doğrudan bir tehdit olduğu varsayıldığında, her durumda, Ethem kuvvetlerini bir ordu bünyesinde toplamak ve başına ünlü kumandanlarımızdan birini getirmek kaçınılmaz görünüyordu. Gerçekten de, böylelikle birçok sorunu aşma olanağımız doğuyordu. Maalesef böyle yapılamadı. Anado-*

lu'daki isyanlar, Ethem Bey ve partizanları tarafından, başı buyruk ezildiler."(44)

Dönemin Kemalist'inin itiraf ettiği gibi, iç isyanları bastırabilecek tek güç olan Çerkes Ethem komutasındaki ordular tarafından iç isyanlar bastırılmıştır. Dolayısıyla dönemin mücadelesine de damgasını onlar vurmuştur. Bu gerçeği kabul ederken Ethem ve ordusunu kendi denetimlerine alamamalarına da yakınmaktadır. Çerkes Ethem Kemalistlerle ittifak oluşturmuşsa da, doğrudan onların inisiyatifinde de hareket etmemiştir.

Kemalistler her ne kadar Çerkes Ethem'i kendi denetimlerine almak istemişlerse de başaramamışlardır. Hatta Büyük Millet Meclisi 1920'nin Temmuz ayında ona "Umum Kuvayı Milliye Komutanı" unvanını vermiştir. Ama iç ve dış saldırıları göğüsleyen ve püskürten Çerkes Ethem, Kemalistlerin denetimlerine yanaşmamış, giderek daha öne çıkmıştır. Kısacası o süreçteki askeri mücadele esas olarak onlar üzerinden yürütülür. Kemalistler ise o dönem onlarla birlikte hareket etmişlerdir.

Ama bir dönem sonra oluşturulan birliktelik bozulur. Çünkü ülkeyi işgal eden emperyalistler karşısında Kemalistlerin tavırları ve mücadele anlayışları değişime uğrar. Çerkes Ethem başından beri ülkenin İtilaf devletleri tarafından işgal edilmesine karşı tavır almıştır. Bu tavrını onların tümden kovulmasına kadar devam ettirmek ister. Ülkeye gelip emperyalist işgale karşı mücadele yürütme kararı alan Mustafa Suphi önderliğindeki dönemin TKP'si ile ittifak kurmak ve mücadeleyi birlikte yürütmek ister. Çerkes Ethem ilk sosyalist ülke olan Sovyetler Birliği tarafından, emperyalist Antant devletlerine karşı verilen mücadeleden giderek etkilenmiştir. Komünist olmayan bir halk kahramanı, sıcak bir savaş içerisinde, giderek onları tanır ve onlara sempati duyar. Ve mücadeleyi onlarla birlikte yürütmek ister.

Bu ulusal mücadele bir yerden sonra Kemalistleri rahatsız etmiştir. Artık değişen koşullarla birlikte 1920'nin sonları ve 1921'in baş-

larında emperyalistler ittifaklar politikasında değişime giderek, artık Kemalistleri kendi saflarına çekmeye başlarlar. Emperyalistlerle uzlaşan Kemalistler kendilerinden daha ileri mevzilerde çarpışan Çerkes Ethem önderliğindeki mücadeleyi ve isyanları kendi denetimlerine almak istemişlerdir. Artık Çerkes Ethem'in mücadelesi onları rahatsız eder. Üstelik TKP kadroları da ülkeye gelip Çerkes Ethem'le birlikte sıcak savaş içerisinde yerlerini alacaklardır. Devletin olmadığı o dönemin bu savaş koşullarında otorite boşluğu vardır. Hangi grup önderlik ederse, savaş sonrası otorite boşluğu da onlar üzerinden doldurulacak ve olası devlet de onlar üzerinden oluşturulacaktır. Bu gelişmeler Kemalistleri ve güdümünde yer aldıkları emperyalistleri rahatsız eder. Emperyalistler artık kulvarlarına çektikleri Kemalistlerle birlikte, kendilerini hedef alan güçlerin gelişme ihtimaline karşın artık onları tasfiye etmek ister. Bu nedenle Antant devletlerinin desteğiyle ve sağladığı imkanlarla Kemalistler de Batı Anadolu'da askeri örgütlenmeye giderler. Daha çok halk katmanlarının dışında oluşan ve İttihat ve Terakki döneminden kalan Teşkilatı Mahsusa'nın askeri bileşimi üzerinden örgütlenirler. Ve kendilerine engel teşkil eden güçleri hedef alırlar. Çerkes Ethem kumandasındaki hareket 1921 başlarına doğru Kemalistler tarafından tasfiye edilmiştir. Ve dönemin TKP önderleri de 1921'in Ocak ayında ülkeye gelirken Karadeniz sularında katledilirler. Kemalistler böylelikle "Kurtuluş Savaşı"nı kendi dışlarındaki hareketlerin olası önderliğinden bertaraf ederler. "Kurtuluş Savaşı" bu yönüyle de aynı zamanda içte bir iktidar mücadelesidir. Mücadeleyi içinde bulundukları uzlaşmacı saflara çekmişlerdir. Ve o rotada hareket etmişlerdir. Çerkes Ethem ve Mustafa Suphi Kemalizm'in bu gerici ve çıkarcı bakış açısı üzerine onlar tarafından hedef alınırlar.

Ayrıca gördükleri baskılar karşısında başkaldıran Alevi Kürtlerin, 1921'deki Koçgiri isyanı da Kurtuluş Savaşı'nda Kemalistler tarafından bastırılmıştır. İleride daha ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi

Alevi Kürtlerin maruz kaldıkları bu katliam, Rum ve Ermenileri de hedef alan katliam gibi "Kurtuluş Savaşı" denilen dönemdedir. Bu katliamlarla hedeflenen de toplumun Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılmasıdır.

Bu doktrin üzerinden temelleri atılan Kemalist devlet, askeri bir diktatörlüktür. Kemalistler, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki askeri kanadı olan İTC'nin ardıllarıdır. Ve devlet tarafından ülkemizin Türkleştirilmesine, İslamlaştırılmasına, Sünnileştirilmesine gidilerek tek tip insan yaratılmak istenmiştir...

Pazarlara Tek Başına Sahip Olma Dürtüsü Ve Anadolu'nun Türkleştirilmesi, İslamlaştırılması, Sünnileştirilmesi

Kemalist hareket İngiliz emperyalizmiyle uzlaştıktan sonra onların onayıyla Yunalılara karşı savaşmıştır. Sovyetler Birliği'nin yıkımından umudunu kesen emperyalist Antant Devletleri değişen konjonktürle birlikte, Kemalistlerle ittifaka gitmişlerdir. Artık Kemalistler Paylaşım Savaşı sonrası Türkiye'yi işgal eden İngiliz, Fransız, İtalyan emperyalistlerinin desteğiyle hareket ederler. Bu nedenle İngilizler daha sonra Yunanlılara karşı Kemalist hareketi desteklemiştir. Gerçi resmi olarak alınan karar "tarafsızlık" kararıdır, ama sosyal pratikte destek sunulmuştur.

Uluslararası mali sermayenin yörüngesinde hareket eden Kemalist Hareket, onlardan aldığı destekle içte iyice saldırganlaşmıştır. 1920 sonları ve 1921 başlarından itibaren İngilizlerin ve Fransızların rotasında yer almışlardır. Esas hedefleri olan Rumları ve Ermenileri bu uzlaşma sonucu, artık emperyalistlerin desteğiyle hedef almışlardır. Objektif bakıldığında bu gerçek görülmektedir. Daha 1918 sonlarında kurulan Müdafaa-i Hukuk dernekleri ile Rum ve Ermenilere karşı oluşan dernek örgütlenmesi, 1919'un Yunan işgali ve doğuda "Büyük Ermenistan" kurulacağı söylentileri ile artık yetersiz görüldüğünden, Rum ve Ermenileri hedef alan silahlı müca-

dele başlatılması kararı almışlardır. Fikret Başkaya'nın aşağıda belirttiği gibi Erzurum Kongresi'nde alınan karar ile "Rumluk ve Ermenilik" hedef alınıyor.

"*Dolayısıyla İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali, Doğu Anadolu'da da 'Büyük Ermenistan' kurulacağı duyumları, doğrudan silahlı mücadeleyi gündeme getirmiştir. Bu yüzden Milli Mücadele, Doğuda Ermeniler; Batıda da Yunanlılarla savaşmak dışında hiçbir amaç taşımamıştır. Nitekim, Milli Mücadelenin siyasi bir hareket olarak resmen başladığının ilan edildiği Erzurum Kongresi'nde alınan karar da bu yöndeydi. Emperyalist devletlere asla gönderme yapılmıyordu: 'Her türlü işgal ve müdahale Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf telakki edileceğinden müttehiden müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir.*"(45)

Erzurum ve Sivas kongrelerinin içeriğini Ermeniler ile Yunanlıların işgali oluşturmuştur. Öyle ki ülkeyi işgal eden İngiltere, Fransa, İtalya emperyalistlerine karşı açık tavır alma bu kongrelerin gündemini oluşturmamıştır. Dolayısıyla kongrelerin gündemini doğuda bazı illerin Ermenistan'a verilme ve batıda ise Rumlara verilme ihtimalleri oluşturmuştur. Bundan dolayı Ermenilere ve Yunanistan'a karşı savaş kararı alınır. Kongrelerde belirlenen hedefler doğrudan, ülkeyi işgal eden emperyalistler olmamıştır. Kongrelerde alınan kararların muhtevasını ülkenin Rumlar ve Ermenilerden arındırılması içermektedir. Böylece onların terk ettikleri topraklar gasp edilecektir. Bu pratik hat ile ülkenin Türkleştirilmesi ve Müslümanlaştırılması hedeflenmektedir. Görüldüğü gibi Kemalistler de devraldıkları önceki devletin Pantürkizm, Panislamizm doktrinine göre hareket etmişlerdir.

Ama Kemalistlerin inşa edeceği devlet önceki konjonktürlere kıyasla artık geniş sınırları içermemektedir. Girilen emperyalizm çağında sınırları çizen de emperyalistler olmuştur. Kemalistler, İttihat ve Terakki'nin, Kafkasya ve Orta-Asya'ya dek uzanan sınırlarını ge-

nişletme hayallerinin, artık mümkün olmadığını görmüşlerdir. Araplar da emperyalistler tarafından önceki devletin sınırlarından koparılmış ve emperyalizme bağımlı devletlere dönüştürülmüşlerdir. Dolayısıyla artık İttihat ve Terakki'nin ardıllarının, emperyalistlerden devraldıkları ülke topraklarının sınırları iyice daralmasına karşın, ideolojik dayanaklarını yine Pantürkizm, Panislamizm oluşturmuştur. Bu doktrin TC koşullarında da Türkçülük ve İslamcılık üzerinden, devletin ideolojik hattını oluşturmuştur. Dolayısıyla devletin ideolojik dayanaklarından olan Türkleştirme, Kürt ulusunun özgürlüğünü hatta sonrasında varlığını da yadsır. İslamlaştırma ve Sunileştirme de devlet nezdinde Aleviliğin resmi tanımını yadsır. Devlet doktrinindeki bu yadsıma beraberinde ulusal ve dini baskıların ideolojik temellerini oluşturur. Daha açık bir deyimle milliyetçilik ile din, devletin resmi ideolojisinin temel dayanaklarını teşkil eder. Değişen konjonktürlere göre bazen biri nispeten öne çıksa da, hiçbir zaman birbirinden kopmaz. Tersine, birbirini tamamlarlar.

Kurtuluş Savaşında silahlı çarpışmaların olduğu diğer bir alan da Maraş, Antep ve Urfa şehirleri olmuştur. Bu çarpışmaların dikkat çeken yönü şudur: Daha önce 1919 yılı sonuna kadar bölgeyi işgal eden İngilizlerle silahlı tek bir çatışma olmamıştır. Silahlı çatışmalar, bölge İngilizler tarafından 1919 sonlarında Fransızlara devredildikten sonra başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin 1915 soykırımından sağ kalan ve Lübnan'a yerleştirilen Ermenilere Fransız üniforması giydirilerek, işgal edilen Antep, Maraş, Urfa topraklarına yerleştirilmesi sonucu çıkan çatışma, Fransızlardan çok Ermenilerin bölgede yarattığı rahatsızlık sonucudur. Kendi saflarında çarpıştırdığı Ermenilere Fransızlar tarafından topraklarının geri verileceği sözü verilmişti. Bu durum, Ermenilerin topraklarına ve tüm mal varlıklarına el koyan yörenin tüccar ve eşraf kesimi başta olmak üzere, bölgenin önemli bir kesiminde tepki oluşturmuştur.

Silahlı çatışmaların ve katliamların olduğu diğer bölge de, başta

Kars, Ardahan olmak üzere Ermenilerin eskiden yoğun olduğu iç bölgeler ile Sovyet sınırlarındaki Ermeni topraklarıdır. Buralara yapılan saldırı ve işgal girişimleri ile sivil katliamlar olmuştur. 1920'nin sonlarında başlayan ve 1923'e kadar devam eden bu saldırılar sonucunda Ermeniler, Kemalistler tarafından da hedef alınmıştır. Bu saldırılar da, uzlaşılan ve artık birlikte hareket edilen İngiltere ve diğer emperyalistlerin onayıyla yapılmıştır. Doğu Komutanı Kazım Karabekir'in komutasındaki "Milli Mücadele" ile böylece Ermeniler doğuda son kez hedef alınarak Ermeni soykırımı tamamlanmıştır.

Rumların ve Ermenilerin hedef alındığı bölümleri daha ayrıntılı olarak ileride tekrar ele alacağız. Bu bölümde dikkat çekmek istediğimiz nokta "Kurtuluş Savaşı"nın gerçek içeriğidir. Gizlenen gerçeklerin açığa çıkartılmasıdır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi "Milli Mücadele" yaftasıyla yürütülen "Kurtuluş Savaşı" emperyalistleri tümden hedef alınamıştır. Emperyalizm karşısındaki tavır güdük tavırdır. Ve bu yönü de sürece damgasını vurmamıştır. Öyle ki ülkeyi işgal eden İngiliz, Fransız, İtalyan emperyalistlerine karşı verilen savaş bir bütün olarak onlara yönelik değildir. Fransa ve Yunanistan'a karşı verilen savaş da, belirttiğimiz gibi anti-emperyalist ruhla verilen bir savaş değildir. Yunanistan ve Fransa'yla olan çatışmalar, asıl hedef olan Rum ve Ermenilerle olan ilişkilerden dolayıdır. Çatışmalar bu minvalde olmuştur.

Dönemin en güçlü emperyalist devleti İngiltere'ye ve İtalya'ya tek bir kurşun sıkılmamıştır. Onların işgali onaylanmıştır. Ermeniler ve Rumlarla bağları olmayan bu devletlerin Türkiye'yi sömürgeleştirmelerine ticaret burjuvazisi, Anadolu eşrafı, toprak ağaları ve komprador burjuvazisinin hiçbir itirazı olmamıştır. Hatta dönemin sorunlarına onların "çözüm" getirmesi istenmiştir. İşgalci güce takınılması gereken tavır onlara takınılmamıştır.

Çatışmalar bu doğrultuda olmuştur. Ve daha ileride uzlaşma sonucu emperyalistlerin onayı ve desteğiyle Rum ulusu katledilmiş ve

yurtlarından kovulmuştur. Daha önce soykırıma uğrayan ve ulusal karakteriyle yok edilen Ermenilerin son kalıntılarına da tahammül edilememiştir.

Resmi ideolojinin dışındaki birçok yazar ve yapı da Kemalizm'in yukarıda belirttiğimiz gerici muhtevasını görmedikleri gibi; Kemalizm'in, bir bütün olarak emperyalizmi hedef aldığını belirtirler. Böylece Kemalizm'e ilerici motifler yüklerler. Son dönemlerde ise gündeme gelen Rum ve Ermeniler açısından ise Kemalizm'in Rum ve Ermeni komprador burjuvazisini hedef aldığını belirtirler ve ilerici hatta tutarlar. Böylelikle o hareket nitel olarak tümden ilerici mevziye çekilmekte ve ulusal baskı ve katliamları görülmemektedir. Kemalistler salt Rum ve Ermeni komprador larıyla, toprak ağalarını hedef almamışlardır. Bir bütün olarak bağrındaki sosyal sınıflarıyla birlikte, ulusal yapılarını tümden hedef alarak, onları katlederek, yok ederek, topraklarından uzaklaştırarak ve onların değerlerine tümden el koyarak hareket etmişlerdir. Her toplumsal yapıda olduğu gibi Ermeni ve Rumların esas çoğunluğunu da halk katmanları oluşturmuştur. Dolayısıyla gasp edilen yurt halk yığınlarınındır, içinde yer aldıkları toplumlarındır. Bir bütün olarak ulusal yapılar ile o ulusun parçasını oluşturan salt egemen sınıflarının devrilmesi, kovulması ve yok edilmesi bir ve aynı gelişmeler değildir. Nitel olarak birbirinden farklı olup birbiriyle özdeşleştirilemez.

Kemalist Hareket Ermeni ve Rum komprador burjuvazisini hedef almıştır. Ama hangi perspektifle hedef almıştır? Ezilen ve sömürülen ülke perspektifiyle hedef almamıştır. Halk yığınlarını temsil eden bir güzergahta yer almamıştır. İbrahim Yoldaşın da belirttiği gibi, pazarlara sahip olma dürtüsüyle gerici bir güzergahta yer almıştır.

"Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yaptığımız soruşturmalardan öğreniyoruz ki, ağaların ve büyük toprak sahiplerinin bir kısmı da, aynı şekilde yani boşalan Ermeni ve Rum toraklarına el koyarak ortaya çıkmışlardır. Demek oluyor ki, eski komprador burjuvazisinin

bir kısmının (ki bunlar çoğunlukla azınlık burjuvazisi idi) ve toprak ağalarının bir kısmının hakimiyeti yerine, komprador burjuvazinin ve toprak ağalarının başka bir kesiminin hakimiyeti geçmiştir."(46)

Kaypakkaya'nın yaptığı bu tespitle görüldüğü gibi Ermenilerin ve Rumların toprakları gasp edilerek, yeni ağalar ve toprak sahipleri oluşturulmuştur. Bu durum komprador burjuvazi açısından da geçerlidir. Kurtuluş Savaşı sonrası, Ermeni ve Rum kökenli burjuvazinin yerini esas olarak Türk kökenli burjuvazi almıştır.

Her yerde ulusal sorunun ekonomik temelini pazar sorunu oluşturur. İktidardaki egemen sınıflar kendi pazarlarının dışında, sınırları içinde yer alan diğer ulus veya ulusların pazarlarına da kendileri rakipsiz sahip olmak isterler. Hakim ulusun komprador burjuvazisi, toprak ağaları ve bürokrat burjuvazisi ezilen ulus üzerine oluşturduğu katmerli baskıyla ezilen ulusun topraklarını kendi tahakkümleri altında tutarlar. Pazarlara rakipsiz sahip olma emelleri ile hareket ederler ve kendi tahakkümleri altına aldıkları ulusa karşı, her türlü siyasi baskıyı da mubah görürler.

Nitekim Kemalistler kendi dışlarındaki Ermeni ve Rum burjuvazisinin denetimindeki pazarları, kendi denetimlerine geçirmek hedefiyle hareket etmişlerdir. Bu emellerine sahip olmak için de Ermeni ve Rum burjuvazisini tasfiye etmişlerdir. Onların yerini de Türk burjuvazisi almıştır. İktidarı toprak ağalarıyla paylaşmışlardır. Oluşan devlet bu iktidarı giderek daha da pekiştirmiştir.

Ama tüm bunlar ulusal katliamları beraberinde getirmiştir. Yer değiştirme sadece burjuvaziyle sınırlı değildir. Rumlar ve Ermeniler ulusal yapılarıyla toplumsal olarak hedef alınmıştır. Katledilenlerin ve ülkelerini terk edenlerin ezici çoğunluğunu halk katmanları oluşturmuştur. Yakın zamanlarda hükümette yer alan bir bakanın da itiraf ettiği gibi, "*Kurtuluş Savaşı öncesi nüfusun yüzde 30'unu oluşturan Rum ve Ermeniler bugün de olsaydı ülkeye Türkiye diyemezdik*" içeriğindeki demeç gaf sonucu da olsa, Türk hakim sınıfları

açısından bir itiraftır. "Kurtuluş Savaşı"nın niteliğini ve oynadığı rolü açıktan ifade etmektedir. Katliamla, soykırımla ve zoraki göçle Rumlar ve Ermeniler tasfiye edilerek toprakları ve yarattıkları tüm değerler gasp edilmiştir. Böylece pazarlara sahip olma dürtüsüyle Anadolu Türkleştirilmiştir...

Kurtuluş Savaşının hedefi Anadolu'nun Türkleştirilmesidir. Rum ve Ermenilerin ulusal varlıklarına tümden son verilerek bu hedefe ulaşılmak istenmiştir. Egemen sınıfların ruh haletiyle kendi dışlarındaki ulusal yapıların varlıklarına tahammül edilememiş ve onların yarattıkları değerlere tek başına sahip olmak dürtüsüyle bu Türkleştirme operasyonuna gidilmiştir. Bu mevcut durum burjuvazinin ve tüm egemen sınıfların sınıf karakterinin yansımasıdır. Pantürkizm ile bu halet-i ruhiye egemen kılınmak istenmiştir.

Tüm bunlar "Milli Mücadele" kisvesiyle yürütülmüştür. O "Milli Mücadele"yle Rum ve Ermenilerin bulundukları topraklardan yok edilmesi, beraberinde onların topraklarına el konulmasını getirmiştir. Tarihsel aşamasıyla İttihat ve Terakki önderliğinde başlatılan bu hareket, onların takipçileri olan Kemalistler tarafından devam ettirilerek, Rum ve Ermenilerden boşalan topraklara ve mal varlıklarına el konularak tümden kendi denetimlerine geçirilmiştir. Soykırım ve katliamların ardındaki esas nedeni bu pazarların gaspı oluşturmuştur. Bu pazar kavgasının sonucu oluşan ulusal tahribat, yaratılan suni ulusal duygularla gizlenmek istenmiştir. "Kurtuluş Savaşı"yla sonuçlanan pazarlara tek başına sahip olma dürtüsünün temelleri, 1915 soykırımıyla atılmıştır. Bu soykırım daha o dönemler çıkarılan yasal işlemlerle de gizlenmeye çalışılmıştır. Başlatılan soykırım 26 Eylül 1915 tarihinde çıkarılan *"Geçici yasa"* adı altında yasal görünüm de verilerek çarpıtılmış ve tüm şiddetiyle sonuçlandırılmıştır. Yasaya karşı çıkan dönemin tek senatörü Ahmet Rıza'nın itirazını, Recep Maraşlı aşağıda şöyle yansıtır.

"Kanunun bahsettiği emvali de Envali-i metruke diye tavsif etmek de kanuni bir şey değil. Çünkü, bu emvalin sahibi olan Ermeniler,

mallarını isteyerek terk etmemişler, onlar yerlerinden teb'id edilmiş, zorla, cebirle çıkarılmış. Hükümet onların mallarını memurları vasıtasıyla sattırıyor... Ben malımı satmaya razı olmazsam kimse cebren bana sattıramaz. Kanun-u Esasinin 21. maddesi buna manidir. Eğer bu memlekette Kanun-u esasi ve Meşrutiyet varsa bu olamaz, bu bir zulümdür. ***Beni kolumdan tut, köyümden dışarı at, malımı ve mülkümü de sonra sat; bu hiçbir vakit de caiz değildir.*** *(abç) Bunu ne Osmanlı vicdanı kabul eder, ne de kanun."*(47)

İttihat ve Terakki döneminde çıkarılan bu yasayla gerçekleştirilen soykırım, Kemalizm döneminde tümden sonuçlandırılmıştır. Beraberinde Rumlar ve Süryaniler de hedef alınarak pazarları gasp edilmiştir. Onların da "*kollarından tutulup, köylerinden dışarı atılmış, malları ve mülkleri de sonradan satılmış*"tır. Bu emellerin egemen kılınması için de ideolojik temelleri ile tek tip insan yaratılmak istenmiştir. Pantürkizm ile milliyet olarak herkes Türk, Panislamizm ile din olarak herkes İslam ve mezhep olarak da herkes Sünni olarak gösterilmiştir. Devlet tarafından belirlenen ve dayatılan bu tek tip dışında hiçbir ulusal, dini ve mezhep kimlikleri yasal olarak tanınmamış ve katmerli baskı altında tutulmuşlardır. Hatta TC devleti kurulduktan sonra bu baskılar direniş gösterdiğinde katliamlara dönüşmüştür. Savaş ortamında kökten yok edilen Ermeni, Rum, Süryani ve Ezidi Kürtler dışında, Kemalist TC devletinin kurulması ile birlikte Kürtler ve Alevilere Türkleştirme ve Sünnileştirme dayatılmış, gösterdikleri direnişler de kanla bastırılmıştır. Ayrıca Balkanlardan ve Kafkasya'dan gelen Bosna-Hersekli, Arnavut asıllı, Çerkez, Gürcü, Azeri vb. milliyetlerden küçümsenmeyecek sayıda insan da önemli ölçüde Türkleştirilmiştir. Devletin bu resmi doktrini günümüze değin devam ettirilmiştir. Ama iyice çürüyen ve temelleri sarsılan sistem ile Pantürkizm, Panislamizm, Pansünnizm doktrini de iyice sarsılmıştır. Bunun sonucu tüm çelişkiler giderek derinleşmiş ve uç boyutlara kadar tırmanmıştır.

Rumların Katliamı Ve Topraklarından Zorla Kovulmaları

"Kurtuluş Savaşı" daha tamamlanmadan ülke İngiltere ve Fransa'nın kontrolüne iyice girmiştir. 1. Paylaşım Savaşının saflaşmasına göre Kemalistler "hasım" oldukları rakip emperyalistlerle, uluslararası konjonktürün değişimiyle birlikte, ideolojik-politik olarak yer aldıkları aynı kulvardaki yerlerinde buluşmuşlardır. İngilizler ve Fransızlar Yunanistan'a verdikleri desteklerini çekerler. Bu desteklerini artık iyice yörüngelerine çektikleri Kemalistlere verirler. Kemalistlerin Yunanistan'a karşı bundan sonraki verdikleri savaş, emperyalistlerden aldıkları destek sonrasıdır.

Nitekim 1920'nin sonlarıyla ve 1921'in ortalarına doğru Güney bölgesinde Fransızlarla ve Doğu bölgesinde Kars, Ardahan ve civarında, İngilizlerin denetimindeki Taşnaklarla gidilen uzlaşmalar sonucu anlaşmaya gidilmiştir. Ege Bölgesinde de Yunanlılara karşı verilen muharebeler de böylesi bir sürece tekabül eder. Kemalistlerin önderliğinde Yunanlılara karşı muharebe başlatılırken, aynı zamanda İngiliz emperyalistleri ile de uzlaşmaya gidilmiştir. Kemalistler ile Yunanlıların çarpıştığı bu dönem İngilizler artık desteklerini Kemalistlere vermişlerdir. Hatta 1922'nin başlarından itibaren, İngilizler tarafından Yunanlılara verilen para yardımı da kesilmiştir.

Ege bölgesinde belirttiğimiz koşullarda, 1921 ve 1922 tarihlerindeki Yunanlılarla olan muharebeler Kemalistler tarafından kazanılmış ve 9 Eylül 1922'de İzmir'e girilerek 12 Eylül'de Yunan işgaline son verilmiştir. Resmi görüşe göre "Kurtuluş Savaşı" 1919'da başlatılmış, ama pratikte Yunanlılara karşı ilk kurşun yaklaşık iki yıl sonra sıkılmıştır. O tarihlerde de Fransızlarla ve İngilizlerle anlaşmaya gidildikten sonra Yunanlılara karşı savaşılmıştır.

Yunan savaşının dışında Rumlara yönelik kitlesel saldırılara da girişilmiştir. 13 Ekim 1922 tarihinde Kemalistlerin girdiği İzmir ya-

kılmıştır. Özellikle Rum nüfusun kaldığı mahalleler ateş altına alınmıştır. Basmane semtinden başlatılan yangın hızla diğer mahallere yayılmıştır. Çıkarılan bu yangın sonucu 2. 600. 000. metrekare yanmıştır. 20 binden fazla ev ve işyeri yakılmış ve tahrip edilmiştir. İzmir'in yarıdan fazlası yakılmış ve yağmalanmıştır. Böylelikle Rum ulusuna mensup toplumun sivil kesimi hedef alınarak hem kitlesel katliama gidilmiştir, hem de yaşadıkları topraklardan zorla göç ettirilmişlerdir. İzmir'in ele geçirilmesinden sonra İzmir ve diğer çevre illerdeki bu uygulama, "Milli Mücadele" yaftasıyla gizlenmek istense de, bu gerçek günümüzde daha da açığa çıkmıştır.

Rumları hedef alan saldırılar esas olarak yoğun oldukları Ege Bölgesinde olmuştur. Ayrıca diğer bölgelerde de saldırılara uğramışlardır. Başta İstanbul ve çevresinde olmak üzere diğer bölgelerde de Rumlar göçe zorlanmışlardır. Karadeniz'deki Rumlar da bu baskı ve saldırılardan "nasiplerini" almışlardır. 1921 yılının saldırılarını bölge valisi ilk dönem bizzat gizlemeye çalışmıştır. Ama Cumhuriyet'in ilanı sonrasında, kamuoyuna yansıtılmasa da, dönemin Genelkurmay raporlarında resmi görüş olarak da yer almıştır.

"Yazarın bahsedemeyeceği şey, Pontus ve Koçgiri isyanları olarak bilinen ve Karadeniz'den Rumların tehcirini de kapsayan olaylar sırasındaki katliamlardır. Resmi rakamlara göre, Nurettin Paşa'nın komutası altındaki Merkez Ordusu'nun katlettiği Rum sayısı 11 bin 481'dir. Bir o kadarının da zararsız hale getirildiği, ayrıca kıyı köylerinde yaşayan Rum erkek nüfusunun iç bölgelere tehcir edildiği bilinmektedir."(48)

Bu katliama bazı milletvekilleri itiraz ederler. Yaptıkları gizli toplantıda İzmir yangınının bizzat uygulayıcısı olan Nurettin Paşa'nın yargılanması kararını alırlar. Bazı milletvekilleri Nurettin Paşa'nın idamını dahi ister, ama devreye giren Mustafa Kemal yaptığı müdahaleyle mahkeme kararını kaldırtır. Rumları hedef alan bu baskılar daha önce başlatılmıştır. İttihat ve Terakki döneminde başlatılan bu baskı-

lar "Kurtuluş Savaşı"yla daha da hızlandırılmıştır. Zaten "Kurtuluş Savaşı"nın asli görevlerinden biri Rumların zor, baskı ve şiddetle asırlarca yaşadıkları topraklardan göç ettirilmesidir. Bu doğrultuda atılan pratik adımlarla zorla terk ettirilen topraklarına el konulmuştur. 1928 yılı tarihinde yayımlanan Genelkurmay raporu bile döneme ilişkin verdiği bilgilerle Rum katliamını kerhen de olsa üstlenir.

"1928 yılında Genelkurmay Başkanlığı, Birinci Dünya Savaşı'nda kayıplar üzerine Fransızca'dan çeviri bir kitap yayımlar. Yarbay Nihat tarafından yayımlanan eserde, Türkiye'yi ilgilendiren rakamlar, değiştirilerek ve düzeltilerek verilir. Genelkurmay'ın verdiği sayılara göre, 1. Dünya Savaşı sırasında '800 bin Ermeni ve 200 bin Rum katl ve tehcir yüzünden veya amele taburlarında ölmüştür' denir. Bu bilgileri aktaran Y.H. Bayur, bu sayıları, 'bizim resmi kaynaklara göre de doğru saymak gerekir' der."(49)

Cumhuriyet'in kuruluşunun akabinde verilen resmi bilgiler Rumların gördüğü baskı ve katliamın itirafıdır. Onların yurtlarından zorla uzaklaştırılmasının kerhen de olsa kabul edilmesidir. Devletin resmi askeri kurumunca verilen rakama göre bile 200 bin Rum öldürülmüştür. Ayrıca o döneme kadar göçe zorlanan Rumların sayısı da 1,5 milyonu bulmuştur. İlk dönemler bu göçler zoraki baskı ve katliamı içerir. Ve bunun sonucu olarak da üzerinde yaşadıkları arazileri ve yarattıkları değerleri terk etmeye zorlanmışlardır. Tüm bunlar ezilen ulusa yapılan baskıları içerir.

Bu göçün bir bölümü de Türkiye ve Yunanistan'ın savaş sonrasında yaptıkları Lozan Antlaşması döneminde tekabül eder. 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile Rum ve Türklerin karşılıklı mübadele edilmesi kararı alınır. Kurulan Muhtelif Mübadele Komisyonu ile 400-500 bin Türk de Yunanistan'dan Türkiye'ye göç eder. 1923-'24 yıllarında olan bu mübadele nispeten "demokratik" bir göç olarak yansıtılsa da, iki devletin de gerici ve şoven emellerini teşkil eden Türkleşme ve Yunanlaşmaya hizmet

eden uygulamalardır. Diğer taraftan ise bunun sonucu olarak boşalan yerler de karşılıklı olarak doldurulmuştur... Rumlardan boşalan İzmir'e Balkanlardan gelen Türk ve Müslümanlar yerleştirilir. İhtiyaç duydukları nüfus, bu zoraki göçler üzerinden karşılanır. Türkler ve Müslümanlar artık çoğunluğu oluşturduktan sonra, referandum da bu yerleşimden beş sene sonra yapılır...

Zoraki göçle kendi topraklarından uzaklaştırılarak ortak toplumsal karakterlerini yitiren Rumlar, merkezi ideolojinin hedefini de oluşturmuşlardır. Resmi ideolojinin dayanaklarından biri, geçmişin anti-Ermeni, anti-Rum propagandası üzerinden oluşmuştur. Bu nedenle devletin resmi ideolojik hattını oluşturan bağnaz Türk milliyetçiliği, toplumda Ermeniler ve Rumlar aleyhine önyargılar oluşturmuştur. Nitekim bazı yazarlar Rumların ve Ermenilerin sayılarının milyonları bulması gerekirken, mevcut sayının on yıllar sonra on binlere, binlere düştüğünü belirtiyorlar. Bir devletin devamlı canlı tutulan resmi önyargıları ve yaptırımı altında kalan milliyetlerin sayısı elbette ki giderek azalır. Ve sayıları da bugünkü mevcut durumda görüldüğü gibi, günümüzün sembolik rakamları olan on binlere, binlere düşer. "Kurtuluş Savaşı" ve akabinde Rumlara ve Ermenilere yönelik baskılar günümüze değin devam eder. Hatta dönem dönem bu baskılar daha uç boyutlara tırmandırılmış ve kampanyaları andıran düzeylerde sürdürülmüştür. Bir Ermeni yazar bunu şöyle karikatürize eder:

"*Ermenilerin bir inancı vardır; Türkiye'de yaşıyorsan her 10 senede bir sopayı yiyeceksin kafana.*"(50)

Rumlar artık iyice azalana kadar bu tarz baskılara maruz kalmıştır. Ülkede kalan Rumların sayısı bir mahalle nüfusundan azdır artık. Ülkedeki toplam sayıları 3 bin civarındadır. Diğer azınlıklara olduğu gibi Rumlar üzerindeki baskılar "Kurtuluş Savaşı" sonrasında da devam etmiştir. İkinci Paylaşım Savaşı çıktıktan sonra, azınlıklar için çıkarılan "*Yirmi Kur'a Nafıa Askerleri*" yasasıyla Nisan 1941 ile Temmuz 1942 tarihi arasında, 27 ile 40 yaş arasın-

daki Rumlar da askere alınır. Ama onlar da Amele Taburları gibi muameleye maruz kalırlar.

Ayrıca bunun sonuçlandırılmasının hemen akabinde 5 Ağustos 1942 tarihinde çıkarılan *Varlık Vergisi* de Rumları hedef alır. Hükümet tarafından belirlenen vergi miktarını ödeyemeyen Rumlar yine o bilinen *Amele Taburları* adı altında *Aşkale Çalışma Kampı*'na gönderilir. Bu uygulama "*olağanüstü savaş koşullarının yarattığı yüksek kârı vergilemek*" gerekçesiyle gündeme getirilse de, gerçek neden çok daha farklıdır. Dönemin başbakanı CHP'li Şükrü Saraçoğlu tarafından, basına kapalı olarak yaptıkları bir grup toplantısında getirdikleri gerekçe çok daha farklıdır.

"*Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız.* ***Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını böylece Türklerin eline vereceğiz.***"(abç) (51)

Görüldüğü ve dönemin başbakanı tarafından da itiraf edildiği gibi, Rumlar ve diğer azınlıkların baskı altında tutulmasının perde arkasını, egemen ulusa mensup burjuvazinin pazarlara rakipsiz sahip olma hedefi oluşturmaktadır.

1955 yılının 6-7 Eylül saldırıları, bağnaz kesim üzerinden yapılan saldırı ile esas olarak Rumları hedef alır. Provoke edilen bu kesim üzerinden gerçekleştirilen bu saldırı da bizzat devlet tarafından örgütlenir. Devletin bizzat örgütlediği saldırılar sonucu 16 Rum ölür, onlarca kişi yaralanır. Çok sayıda Rum kadına da tecavüz edilir. Yunanistan'da M. Kemal'in doğduğu ev de bombalanır. Ama bu resmi güçler tarafından gerçekleştirilen provokatif bir bombalamadır. Amaç Rumlara karşı planlanan saldırıyı kışkırtmaktır. Ayrıca 73 kilise, 8 ayazma, 2 manastır, 1 fabrika saldırıya uğrar. Ayrıca 5.538 ev ve dükkan da saldırıya uğrar. Bunların 3.584'ü Rumlara aittir. Tüm bu saldırılar bizzat devletin askeri kurumu olan Özel Harp Dairesi tarafından tertiplenmiştir. Bu saldırının amacı da başta Rum burju-

vazisi olmak üzere, Rumların bir bütün hedef alınarak ülkeyi terk etmeye zorlanmasıdır. Böylece, TC tarafından pazarın ele geçirilerek tek başına Türk burjuvazisine sunulmasıdır. Bu amaçla yapılan saldırılar üzerinden, bir milliyet olarak hedef alınan Rumlar, yaşadıkları topraklardan göç etmeye zorlanmışlardır. Nitekim bu tarz saldırılarla hedef alınan Rumlar uzun bir süre yaşadıkları ülke topraklarını ve yarattıkları ve sahip oldukları değerleri de kitleler halinde terk etmişlerdir.

Bu baskı ve saldırılar Kıbrıs Savaşı'nın çıkmasının akabinde devam etmiştir. 16 Mart 1964 tarihinde yapılan saldırılar sonucu 12 bin 562 Rum göç etmiştir. Dönemin hükümeti de çıkarttığı yasalarla para ve mal varlıklarına el koymuştur. Çıkarılan yasayla Türkiye'yi terk edenlere 1 bavul ile 200 liraya müsaade edilmiştir.

Yaşadıkları ülkemizde Rumlar bir toplumsal yapı oluşturmuşlardı. Gördükleri katmerli milli baskı onları bu niteliklerini kaybetmelerine neden oldu. Bunun sonucu ülkelerini terk etmeye zorlandılar ve bir bütün olarak yarattıkları değerler de gasp edildi. Tabii ki bu sorun bir sistem sorunuydu. Ki günümüzde bu sorun hala varlığını devam ettiriyor. Elbette ki demokratik haklar için mücadele zorunludur. Ama bu mücadele tüm bu baskıları yaratan sistemi ve yönetim tarzını hedef alan mücadeleyle de birleştirilmelidir.

Ermeni Soykırımı "Kurtuluş Savaşı"yla Tamamlanmıştır

Kurtuluş Savaşı batı bölgesinde devlet olarak Yunan devletini hedef alırken, toplum olarak da Rumları hedef almıştır. Nitekim Rum ulusuna mensup Rum halkı yapılan saldırılar sonucu yaşadıkları topraklardan iyice tecrit edilmiş ve terk ettikleri topraklar gasp edilmiştir. Yukarıda değindiğimiz gibi "Kurtuluş Savaşı" ile Rumlarla beraber Ermeniler de hedef alınmıştır. Kurtuluş Savaşı başlıca üç bölgede olmuştur. Rumların hedef alındığı Ege ve İç Anadolu dışında, Fransızların işgali altındaki Güney Doğu Anadolu'da ve Doğu Bölgesinde

de Ermeniler hedef alınmıştır. İngiltere ve İtalya'nın işgali altındaki topraklarda çarpışma olmamıştır. Bu savaşın karakteristik özelliği, ülkeyi işgal edenlerden ziyade bölgenin yerleşik halk katmanlarının ulusal olarak hedef alınmasıdır. Rumlar somutunda belirttiğimiz gibi Ege ve çevresinde Rum halkı ulusal olarak hedef alınıp topraklarından kovulurken, Anadolu'nun Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde de soykırımdan arta kalan Ermeniler hedef alınmıştır. Gerçi Ermeniler 1915 soykırımıyla ulus olma vasıflarını kaybetmişlerdir. Dar bir milliyet durumuna düşmelerine karşın yine de "Milli Mücadele"nin hedefi olmuşlardır. Böylece Ermeni soykırımı "Kurtuluş Savaşı"yla tamamlanmıştır. Ancak tüm bu saldırılar emperyalistlerden bağımsız değildir. Hatta "onların güdümünde gerçekleştirilmiştir" tespiti önemli bir gerçeğin altını çizer

Resmi görüşün "Kurtuluş Savaşı"na yüklediği içerik ise farklıdır ve gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Gericiliğe tekabül eden her resmi görüşte olduğu gibi, "Kurtuluş Savaşı"nın resmi tezleri ile dc inşa edilen gerici devletin ideolojik temelleri oluşturulmuştur. Üretilen o tezler devletin bugünkü resmi hattıdır. Mevcut devletin ayakta durabilmesi için her devlet gibi, Türkiye Cumhuriyeti de ideolojik dayanağını devamlı canlı tutmak zorundadır. Böylelikle hükmettiği kitleleri bir taraftan baskı aygıtı ile diğer taraftan da kendi ideolojik hattıyla kendi kulvarında ve denetimi altında tutmaya çalışmaktadır. Bundan dolayı "Kurtuluş Savaşı" kamuoyuna yansıtılırken, o topraklar üzerinde var olan uiusai toplumların köklü bir şekilde hedef alınmaları gerçeği çarpıtılır ve geçiştirilir. Ülkeyi işgal eden emperyalistlerle ilk dönem var olan, 1. Paylaşım Savaşının emperyalistler arası kutuplaşmasına tekabül eden gerici konjonktüründen kalan çelişkiler saptırılarak, devamlı öne çıkarılır ve içinde bulundukları bağımlılık pozisyonu da görmezden gelinir. Ermeni sorununda da Kemalizm'in oynadığı gerici rol hep gizlenmiştir. Emperyalistler kendi çıkarlarını yansıtan konjonktürü oluşturduktan sonra, Ermeni soykırımın tamamlanmasında Kema-

lizm'i teşvik etmiş ve desteklemişlerdir. 1915 soykırımı "Milli Mücadele" sürecinde sonuçlandırılmıştır.

Fransız Emperyalizminin rolü

1. Paylaşım Savaşının sonuçlanmasıyla birlikte –yukarıda değindiğimiz Yunan işgalinin dışında- savaşın galipleri olan İngiltere, Fransa, İtalya tarafından Türkiye toprakları işgal edilir. Paylaşım Savaşı sonrası 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi ile üstünlüklerini ilan eden galip devletler, ülke topraklarını kendi aralarında bölüşerek işgal ederler. Ege ve Marmara Bölgesi dışında, İngilizler 23 Şubat 1919 tarihinde Maraş, İskenderun, Kilis, Antep, Urfa şehirlerine asker çıkartırlar. Aynı tarihlerde Fransızların işgal ettiği şehirler Adana, Mersin ve Osmaniye'dir. İtalya'nın işgali altında olan yerler ise Antalya, Fethiye, Kuşadası, Konya şehirleridir. Bu tarihlerde bu bölgelerde çatışma çıkmamıştır. Daha sonra 30 Ekim 1919'da İngiltere ve Fransa ile yapılan görüşmeler sonucu işgal edilen topraklar el değiştirir. İngiltere'nin çekildiği Maraş, Antep ve Urfa'nın bulunduğu bölgeyi Fransız emperyalistleri devralır.

Ege bölgesindeki Yunanistan'a karşı verilen savaşın dışında İngiltere ve İtalya'ya karşı savaş olmamıştır. Fransa tarafından işgal edilen topraklarda ise yerel çatışmalar olmuştur. 1920 yılının Ocak ve Mart aylarında Maraş'ta Fransa'ya karşı yerel çatışma olur. Urfa'da da aynı çatışma 1920 yılı Şubat-Nisan aylarında olur. Antep'te ise daha uzun süren çatışmalar 1920'nin Mart ayında başlar ve 1921'in ortalarına kadar sürer.

Pazar kavgası sonucu katledilen ve karşı karşıya getirilen yöre halklarının çelişkilerini istismar eden emperyalistler, yeri geldiğince halkları birbirlerine karşı kullanmışlardır. Fransa'ya karşı bölgede verilen savaşın ardındaki gerçek görülmelidir. Geniş yer verdiğimiz aşağıdaki alıntıyla, peşlerinden sürüklenen Ermenilerin, Fransa tarafından nasıl ölüme de terk edildiğini gösteriyor.

"Fransa, Kilikya'nın boşaltılmasına ilk adım olarak, 1920 yılının 12 Şubat'ında gece yarısından sonra saat 2'de Maraş'tan atlarının nallarına çaputlar bağlayarak sessiz bir şekilde geri çekilmişlerdi. Süvarilerin bu şekilde sessizlik içerisinde şehirden çekilmeleri Ermenilerin haberdar olmaması içindi. Böyle yapmakla, asil Fransızlar Maraş'ın yirmiyedi bin Ermenisini ölüme terk ediyordu. 1920 yılının Ocak ayındaki Türk-Fransız çatışmaları sırasında, Maraş Ermenilerinden üç bini Türklere teslim olmuş ve bunların hepsi Ulu Camiye götürülerek, acımasızca öldürülmüşler.

Fransızlar gizli geri çekilişleri hakkında kendi dostları Katolik-Fransızsever Khirlakyanlara dahi haber vermemişlerdi. Khırlakyanların düzenledikleri zengin ziyafetlerde, çok defa General Geret, Albay Edouvar Bremon, Albay Rober Norman ve Albay Fly Saint-Mari hazır bulunmuşlardı.

Fransızların gizlice geri çekilişi Ermeni mahallelerinde panik ve kızgınlığa sebep olmuştu. Onlar kendi koruyucularının arkasından yetişmek için birbirlerine girmişken pusuda bekleyen neyar tarafından acımasızca kılıçtan geçirildi. Osmanlı parlamentosu üyesi Hagop Ağa Khırlıkyan'ın başını da kesip, o kesik başı bir kazığa geçirerek Maraş sokaklarında dolaşmışlardı.

Geri çekilme öncesinde Fransız Albaylar, Ermeni gönüllüleri Kutsal Astvatzatzin ve Karasun Mankants kiliselerinde diri-diri yakılan kendi ikibin kız ve erkek kardeşlerine yardıma gitmelerini de engellemişlerdi. Bunların hepsi de Fransa'nın koruma sözlerine güvenerek Kilikya'ya gelmiş, Büyük kırım sırasındaki tehcirden kurtulan yüzelli bin Ermeni arasında yer alıyorlardı."(52)

Yukarıdaki uzun alıntı bir Ermeni yazara ait. Sorunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından akademik açıdan bu alıntıya yer verdik. Burada, Fransa nezdinde emperyalistlerin bir soykırımda nasıl rol aldıklarını ve emperyalist çıkarları doğrultusunda nasıl hareket ettiklerini görüyoruz. Soykırıma uğramış ve yaşadığı topraklarda bu-

harlaştırılarak yok edilmiş bir toplumun, arta kalanlarının da durumlarını istismar ederek kendi menfaatleri için nasıl da kullanmışlardır. Yeri geldi mi, halkları kendi gerici emelleri için kullanmaları onların sınıfsal doğalarında vardır. Onlar, gerici çıkarları doğrultusunda, ezilen mazlum ulus ve halkları karşı karşıya da getirirler. Yeri geldi mi de onları yüzüstü de bırakırlar. Emperyalist haydutların mayalarında bu vardır. Onlar açısından tek kriter emperyalist emelleridir. Sorunun daha iyi kavranılabilmesi açısından aynı soruna ilişkin bu sefer, Türkiyeli bir yazarın da görüşlerini aktaralım. Fikret Başkaya'nın görüşleri ise şöyle.

"*Milli Mücadele'nin yedi düvelle savaş, anti-emperyalist bir mücadele olduğuna dair iddialar sonradan uydurulmuş safsatalardır. 'Mili mücadele', Ermeni katliamı ve Anadolu'nun Rumlardan temizlenmesi sürecinde katledilip-sürgün edilenlerin varlıklarına el koyanlarla, devletsiz kalma telaşına düşen İttihatçıların (devletlulların densin) ittifakına dayalı bir hareketti. Bu iki kesimin 'ortak amacı', el koydukları Ermeni ve Rum mallarının elden gitmesini engellemek, ne pahasına olursa olsun (manda yönetimi de dahil) devleti elde tutmaktı. Önemli olan 'nasıl bir devlet' değil,* ***mutlaka bir devlete sahip olmaktı.*** *Bir kere 'Milli Mücadele' döneminde, Doğuda emperyalist devletlerle bir çatışma yaşanmıyor;* ***Güneyde Fransızlarla Urfa, Maraş, ve Antep'te çatışma olmuştu; ama bu çatışma, Fransızların bölgedeki varlığına tepkinin sonucu değil, Fransızların Ermenilere arka çıkmasına duyulan öfkenin sonucuydu... Zira Fransızlar 1916 yılından başlayarak, Ermenilerden oluşan birlikler kurmuşlardı. Zaten bölgenin İngilizler tarafından işgal edildiği 1919 sonuna kadar hiçbir çatışmanın olmayışı da, yukarıda söylenenleri doğrular niteliktedir.*** *(abç) Batıda savaşın asıl nedeni de, bölgenin yabancılar tarafından işgal edilmesi değil, işgalcinin Yunanlılar oluşudur. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali, 'hakaret ve zulüm' sayılmıştır. Bunu bir bakıma Millet-i hakime sendromu saymak gerçek durıma*

uygun düşüyor... Oysa kimsenin bir İngiliz işgaline itirazı yoktu. Eğer mutlaka bir işgal 'gerekiyorsa', bunun İngilizler olması istenmekteydi... Öyleyse 'anti-emperyalizm' bunun neresindedir..."(53)

Yazarın da açık bir şekilde belirttiği gibi, Ermeniler ve Rumlar Kemalistlerin hedefini oluşturmuşlardır. Kemalistlerin bu hedefi de emperyalistler tarafından desteklenmiştir. Soykırımdan sağ çıkmış Ermeniler de emperyalistlerin emelleri doğrultusunda trajik bir şekilde kullanılmışlardır. Kemalistlerle Fransa'nın anlaşması sonucu kendi emelleri doğrultusunda askeri üniformasını giydirdiği Ermeniler sessizce terk edilmişlerdir. "Milli Mücadele"nin oynadığı rol pazara tek başına sahip olmaktan öteye gidememiştir. Emperyalistlerle savaşın ilk dönemlerindeki çelişkilerin yerini uzlaşmacı bir hatta bırakması sonucu, güdük tavır yerini tümden gerici hatta bırakmıştır. Nitekim Fransa ve İngiltere yaptırımlarıyla daha savaşın ortalarında Kemalistleri kendi kulvarlarına çekerler. Fransızlarla bir kaç ay süren "savaş" yerini daha çok diplomasiye bırakır. 1920 sonrası bu sürece girilir.

"*1920 sonrası Ulusal Hareket ile anlaşmak artık Kırım suçlularının yargılanması arzusunun önüne geçmiştir. 30 Mart 1921 yılı ile birlikte Müttefikler Türk-Yunan savaşında tarafsız olduklarını ilan ederler. Ekim 1921'de Fransa-Ankara Antlaşması ile Fransa, Türk direnişini resmen tanır. 1922 yılı boyunca ise İtalya ve Fransa, Ankara'ya önemli miktarda uçak da dahil silah yardımında bulunurlar. Müttefik güçlerin Ankara ile anlaşma arzuları o denli güçlüdür ki, önlerinde en büyük engel olarak gördükleri, Ermeni kırım suçlularını yargılamak ve Ulusal Hareket'e düşmanlık konusunda kararlı tutumu ile bilinen Sadrazam Damat Ferit Paşa'yı zorla istifa ettirmekten dahi çekinmezler. Ulusal Hareket'le uzlaşabilmek için Damat Ferit'in düşürülmesi planları Eylül 1920'de başlar. 25 Eylül'de Sadrazam'dan kurtulma kararı alınır. 7 Ekim 1920'de Damat Ferit'e çekilmesi için nota verilir. Ekim 13'te padişah ziyaret edilerek bu*

dilek resmen iletilir. Sadrazam 17 Ekim'de istifa etmek zorunda kalır, yerine Ankara ile iyi ilişkiler içinde olan Tevfik Paşa getirilir. İlginç olan bu konuda başı İngiltere'nin çekiyor olmasıdır."(54)

Yukarıda belirtildiği gibi Paylaşım Savaşı döneminde karşıt kutuplarda yer alan Kemalistler ile emperyalistler, daha sonra uzlaştıkları ve birlikte harcket ettikleri ortak kutupta yer alırlar. Bunun sonucu olarak İngiltere ve Fransa başlarda destekledikleri Yunanistan'a desteklerini geri çekerler. Desteklerini bu sefer Yunanistan'a karşı savaşan Kemalistlere verirler. Onlara siyasi ve askeri desteklerini sunarlar. Ermeni kırım suçlularını "yargılamak"la görevlendirilen Damat Ferit Paşa, bu sefer, İngiltere ve Fransa tarafından verilen nota üzerinden istifa ettirilir. Onun yerine Ankara'daki Kemalistlerle iyi ilişkiler içinde olan Tevfik Paşa getirilir. Artık Antant devletleri Kemalistlerle ittifak içindedirler. Savaşın ilk dönemecindeki gericilerin karşıtlığı, 1. Emperyalist Paylaşım Savaşındaki karşıtlığın yansımasıydı. Ama doğaları gereği hızla koşullara uyam sağlayarak karşı oldukları emperyalistlerle aynı kulvara kaymışlardır. Onların manyetik alanında yer alırlar. Giderek onların pazarları haline gelirler. Uzlaşmacılığı ve bağımlılığı içeren bu adımlar Batıda, Yunanlılara karşı 1920 yılı ikinci yarısından itibaren, Doğu'da ise 1921'de atılan adımlarla resmiyet kazanır. İngiltere ve Fransa üzerinden antlaşmalar imzalanır ve giderek o doğrultuda hareket edilir.

Kemalistler ile Fransa arasındaki görüşmeler, Ankara Antlaşmasından daha önce başlamıştır. Antlaşma imzalanmadan evvel Fransa ile Ankara arasında oluşan yakınlaşma, yerini gizli ama resmi görüşmelere bırakır. 9 Haziran 1921 tarihinde yapılan görüşmelere Fransız bakan Henry Franklin katılırken, Ankara'yı ise M. Kemal temsil eder. Bu antlaşma nihayetinde Ekim 1921'de resmiyet kazanır. Artık Kemalistler bir dönemler "çarpıştıkları" Fransa, İtalya ve İngiltere ile müttefik haline gelirler. Artık her alanda Kemalistler desteklenir.

Bunun sonucudur ki, ilk başlarda Kemalistlere karşı desteklenen Yunanistan'a verilen destek geri çekilir. Ermeni soykırımına ilişkin yapılan yargılamalar durdurulur. Emperyalistler ve Kemalistler aynı mevzide yer aldıktan sonra, Ermeniler ve Rumların katliamına gidilmiştir. İlk dönem kendilerinin atadığı ve kendilerini temsil eden Damat Ferit Paşa'ya, uzlaşma sürecinde nota verilerek görevden alınmıştır. İlk başlarda olan Sevr Antlaşması, yerini Lozan Antlaşmasına bırakır. Tüm bunlar ilk başlarda kendilerini kabul ettirmek için, Kemalistlere yapılan baskı ve yaptırımdır. Emperyalistlerin kendilerini dayatmasıdır. Ve akabinde de, Kemalistlerin kendi saflarına kaymasıyla, onlara yapılan baskı ve yaptırımların kaldırılması ve desteklenmesidir. Nitekim daha da ileri gidilerek, emperyalistler Kemalistlere sağladıkları bu desteklere, uçak ve silahı içeren askeri desteklerini de eklerler. Böylece ilişkiler siyasi ve ekonomik alanda giderek gelişir. Geliştiği gibi harekete damgasını vurur. Kemalizm bu karakteri ve özellikleriyle, Osmanlı İmparatorluğu'nda temelleri atılan İttihat ve Terakki'nin de devamını oluşturan bir hareket olmuştur.

İngiliz Emperyalizminin Rolü

Fransız emperyalizminin 1. Paylaşım Savaşı'ndaki müttefiki İngiltere Türkiye sınırları dışında, farklı kıta ve ülkelere olduğu gibi Sovyetler Birliği'ne de asker çıkartmıştır. Asker çıkarttığı alanlardan biri de Kafkasya bölgesidir. Kafkasya sınırları içinde yer alan Kars ve Ardahan, iki fetihçi devlet olan Çarlık Rusya'sı ile Osmanlı İmparatorluğu arasında son dönemlerde sık sık el değiştirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nu yenilgiye uğratan Çarlık Rusya'sı, 1877-78 tarihinde imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Kars, Ardahan ve Artvin illerini kendi sınırlarına katmıştı. Bundan dolayı da, bu illerin Ermenileri 1915 soykırımında henüz katledilmemiştir. Soykırım sonrasında 1918'in Mart ayında yapılan Brest-Litovsk Antlaşması ile Osmanlı Devleti, bu illeri tekrar kendi sınırlarına katmışsa da, aynı

yılın Ekim ayında yapılan Mondros Mütarekesi ile tekrar rakipleri olan İtilaf Devletleri denetiminde, Taşnak Ermenileri ve Menşevik Gürcülerin sınırlarına dahil edilmiştir. Görüldüğü gibi devamlı el değiştiren Kars ve çevresi, bu sefer de "Kurtuluş Savaşı" ile tekrar sınır değiştirmiş ve 1920 yılının sonlarına doğru Kemalistlerin denetimindeki Türkiye sınırlarına dahil olmuştur.

Paylaşım Savaşında, İtilaf devletleriyle rakip olan Osmanlı İmparatorluğu'nun ardıllarını oluşturan Kemalistler, Kurtuluş Savaşı'nda bu saflaşmayı bir dönem devam ettirmişlerdir. Sovyet Devrimi'nin hemen akabinde Bolşevikler bu çelişkiden yararlanarak, Kemalistlerle belli bir dönem taktik muhtevada yanlarına çekmek için çaba sarf etmişlerdir. Mevcut koşulların dayatması sonucu devrim ile karşı-devrime tekabül eden tarafların gittiği eylem birliği, göreli ve özgün bir ittifaktı. Değişen konjonktür ile birlikte daha sonra ayrı kutupta hareket etmişlerdir. Nitekim daha savaşın ortalarında saflaşmada değişim olmuştur. Kemalistler Fransa ile işbirliğine gittikleri gibi, İngiltere ile de gitmişlerdir. Emperyalist efendilerini değiştirerek artık onların kulvarında hareket etmişlerdir.

Sovyet Devrimi karşısında geri adam atan emperyalistler işgal ettikleri mevzileri artık kaybettiklerini görünce, Ermenistan sınırları içerisinde kalan son toprakların da, Taşnaklar tarafından Kemalistlere devredilmesini dayatmışlardır. İngilizlerin başını çektiği Antant devletlerinin bu dayatması beraberinde Kemalistlerle ittifakı getirmiştir. İngiliz emperyalistleri de müttefikleri Fransız emperyalistleri gibi askeri ve siyasi olarak, aynı yerde yer almışlardır. Kemalistlerin doğal karakterleri nitel olarak onları mevzi değişimine itmiştir.

Bir Ermeni yazar olan Hayk Kazaryan sorunla ilgili Taşnakların zaafını öne çıkarırken, İngilizlerin, Kemalistlerle olan ittifak niyetlerine de vurgu yapıyor.

"*Kurban dolu Türk-Ermeni savaşı, Ermeni halkı için ülkede durumu çekilmez halde ağırlaştırıyordu. Savaşa devam etmenin artık*

mümkün olmadığını gören Cumhuriyet Hükümeti, 18-20 Kasım 1920'de, Kemalistlerin yaptığı ateşkese ilişkin barış müzakerelerine başlama teklifini kabul etmek zorundaydı.

*Karabekir kendisi için bu elverişli durumdan faydalanarak, bir ültimatomla, Ermenistan Cumhuriyet'inden, sadece Eleşkirt ve Pasin havalisinden değil, Türkiye için elverişsiz Sevr Antlaşmasından da vazgeçmesini istiyordu. Türklerin teklifini 19 Kasım 1920'de zorunlu olarak kabul eden Hamo Ohancanyan Hükümeti, aynı zamanda Aleksandr Hadisyan'ı Tiflis'e Antant Devletleri'nden yardım istemeye yolluyordu. 'Sadece bir şey önemliydi, diplomatik veya siyasi yardım almak –diye yazıyor Aleksandr Hadisyan- fakat ne biri ne de ötekisi oldu.' Stocks'un sorusuna Cerzon, Ermenilere şu tavsiyeyi yaparak yanıtlamıştı; '**Türklerle anlaşmak Sovyetlerle anlaşmaktan daha iyidir.**'*(abç)

Ermenistan Cumhuriyeti Hükümeti, ki yetkilerini kaybetmişti, Antant devletlerinin 'tavsiyesini' üstün tutarak ülkeyi Sovyetleştirmektense 'Türkiye'ye köleleşmeyi' kabul etmişti. Anlaşmayı imzalayan Hadisyan, Gülhandaryan ve Korğanyan Sovyet Rusya'yla 19 Kasım'da yapılan anlaşma gereği, benzer yetkilerden arındırılmışlardı. Fakat onlar 2 Aralık'ta Aleksandrapol'de(Gümrü, sosyalizm dönemindeki adı Leninagan -bn) Ermeni halkına sadece Erivan ve Sevan'ı bırakan o aşağılayıcı anlaşmayı imzaladılar. Anlaşma 2 gün sonra iptal olmuş ilan edildi, fakat Türkler bu durumu sadece 1921 Ekim ayında tanıdılar."(55)

Yukarıda belirtildiği gibi artık saflaşma değişimine gidilmiştir. Sovyet güçleri karşısında geri adım atan Antant devletlerinin başını çeken İngiltere, ittifak politikasında değişime giderek, Kemalistlerin Kafkas işgalinin de önünü açmıştır. Önce Ermenistan'da Taşnak Hükümetini destekleyen İngilizler giderek Kemalistlerle aynı saflarda yer almıştır. Sovyet sınırları içerisinde yer alan çeşitli ulus ve milliyetlere mensup emekçilerin bileşiminden oluşan Kızılordu, diğer

alanlarda olduğu gibi, Kafkasya'da da emperyalistleri ve desteğindeki gerici güçleri püskürtmüşlerdir. Kurtarılan toprakları Sovyet iktidarları devralmıştır. İngilizlerin başını çektiği İtilaf devletleri artık Sovyet topraklarından geri çekilmeye başlamıştır. 1920 yılının ikinci yarısından itibaren Kafkasya'dan da geri çekilmeye başlarlar. En son Tiflis ve çevresinde kalan İngiliz emperyalistleri, Taşnakların kendilerinden istediği desteği artık kesmiş ve Kazım Karabekir komutasındaki Kemalistlerin Kafkasya işgalini onaylamıştır. Kemalistlerin, 1920 yılı Eylül ayı sonrası Ermenistan ve Gürcistan'a yönelik saldırıları İngilizlerin onayı ile gerçekleşmiştir. Artık Antant devletleri açısından da konjonktür değişmiştir. Kendi denetimlerinde kurulan kukla "Transkafkasya Cumhuriyetleri"nden umutlarını kesen İngiliz emperyalistleri, artık politikalarını değiştirmiş ve Kemalistlere göz kırpmışlardır. Böylesi desteğe ihtiyaç duyan Kemalistler de artık onların kulvarında hareket etmişlerdir. Böylece Antant devletleri Kemalistlerin önünü açmışlardır. Tüm bu gelişmeler sonucu emperyalistler ve kukla yönetimler geri çekilirken, ellerindeki son mevzileri de devretmişlerdir. Devredilen mevziler Sovyet sınırları içerisinde kalacağına, İngilizlerin direktifiyle Kemalistlerin sınırlarına dahil edilmiştir.

Döncmin politik atmosferinde "Kurtuluş Savaşı"nın ortalarında, İngilizler ile Kemalistler arasındaki yakınlaşma hızla gelişmiştir. Bu yakınlaşma ve uzlaşma sonucu, daha önce Kafkasya'daki Ermenistan Cumhuriyeti sınırlarına dahil edilen Kars, Sarıkamış ile Gürcistan sınırlarına dahil edilen Ardahan ve Artvin, daha sonra İngilizlerin talimatıyla Kemalistlere terk edilmiştir. Emperyalistlerin güdümündeki Ermeni Taşnak Hükümeti, Gürcü Menşevik Hükümeti ve Azeri Musavvat Hükümeti karşı devrim saflarında yer alıp Azeri, Gürcü ve Ermeni Bolşevikleri karşısında yer almışlardır. Ve devamlı Antant emperyalistlerin yanında saf tutmuşlardır. Dolayısıyla sürekli onlarla hareket etmişlerdir. Taşnaksutyun örgütü, denetiminde kalan toprak-

ları emperyalist efendilerinin talimatı üzerine direniş göstermeden Kemalistlere teslim etmişlerdir. Bu teslimiyeti de resmi yayın organları "Haraç"(İleri) ile şöyle yansıtmışlardır.

"Eğer Ermeni halkı yaşamak, devletini ve varlığını güvence altına almak istiyorsa, yönünü Ruslara değil Türklere çevirmelidir." (Altını çizen yazar)

Devamında "Haraç" gazetesi konuyla ilgili şöyle devam eder:

"Eğer biz, ulusal politik çıkarlarımızı ileri sürmenin imkansız olduğunu bilince çıkarmış politikacılar olarak bunu zamanında algılamış; bunu kendi öz güçlerimizle değil, yabancı güçlere dayanarak olacağını kavramış; zamanında kendi güçlerimizin gerçekliğini objektif olarak iyi tahlil etmiş ve bu toprakların bakılmasının güç ve savunulmasının da bir o kadar imkansız olacağını bilince çıkarmış olsaydık, durum böyle olunca büyük bir Ermenistan kurmak için bu kadar çaba sarf etmiş olmayacaktık. Biz şimdi çoktan düşmanlarımızla barış yapmış olmalıydık." (56)

Artık İngilizlerin desteğini alamayan Hamo Ohancanyan Hükümeti, onların direktifleri doğrultusunda yönlerini *"Ruslara değil Türklere çevirmişlerdir."* 29 Eylül 1920'de Sarıkamış'ı, 30 Ekim 1920'de de Kars'ı, İngilizlerin talimatıyla Kazım Karabekir komutasındaki Kemalistlere devretmişlerdir. Artık İngilizlerin desteğini alan Kemalistler saf değiştirerek Kazım Karabekir komutasında, Sovyet Ermenistan'ına karşı saldırıya geçmişlerdir. Bu saldırı sonucu yukarıdaki iller dışında, ayrıca Sovyet Ermenistan'ı sınırlarında yer alan Gümrü ve Zangezur şehirleri de Kemalistler tarafından işgal edilmiştir. Ermenistan dışında Gürcistan'da da Batum, Ahıska, Ahılkalık da Kemalistler tarafından işgal ediliyor.

Görüldüğü gibi Sovyetler Birliği ile Kemalistler tarafından, ilk başlarda mevcut koşulların dayatması sonucu oluşturulan birliktelik, savaşın sonuna kadar devam etmemiştir. Bolşevikler o sürecin koşullarında ve devrimin hemen akabinde, dünya savaşını yürüten ulus-

lararası tekelci burjuvazinin işgale yönelik saldırıları karşısında, Kemalistlerin başlangıçtaki güdük durumlarından oluşan çelişkilerinden yararlanarak onlara destek de vermişlerdir. Askeri güçlerini toparlayana kadar mevcut durumdan yararlanmışlardır. Bolşevikler bu ittifaka uzun süreli bakmamışlardır. Nitekim değişen koşullar üzerine emperyalistlerin verdiği mesaj ile Kemalistler, emperyalistlere el uzatmış ve onların güdümünde hareket etmiştir.

Kemalistler Kars ve Ardahan'ın dışında 18 Kasım 1920'de işgal ettikleri Gümrü (Aleksandrapol), Zangezur ve Batum illerini kendi sınırlarına dahil etmek isterler. Amaçları İngilizlerin başını çektiği Antant devletlerinin desteğiyle Kafkasya içine iyice girmek ve işgal ettikleri toprakları kendi kontrolleri altına almaktır. Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)[RKP(B)] Merkez Komitesi-Siyasi Büro durumu iyice değerlendirir ve Aleksandrapol işgaliyle ilgili alınan karar, Siyasi Büro adına bizzat Lenin tarafından, 30 Kasım 1920'de Kafkas temsilcisi Orjonikidze'ye iletilir.

"Kemalistlerle Kars yüzünden savaşmak gereksiz ama her sorunda onlara taviz vermek asla hoş görüyle karşılanamaz. Sovyetleşen Ermenistan için Aleksandrapol Kemalistlerden geri alınmalıdır. Eğer Sovyetler Ermenistan'ı Rus ordularının Ermenistan'da kalmasını istemiyorsa, bu durumda onların Sovyetler iktidarı kurmalarının önünde engel olmayız.

Sizlerden, Karabekir'in ordularını Ermenistan'a sokacaklarını ve Türk ordusunun batı cephesinden doğuya taşınacağına dair yaptığı açıklamanın, gerçek olup olmadığı konusunda elde ettiğiniz somut verileri bize aktarmanızı rica ediyoruz. Ayrıca, Karabekir'in ordularımızı Ermenistan'a sokmaktaki amacımızı bilmediğini ve Antant devletlerinin, Batum'a kolayca bir çıkartma yapmalarına bir zemin hazırlamadığını ve bizi Antant devletleriyle bir an evvel sürtüşmeler içine çekmeyeceği yanılgısına düşmemek için, bu konuda kapsamlı ve derinlemesine bir araştırma yapılması gerektiği unutulmamalıdır. Ve

dahası her fırsatta kendilerinin de anti emperyalist olduğunu defalarca belirten iki yüzlü Kemalistlerin giderek bizlerden uzaklaşacağını, yönünü Antant devletlerine doğru çevireceğini hiçbir zaman aklınızdan çıkartmayın. *(abç) Şimdi Türkiye'de ve özellikle de Kemalist ordu içerisinde, bütün dikkatlerinizi ve ağırlığınızı Sovyetlerin propagandası üzerine yoğunlaştırın. Kemalistlerin iki yüzlü politikalarını, emperyalistlerle olan entrikalarını açığa çıkartarak mahkum edin ve bu konuda Türkiyeli komünistlere geniş kapsamlı kampanya başlatmalarını, Rusya ile Türkiye halklarının Antant devletlerine karşı ortak mücadele anlayışını ön plana çıkartacak propaganda çalışmalarına her türlü maddi manevi desteği esirgemeyin."*(57)

Lenin'in yukarıda vurguladığı Kemalistlerin Kazım Karabekir komutasında Aleksandrapol'e(Gümrü) gerçekleştirdiği saldırı üzerinedir. Ve onların gerçekleştirdiği saldırı üzerine ayrıntılı bilgi isterken, onların gerçek karşı-devrimci kimliklerine de vurgu yapmaktadır. Ve onların gerçek niteliklerinden yola çıkarak emperyalist Antant devletlerine doğru yöneleceği noktasında uyarır ve onlara karşı mücadelenin gerekliliğini bir kez daha öne çıkarır. Nitekim onların emperyalistlere yönelerek, özellikle İngiltere ile ilişkilerini geliştirerek onların kumandasında hareket ederek ve bu doğrultuda da saldırgan bir pratik sergilemeleri, Sovyetler Birliği'nin artık onlarla ittifak koşullarını da ortadan kaldırmıştır.

Kemalistler gerçekleştirdikleri işgalleri biran önce kendi lehlerine sonuçlandırmak isterler. İşgal ettikleri Gümrü ve Zangezur'u kendi sınırlarına dahil etmek için 2 Aralık 1920 tarihinde Taşnaklara zoraki antlaşma dayatırlar. İşgale, zora, katliama dayalı Gümrü Antlaşması ile hem Ermenistan'ın sınırlarını daraltmışlar hem de kendilerine bağımlı kılmışlardır. Gümrü Antlaşması ile siyasi ve ekonomik dayatmaların dışında aşağıda belirtildiği gibi askeri yaptırımlar da dayatırlar. Amaçları Ermenistan'ı Sovyetler Birliği'nden koparmak ve kendi denetimleri altında tutmaktır.

"Erivan (Ermenistan) Cumhuriyeti iç güvenliği korumaya yetecek, düzeyde hafif silahlı jandarma kuvveti ve ülkeyi savunmaya sekiz dağ ya da sahra topu ile yirmi makineli tüfeğe sahip ücretle tutulacak bin beş yüz askerden oluşan bir birlikten fazla bir askersel kuruluşa izin vermemeyi yükümlenir."(58)

Dayatılan Gümrü Antlaşmasında belirtildiği gibi, Ermenistan'ın asker sayısı da Kemalistler tarafından belirlenmekte ve onların denetimi dışında hareket etmeme yükümlülüğü vurgulanmaktadır. Dayatma sonucu zorla kabul ettirilen askeri hükümlerle de, Ermenistan Cumhuriyeti Sovyetler Birliği'nden kopuk bir tarzda Kemalistlere iyice bağımlı kılınmak istenmiştir. Ama böylesi bir saldırı ile Taşnaklara dayatılan Gümrü Antlaşması, Bolşevikler tarafından kabul görmez ve tanınmaz. Bir gün içinde Gümrü'yü ve Zangezur'u kendi sınırlarına dahil ederler. Bolşevikler tarafından 3 Aralık 1920 tarihinde gerçekleştirilen hareket ile Kemalistlerin önü kesilir. Böylelikle Sovyetler Birliği içinde yer alan Sosyalist Ermenistan Cumhuriyeti ilan edilir. Böylelikle Gümrü Antlaşması bir gün sonra lağvedilir ve kendilerinin belirlediği sınırlar üzerinden yeni antlaşmayı gündeme getirirler. Ancak Kemalistleri temsil eden Kazım Karabekir antlaşmayı hemen imzalamaz. Ama Bolşeviklerin kararlı tavrı karşısında Kemalistler geri adım atar ve 22 Nisan 1921'de imzaladıkları Moskova ön antlaşmasıyla belirlenen sınırları kabul ederler. 13 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Kars Antlaşmasıyla da, belirlenen bugünkü sınırlar resmiyet kazanır.

Ayrıca Kazım Karabekir komutasında Kemalistler tarafından işgal edilen, Gürcistan sınırlarındaki Batum ili de Bolşevikler tarafından geri alınır. Kızılordu kararlı tavrıyla Kemalistleri işgal ettikleri toprakları terk ettirir. 16 Mart 1921 tarihinde geri alınan Batum ili de imzalanan Moskova Anlaşmasıyla, tekrar Sovyet Gürcistan'ı sınırlarına dahil edilir.

Antant devletleri adı altında emperyalistlerin desteğiyle Kazım

Karabekir tarafından Sovyetler Birliği'ne yönelik saldırılar, Komünist Partisi önderliğindeki Kızılordu tarafından geri püskürtülmüştür. Sınıf mücadelesine tabi olarak yürütülen bu mücadele, ülkeyi işgal eden emperyalistler ve gerici işbirlikçilere karşı çeşitli ulus ve milliyetlerden işçi ve köylü kökenli emekçilerin mücadelesi olarak yürütülmüştür. Bu mücadele içinde Kafkas bölgesinin gericiliğine karşı, emekçileri ve ilericileri de yer almışlardır. Kafkas bölgesindeki Gürcü, Azeri ve Ermeni emekçileri, emperyalistlerin önderliğindeki gerici örgütlenmelere karşı çeşitli milliyetlerden Bolşeviklerin önderliğindeki mevzilerde birlikte hareket etmişlerdir. Gerici saldırılar karşısında kayıplar da vermişlerdir. Tarihe bakıldığında her özgürlük karşılığında bedel de ödenmiştir. Kafkas Ermenileri de sosyal ve ulusal kurtuluşlarına bedel ödeyerek sonuçta ulaşmışlardır.

Türkiye sınırlarındaki Ermeniler ise daha önce de vurguladığımız gibi doğru bir önderlikten yoksun olduklarından soykırıma maruz kalmışlardır. Osmanlı döneminde gerçekleştirilen soykırımla, Osmanlı sınırlarındaki ulusal niteliklerini kaybetmişlerdir. Kalan ardılları da Kemalizm dönemindeki "Milli Mücadele" ile yok edilmiştir. Kemalistler ne zaman ki önce İngiltere ve sonrasında da Fransa ile aynı kutupta yer almışlar, son Ermeni katliamları da o dönem sonuçlanmıştır.

Öyle ki, o süreçte salt Kafkasya'da katledilen Ermenilerin sayısı resmi Sovyet rakamlarına göre 60 bindir. Ve yine resmi Sovyet Ermenistan'ı rakamlarına göre, Türkiye sınırlarına yönelindiğinde ölen Ermeni sayısı 198 bini bulmaktadır. Konuyla ilgili Taner Akçam'ın verdiği bilgi şöyledir:

"Tüm bu dönem boyunca, Gümrü, Kars, Iğdır bölgesinde öldürülen Ermeni sayısı bazı kaynaklara göre 198 bin'dir. 'Eksik veri nedeniyle, Türk-Ermeni savaşının sonucu olarak, Türklerin işgal ettiği bölgelerdeki kurban sayısının 198 bin'e yakın (ve) Türklerce tahrip

veya gasp edilen emlakın değeri 18 milyon altın Ruble olarak tahmin ediliyor.' (Sovyet Tarih Ansiklopedisi) Sovyet Ermenistanı Halk Komiserleri Konseyi Başkanı Alexander Miassnigian'ın Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin'e, Haziran 1921 yılında yolladığı bir tele göre, sadece 1921 yılında öldürülen Ermeni sayısı 60 bin dolayında tahmin edilmektedir."(59)

Görüldüğü gibi 1915'te Rusya sınırlarında yer alan Kars ve çevresi, ne zaman ki "Kurtuluş Savaşı"nda 1920 sonlarından itibaren Kemalistlerin sınırları içinde yer alıyor, o bölgede yaşayan Ermeniler de onlar tarafından katlediliyorlar. Daha açık bir ifadeyle bir ulusun, bir halkın bir devlet ve ardılları tarafından her koşulda toplumsal katliamı o devletin resmi politikası haline gelmiştir. Ermenilerin yok edilmesi ve onlara yaşam hakkı tanınmaması devletin siyasi hedefini oluşturmuştur. Daha açık bir ifadeyle Kemalist devlet kurulduğunda, oluşturulan ulusal politikanın bir parçasını Ermeni aleyhtarlığı oluşturmuştur. Bu nedenle "Kurtuluş Savaşı" ile Rumlar ve Ermeniler yok edilerek ülke tümden Türleştirilmeye gidilmiştir.

Bundan dolayı da Ermeni sorunu mümkün mertebe gündem dışı tutulmuştur. Tarihsel gerçeğin ısrarı sonucu gündeme gelen bir soykırımı politik hat haline getiren devletin onu kabullenmesi düşünülemez. Nitekim reddedilen soykırım çarpıtılıyor ve başka katliamlarla kamufle edilmeye çalışılıyor. Geçmişte emperyalistler ve uşakları tarafından katledilen Müslümanlar ve Türkler de vardır. Özellikle 1. Paylaşım Savaşı atmosferinde, Kafkas ve Balkanlarda katledilen yığınlar olmuştur. Bu katliamların dışında, ayrıca, emperyalistler ve gerici devletler kendi gerici çıkarları doğrultusunda halkları birbirlerine düşürmüşlerdir. Kendi geri emelleri için, halkları ve ezilen ulusları yarattıkları suni çelişkilerle karşı karşıya getirmişlerdir. Böylesi savaşlarda emperyalistler Ermenileri de kullanmışlardır. Ermeni soykırımı sonrası 1. Paylaşım Savaşında Ruslar girdikleri Türkiye topraklarında Ermenilere Rus üniformasını, "Kurtuluş Savaşı"nda ise

Fransa soykırıma uğramış Ermenilere kendi üniformasını giydirmiştir. Hatta Osmanlı ordusu da önceleri askere almadığı Ermenileri son dönem kendi gerici emelleri doğrultusunda askere almıştır. Görüldüğü gibi halklar aynı zamanda emperyalistler ve uzantıları tarafından birbirlerine yönelik saldırılarda kullandırılmışlardır. Elbette ki bu tür saldırıları da kınıyoruz, lanetliyoruz. Ama tüm bunlar soykırım gerçeğini de göz ardı ve inkar edemez. Herhangi bir katliamın, soykırımın ya da bir zulmün reddi ve inkarı ile başka katliamlara ve baskılara karşı da tavır alınamaz. Bu katliamları bir soykırımı inkar etmek ya da gizlemek amacıyla kullanmak, gerçekte suçlu psikozuyla yaşanan katliamları istismar etmektir. Dolayısıyla gerici saflarda yer alanlar, böylesi istismarlarla hiçbir saldırı karşısında tavır takınamazlar. Çünkü gerici güçlerin gericiliğe karşı tavır takınması onun doğasına aykırıdır. Ve onlardan doğalarına aykırı bir tavır beklemek de gaftır. Daha açık bir ifadeyle ancak mevcut gerici, bağnaz ve sömürücü sisteme karşı olanlar, objektif olarak tüm katliamlara doğru tavrı alırlar. Ve aldıkları tavrı sosyal pratiklerine de yansıtırlar.

Burjuvazinin tarihine bakıldığında henüz daha iktidarda olmadıkları tarihi süreçte, taşıdıkları ilerici-devrimci karakterle feodalizmi ve ürettiği tüm çelişkileri tasfiye eden, dolayısıyla ulusal çelişkileri de çözen bir sınıf karakterine sahiptirler. Lakin iktidara geldikten sonra, artık, deviren-yıkan karakter, yerini, muhafaza eden, gelişmenin önünde engel teşkil eden ve bu doğrultuda da her şeyi mubah gören bir karaktere bıraktı. Ve artık dünyaya hükmeden bir sistem olduktan sonra da, sınıf karakterleri ulusal sorunların ve çelişkilerin çözümünün önünde engel teşkil etmiştir. 1870'lerden sonra girilen bu rota, ulusal hareketler açısından bir şansızlıktır. Çünkü ulusal hareketler karşılarında sadece pre-kapitalist sınıfları ve iktidarlarını değil, beraberinde, bir dönemin kurulan ulusal devletlerini de bulmuşlardır.

Kemalist hareketin devamcısı olduğu İttihat ve Terakki tam da bu

zeminde oluşmuştur. Sınıfsal, ulusal, dini baskıları içeren düzen karşısında daha tutucu ve daha bağnaz yapıyla iyice saldırgan bir pratik sergilemiştir. Dolayısıyla onların üstlendiği rolü sonraki süreçte de Kemalistler üstlenmiştir. Baskı ve katliamlar günümüze değin devam etmiştir.

Bu süreç emperyalizmden kopuk olmamıştır. Hatta onlar tarafından yönlendirilmiştir. Ama resmi ideoloji "Milli Mücadele" yaftasıyla Kemalizm'in tahlilini hep çarpıtmıştır. Kusursuz bir hareket olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla toplumu doğal olarak da etkilemiştir. Hatta devrimci, demokrat harekctlerin ve kişilerin önemli bir bölümünü de etkilemiştir. Her şeye rağmen hayatın gerçekliği kamufle edilmek istense de diyalektiğin yasası gereği de yok edilemiyor. Ve giderek köhneyen sistemin mevcut çelişkilerinin derinleşmesi, resmi ideolojik hattın tahribatını ve teşhirini de beraberinde getiriyor. Kemalizm'in gerçek yüzü de bir devletin tüm çabalarına karşın gizlenemiyor.

Sevr ve Lozan Antlaşması Ve Katliamların Onayı

Yukarıda değindiğimiz gibi soykırımı oluşturan çelişkiler yumağı, bir yüzyılın sonlarında oluşmuş ve giderek derinleşerek bir yüzyılın başlarında da soykırımla sonuçlanmıştır. Soykırımın son evresini Kemalizm oluşturmuştur. Ayrıca Rumların katledilmesi ve toprakların boşaltılarak gasp edilmesi de bu sürece tekabül etmiştir. Katliamları yapan daha sonra yerel bir devlet oluşturan Kemalistlerdir. Ama onay veren de emperyalistlerdir. Onların onayı ile katliamlar sonuçlandırılmış ve resmi bir görünüm verilerek de onaylanmıştır.

Bilindiği gibi "Kurtuluş Savaşı" denilen bu süreçte iki antlaşma vardır. Sevr ve Lozan Antlaşmaları. Bu antlaşmalar bizzat başını İngiliz ve Fransız emperyalistlerinin çektiği Antant devletleri tarafından örgütlenmiştir.

Sevr Antlaşması, Antant emperyalistleri ile Kemalist hareketin

henüz ayrı kamplarda olduğu sürece tekabül etmektedir. Bu antlaşma emperyalistler tarafından hazırlanmış ve Kemalistlere dayatılmıştır. Emperyalistler hazırladıkları antlaşmayı yaptırım unsuru olarak kullanmışlardır. İşgal ettikleri andan itibaren çıkarları açısından yaptıkları baskı, hazırladıkları Sevr Antlaşması 10 Ağustos 1920 tarihinde resmileştirilerek daha da artırılır.

Bilindiği gibi Sevr Antlaşması'nın içeriği "bağımsız Ermenistan" ve "bağımsız Kürdistan"ı içerir. Böylece bağımsız devletler kisvesiyle, emperyalistler tarafından gündeme getirilen Sevr Antlaşması ile Kemalistler için bir baskı unsuru oluşturulur. Dolayısıyla Sevr ile Kürdistan ve Ermenistan için getirilen bağımsızlık kararı ile Kemalistler kendi saflarına çekilmek istenmiştir. Ve belli bir evre sonrasında, giderek de artan diplomatik görüşmeler üzerinden Kemalistlerle anlaşmalara gidilmiştir. Ardından gidilen anlaşma sonucu Sevr Antlaşması feshedilmiş, yerini Kürtler ve Ermenilerin tekrar reddedildiği Lozan Antlaşmasına bırakmıştır. Gerçi Ermeniler jenositle ulus olma özelliklerini büyük ölçüde yitirmişlerdir ve kalanlar soykırım sonrası arta kalan bir azınlıktır. Dolayısıyla onlar üzerinden Türkiye sınırlarında ulusal devlet kurulması zordur. Ama Kürtler o tarihte yaşadıkları topraklarda sahip oldukları ulusal vasıfları muhafaza ediyordu. Kurtuluş Savaşı döneminde Kemalistler onlara ulusal konumların tanıyacağına dair söz vermişti. Lakin, 20 Kasım 1922 tarihli Lozan Antlaşması ile Kürtlerin varlığı reddedilmiştir. Gerek Kürtler, gerekse Ermeniler ve diğer azınlıklar üzerindeki ulusal baskının bugünkü statükosu, bizzat o dönemin Lozan Antlaşmasıyla belirlenmiştir. Lozan Antlaşmasına son şekil de bizzat o antlaşmayı hazırlayan emperyalistler tarafından verilmiştir.

Sevr sonrasındaki Lozan süreci katliamların ve her türlü baskının onayı ve devamıdır. İtilaf devletlerince oluşan dış güçlere karşı, giderek uzlaşmacı bir hatta kayan ve onların saflarında yer alan Kemalizm, içte de diğer uluslara ve halka yönelik katliam ve baskılarla

onları hedef alan bir harekettir. Kemalizm'in devraldığı iktidar İttihat ve Terakki'nin devamıdır. Ama devraldığı iktidarın sınırları kendilerinden ziyade emperyalistler tarafından belirlenmiş ve Osmanlı dönemine kıyasla da iyice daralmıştır. Bundan dolayı da geçmişin özlemini yüreklerinden atamamışlar. Resmi ideoloji geçmişin sınırlarına hala özlem duymaktadır. Panturanizm ile, hiç ilgileri olmayan Orta Asya'ya kadar uzanan toprakları hayal etmişlerdir. Diğer taraftan da kendi dışlarındaki ulusal yapıların varlığına tahammül edilmeyerek yok edilmiştir, kovulmuştur ve zoraki asimilasyona tabi tutulmuştur. Her şovenizmin olduğu gibi Turancılığın da ikili bir tavrı vardır. Biri, salt egemen ulusun nesnel yaşamdan kopuk, soyut ve gerçeküstü varlığını savunarak şovenizm ile işçileri ve yoksul köylü ağırlıklı tüm emekçileri sömürmek ve onlara baskı uygulamak; diğeri ise, sınırları içerisinde olan diğer ulus ve milliyetlerin varlığını tümden reddeden, zoraki olarak asimile eden ve onlara karşı her türlü baskıyı da mubah gören tavırdır.

Kemalist iktidar döneminde de Turancılığa son şekil verilerek, herkes tek bir millete ve tek bir dini mezhebe indirgeniyor ve beraberinde geçmişin tarihine sahip çıkılıyor, ama sahip çıkılan bu geçmiş feodal-fetihçi bir devletin geçmişidir. Oysa halklar açısından sahip çıkılacak tarih mazlum halkların Babai, Köroğlu, Celali, Karayazıcı, Şeyh Bedrettin, Pir Sultan, Alevi, Kürt, Balkan ve daha nice tarihsel isyanlarını içeren sınıfsal ve ulusal mücadeleleri tarihidir. Bu tarihin karşısında gerici geçmişin ruh haliyle donanmış devlet, geleceği alternatif alamaz ve önünde de engel teşkil eder... Ama tarihsel materyalizmin yasasına göre de haklı ve meşru mücadelenin önünde boyun eğmesi de kaçınılmazdır...

Kemalist hareket oluştuğundan beri hep bu minvalde hareket etmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, çeşitli milliyetlerden ülkemiz halkı daha "Kurtuluş Savaşı"ndan itibaren, sosyal ve ulusal baskıların ve katliamların hedefi olmuştur. Savaş sonrasında da bizzat daha

M Kemal'in başında bulunduğu devletin baskıları katmerli bir şekilde varlığını devam ettirmiştir. Döneminde uygulanan tek partili rejim burjuvazinin normlarına göre bile gericiliğe tekabül eder. Tarihsel olarak artık, burjuva demokratik devrimlerini yapamayan ülkelerdeki monarşizmin sınırları içerisinde yer alan Kemalist diktatörlük de, sınıfsal, siyasal, ulusal, mezhepsel baskıları ile çeşitli milliyetlerden Türkiye halkını hedef almıştır. Mevcut sistemin giderek yoğunlaşan sömürüsüne ve uygulanan diktatörlüğün baskısına maruz kalan emekçiler, halklar kendilerini hedef alan saldırılar karşısında ciddi kayıplar vermişlerdir.

Ermeni soykırımı nezdinde esas konumuzu oluşturan ulusal baskılar olduğu için bu doğrultudaki baskıları öne çıkarttık. Ama soruna sınıf bilinçli proletarya perspektifiyle bakıldığı için, sistemden de ayrı ele alınamaz. Demokratik devrimini yapmayan Türkiye, komprador kapitalizmle iç içe geçmiş feodal kalıntıları o dönemde tasfiye etmediğinden, beraberinde ulusal sorunu da halledememiş ve Alevi sorununu da çözememiştir. O günün mevcut statükosu günümüze kadar devam etmiştir. Sosyo-ekonomik yapının türettiği bu baskılar da günümüze değin varlığını sürdürmüştür. Hem de daha kronikleşerek bugünlere sarkmıştır. Kemalizm böylesi bir sistemin üst yapıdaki yansımasıdır ve oynadığı rolle de sistemi tümüyle muhafaza etme misyonu üstlenmiştir. Bu objektif durumun sonucudur ki, "Kurtuluş Savaşı"na aktif olarak katılan Kürt ulusu, "Kurtuluş Savaşı" sonrası kendilerine özgürlük verilmediği gibi baskıların devam etmesi sonucu isyan çıkartmıştır. 1925 tarihinde Şeyh Sait İsyanı, 1927 Ağrı İsyanı, 1930 Zilan İsyanı, II. Ve III. Ağrı İsyanı, Pülümür İsyanı vb. isyanlar sonucu Kürt ulusu ayaklanmıştır. Ayrıca Kürt ulusuna mensup Alevi Kürtler de 1921 Koçgiri isyanı ve 1938 Dersim İsyanı ile ayaklanmışlardır. Bu ayaklanmalar değerlendirilirken diyalektiğe tekabül eden materyalist yasaya göre yapılmalıdır. Mevcut devletin şikayet ettiği ayaklanmalar olmuşsa, o

ayaklanmaların varlık temelini oluşturan baskılar vardır. Var olduğu müddetçe de ayaklanmaların olması kaçınılmazdır. Toplumsal gelişmenin yasasıdır bu durum...

"Kurtuluş Savaşı" sonrası Kemalist hareket devraldığı iktidarda aynı baskıları devam ettirmiştir. Sınıfsal ve ulusal baskıyı tüm şiddetiyle uygulamıştır. Ulusal baskı artık kitlesel olarak varlıklarını kaybeden Ermenilerden ve Rumlardan daha çok Kürtler üzerine yoğunlaştırılmıştır. Dolayısıyla Kemalizm her türlü demokrasilerden uzak faşizme tekabül eden bağnaz bir diktatörlüktür. Ve bu diktatörlük var olduğu müddetçe ulusal baskı da devam edecektir.

Kısacası Kemalizm ulusal burjuvazinin bağımsız kanadına tekabül eden bir akım değildir. Daha açık bir şekilde Stalin'in deyimiyle aynı kefeye de konamaz.

"*Kemalistlerin partisi ve Vuhan'daki sol Guomindang'ın partisi aynı kefeye konamaz, tıpkı Türkiye ve Çin'in aynı kefeye konamayacağı gibi. Türkiye'de Şanghay, Vuhan, Nanking, Tienzin vb. gibi merkezler yoktur. Ankara nasıl Vuhan'la boy ölçüşemezse, Kemalistlerin partisi de hiçbir zaman sol Guomindang'la boy ölçüşemez.*"(60)

Stalin "Kurtuluş Savaşı" sonrasında yaptığı bu değerlendirmeyle Çin'deki ulusal burjuvazinin sol kanadıyla, Kemalizm arasına bir hat çekmektedir. Dolayısıyla bir ve aynı kefeye koymamaktadır.

Türkiye'deki devrimci hareketlerden bir bölümü Kemalizm'i hala "ilerici" bir hatta görüyorlar. Böyle bir tespit devrimci düşüncelerin oluştuğu '60'lı yıllarda ve sonrasında devrimci hareketlerin oluştuğu '70'li yıllarda nispeten anlaşılabilir. Devrimci hareketin uzun bir sessizlik sonrası ortaya çıktığı bir süreçte geçmişten kalma fazla bir birikim yoktur henüz. Devrimci düşünceler yeni oluşmaktadır. O dönem bugüne kıyasla çok daha fazla tabu olan Kemalizm'in devrimci hareket üzerinde etkisi daha fazladır. Ve Kemalizm'i eleştiren, mahkum eden fazla kaynak da yoktur. Dolayısıyla o düşüncenin devrim saflarını etkilemesi anlaşılabilir. Elbette

ki yanlışın anlaşılması, yanlışın meşru görülmesi ve kayıtsız kalınması anlamına da gelmez. Diyalektiğin yasası gereği her doğru kendi zıddıyla vardır ve felsefi olarak da doğru ile yanlış çatışma içindedir. Kaldı ki, artık günümüzdeki bilgi birikimi ve yılların deney ve tecrübesi geçmişten günümüze sarkan yanlışın daha net görülmesine hizmet eder. Dolayısıyla bu gerçeklik Kemalizm'in gerçek yüzünün görülmesi açısından da geçerlidir. Devrimci mücadele ve örgütlenme devletin resmi görüşünün mahkum edilmesini dayatır. İktidar mücadelesi bunu da zorunlu kılıyor.

Yukarıda Çin Devrimi'nin saflarında yer alan Guomindang ile ilgili değerlendirmede Kemalistler ile aynı saflarda görülmemektedir. Stalin aşağıdaki alıntıda da Sovyet Devrimi sonrasında, taktik de olsa eylem birliğine gidilen Kemalizm'i mahkum eder ve bazı yoldaşlarının Guomindang'la aynılaştırmalarına da katılmaz.

"*Ya da örnek olarak Zinovyev'i alalım. Bu yılın Nisan'ında SBKP(B) Merkez Komitesinin Genel Toplantısında dağıtılan tezlerinde Zinovyev,* ***Vuhan Guomindang'ını 1920 döneminin Kemalist hükümeti olarak değerlendiriyor. Ama Kemalist hükümet, işçi ve köylülere karşı mücadele hükümetidir; içinde komünistlerin yer almadığı ve almasının da mümkün olmadığı bir hükümettir.*** *(abç) Vuhan böyle nitelendirildikten sonra bundan sadece bir tek sonuç çıkartılabilir. Vuhan'a karşı kararlılıkla mücadele etmek. Vuhan hükümetini devirmek.*

Gelgelelim ancak sıradan insan mantığına sahip sıradan insanlar böyle düşünebilir."(61)

Önceki bölümlerde çok daha kapsamlı değindiğimiz Kemalizm'e ilişkin kısaca bir kez daha vurgu yaparken, süreci sıcağı sıcağına yaşayan Stalin'in yaptığı tahlillere dikkat çekmek istedik. Öyle ki süreci bizzat yaşayan Stalin yaptığı tahlille, Çin ulusal hareketinin sol kanadına mensup anti-emperyalist Vuhan Guomindang ile Kemalist hareketi aynı kaba koymuyor. Daha açık bir ifadeyle Guomin-

dang'ı devrimci saflarda görürken, Kemalizm'i karşı-devrim saflarında görüyor. Kemalizm'le aynı olması durumunda Vuhan'a karşı mücadele verilerek, devrilmesi gerektiğini belirtiyor. Ama böylesi bir düşüncenin de "*sıradan insanlara*" has olduğunu vurguluyor.

Ermeni sorununu işlerken resmi ideolojiye de ayrıntılı olarak yer verdik. Ele aldığımız sorunlarda emperyalistlerin rolü göz ardı edilmemelidir. Bu rol nedeniyledir ki emperyalistler, sorunu on yıllarca gündemden uzak tutmuşlardır. "Yunanlıları denize döktüğünü" ve "Vatan, millet, Sakarya" şiarlarını dilinden düşürmeyen devlet, bir başka konuyu ise resmi olarak hep gündem dışı tutmuştur. O sorun hep toplumdan muaf tutulmuştur. Oysa kendi normlarına uygun düştüğüne inanılan bir tavır, bir icraat, bir tutum çarpıtılarak da olsa bu denli gizemli tutulamaz. Ama gizlenmişse bu icraat çağın gerici normlarına göre bile ağır geldiği içindir... Gerici temeller üzerinde inşa edilen bir devlet için böylesi gizlenmeler suçluluk psikozuyla yapılır. Nitekim geçmiş tarihini hep gizleyen ve çarpıtan devletin ruh halidir bu... Sonuçta gündeme gelen konu artık sır olmaktan çıkmıştır.

Resmi tarih artık iyice ağarmıştır. Ulusal baskı, katliam ve yaptırımlar ile tekabül ettiği sistemin gelinen aşaması, sınıfsal ve siyasal baskıların iyice kemikleştiği bir dönemdir artık... M. Kemal'in savaş sonrası yaşadığı dönem olan 1920'li ve '30'lu yıllar bile Kürtlere ve Alevilere yönelik kitlesel katliamlar dönemidir. Siyasal ve sınıfsal baskılarla işçilerin, köylülerin, mevcut düzeni eleştiren aydın kesimin de baskı ve yaptırımlar altına alındığı bir süreç olarak varlığını devam ettirmiş ve bu güne değin gelinmiştir.

EMPERYALİZMİN TİMSAH GÖZYAŞLARI

Önceki bölümlerde işlediğimiz Ermeni sorununa değinirken emperyalistlerin rolüne de değindik. Sorunu onlardan kopuk ele almadık. Onların oynadığı rolle birlikte ele aldık. Ki toplumsal gerçeklik bunu gerektiriyor.

Bu bölümde uluslararası mali sermayenin Ermeni sorunuyla bağlantısını daha bir bütünlük içerisinde ele alacağız. Onların gerici rolünü daha öne çıkaracağız. Çünkü çağımızda her gerici politika, dolayısıyla ulusal sorunla ilgili gerici politika da son tahlilde emperyalistler tarafından belirlenir. Çünkü günümüzün sistemi hala emperyalizmin sömürüsü ve baskısı altındadır. Dünya çapında ekonomik, siyasi, sosyal, askeri, kültürel vb. alanda dünyanın en ücra alanlarına kadar yayılan uluslararası finans kapital aynı zamanda o alanlarda daha da yoğunlaşmıştır. Hatta onlarla olan ilişki ve bağ ve onların her türlü baskısı ve sömürüsü günümüzde daha da kronikleşmiştir. Katliamları, işgalleri, saldırılarıyla varlığını devam ettiren emperyalizme karşı istikrarlı bir hat izlenmeli. Dolayısıyla gerçek yüzleri daha da net görülmeli ve daha net tavır alınmalı. Mevcut koşullar onlara karşı daha tutarlı mevzilerde mücadeleyi zorunlu kılmaktadır.

Lakin günümüz koşullarında gerçeklik yeterince görülemiyor. Başta sınıf çelişkileri ve mevcut sistemin doğal sömürüsü daha da gelişmesine karşın üzeri hep örtülmek istenmiştir. Bu durum, sosyalizm maskesini yakın bir geçmişte atan modern revizyonizmle, klasik burjuvazinin topyekun birlikte yürüttükleri uluslararası katmerli ideolojik saldırıların oluşturduğu konjonktürdür. Bu konjonktürden yararlanarak subjektif duruma tekabül eden sisteme yönelik muhalif gelişmeleri, nispeten kendi kontrollerinde tutmuşlardır. Lakin diğer ta-

raftan hayatın nesnel gerçekliği ve yarattığı çelişkiler de giderek derinleşmiştir. Nitekim dünya çapındaki kriz de uluslararası alanda burjuvazinin kontrolünden çıkmıştır. Artık girilen kriz süreci rantiye karakteri çok daha öne çıkmış, çok daha asalak ve çok daha çürüyen sisteme tekabül etmektedir. Bu mevcut durum uluslararası alanda politik gericiliği de öne çıkarmaktadır. Bugünün bu göreli durumu yerini, yarınlarda daha uç boyutlara tırmanan süreçlere de bırakacaktır.

Dünya çapındaki bu konjonktürü ile can çekişen emperyalizm, sistem içi akım olan reformizme daha da ihtiyaç duymaktadır. Reformizm devrim perspektifini kamufle eden bir akımdır. Çelişkilerin daha derinleştiği bir dönemeçte daha da öne çıkarılan reformizm ile işçi sınıfı ve diğer tüm emekçi sınıflar, burjuvazi tarafından düzen sınırları içinde tutulmak istenir. Sınıf baskıları, ulusal baskılar ve diğer tüm baskı ve çelişkiler reformizm ile sistem içine hapsedilir. Reformizm sistemin manyetik alanındadır ve onun dışına çıkamaz. Bu nedenle günümüzde nispeten öne çıkan bu mevcut durumun etkisiyle, emperyalistlerin gerçek yüzünü göremeyenler çoğalmıştır. Her türlü baskının çözümü sistem içinde aranmıştır. Öyle ki, mevcut sistemin ürettiği sorunların çözümünü emperyalistlerde gören akımlar artmış ve daha öne çıkmıştır. Emperyalistler elbette ki bu durumdan yararlanmak ve bizzat kendilerinin yarattığı her türlü baskı ve sömürüden kaynaklanan sorunları kendi denetimlerinde tutmak isterler. Böylelikle ileride kendilerini hedef alabilecek kitlelerin potansiyel gücünü kontrollerinde tutarak, mevcut düzen içine hapsetmek isterler. Onların sözcüleri ve kalemşörleri her sorunun ve her türlü barışın emperyalistlerin inisiyatifinde mümkün olacağını gündeme getirerek, gericiliğin kendilerine yüklediği rolü oynarlar. Meydanı boş bulan bu demagoglar her gün, her saat içinde bulundukları basın, yayın ve her türlü kurumlarında, onların sözcülüğünü yerine getirirler. Oysa uluslararası emperyalist sistem giderek artan yoksulluğun, açlığın, işsizliğin, faşist baskıların, katliamların ve gerici saldırıların alternatifi değildir. Tersine, varlık sebebidir. Dolayısıyla insanlığı

günümüzde artık iyice lağveden emperyalizm ve tüm uzantıları iktisadi, sosyal ve siyasal karakteriyle sorunları yaratan sistemin alternatifi olamaz. Tersine, hedefi olur.

Tüm bu gerçekliğe karşın tüm sorunlarda olduğu gibi, dünyayı paylaşmış emperyalist devletlerin Ermeni jenosidinde de başrolleri vardır. Dolayısıyla geçmiş yüzyılın ilk soykırımının arkasındaki güç de emperyalistlerdir. Bu soykırımı kendilerini soyutlayarak gündeme getiriyorlar. Kendilerini dışladıkları bir gündemde tutmak istiyorlar. Daha açık bir deyimle, kendi emperyalist emelleri doğrultusunda soykırımı istismar ediyorlar. Yeri gelince, kendi rollerinin de olduğu soykırımı yaptırım unsuru olarak kullanıyorlar.

Emperyalist burjuvazinin bu tavrını açıktan eleştiren Fransız yazar Ermeni soykırımı tavrında da aynı tavrı gösterir. Fransız emperyalizminin katliam ve saldırılarına açıktan ve net tavır alan Fransız gazeteci ve yazar Henri Alleg, bu tutarlı tavrı nedeniyle Fransa'nın fiili işgaline karşı Cezayir özgürlük mücadelesini desteklediği için 1957'de tutuklanmış ve hapishaneye konmuştur. Yazar, emperyalistlerin yeri geldiğinde kendi çıkarları doğrultusunda "*ipleri ellerinde bulundurmak amacıyla*" bu gibi sorunları temkinli tarzda gündeme getirdiklerini ifade eder.

"*Bu kişiler, halkların çıkarlarıyla hiçbir ilgisi olmayan, ekonomik, politik ve stratejik çıkarlar söz konusu olduğunda, iplerini ellerinde bulundurmak istedikleri şu ya da bu yabancı hükümetin işlediği suçları mahkum etme konusunda, yine aynı şekilde temkinli ve çekingendirler. Ülkemizin başındakilerin duraksamalı, muğlak ve cesaret kırıcı tutumunun nedenlerini araştırmaya hiç girişmeyelim. Bu yöneticiler, yurttaşlarımızın ezici çoğunluğunun, Fransa'nın Ermenilerin soykırıma uğratıldığının açıkça kabulü ve resmen mahkum etmesi talebine cevap vermemişler ve vermemektedirler.*"(62)

Ermeni soykırımında emperyalistler günümüzde nasıl da "gözyaşı" döküyorlar! Ama onların döktüğü "gözyaşı" timsah gözyaşlarıdır...

Ermeni Soykırımında Alman Emperyalizminin Rolü

Ulusal sorun ve ulusal çelişkiler kapitalizmin serbest rekabetçi döneminde ortaya çıkmıştır. Uluslaşmanın önünde engel teşkil eden pre-kapitalist sistemin köklü tasfiyesiyle, bu ülkelerde ulusal çelişkiler genelde çözüme ulaşmıştır. Avrupa kıtası başta olmak üzere kapitalizmin ilk oluştuğu ülkelerde, toplumdaki sınıfsal saflaşmanın kapitalizme tekabül etmesi ile sistemin girdiği yeni süreç beraberinde ulusal yapıları da oluşturmuştur. İktidarda yer alan egemen sınıfı oluşturan burjuvazinin önderliğindeki ulusal sorun da, beraberinde bu ülkelerde çözüme ulaşmıştır. Ulusal sorunun çözüme ulaştığı o sürecin burjuvazisi, tarihin ilerici misyon yüklediği bir süreçtir. Tarihin, dönemin burjuvazisine yüklediği ilerici misyon, artık eski ve köhnemiş bir sistem olan feodalizmin tasfiyesini içeren ve kapitalizmin temsilcisi olarak yerlerini almalarıdır. O tarihi aşamada, burjuva demokratik devrimle ulusal sorun da tamamlanmıştır.

Ama kendi sistemini egemen kılan burjuvazi artık ne zaman ki, eskiyi tasfiye eden ve geleceği temsil eden sınıf olmaktan çıkmışsa; iktisadi, sosyal, siyasal, kültürel vb. alanlarda egemen kıldığı mevcut yapıyı muhafaza eden bir sınıfa dönüşmüştür. Tarihsel materyalizmin işleyişi sonucu burjuvazinin karaktcrindcki kaçınılmaz ve doğal değişimdir bu... Bunun sonucu olarak da, ilk başlarda çözülme sürecine soktuğu feodalizmin, sonrasında oluşturduğu ilkel komprador kapitalizmle iç içe girmesi sonucu oluşan, yarı-feodal yapıyı muhafaza eden bir sınıfa dönüşmüştür. Artık statükocu bir karakter kazanmıştır. Dolayısıyla her türlü toplumsal gelişmenin önünde de engel teşkil etmiştir.

Ancak kapitalizmin dengesiz gelişmesi bu süreci başta Batı Avrupa, Kuzey Amerika olmak üzere birtakım ülkelerde tamamlarken, dünyanın önemli bir bölümünü oluşturan ülkelerde ise tamamlamamıştır. Avrupa'da kendi iç dinamiğiyle ortaya çıkan kapitalizm, ne zaman ki kendi sınırları dışına açılmış ise, sömürgeleştirdiği ve bağımlı duruma getirdiği ülkelere de girmiştir. Dışarıdan girilen ülkenin saf feodal ya-

pısı ve doğal ekonomisi yıkılmıştır. Geçmişin işgalci ve fetihçi devletleri statükolarını sürdürürken, henüz ilkel de olsa sisteme yansıyan kapitalizmle birlikte oluşan uluslaşma, ulusal baskıları da beraberinde getirmiştir. Köhnemiş devlet tarafından diğer ulusların varlığı yadsınmış ve baskı altında tutulmuştur. Artık uygulanan sınıfsal, sosyal, siyasal baskılarla beraber ulusal baskılara da gidilmiştir. Kapitalizmin serbest rekabetinde oluşan ulusal baskı ilk dönemler bir iç sorun olarak devam etmiştir. İşgal ettiği ülke topraklarını kendi egemenliği altında tutmak isteyen egemen devlet bunu ulusal yaptırımlarla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Oluşan baskı hakim sınıfların ezen devleti ile ezilen ulus arasındaki çelişkinin sonucudur. Dolayısıyla o dönemin muhtevasıyla bir iç sorun olan ulusal çelişki, ezen sınıfların devleti ile ezilen ulusları karşı karşıya getirmiştir. Nitekim Ermeni sorunu da 19. yüzyılın sonlarına dek daha çok bir iç sorun olmuştur. O dönemin Ermeni isyanları daha çok Osmanlı İmparatorluğu'nun inisiyatifi altında bastırılmıştır.

Çarlık Rusya'sı ile Batılı devletler kendi dışlarındaki ülkelere, kıtalara artık tekelci burjuvazinin emelleri doğrultusunda açıldıkça, diğer ulusal çelişkileri olduğu gibi, Ermeni sorununu da artık doğrudan gündemlerine almaya başlamışlardır.

Artık bu devletler girdikleri tüm ülkelerle ilişkilerini daha da geliştirmiş, kendilerine iyice bağımlı kılmış ve sermaye ihracını da öne çıkarmışlardır. Oluşan ilişkiler emperyalizmle pazar durumunda olan yarı-sömürgenin ilişkisine dönüşmüştür. Dolayısıyla emperyalizme bağlanan bu devletler, geri de olsa bağımsız devlet vasfını yitirmişlerdir. Giderek gelişen bu ilişki ile onlara olan bağımlılık da gelişmiş ve onların varlık nedenini oluşturmuştur. Bu bağımlılığın işleyişi sonucu onların politikaları da emperyalistler tarafından belirlenmiştir. Kriteri de emperyalistlerin çıkarı oluşturmuştur. Artık o bağımlı devletler emperyalistlerden bağımsız hareket edemez duruma gelmişlerdir. Onların politikaları esasta emperyalistler tarafından oluşturulmuştur.

Emperyalist sistem giderek dünya çapında en ücra pazarlara kadar girmiştir. Geçmiş yüzyılın başlarında pazarların paylaşımı tamamlanmış ve tümü onlara bağımlı kılınmıştır. Artık mevcut sistem uluslararası bir sistem haline gelmiştir.

Emperyalizmin hegemonyası ile sömürgeler ve yarı-sömürgelerin paylaşımının tamamlanması, ulusal sorunu da bir iç sorun olmaktan çıkarmış ve uluslararası bir sorun haline getirmiştir. Çünkü ulusal baskıları uygulayan devletler, aynı zamanda emperyalizme de bağımlıdırlar. Dolayısıyla uygulanan baskı ve saldırılar mevcut emperyalist sistemden kopuk değildir. Tersine onları da kapsar. Emperyalizme bağımlılık sonucu uluslararası bir sorun haline gelen ulusal mücadele, baskıyı yapan devletle beraber, bağımlı olduğu emperyalist yapıyı da hedef almalıdır. Ulusal hareketin emperyalizm karşısındaki bu tavrı demokratik bir muhteva taşır. Bu tavrı da ulusal hareketc ulusal devrimci bir nitelik verir.

Genel hatlarıyla ele aldığımız sorunu, Ermeni soykırımında daha somuta indirgediğimizde 1. Paylaşım Savaşı'ndan kopuk ele alamayız. Soykırımın olduğu sürece bakıldığında emperyalistler arası savaşın bağlantısı görülür. Ermeni ulusal sorunu bu savaşın çıktığı koşullarda gündemde olan bir sorundu. Soykırımı gerçekleştiren Osmanlı İmparatorluğu, aynı zamanda 1. Paylaşım Savaşı içerisinde de yer alıyordu. Müttefikleri de başta Alman emperyalistleri ile Avusturya-Macaristan devletleri idi. İttifak Devletleri adıyla savaşın taraflarından birini oluşturuyorlardı. İttifak Devletlerinin başını Alman emperyalizmi oluşturuyordu. Dönemin öne çıkan güçlerinden biriydi. Hem askeri, hem de politik olarak yer aldığı kampın lideriydi. Dolayısıyla hiçbir müttefiki ondan bağımsız, ondan kopuk hareket edemezdi. Savaş döneminde oluşturdukları askeri ve politik hatlar Alman emperyalizminden ayrı olmadığı gibi, onun liderliğinde oluşturulmuştur.

Bilindiği gibi, Ermeni soykırımı emperyalist emellerle gerçekleştirilen 1. Paylaşım Savaşı döneminde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla

Osmanlı sınırlarındaki Ermeni sorunu artık emperyalist paylaşım savaşının sorunudur. On yıllardan beri var olan Ermeniler üzerindeki baskının 1. Paylaşım Savaşı koşullarında devam etmesi, Ermenileri emperyalistlerin hedefi haline de getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun baş müttefiki Almanya açısından da Ermenilerin varlığı engel teşkil etmiştir. Görüldüğü gibi Ermeni ulusal sorunu salt Osmanlı İmparatorluğu'nun bir iç sorunu olmaktan çıkmış, müttefikleri olan Almanya, Avusturya gibi emperyalistlerin de sorunu haline gelmiştir. Mazlum bir ulusa yapılan katmerli baskı artık uluslararası bir boyut kazanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer alanlara açılması önünde Ermenilerin mevcut durumu, Almanya açısından da engel teşkil etmiştir. Bunun sonucu olarak da Almanya emperyalist emelleriyle ters düştüğünde, bir ulusun katledilmesinin direkt planlayıcısı olmuştur.

Almanya, soykırımın gerçekleştirildiği dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun stratejik müttefikidir. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçekleştirdiği soykırım Almanya'dan bağımsız değildir. Hatta Almanya o kampın lideridir. Dolayısıyla Osmanlı devleti ile Almanya arasındaki ilişkilerde belirleyici rolü oynayan Almanya'dan habersiz hiçbir politika izlenemez. Dolayısıyla o savaş koşullarında o kampın yürüttüğü strateji ve taktik hat Almanya'dan bağımsız olmamıştır. Hatta o kampın siyasi ve askeri tüm hatlarında alınan kararlarda belirleyici rolü Almanya oynamıştır. Dolayısıyla emperyalist emeller sonucu çıkan bir savaş ortamında, müttefikleri olan Osmanlı devleti sınırlarındaki ezilen ve mazlum bir ulusun yok edilmesi kararı, o konjonktürde, hiç de o kampın liderinden bağımsız alınmamış ve ondan habersiz uygulanmamıştır. Nitekim soykırıma ilişkin Almanya'nın resmi tavrı soykırımın kamufle edilmesi yönünde olmuştur.

Nitekim bundan dolayı Alman asıllı bir din adamının, soykırım karşısında gösterdiği karşıt tavır Almanya tarafından engellenmiştir. Dönemin Evangelik Protestan Cemiyeti'nde görevli bir papaz olan Lepsius, Ermeni katliamıyla ilgili bilgi edinmek için görevlendirildiği

Ermenistan'a gitmek istemiştir. Ancak bizzat Alman resmi makamlar Ermenistan'a gitmesini engellerler. Ermeni sorunuyla ilgili bilgi edinilmesini istemeyen Alman resmi görevliler Lepsius'a müsaade etmezler. Israrı sonucu sadece İstanbul'a kadar gidebilir.

"Vize için uzun süre uğraş veren Lepsius sonunda İstanbul'a kadar gitmeyi başardı. İstanbul'dan önce Sofya'daki Taşnak merkezinde görüşmeler yaparak bir hayli belge edindi. Durum gerçekten vahim görünüyordu. Orada olup bitenlerin iç yüzünü öğrenmek için mutlaka doğuya gitmek için yollar aradı. İstanbul'da Ermeni Patrikhanesi'yle, Alman ve Amerikan elçilikleriyle görüştüğü gibi Talat Paşa ile de görüştü. Lepsius'u Anadolu'ya gitmekten alıkoymak için O'nu nazikane karşılayan Talat Paşa, Lepsius'un gitmekteki ısrarı üzerine çareyi onun İstanbul'dan çıkışını yasaklamakta buldu. Lepsius bu çaresizlik üzerine, özellikle Amerikan Büyükelçisi Margenthau'ya gönderilen konsolosluk raporlarını, Patrikhaneye ulaşan ve görüştüğü kişilerden aldığı bilgileri derleyerek bir rapor hazırladı. Biraz olsun katliamları önleyebilmek için Osmanlı hükümeti üzerine baskı yapılmasını sağlamak gerektiğini düşündü.

Almanya'yı döner dönmez korkunç olaylar hakkında kamuoyunu harekete geçirmek için 7 Ekim 1915'te Berlin'deki gazeteciler birliğinde katliam ile ilgili araştırmalarını anlatan bir toplantı düzenledi. Fakat Alman hükümeti buna sansür koydu. Alman hükümeti Berlin'e gelen bilgilere ve İstanbul'daki Alman Büyükelçilikleri'nin ve konsolosluk raporlarının açıklanmasına da sansür uygulamaktaydı.

Lepsius hemen ardından 'Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni Halkın Durumu Hakkında Rapor' isimli çalışmasını Potsdam'da yayınladı. Ne var ki bu kez de Alman Silahlı Kuvvetleri bu dokümanın dağıtımını yasakladı."(63)

Ermenilere yönelik soykırımdan etkilenen Lepsius saldırıyı engellemek istese de başaramaz. Bir dini görevli olarak dönemin devletlerince gerçekleştirilen bir soykırımı engellemesi de mümkün de-

ğildi. Engelleyemediği gibi vatandaşı olduğu devlet tarafından da baskı altına alınır. Savaş boyunca Lepsius'a uygulanan bu baskı soruna duyarlı olan başka Almanlara da uygulanır. Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte soykırımda rol oynayan Alman devleti, bu nedenle soykırımı kamufle etmek istemiştir. Sorunun topluma yansıtılmasını engellemiştir. Lepsius ve diğer duyarlı Alman araştırmacılar, uygulanan yasaklar nedeniyle soykırıma ilişkin yaptıkları araştırmaları ve edindikleri bilgileri, yasal zeminde kamuoyuna yansıtamazlar. Böylece sorun bizzat Almanya'da da gizlenir. Lepsius yazdıklarını savaş sona erdikten sonra yayımlayabilir. O ve diğer yazarlar tarafından yayımlanan yazılar soykırımı sıcağı sıcağına yansıtan yazılardır.

Fiili olarak soykırım Osmanlığı İmparatorluğu tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak sorun soykırımın gerçekleştirildiği sürecin konjonktüründen kopuk ele alınamaz. Gerçekleştirilen soykırım bir yerde sonuçtur. Ve bu sonuç, o sonucu yaratan nedenlerden soyut değildir. Nitekim soruna o minvalde bakıldığında, yukarıda değindiğimiz gibi soykırımın ardındaki nedenleri de görebiliriz. Emperyalist hedeflerin iyice keskinleştiği ortamda ezilen bir ulusun varlığı soykırımı gündeme getirmiştir. Bu soykırımın sorumlusu Osmanlı İmparatorluğu ve müttefikleri Alman emperyalistleridir. Öyle ki, ilişkilerinde Almanya'nın ekonomik ve siyasi alandaki yönlendiriciliği, askeri alanda da kendisini göstermiştir. 1. Paylaşım Savaşı ve soykırımın olduğu dönem Osmanlı ordularının Genelkurmay Başkanlığını Alman asıllı *Haans von Seeckt* yapmaktadır. Diğer bölgelerde de Osmanlı orduları Alman komutanlarının komutası altında hareket etmişlerdir.

1. Paylaşım Savaşı döneminde Osmanlı sınırları içinde gerçekleştirilen soykırım dışında da Ermeniler saldırılara uğramıştır. 1. Paylaşım Savaşının rakipleri olan İttifak ve İtilaf Devletleri ne zaman ki 17 Ekim Devrimi gerçekleşmiş, Sovyetler Birliği'ne karşı saldırıya geçmişlerdir. Sovyet sınırları içerisindeki Ermenistan da bu saldırılara maruz kalmıştır. Paylaşım Savaşının rakipleri, tarihi olarak ilk defa olu-

şan sosyalist bir topluma karşı, saldırıya geçme noktasında birleştiler. Birbirlerine rakip olan güçlerin saldırıları belki birbirinden kopuktu, ama ilk defa tarih sahnesine çıkan sosyalist bir ülkeye farklı mevzilerde de olsa, gerçekleştirilen saldırının ortak hedefi sosyalizmdi. Ayrıştıkları yan da mensup oldukları emperyalist kampın çıkarlarıydı.

Sovyet Devriminin hemen akabinde Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçekleştirdiği saldırılar sonucu birçok yer işgal edilmiştir. Gerçekleştirilen bu saldırılarla henüz ordulaşamayan Sovyetler Birliği, İttifak Devletleriyle geçici bir antlaşmaya gitmiştir. Yapılan antlaşmayla birtakım bölgeler onlara devredilmiştir. Kafkasya bölgesinde de Kars ve Ardahan Osmanlı Devletine bırakılmıştır.

23 Şubat 1918'de Sovyetler Birliği, Alman emperyalistleriyle Brest-Litovsk Antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşma sonucu Sovyetler Birliği, Almanya ve müttefiklerine bazı toprakları vermek zorunda kalmıştır. Amaçları bir an önce ordulaşmaya gidip olası gerici emellere ve saldırılara karşı ülkelerini korumaktır. Ama Almanya ve müttefikleri Osmanlı İmparatorluğu bu antlaşmayla da yetinmemiş, saldırılarını devam ettirerek birtakım ülke topraklarını daha işgal etmişlerdir. Kafkasya işgali Osmanlı devleti üzerinden yapılmıştır. Amaç Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan'ı Sovyetler Birliği'nden ayırmak, kendi sınırlarına ve etki alanlarına dahil etmektir. Ermeni yazar Antranik Çelebyan bu gelişmeyi aşağıda şöyle belirtmiştir:

"28 Mayıs sabahı saat 10.00'da kendi toplantı yerinde bir araya gelen Ermeni partileri temsilcileri kendilerinin 'bağımsızlıktan yana' olduklarını açıkladılar. Bir tasarı redakte edildi ve öğle saat oniki de Ermenistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ilan edildi.

Hükümetin oluşturulması ertelendi. Çünkü Ermeni delegelerinin Batum'a geri dönerek Türklere kendi koşullarını kabul edip, Ermenistan'ın ilan ettikleri haberini ulaştırması gerekiyordu. Bağımsızlıkla ilgili Türklerin ultimatomu ertesi gün yani 29 Mayıs akşam saat yirmi'de sona eriyordu.

Batum'a ulaşan Ermeni delegeleri Halil Bey'e bir mektup yazdılar. Mektup, Osmanlı delegasyonu başkanının eline ultimatomun bitmesine bir saat kala, akşam saat ondokuz'da ulaştı.

Kaçaznuni, Khadisyan ve M. Babacanyan'dan oluşan Ermeni delegeleri barış antlaşmasını düzenleme ve ayrıntılarla ilgilenmek için 5 Haziran'a kadar Batum'da kaldılar.

İlk oturumda Vehip Paşa'nın kendisinin çizdiği Ermenistan'ın sınırlarını haritada Khadisyan'a gösterdi. Bu sorun hakkında Ermeni delegasyonunun söyleyecek ya da yapacak bir şeyi yoktu, ***her şey Osmanlı devletinin dayatmalarına göre gerçekleşiyordu.***"(abç)(64)

Yukarıdaki gelişme 1918 yılının 28-29 Mayıs tarihlerinde gerçekleşmiştir. Bu tarihte oluşturulan Ermenistan bağımsız değildir. 17 Ekim Devrimi sonrasının kukla devletidir. Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu'ndan oluşan İttifak Devletleri, imzalanan Brest-Litovsk antlaşmasıyla yetinmemiştir. Emperyalist ve işgalci emelleri o kadar ağır basmıştır ki, işgalleri devam ettirerek kendi sınırlarını daha da genişletmek istemişlerdir. Kafkas ülkelerini de Osmanlı İmparatorluğu üzerinden sosyalist saflardan koparark kendi nüfuz alanlarına dahil etmek istemişlerdir. Nitekim Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan Osmanlı İmparatorluğu tarafında işgal edilmiş ve zorla Batum Antlaşması imzalatılmıştır. Bu ülkeler zorla Sovyet sınırlarından koparıldığı gibi, toprakların ezici bölümü Osmanlı sınırlarında gösterilmiştir. 1918'in ortasındaki bu koparma Bakü şehri dışında gerçekleştirilmiştir. İngilizler de Bakü'ye asker çıkartmışlardır. Ve Bakü'nün Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına dahil edilmesine müsaade etmemişlerdir. Bakü'de Alman ve Osmanlı askerleri bir tarafta iken, İngiliz askerleri de diğer tarafta konumlanmışlardır. Görüldüğü gibi sahip olduğu petrol ile Bakü, bölgenin en zengin şehri olduğundan, emperyalistler arasında pazar kavgası ve paylaşımında en fazla "rağbet" gören şehir olmuştur. Böylece Bakü dışındaki Transkafkasya tümden ve zoraki Sovyet sınırlarından koparılmış ve ilhak edilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu tarafından Ermenilere verilen toprak 9 bin kilometrekaredir. Erivan ve çevresi dışında kalan tüm Ermenistan topraklarını Osmanlı İmparatorluğu kendi sınırlarına dahil etmiştir. Daha sonraki sosyalizm sınırlarındaki Ermenistan'ın yüzölçümü 29 bin kilometrekare olmuştur. Görüldüğü gibi Almanya ve Osmanlı devletinin Ermenistan'la yaptığı anlaşma tek taraflı olmaktan öteye gitmemiştir. Anlaşmanın muhtevası işgal eden güçler tarafından belirlenmiş ve işgal edilen ülkenin kukla partilerine dayatılmış, onlar tarafından da imzalanmıştır. Dolayısıyla Kafkas ülkeleriyle yapılan anlaşma fetihçi emeller doğrultusunda yapılan sembolik anlaşma olmaktan öteye gitmemiştir.

Dönemin Kafkasya sorumlusu Stepan Şahumyan, Alman ve Osmanlı ordularının "bağımsızlık" kisvesiyle Kafkasya işgalini dayatmasının ardında onlara bağımlı kılınmasının yattığını vurgular. Aslında bu saldırının Brest-Litovsk'tan önce planlandığını da belirtir.

"*Bu politika çoktandır sinsice planlanıyordu ve Seym toplantısında Oniaşvili Rusların politikalarının gerici olduğunu ve artık başka politikaların aranması gerektiğini laf olsun diye belirtmezken, Çheitze'nin de onun tüm söylediklerini onaylarcasına Bolşeviklerin boyunduruğu altında yaşamaktansa Türklerin kanatları altına sığınmayı tercih ettiğini ifade ederek ona destek vermesi tesadüf değildir... Böylesine iğrenç bir açıklamada bulunan insan için, Brest-Litovsk antlaşmasının ne önemi olabilir ki.*"(65)

Çoktan planlanan Osmanlı ordusunun saldırıları sonucu halktan çok kişi öldürülür. Kafkas Bolşeviklerine ve halklarına saldıran ve katleden dönemin İttihat ve Terakki ordusuna kukla konumundaki partiler direnç göstermezler. Bu saldırılar sonucu sadece Bakü sokaklarında öldürülen proleter sayısı 30 bini bulur. Ayrıca sağ kalan Ermenilerin büyük çoğunluğu da Bakü'yü terk ederler. Böylelikle Bakü'de hayli kalabalık olan Ermenilerin sayısı katliam ve baskı sonucu iyice azalır.

Almanya'nın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bu saldırıları paylaşım savaşının sonuna kadar devam eder. Sovyet topraklarının önemli bir bölümünü işgal altında bulundururlar. Ancak savaşta rakiplerine yenilince işgal ettikleri toprakları terk ederler. Osmanlı İmparatorluğu da 30 Ekim 1918 tarihli imzaladığı Mondros Mütarekesi sonucu, işgal ettiği toprakları rakiplerine bırakır ve geri çekilir. Sovyetler Birliği'nden koparılan ve kendi sınırlarına ve etki alanlarına aktarılan Kafkasya bölgesini de terk ederler. Ama onların terk ettiği topraklar emperyalist haydutlar arasında el değiştirir. 29 Mayıs 1918 tarihinde "kurulan" kukla hükümetler ve Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan toprakları Antant devletleri tarafından devralınır. Sosyalist sisteme yönelik emperyalistlerin işgal ve saldırıları sonuçlanmamış ve devam etmiştir. Sadece işgal edilen topraklar el değiştirmiştir.

Antant Devletlerinin Rolü

Sovyetler Birliği'ne yönelik saldırı furyası tüm şiddetiyle devam etmiştir. Hatta daha fazla devletin yönelttiği saldırı daha azgın boyutlarda sürdürülmüştür. Daha açık bir ifadeyle, dünyayı kendi aralarında paylaşmış emperyalist devletler tarafından topyekun hedef alınmışlardır. Antant devletleri adı altında Almanya dışındaki en "güçlü" devletlerin de bu saldırısının ardında, dünya pazarlarına egemen olma dürtüsüyle beraber, ilk defa sosyalist bir ülkenin tarih sahnesinde yer alması yatar.

Sovyetler Birliği'nin saldırıya uğradığı dönem sistem olarak, daha tam kurumsallaşmadığı ve ordu kurumunu tam oluşturamadığı bir dönemdir. İttifak devletlerinin paylaşım savaşındaki yenilgisi sonrası Sovyetleri terk etmesi ve Brest-Litovsk antlaşması sonrası aldığı bir dizi önlemler sonucu önünün daha da açılması, Antant devletlerinde panik de yaratmıştır. Paylaşım savaşı sonrası oluşacak barış ortamı Sovyetler Birliği'nin önünü daha da açacak, daha da geliştirecek ve güçlendirecektir. Ayrıca ilk defa kurulan bir sosyalist ülkenin, diğer ka-

pitalist ülkelerde işçiler ve tüm emekçiler üzerinde yaratacağı olumlu etkiler de, emperyalistler açısından diğer bir rahatsızlık nedeni oluşturmuştur. Kendi ülke işçilerinin de, Sovyet işçi ve köylülerinden esinlenerek kendilerini hedef alacaklarından çekindiler. Tüm bu olasılıklar galip emperyalist devletleri iyice ürkütmüştü. Bundan dolayı da galip çıktıkları bir emperyalist savaş sonrasında, emperyalistler bu sefer sosyalizmi hedef alan saldırılara geçtiler.

Askeri üstünlüklerine ve dünyaya hükmetme dürtülerine güvenen emperyalistler bu savaştan da kolayca üstün çıkacaklarına inanıyorlardı. Bu "üstünlük"leri dışında zayıf oldukları en önemli yanı göremiyorlardı. Belirleyici olan emekçi kitlelerdi. Saldırmayı düşündükleri Sovyetler Birliği'nin işçi ve köylü yığınları sosyalizm saflarındaydı. Nitekim emperyalist saldırılar karşısında Sovyetler Birliği'ndeki çeşitli ulus ve milliyetlere mensup emekçi kitleler oluşturulan Kızılordu saflarında yerlerini aldılar. Sosyalist ülkelerini emperyalist emellerle hedef alan saldırılar emekçi kitleler tarafından geri püskürtülmüştür. Dünyanın en "güçlü" devletleri böylece yenilgiye uğratılmış ve emekçilerin kurduğu sosyalist sistemin önü açılmıştır.

Tam da bu koşullarda başlayan saldırılar tüm Sovyetler'de yaşama geçirilmiştir. Emperyalistlerin başlattığı saldırı furyasına, Çarlık Rusya'sının gericilerini oluşturan generaller, kulaklar ve onlar tarafından yönlendirilen Kazaklar ve bazı gerici kesimler katılmıştır. Onun dışında işçiler, köylüler Bolşevik saflarında yerlerini alarak, artık, askeri örgütlenmenin subjektif koşullarını da yaratarak ülkelerini korudular.

O süreci sıcağı sıcağına yaşayan Stalin şöyle değerlendirmiştir:

"*İngiltere, Fransa, Japonya ve Amerika'nın emperyalistleri, askeri müdahaleye, bu müdahale Rusya'ya karşı bir savaş, hem de en kötü türden bir savaş olmasına rağmen, savaş ilan etmeksizin başladılar. Bu 'uygar' çapulcular gizlice ve sinsice Rusya kıyılarına yaklaştılar ve Rusya topraklarına asker çıkardılar.*

İngiltere ve Fransa, Kuzey Rusya'ya asker çıkardılar, Arhangelsk

ve Murmansk'ı işgal ettiler, oradaki Beyaz Muhafız ayaklanmasını desteklediler, Sovyet iktidarını devirdiler ve bir beyaz muhafız 'Kuzey Rusya Hükümeti' kurdular.

Japonlar Vladivostok'a asker çıkardılar, kıyı bölgesini ilhak ettiler, Sovyetleri dağıttılar ve daha sonra burjuva düzenini restore edecek olan Beyaz Muhafız asilerini desteklediler.

Kuzey Kafkasya'da General Kornilov, General Alekseyev, ve General Denikin, İngilizlerin ve Fransızların desteği ile Beyaz Muhafız 'Gönüllü Ordusu'nu kurdular, Kazak üst sınıflarını ayaklandırdılar ve Sovyetlere karşı sefer açtılar."(66)

Görüldüğü gibi emperyalistler tarafından saldırılar örgütlenerek sistem hedef alınmıştır. Hatta ilk etapta çıkarılan asker ve örgütlenen gerici saldırılar ile bazı bölgelerde "iktidarı" da ele geçirerek yerel yönetimler de oluşturdular. Böylesi durumlarda bazı üstünlükler önceleri elde edilebilir. Ama bu saldırı beraberinde haklı ve meşru zemindeki örgütlenme ve mücadele koşullarını da geliştirir ve daha olgunlaştırır. Çünkü bu mücadeleyi yürüten geleceği temsil eden saflar yeniyi temsil edenlerdi ve pörsümüş eskinin alternatifini teşkil ediyordu.

Bu saldırı sadece Rusların yaşadığı alanlarla sınırlı kalmamıştır. Dünyanın en geniş yüzölçümüne sahip bu ülkenin her yerinde devam etmiştir. Orta Asya topraklarında da devrim, karşı-devrim saflaşması ve mücadelesi yürütülmüştür. Emperyalistler bu alanlarda da örgütlenmeye gitmişlerdir. Yerel alanlarda, yerli gericilerle kendilerine hizmet eden örgütlenmeler oluşturmuşlardır. Bu alandaki mücadelenin önemli özelliklerinden biri karşı-devrim saflarında yer alan örgütlenmenin öne çıkan unsurlarından biri, İttihat ve Terakki'nin başını çeken liderlerinden olan Enver Paşa'nın olmasıdır. Ayrıca Cemal Paşa da Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinde Sovyet Devrimine karşıt örgütlenmelerde yer almıştır. 1. Paylaşım Savaşı'nda İtilaf devletlerine karşı blokta yer alan Osmanlı İmparatorluğu'nun liderleri olan Enver Paşa ve Cemal Paşa, bu defa onların kumandasında hareket etmişler-

dir. Sovyet karşıtlığı, onları bu sefer aynı askeri saflara çekmiştir.

1. Paylaşım Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun liderleri Talat, Enver ve Cemal Paşalar 2 Kasım 1918'de Alman denizatlısıyla Almanya'ya gitmişlerdir. Daha sonra Enver Paşa ve Cemal Paşa gittikleri Sovyetler Birliği'nde İngiliz emperyalistleri tarafından Sovyet güçlerine karşı örgütlenirler. Örgütlenmelerini Turancı ideolojileriyle yaparlar. Orta-Asya'nın Müslüman ülkelerini "*Türkçülük*" teziyle koparmak ve tek bir devlet çatısı altında birleştirmek kisvesiyle hareket ederler. İngilizlerin İstihbarat Servisi tarafından yönlendirilirler. Enternasyonal zeminde hareket eden Bolşevikler karşısında geri adım atarlar ve onlar karşısında yenilgiye uğrarlar. Enver Paşa, 4 Ağustos 1922 tarihinde, Tacikistan'da Agop Melkonian komutasındaki Bolşeviklerle giriştikleri çatışmada öldürülür. Cemal Paşa ise 21 Temmuz 1922'de Tiflis'te Karekin Lalayan ve Sego Vartanyan adlı Ermeniler tarafından öldürülür.

Emperyalistlerin amacı Sovyetler Birliği'ni yıkıma uğratmak ve denetimlerine geçirerek kendi yapılarına uygun bir sistem oluşturmaktır. Bu nedenle de Antant Devletleri adı altında dört bir yandan asker çıkarmışlardır. Bu amaçla Kafkasya'ya da asker çıkarırlar. Yerli gericilerle ilişkiye geçerek kendi çıkarları doğrultusunda onları örgütlerler. Onlar üzerinden kukla hükümetler kurarlar. Gürcistan'da Menşevikler, Azerbaycan'da Musavatlar, Ermenistan'da Taşnaklar üzerinden kurdukları hükümetlerle, o bölgeyi de ekonomik ve siyasi olarak kendi kontrollerine geçirmek isterler. Böylece kendi alanlarına dahil ettikleri yerleri rahatça sömürebileceklerdi. Bu emellerine ulaşmak için o bölgede askeri bir üs oluşturmayı da düşünmüşlerdir. Böylece işgal ettikleri bölgeyi denetimlerine alabilecek ve çıkarları doğrultusunda kullanacaklardı. Hedefledikleri sömürüyü de öylece gerçekleştirebileceklerdi...

Kafkasya bölgesine asker çıkaran Antant emperyalistleri açısından Bakü merkezdir. Burada çıkan petrol içteki burjuvaziyi oraya çek-

mişti. Bu şehir bölgede yatırımın ve sermayenin en fazla yoğunlaştığı, Kafkasya'da kapitalizmin en çok geliştiği alandı. Orada yoğunlaşan işçiler sadece Azeri işçilerle sınırlı değildi. Gürcü ve Ermeni kökenli işçiler de Bakü'ye göç etmişti. Bu yönüyle çeşitli milliyetlerden işçilerin en yoğunlaştığı ve sınıf mücadelesinde de birlikte en fazla mücadele ettiği alandı. Aynı zamanda bölgedeki zenginliği nedeniyle emperyalistlerin de en fazla ilgi gösterdiği alandı. Bu nedenle bölgeye çıkartma yapan burjuvazi ekonomik alanda olduğu gibi, siyasi ve askeri alanda da merkezi olarak o bölgeye yoğunlaşmıştır. Ve bölgede askeri üs de oluşturmuşlardır. Emperyalistler Bakü'yü Kafkasya'nın merkezi olarak ele almışlardır. Böylece Kafkasya bölgesindeki emperyalistlerin saldırıları ve politikaları o bölgeden yürütülmüştür. Dönemin İngiliz generali Denstervil kendi açılarından izledikleri hattı şöyle değerlendirir:

"Planımız Hazar Denizi'ni tamamen kendi hakimiyetimiz altına alarak bunun güvenliğini sağlamaktı. Ama bu amacımıza ulaşmak için de önce Bakü'yü işgal etmemiz gerekiyordu ve bu stratejik olarak bizim için çok önemliydi. Bu aynı zamanda şehrin düşmanlardan arındırılması ve savunulması demekti. Tüm bunlar göz önünde bulundurulursa Bakü'nün stratejik önemi bizler için çok daha ön plandadır ve bundan dolayıdır ki bu alana hakim olmak her türlü zorluk ve rislin üstesinden gelmekle ancak mümkün olacaktır. Bunun yolu da ağır bedel ödemekten geçmektedir."(67)

İngiliz birliklerinin başındaki orgeneralin kendi çıkarları açısından belirttikleri açıktır. Çıkarları doğrultusunda en zengin ve en stratejik alanda yoğunlaşmak ve oradan da, diğer alanlara açılmak ve ülkeye tümden hükmetmek ve sömürmektir. Emperyalistler için önemli olan Bakü, sınıf mücadelesi açısından da önemlidir. Sovyet Devriminde Kafkasya bölgesinin merkezini oluşturmuştur. 17 Ekim Devrimi sonrasında oluşturulan Komünal örgütlenmeye Kafkasya'da da gidilmiştir. Kafkasya'daki mücadele Bakü Komünü üzerinden örgütlenmiştir. Çünkü Bakü Kafkas proletaryasının en yoğunlaştığı alandır.

"Bakü emperyalistler-kapitalistler için ne kadar önemliyse Kafkasya proletaryası ve Sovyet iktidarı için de önemlidir. Bakü, proletaryanın kalesidir. Bu kale hem Kafkas devrimi açısından hem de Lenin önderliğinde kurulan yeni Sovyet iktidarının yaşatılması, güvence altına alınıp güneyden gelecek emperyalist saldırılardan korunması açısından da önemlidir. Kafkas cephesinden gelebilecek saldırıları önlemenin temel koşulu devrimi büyütmek ve geliştirmektir. Kafkaslar cephesinden gelebilecek emperyalist saldırıları önlemek, devrimi güvence altına almak açısından Bakü komününün korunup yaşatılması büyük önem taşımaktadır."(68)

17 Ekim Devrimi sonrasında Antant emperyalistlerinin henüz girmediği dönem Şahumyan'ın önderliğinde Bakü Sovyetleri oluşturulur. Komünistlerle beraber Taşnaklar, Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve Musavvatlar da Bakü merkezli Kafkasya Sovyetlerinde yer alırlar. Hatta burjuva partilerini temsil eden vekillerin toplamı komünistlerden fazladır. Ama oluşturulan bu Sovyetlere Bolşevikler önderlik ederler. Nicel olarak azınlıkta olmalarına karşın, nitel olarak yönetime damgalarını vururlar. Bakü Sovyetlerinin önderi Stepan Şahumyan kitleler üzerindeki otoritesi ile başta burjuva parti kitlelerinin önemli bir bölümünün de desteğini almıştır. Bu nedenle oluşturulan Komün'e Bolşevikler inisiyatiflerini koyarlar ve önderlik rolünü oynarlar. Oluşturulan Demokratik Halk Komiserleri Sovyetleri önderliği Stepan Şahumyan'a verilir. Aşağıda aktarılan demeçle görevi kabul eder ve bölgenin sorumlusu olarak Bakü'ye gider.

"Demokratik Halk Komiserleri Sovyetleri tarafından bana, nerede Sovyetler yoksa orada oluşturmam, var olup olmamak arasında direnen zayıf ve güçsüz olan komünlerin de güçlendirilmesini sağlamak görevi verilmiştir. Benim en başlıca görevim Kafkasya'daki Sovyetler iktidarını güçlendirmektir. Rusya'daki Demokratik Halk Komiserleri Konseyi'nin belirttiği gibi, bu iç savaşta Bakü Sovyetleri, Kafkasya'nın en güçlü kalelerinin merkezi olarak çeşitli milliyetlerden Kafkasya

emekçi halklarını, enternasyonalizm bayrağı altında kan emici sınıflara karşı proleterleri zafere götürecek sınıfının önder gücü olduğunu kanıtlamalıdır."(69)

Ancak birkaç ay sonra tüm Sovyetlere yönelik fiili işgaller yukarıda belirtildiği gibi Kafkasya'yı da hedef almıştır. Brest-Litovsk Antlaşmasının ardından Almanya ve Osmanlı Devleti Bakü dışında tüm Kafkasya'yı Sovyet sınırlarından koparmışlardır. Bakü'de bu Komün ilk başlarda devam etmişse de, 1918'in Ağustos başında İngiliz emperyalizminin de Bakü'ye asker çıkartması, bu Sovyetlerin yıkımını da beraberinde getirir. Görüldüğü gibi tüm emperyalistlerin Kafkasya saldırısı sonucu Bakü Halk Komiserleri işlevini yitirir. İngiliz emperyalistlerinin Taşnakları, Menşevikleri, Musavatları artık kendi manyetik alanına çekmesiyle kendi çıkarları doğrultusunda kullanır. Onlar Bolşeviklere karşı yönlendirilir. Politik nitelikleri sonucu emperyalistler tarafından yönlendirildikleri an Bolşeviklerden koparlar ve karşısında yer alırlar. Burjuva partileri bunun sonucu olarak da, Bakü Sovyetlerini tümden kendi denetimlerine almak için hazırladıkları taslağı, sundukları oylamada 236'ya karşı 259 oyla kabul ettirerek üstünlük sağlarlar. Bakü Sovyetleri artık dağılmıştır.

Birbirlerine karşı "düşman" olan Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu ile Antant emperyalistleri, Sovyetler Birliği'ne karşı geçtikleri saldırıda esasta birleşmişlerdir. Farklı emperyalist kutupların farklı mevzilerden yönelttikleri saldırıların ardında yatan "birliktelik" emperyalist karakterlerine dayanmaktadır.

Karşı-devrimin tüm bu saldırıları ilk dönemler Bolşeviklerin birbirleriyle bölgesel bağlarını da koparır. Antant emperyalistleri ve yerli gericilik Kafkasya'nın Gürcü, Azeri ve Ermeni Bolşeviklerine karşı geçtikleri saldırıyla onları etkisiz hale getirmek isterler. Onların oluşturduğu örgütlenmeyi dağıtarak emperyalist çıkarların önünü açmak isterler. Emperyalistler yerli uşaklarıyla böylesi bir saldırı furyasına geçerler. Amaçları Bolşeviklerin örgütlenmesini dağıtmak ve kendi sö-

mürü, zulüm ve katliamlara dayalı emellerinin önünü açmaktır. Tüm bu saldırılar karşısında Bolşevikler, Çarlığı yıktıkları ülkede yeniden illegaliteye çekilirler.

Kafkasya bölgesinin Bolşevik önderleri artık onların hedefi durumundadırlar. Onların saldırısını püskürtmek ve kamufle olmak için bulundukları alanı değiştirmeye ihtiyaç duyarlar. Bu arada tutuklanırlar, ama tüm suçlamaları reddederler. 1 Eylül'deki sorgusunda Şahumyan'ın, tüm yoldaşları adına verdiği ifade çok kısadır:

"Sizin gibi, böylesine alçak ve dalkavuk eski çarlık rejimi ajanlarıyla, Şubat Devrimi arifesine kadar defalarca konuşma olanağım oldu, dolayısıyla şimdi sizinle konuşmak istemiyorum. Sizler tarafından yürütülen bu soruşturma ve yargılama bir komedidir. Ben ve arkadaşlarım bu oyunda yer almayacağız."(70)

Bunun üzerine Şahumyan ve yoldaşları serbest bırakılırlar. Ama onların gözetiminden de çıkmak için bölgeden uzaklaşmak isterler. Bu nedenle yer değiştirmek için bindikleri Türkmen gemisiyle yerlerini değiştirmek isterler. Ama İngiliz emperyalistleri Bolşeviklerin örgütsel gücünü en baştan yıkmak ve kendi denetimlerindeki işbirlikçi yapıyı egemen kılmak istemektedirler. Bu nedenle bölgedeki Bolşevik önderlerin tutuklanması talimatını verirler. Bunun sonucu olarak bindikleri gemide Krasnovodsk sahilinde yakalanırlar. 16 Eylül 1918 tarihinde İngiliz Albay komutasındaki Musavatlar tarafından Bolşevikler tutsak olarak ele geçirilir. İngiliz emperyalistlerinin amacı Bolşeviklere darbe vurmak, örgütsel yapılarını dağıtmak ve işgal ettikleri toprakları yerli işbirlikçiler üzerinden tümden kendi denetimlerine geçirmektir. Bu nedenle yakalanan Bolşevikler idam edilirler. Bu idam İngilizlerin talimatı üzerine Musavatlar tarafından yapılır. 17 Ekim Devrimi'ne önderlik eden Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi ve Kafkasya sorumlusu Şahumyan'la beraber 26 Komünist idam edilir. Ama takındıkları tavırla teslim olmadıklarını gösterirler. Azerbaycanlı, Gürcistanlı, Ermenistanlı Bolşevikler bu idam sonucu

belki katledilirler, ama boyun eğmeyen tavırlarıyla ve haykırdıkları sloganlarla ideolojik hatta düşmana karşı üstünlük sağlarlar.

Şahumyan yaşadığı ve mücadele ettiği dönem Kafkasya bölgesinin yerel önderi olmuştur. Nitekim onun devrimci kişiliğini anlatan M.V. Arzumanyan bu devrimci karakterini şöyle yansıtmıştır.

"Şahumyan; çelik iradeli, inisiyatifli, yaratıcı ve davasına bağlı yeni tipte devrimci bir kişilikti. Devrimci dürüstlüğe, doğruluğa, sadeliğe, inceliğe ve aynı zamanda yoldaşlığa çok önem veren bir özelliğe sahipti. Bu özellikleri yoldaşlarına cesaret ve ilham kaynağı olurken teorik bilgisiyle düşmanlarının korkulu rüyasıydı. S. Yakubov onun için: 'Şahumyan'ın duru, sakin ve coşkulu anlatım tarzı sadece yığınları değil, farklı görüşten politik akımları da etkiliyordu. Onun bu ideolojik duruşu karşısında, onlar söz hakkı alıp kendi görüşlerini savunma cesareti dahi gösteremeyecek kadar cüceleşiyorlardı' diyecekti.

Şahumyan emekçi kitlelere komünist partisinin propagandasını yayarken doğru ve bilimsel olanı yalın bir şekilde açıklardı. Kitlenin ruh halini çok iyi bilirdi ve emekçi kitlelere güveni sonsuzdu. O. Şadunovskaya bir yazısında: 'Şahumyan, Bakü proletaryasının en değer verdiği önder kişilikti, halk demokrasisi için çarpan bir yürekti. Onun bir tek bakışı, bir tek sözü ve bir tek gülümseyişi içimizden her birimizin ölüme gitmesi için yeterliydi' diye yazacaktı. Bu abartı değil gerçeğin ta kendisiydi. O, eşine ender rastlanan devrimci politikacı, proletaryanın ve ezilen yığınların özgürlük için çarpan yüreğiydi. Bakü proletaryası Şahumyan'a sonsuz inanıyor ve güveniyor, kendilerini onda görüyorlardı. Onun düşüncesiyle adeta bütünleşiyorlardı."(71)

Antant Devletleri ve yerli gericiliğin bu saldırıları tüm Rusya'da devam eder. Bu saldırıları göğüsleyecek ordu kurumunun başlarda henüz oluşmaması Bolşevikler açısından ciddi kayıp ve tahribatları beraberinde getirir. Uluslararası burjuvazinin ve yerli gericiliğin topyekun saldırısına karşı, tarihi olarak ilk defa iktidara gelen işçi sınıfı

iktidar mücadelesini devam ettirir ve ordu örgütlenmesine gider. Ama burjuvazi çıkarları gereği saldırı furyasını devam ettirir. Kafkasya'daki karşı devrim örgütlenmesi de bu amaçla oluşturulmuş ve bu doğrultuda Bolşevikler hedef alınmıştır.

Emperyalistler kendileriyle uzlaşmayan her kesimi hedef almışlardır. Çünkü kendi saflarında yer almayanlar onları rahatsız eder.. Osmanlı Ermenistan'ında, Osmanlı devletine karşı mücadele veren ve Rusya Ermenistan'ında da İngilizlere ve gericilere karşı ilerici saflarda yer alan ve bir halk kahramanı olan Antranik Paşa da İngilizleri rahatsız eder ve onlar tarafından baskı altına alınır. Şebinkarahisar doğumlu olan Antranik Paşa, Batı Ermenistan'ında olduğu dönem Osmanlı Devletine karşı bulunduğu yörenin Ermenilerini örgütler. 1900'lerin başlarına kadar tüm Sason bölgesindeki direnişlerin önderi olarak öne çıkar. O dönemler Taşnak üyesi olan Antranik Paşa, hem Çarlık Rusya'sında, hem de Osmanlı İmparatorluğu'nda Taşnakların uzlaşmacı bir sürece girmeleri üzerine Taşnak üyeliğinden istifa eder ve yurt dışına çıkar. Balkanlarda Bulgaristan'ın Osmanlı Devletine karşı verdiği mücadelede de yer alır. Soykırım sonrasında Kafkasya Ermenistan'ına yerleşir. 17 Ekim Devrimi sonrasında da Taşnaklardan ayrı hareket eder. Soykırım sonucu Rusya'ya göç eden Ermeniler üzerinden örgütlenmeye gider ve onlara önderlik eder. Ayrıca soykırım sonrası bir kez daha eski Ermenistan topraklarına girer. Ancak gittiği Erzurum bölgesinde artık Ermeni kitle bırakılmamıştır. Antranik Paşa 17 Şubat 1918 tarihlerinde girdiği Erzurum'dan, Mart 1918'de geri çekilir. Emperyalistlerin gerici emellerini artık iyice görmüştür. O nedenle geldiği Doğu Ermenistan'da artık emperyalistlerden bağımsız hareket eder. Ermenistan'a sığınmış Türkiye Ermenileri üzerinden askeri güç oluşturur. Beraberinde giderek Bolşeviklere yakınlaşır ve onlarla bağ kurmak ister. Antranik Paşa, bu tavrını 14 Temmuz 1918 tarihinde Stepan Şahumyan'a gönderdiği telgrafla iletir.

"Brest-Litovski antlaşmasının kararlarını tartışmasız tanıdığımı be-

lirtiyor, bundan böyle askeri birliklerimle bulunduğum Nahçıvan'ın Rusya Cumhuriyeti'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu ilan ediyorum. Ve sizlerden bu konuda kime başvurmam gerektiği konusunda yardımcı olmanızı istiyorum. Bugünden itibaren de birliklerimle merkezi Rusya (Sovyet) devletinin hizmetinde olacağımı bilmenizi isterim. Bu arada Türk ordularının Nahçıvan bölgesine girmesini engellemeye çalışacağım. Vereceğiniz kararlarınızın cevabını sabırsızlıkla bekliyorum."(72)

Antranik Paşa gönderdiği telgrafla artık Bolşeviklerle hareket etmek istediğini belirtir. Bolşeviklerin tavrı onu da etkilemiştir. Dünyanın en modern ordularına sahip emperyalist devletlerin, Sovyet sistemine yönelik saldırılarının ardında yatan haksızlığı ve art niyeti fark etmiştir. Ermenilerin Osmanlı sınırlarındaki soykırımı sonrasında, Sovyet sınırlarındaki Ermenistan'ın da emperyalist emelli, gerici bir saldırıyla karşı karşıya olduğunu görmüş ve bu saldırı karşısında yer alan Bolşeviklerle aynı saflarda hareket etme kararı almış ve bu doğrultuda tavır takınmıştır.

Antranik Paşa'nın gönderdiği telgraf Şahumyan tarafından olumlu karşılanır. Bu talebi Merkez Komitesine bildirir. "*Bakinski Raboçi*" gazetesi Antranik Paşa'dan gelen telgraf metniyle beraber Şahumyan tarafından ona iletilen cevabı da yayınlar. Şahumyan'ın yanıtının bir bölümünde şu ifadeler yer almaktadır:

"*Bakü proletaryası, büyük toprak ağaları ve beylerinin talancı ve çapulcularına karşı Sovyetler Rusya'sından aldığı aktif destekle onlara karşı kahramanca savaşmaktadır. Eğer biz Türkleri, toprak ağalarını ve beylerini, Gürcü hükümdarlarını ve Ermeni burjuvazisini yenmeyi başarırsak, işte o zaman bütün Kafkasya proleterlerinin ve köylülerinin birlikte yapacağı genel kongre, Sovyetler iktidarını ilan edecek ve böylelikle yeniden Sovyetler Rusya'sı Cumhuriyeti'yle birleşmeleri ancak bu şekilde gerçekleşmiş olacak. Sizlere gereken desteği bulma konusunda yardımcı olabildiysem bundan mutluluk duyarım, bağlanmanın yollarını siz de bulabilirsiniz.*"(73)

Tüm bu karşılıklı cevap yazıları Moskova'da merkezi yayın organında yayımlanır. Bolşevikler tarafından *"köylü demokrasisinin önderi"* olarak tanımlanan Antranik Paşa, Sovyet yanlısı tutumuyla değerlendirilir ve aynı saflarda hareket etme kararı alınır.

Ancak Antranik Paşa'nın Bolşeviklerle ilişki kurması bölgeye yerleşmiş emperyalistleri rahatsız eder. Onun Şahumyan'la ilişkilerini geliştirmesi işlerine gelmez. Zaten devrim güçlerine karşı başlatılan saldırı ile Şahumyan yoldaşlarıyla birlikte katledilince Antranik Paşa'nın Bolşeviklerle yeniden ilişki kurması da engellenir, bu yüzden de onlardan kopuk hareket eder. O bir müddet daha, soykırım esnasında sağ kalan Türkiye Ermenilerinden oluşan kendi askerleriyle, emperyalizmin uşaklığını yapan gerici güçlere karşı mücadele yürütür. Özellikle gerici Musavatların bölgeye yaptığı saldırılara, oluşturduğu askeri güçle yanıt verir.

Antant devletlerinin iyice bölgeye yerleştiği dönem onlardan kopuk bir mevzide yer alması emperyalistleri rahatsız eder. Antranik Paşa onlarla aynı mevzide yer alma teklifini de reddeder. Oluşturduğu beş bin kişilik askeri gücüyle ilk başlarda yer aldığı Nahçıvan'dan Karabağ ve Zangezur'a geçer. Ancak Musavatlara karşı verdiği mücadele, İngilizler tarafından rahatsızlıkla karşılanır. Bunun sonucu kendisiyle temasa geçen İngilizler mücadeleyi bırakmasını ve ülkeyi bir an önce terk etmesini isterler.

"Karabağ'dan Zangezur'a dönen Antranik, Sünik dünyasından Ararat ovasına açılan yolları kapsayan Zangezur'da 1919 Şubat'ının sonuna kadar kaldı. O zamanlar, İngilizlerin diretmesi üzerine, Antranik Zangezur'dan uzaklaşmaya razı oldu. Antranik, İngiliz ordusundan subay Gibbons eşliğinde, askerleri ile birlikte Zangezur'dan Eçmiyatsin'e indi. Orada bir süre kaldıktan sonra da askerlerini dağıttı. Silah ve cephaneyi ise Patrik Beşinci Kevork'a devrederek Tiflis üzerinden yurtdışına çıktı."(74)

İngilizlerin çıkarları doğrultusunda hareket etmediği için onların

baskısı sonucu ülkesinden uzaklaştırılan Antranik Paşa, Avrupa üzerinden Amerika'ya göç ettirilir. Emperyalistlerin saflarında yer alınayan Antranik Paşa silahlı güçlerini dağıtır ve Ermenistan'dan uzaklaştırılır. Fransa'ya ve sonrasında Amerika'ya göç eder ama hiç mutlu değildir... Çünkü içinde yer aldığı mücadele koşullarından uzaklaştırılmıştır. Ve yerleştirildiği ülke, davasından koparıldığı ve onun için baskı unsuru oluşturan bir ülkedir. Tüm bu yaptırımlarla daha fazla yaşayamayan Antranik Paşa 1928'in Ocak ayında ölür...

Antant devletleri emperyalist emellerine ulaşmak için bölgede kendi denetimlerinde kukla hükümetler oluştururlar. Ermenistan'daki hükümet de Taşnaklar üzerinden oluşturulur. Diğer taraftan da Bolşevikler, kendilerine yönelik saldırılar ile saf dışı bırakılmak istenmiştir. Ama bu saldırılara karşı direnişle yanıt verilir.

Tüm bu saldırılar karşısında tüm Rusya'da olduğu gibi, Kafkasya'da da Bolşevikler yeniden örgütlenmeye giderek mücadelelerini devam ettirirler. Kafkasya'da katledilen Stepan Şahumyan yerine Gürcü asıllı Bolşevik Orjonikidze, Kafkasya sorumluluğuna getirilerek boşluk doldurulmaya çalışılır. Onun önderliğinde yeniden oluşturulan Kafkasya örgütlenmesi ile yerli ve yabancı gericiliğin saldırıları püskürtülmeye çalışılır. Tüm Rusya çapında Bolşevikler önderliğinde Kızılordu oluşturulur. Kızılordu Rusya'daki tüm ulus ve milliyetlerden işçi ve yoksul köylülerin bileşiminden oluşur. Böylece verilen mücadele, gerici saldırılara karşı sınıf bilinçli proletarya perspektifiyle askeri alana da kayar.

Antant devletleri askeri saldırılarıyla birlikte çıkarları doğrultusunda Kafkasya'da yeniden düzenlemelere giderler. Hatta bazı ülkelerin sınırlarını kendi emelleri doğrultusunda oluşturma girişiminde bulunurlar. Bu doğrultuda aldıkları kararı pratiğe yansıtmak isterler. İngilizler bazı Ermeni topraklarının Gürcü milliyetçileri tarafından Gürcistan sınırlarına dahil edilmesini ister. Bu hareketi yönlendirmek için Tiflis'te karargâh kurarlar. 1918'in sonlarına doğru İngilizlerin desteğindeki Gürcü Menşeviklerin saldırıları sonucu, kararlaştırılan Ermeni

köylerini kendi alanlarına katmak ve beraberinde bağnaz milliyetçi örgütler nezdinde Kafkas halkını gerici kulvara çekmek isterler. Bu minvalde, emperyalistlerin çıkarları doğrultusunda gerçekleştirilen saldırılar sonucu Lori yöresindeki Ermeni köyleri işgal edilmek istenir ve bu amaçla saldırıya geçilir. Gürcistanlı Menşevikler ile Taşnak Ermeniler arasında çatışma yaşanır. Bu ulusal hareketler aynı minvalde olmasına karşın pazar sorunu onları karşı karşıya getirir. Ama İngilizler bu çatışmayı durdurur ve onları kendi çıkarları doğrultusunda kullanır. Onları kendi güzergâhında yönlendirir. Buna mukabil Gürcü ve Ermeni Bolşevikler bu saldırıların ardında yatan emperyalist emelleri teşhir ederek, bu saldırılara karşı sınıf perspektifiyle Gürcü ve Ermeni proletaryası ve köylülüğün birlikte mücadelesini savunurlar. Sınıfsal karakterleri onların birlikteliği doğrultusunda kendi gerici ve uzlaşmacı burjuvazilerine karşı mücadeleyi öne çıkarır. Bu perspektif, emperyalist haydutlara karşı kendi yurtlarının bağımsızlığı için mücadeleyi de zorunlu kılmıştır. Bu perspektifle harekete geçen Lori köylüleri Ermeni Bolşeviklerin önderliğinde başkaldırırlar ve işgale karşı mücadele ederler. Bu mücadele kendi gerici burjuvazilerini de hedef alır.

Lori yöresindeki Ermeni köylülerinin direnişi üzerine, Antant devletleri "Barış Konferansı" yapma kararı alır. 1919 yılında, Ocak ayının 9-17 tarihinde yapılan konferans ile işgal edilen ve Gürcistan sınırlarına dahil edilen köyler ve araziler bu kez "tarafsız" bölge ilan edilir. Lori yöresinin Borçalu, Alaverdi, Uzunlar, Vorontsov bölgelerindeki 41 köy "tarafsız" bölge içinde yer alır. Ayrıca Borçalu bölgesinin sanayi alanları da bu bölgeye dahil edilir, Antant devletlerinin askerleri de bölgeye yerleştirilir. Bir İngiliz general de bölgeden sorumlu vali olarak atanır. "Bağımsız" bölgede yer alacak görevliler de Taşnak ve Menşevik hükümetler tarafından belirlenen komiserlerden oluşacaktır. Ama yönetim İngilizlerin Valisi tarafından yapılacaktır.

Antant devletlerinin baskısına karşı Gürcü asıllı Kafkasya sorumlusu Orjonikidze Bolşeviklerin tavrını şöyle belirtmiştir.

"Gürcistan ve Ermenistan halkları arasındaki ilişkilerde, tarih boyunca bugüne kadar iki kardeş halklar arasında hiçbir zaman savaş olmamıştır. –diye yazan G. K. Orjonikidze şöyle devam eder- Ama maalesef, sözüm ona sosyalist geçinen Menşeviklerin ve Taşnakların iktidara gelmeleriyle birlikte, daha şimdiden iki kardeş halklar arasında ölümcül kavgalar başlamış, bir parça toprak için, ne yazık ki, daha şimdiden yüzlerce Ermeni ve Gürcü proletaryasının ve köylülerinin kanları, İngiliz ticaretçilerini ve sanayicilerini memnun bırakmak için acımasızca akıtılmıştır ve bu durumdan yararlanmasını iyi bilen İngiliz emperyalistler, ***buraları tarafsız bölge ilan etmeleri için Menşevik ve Taşnak haydutlarını buralara sürme başarısını göstermiş*** (abç) *kısacası, kendi ellerine geçirmek istedikleri bölgeleri elde etmiş olmuşlardır."* (75)

Yöredeki köylüler bu işgal üzerine başlattıkları direnişi daha da yaygınlaştırırlar. Bu işgal onları yıldırmamış, aksine daha da aktif kılmıştır. Haklı oldukları inancıyla topraklarına yönelik saldırılara karşı aktif savunma direnciyle hareket etmişlerdir. Bu inanç onların gösterdiği direnişin panzehirini oluşturmuştur.

Lori yöresinde gelişen direniş giderek örgütlü bir hatta doğru kayar. 17 Ekim Devrimi sonrasında, merkezi önderliğe bağlı bölgesel özerkliğe geçilmesi sonucu oluşan, Ermenistan Komünist Partisi(Bolşevik), Lori Ermenilerinin mücadelesine önderlik etmeye başlar. 1920 yılının Aralık ayında giderek gelişen mücadele artık onların önderliğinde verilir. Lori köylülerinin bu direnişi hızla Ermenistan ile Gürcistan'ın birçok alanına doğru yayılır. Ermenilerle beraber Gürcü emekçiler de kendi burjuvazilerine karşı ortak tavır alırlar. Bu dönem artık İngilizler yöreden çekilmiş, onların yerini Gürcü Menşevikler almıştır. Artık mücadele doğrudan Menşeviklere yöneltilmiştir. Yöre halkı parti önderliğinde oluşan kızıl ordu saflarında yerlerini alırlar. Ve sonuçta bu mücadele 1921 yılının Şubat başında tam bir patlamaya dönüşür ve aynı ayın 14'ünde onların zaferiyle sonuçlandırılır. Geri çe-

kilen İngilizlerle birlikte Menşevikler de yenilgiye uğratılmıştır. Böylece emperyalistler tarafından nötrleştirilen bölgede tutulan Lori yöresi de Sovyetler Birliği'ne bağlı özerk Ermenistan Cumhuriyeti içerisinde yer almıştır.

Sovyet devriminin önderi Lenin'in konuyla ilgili değerlendirmesi de bu doğrultudadır. Bu nedenle alıntı uzun olmasına rağmen, önemi ve bizzat sorunun yaşandığı ülke devriminin önderine ait olması nedeniyle aktarıyoruz:

"*Üçüncü uluslararası sorun, Kafkasya'daki olaylardır. Orada son zamanlarda büyük gelişmeler olmuştur. Gerçi henüz ayrıntıları bilmiyoruz ama, bu olaylar büyük bir savaşın içinde olduğumuzu gösteriyor. Kuşkusuz, Ermenistan'la Gürcistan arasındaki çatışmadan rahatsızlık duyduk. Çünkü bu olaylar Ermeni-Gürcü savaşını, bir grup Rus askerin de katıldığı bir ayaklanmaya dönüştürdü. Bütün bunların sonucu şu oldu: Bize karşı dolap çeviren Ermeni burjuvazisi, henüz doğrulanmayan son haberlere göre, şimdiki halde, allak-bullak oldu, Tiflis'te Sovyet iktidarı kuruldu (Alkışlar.)* ***Ayaklanmanın, Gürcistan'la Ermenistan arasında bulunan ve Ermenistan'a ait olan, ancak Antant emperyalistlerinin rızasıyla Gürcistan tarafından işgal edilen nötr bölgede olduğunu biliyoruz.***(abç) *Menşevikler, özellikle Gürcü Menşevikler, Batılı devletlerden uzak düşmenin zararlarından söz ederken, genellikle, başka herhangi bir devletten daha güçlü olan Antant emperyalistlerini kastederler. Ama bazı beyaz muhafızlar, ileri kapitalistlerin, başka herhangi bir devletten daha hilekar olduğunu unutuyorlar ve kendi kendilerine şöyle diyorlar: Ermenistan, Ermeni köylüleri, vb., ya da harabedilen Sovyet Cumhuriyetiyle dünyanın birleşik emperyalist devletleri hiç bir olur mu? İleri kapitalist ülkelere dönelim. Dünyanın uygar güçleri onlardır. İşte Gürcü Menşevikler, kapitalistleri savunmalarını, bu çirkin savunmayı böyle haklı göstermeye çalışıyorlar. Üstelik tek demiryolunu, Ermeni köylülerin gıdalarını sağladıkları bu yolu da Gürcüler denetimleri altında bulunduruyorlar.*

Bu sorun üzerinde Gürcistan'la bizim aramızdaki telgrafları, demeçleri, protestoları okumaya kimsenin sabrı yetmez. Eğer Gürcistan'la aramızda bir barış anlaşması olsaydı, siyasetimiz, işleri olabildiği ölçüde sürüncemede bırakmak olurdu. ***Ne var ki, Ermeni köylüler, anlaşma sorununu böyle görmediler ve işler korkunç bir ayaklanmaya dönüştü. Ayaklanma Şubat başlarında patlak verdi, hayret verici bir çabuklukla yayıldı, yalnızca Ermeniler değil Gürcüler de katıldılar ayaklanmaya.***"(abç)(76)

Giderek gelişen bu ayaklanma Ermeni ve Gürcü Bolşeviklerin önderliği sonucu, hızla yayılmış ve onların zaferiyle sonuçlanmıştır.

Bolşeviklerin önderliğinde emperyalistlere ve yerli işbirlikçilerine karşı verilen iktidar mücadelesi sonucu gerici güçlere geri adım attırılmıştır. Örgütlenen ayaklanma ile burjuvazi alaşağı edilmiş, ablukası alt edilmiştir. Ayrıca Kızılordu da giderek her yörede emperyalistlere ve yerli işbirlikçilere karşı üstünlük sağlamaya başlamıştır. Yöreye de gelen Kızılordu tarafından, Ermenistan'da da İngiliz emperyalistleri ve Taşnaklar püskürtülmüş, iktidarlarına son verilmiştir. Önce Yerevan ve çevresi ele geçirilmiştir. Daha sonra İngilizlerin onayıyla Kemalistler tarafından işgal edilen Gümrü(Aleksandrapol) ve Zangezur yöreleri de Kızılordu tarafından Ermenistan sınırlarına dahil edilmiştir. Ayrıca yine Kemalistlerin işgali altındaki Gürcü şehri Batum da Kızılordu tarafından kurtarılır. Bu gelişmeleri daha önce Kemalizm bölümünde ayrıntılarıyla işlediğimiz için bu bölümde tekrar değinmiyoruz. Yukarıda ise Lori halkının aktif direnişi ve mücadelesine değinerek, sonuçta, Ermeni emekçilerinin sosyal kurtuluşa bağlı olarak ulusal özgürlüklerine nasıl ulaştıklarını vurgulamaya çalıştık.

Kafkas halkları, topraklarını işgal eden Antant emperyalistlerine ve uşaklarına karşı verdikleri mücadeleyle onların istilasından kurtulmuşlardır. Ulusal karaktere büründükten sonra Bolşeviklerin önderliğinde verilen mücadeleyle, sınıfsal kurtuluşla beraber ulusal özgürlüklerine de kavuşmuşlardır. Tarihlerinin önemli bölümünde Asya'nın

işgalci devletleri tarafından, onların tahakkümü altında tutulan Kafkas halkları, ulusal yapıya kavuştuktan sonra bu devletlerin ulusal baskılarına, katliamlarına ve soykırımlarına tabi tutulmuşlardır. Ancak Sovyetler Birliği'nin oluşumuyla ulusal özgürlüklerine ilk defa o dönem ulaşabilmiş, dillerini özgürce konuşabilmiş, eğitimlerini kendi dillerinde yapabilmiş, ulusal kültürlerini sosyalist sistem içinde sosyal yaşamlarına özgürce yansıtmış ve üretim ve tüketimde bölgesel olarak özerk bir tarzda yer alıp, ulusal yapılarını geliştirerek varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Ama Ermenilerin ulusal özgürlükleriyle beraber yazımızda üzerinde daha çok yoğunlaştığımız ve esas aldığımız sorun onların uğradığı soykırımdır. Bir toplum belli topraklarda ulusal ve toplumsal varlığını korurken ve günümüze değin varlığını devam ettirirken, başka bir devletin sınırları içerisindeki aynı ulusal karakteri taşıyan toplum, ulusal ve toplumsal yapısıyla maddi bir varlık olmaktan çıkarılmış ve yok edilmiştir. Böylesi bir acı olay yaşayan bu toplum dünya kamuoyu tarafından da bu özelliğiyle tanınmıştır.

Ermenilerle aynı akıbeti yaşayan onlarca ulus var olmuştur ve günümüzde de hala varlıklarını devam ettiriyorlar. Kafkasya'da ulusal yapıya ulaşmış üç toplum, asırlarca birlikte yan yana varlıklarını devam ettirmişlerdir. Onların ortak karakteri genelde baskı ve tahakküm altında kalmalarıdır. Ortaçağın feodal baskılarını ve sonraki ulusal baskıları birlikte yaşamışlardır. Bu ortak yanlarına rağmen belli bir tarihten sonra oluşan uluslaşma dürtüleri sonucu, aralarında çelişkiler de oluşmuştur. Bu çelişkileri burjuva bakış açısı türetmiştir. Ermenilerin uluslaşma ve beraberindeki yayılma hızı Kafkaslarda diğer ulus ve milliyetlere kıyasla daha hızlı olmuştur. Bu durum onları daha başka alanlara kaydırmış ve yerleştirmiştir. Beraberinde, daha hızlı gelişen Ermeni burjuvazisi de, yayıldığı o alanlarda Ermeni aleyhtarı milliyetçiliğe de zemin oluşturmuştur. Ama yanı başında yer alan Türkiye'nin saldırıları sonucu da, Türkiye sınırlarında olduğu gibi Kaf-

kasya'da da en fazla katledilen, yerleştiği topraklardan en fazla dağıtılan da Ermeniler olmuştur. Ermenistan'ın nüfusu ve sınırları bu nedenle birçok alanda tam netlik ve belirginlik de kazanmamıştır.

Konuya ilişkin yazar E.H.Carr, Stalin'den de aktarma yaparak şu görüşleri belirtir.

"*Başlıca üç milli grubu birbirinden ayıran etnik sınırlar birçok yerde tam belirlenmemişti. Özellikle nüfusu Türkiye tarafından sık sık zulme uğrayıp dağıtılan Ermenistan, bu bakımdan en çok zarar görendi. Gürcistan ve Azerbaycan'da, sonunda bilfiil kurulmuş olan Ermenistan'dakinden çok daha fazla Ermeni vardı; Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te başka herhangi bir şehirdekine oranla, daha çok Ermeni yaşıyordu ve Ermeniler Gürcülerden daha çoktu. Bu şartlar altında, milli düşmanlıklar, nispeten önemsiz Rus iktidara olduğu kadar, rakip milli gruba da yöneltiliyordu çoğu zaman. 1912'de şöyle yazıyordu Stalin:*

Eğer Gürcistan'da ciddi bir Rus aleyhtarı milliyetçilik yoksa, her şeyden önce, kitlelerde böyle bir milliyetçiliği körükleyecek Rus toprak beyleri ya da Rus büyük burjuvazi olmadığı içindir. Gürcistan'da Ermeni aleyhtarı milliyetçilik vardır, çünkü orada, küçük ve henüz güçlenmemiş Gürcü burjuvaziyi ezerek onu Ermeni aleyhtarı milliyetçiliğe iten bir Ermeni büyük burjuvazisi bulunmaktadır."(77)

Görüldüğü gibi kapitalizm koşullarında oluşan ulusal çelişkilerin merkezinde, ezilen statüde de olsa, farklı uluslara mensup burjuvazinin, mevcut pazarlara rakipsiz sahip olma dürtüsü yatmaktadır. Kapitalizm koşullarında burjuvazinin bu ideolojik hattıyla oluşan milliyetçilik, ulusal önyargı ve çelişkileri de ortaya çıkarır. Hatta öyle durumla da gelinir ki ulusal önyargının damgasını vurduğu milliyetçilik, o ulusları birbirlerine karşı karşıya getirir. Bunun nedeni de o ulusların burjuvazisi arasındaki pazar kavgasıdır. Pazarlara rakipsiz sahip olma dürtüsü sonucu, önce ulusların burjuvazileri birbirlerini yadsırlar. Pazarlara tek başına sahip olan veya hükmeden burjuvazi eme-

ğin yarattığı değerlere de rakipsiz sahip olacaktır. Bu pazar kavgası sonucu farklı burjuva sınıfların birbirlerine karşı milliyetçilik gelişir. Bu minvalde gelişen milliyetçilik, bir yerden sonra burjuvaziyi de aşıp tüm topluma yayıldığında çelişkiler burjuvazinin dışındaki sınıf ve katmanları da kapsamaktadır.

Ama ezilen ve sömürge ulusların kendi aralarındaki çelişkiler ile; ezen ulus burjuvazisiyle ezilen ulus arasındaki çelişki ve çatışma politik muhtevasıyla nitel olarak birbirinden de farklıdır. Daha önce değindiğimiz bu durum ulusal yapılar içerisinde burjuvazinin egemen olduğu ve öne çıktığı dönemdir.

Ama sosyalizm perspektifi öne çıktığında, ulusal önyargılar ve dar ve bağnaz milliyetçilik yerini, ortak sınıfsal ve toplumsal birlikteliğe dayalı bakış açısına bırakır. Nitekim Kafkasya'da ulusal sorun ve ulusal çelişkiler o sürecin pratiğinde hem burjuva perspektif, hem de sınıf bilinçli proleter perspektifiyle gündeme gelmiştir. Burjuvazinin öne çıktığı dönem öne çıkan milliyetçilik ile birbirlerini dışlayan halklar, proletaryanın öne çıktığı koşullarda ise enternasyonal ruh haliyle birbirleriyle kaynaşmış, iç içe geçmiş ve sorunlarını birlikte halledebilmişlerdir. Nitekim sosyalizm koşullarında Kafkasya'nın Ermeni, Gürcü ve Azeri halkı birlikte iç içe yaşarken, günümüz koşullarında birbirlerini yadsıyan, dışlayan hatta birbirleriyle çatışan duruma düşmüşlerdir. Onları bu ruh haliyle karşı karşıya getiren burjuva bakış açısıdır.

SOYKIRIMI YAPAN, REAYAYI SÖMÜREN DEVLETTİR

Gizlenme çabalarına karşın gündeme gelen bu sorunun bugünkü boyutuyla artık gizlenmesi mümkün değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, önceki devletin gerçekleştirdiği soykırım, Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından sahiplenilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti devleti, kendisinden önceki devletin işgale ve katliamlara dayalı tarihine sahip çıkan bir tutum sergilemiştir. Çünkü tümden tasfiye edemediği önceki devletin mevcut yapısından nitel olarak kopulmamıştır. Dolayısıyla onun gerici tarihine alternatif bir tarih oluşturmamıştır. Tersine o sürecin günümüze tekabül eden devamını teşkil etmiştir. Oysa ilerici bir süreçten geçen bir devlet, alternatifi olarak bağrından çıktığı bir önceki devletin gerici tarihine sahip çıkmaz. Çünkü o devletin bağrından, ona karşı verilen bir mücadelenin sonucu olarak doğmuştur. 1789 burjuva devrimiyle oluşan Fransız Cumhuriyeti, 1917 Ekim Devrimiyle oluşan Sovyetler Birliği ve 1949 devrimiyle oluşan Çin Halk Cumhuriyeti seçenek olarak çıktıkları Ortaçağ'ın bir önceki devletlerine sahip çıkmamışlardır. Çünkü mevcut yapıları bir öncekini yadsımıştır.

Dolayısıyla burada dikkati çeken nokta, önceki devletin esas icraatının, kendisine sahip çıkan TC devleti tarafından hep kamufle edilmek istenmesidir. Çarpıtılarak gündemde tutulan "Kurtuluş Savaşı"nın temel nedeni hep gündem dışı tutulmuştur. "Yunan'ı denize döktük," "vatan, millet, Sakarya," "Kurtuluş Savaşı" vb. hamaset nutuklarıyla, savaşın perde arkasını oluşturan Rumların ve Ermenilerin katliamı ve topraklarının gaspı hep gizlenmiştir. "Kurtuluş Savaşı" pazara rakipsiz sahip olmak dürtüsünün dışa vurumudur. Çarpıtma ve inkara dayalı yöntemle, hep gizlenen salt Türkleştirme, İslamlaştırma, Sünnileştirme hedefi iyice açığa çıkmıştır. Bu resmi tezler üzerinden ülke emekçilerinin sömürü ve baskısı da gizlenmeye çalışılmıştır. Ermeni soykırımının tamamlanması,

Rumların katledilerek topraklarından tecrit edilmesi, Alevi ve Kürt katliamları ve günümüze değin hala bu baskıların tüm boyutlarıyla sosyal pratikte sistemleşmiş bir tarzda devam etmesine rağmen, artık iyice dışa vurmuştur. Yakın döneme kadar resmi tezler üzerinden hep gündem dışı tutulan ve gizlenen Ermeni sorunu, artık deşifre olmuştur. Artık devlet tarafından gizlenmesi mümkün olmayan bir hatta oturmuştur.

Böylesi bir soykırımın uzun bir süreç gündem dışı tutulması, diaspora Ermenileri ile Türkiye halkının önemli bir bölümü arasında önyargılar da yaratmıştır. Soykırımla suçlanan devlet, Türkiye halkını da sömüren, ezen, baskı altında tutan iktidardaki sömürücü sınıfların devlet yapısıdır. Türk milliyetine mensup emekçiler ve devrim saflarında yer almış nice Türk, bu devletin baskısı altındadır. Türk milliyetinden nice insan bu bağnaz devletin baskısı ve saldırısına uğramıştır. İçlerinde katledilenler, hapsedilenler, her türlü saldırı ve baskılara karşı mücadeleyi göze alan Türk devrimciler ve tutarlı demokrat kesimlerin varlığı unutulmamalı ve saygı duyulmalıdır. Dolayısıyla Türk devletine takınılacak tavır, Türkiye halkı ve ileri kesimlerin dışındaki gericiliğin hedef alınmasıdır. Hayatın objektif gerçekliği bunu zorunlu kılmaktadır.

Tüm toplumlardaki her türlü baskının, katliamın ve soykırımların sorumlusu baskı aygıtını oluşturan devlet kurumudur. Çünkü her türlü politik kararlar devlet tarafından alınır ve sonra da sosyal yaşamda uygulamaya sokulur. Kararların alınması ve icraata yansıtılması için bu kuruma ihtiyaç duyulur. İstisnasız tüm sömürücü devletlerin böyle bir işleyişi vardır. Her devlet bu doğrultuda hareket eder. Lakin devlet tahlilini salt bu bakış açısıyla sınırlamak, devletin gerçek içeriğini tümüyle yansıtmaktan uzaktır. Devlet toplumun tüm katmanlarına mal edilir. Böylece toplum üstü gösterilerek devlete kutsal bir görününüm verilir. Bu baskı organı, egemen sınıflar tarafından bu bakış açısıyla otoriter bir güç olarak kitlelere böyle yansıtılır.

Oysa devlet denen kurumun tarihine bakıldığında, gelişme aşamasındaki toplum ne zaman ki kendi içinde sınıfların oluşumunu beraberinde getiriyor ve uzlaşmaz karşıtlıklar yaratıyor; beraberinde o koşullar dev-

let denen kurumun temellerini de atıyor. Sistem içi oluşan çelişkiler o kurumun maddi temellerini oluşturuyor. Bir önceki sınıfsız, komünal toplumun yerini sınıfların oluştuğu ve sınıf çelişkilerinin türediği topluma bırakması, devlet denen organın oluşumunu da beraberinde getiriyor. Her tarihi koşulda oluşan sınıflı toplumlar nitel olarak farklılıklar içerse de, ortak yan sınıfların ve sınıf çelişkilerinin varlığıdır. Devleti var eden uzlaşmaz sınıf çelişkileridir. Devlet, egemen sınıfın çıkarlarını yansıtan bir kurum olarak ortaya çıkar. Ve ezen ve sömüren sınıfın ezilen sınıf üzerindeki baskı aygıtını oluşturur. Lenin konuyla ilgili Engels'ten şu aktarmayı yapar.

"*Devlet, sınıf çelişkilerini dizginleme gereksiniminden doğduğu için; ama aynı zamanda bu sınıfların çatışmasının ta ortasında doğduğu için, o, kural olarak en güçlü, iktisaden egemen sınıfın devletidir ve onun sayesinde siyaseten de egemen sınıf haline gelir ve böylece ezilen sınıfı bastırmak ve sömürmek için yeni araçlar elde eder...*"(78)

Yukarıda belirtildiği gibi iktisaden egemen olan sınıf, siyasi egemenliğini de devlet denen kurum sayesinde oluşturur. Egemen sınıf(lar), kendi sınıf çıkarlarını savunan devlet üzerinden toplumun ezilen sınıf(lar)ı üzerinde tahakküm kurar. Oluşan her devlet her toplumda bu işleyişle hareket eder. Devleti var eden bu iç olgudur. Tarih sahnesine içteki sınıf çelişkilerinin oluşmasıyla ortaya çıkan devletin rolü beraberinde, dış alanlara kadar yansır. İzlenen dış politika iktidardaki sınıfın çıkarları doğrultusunda belirlenir. Bu nedenle çeşitli devletlerin çıkar çatışması beraberinde devletler arası savaşları da getirmiştir. Ama bu dış çatışmalarda da devlet, iktidardaki sınıfların çıkarları doğrultusunda hareket eder. Çağımızın en büyük katliamlarına neden olan 1. ve 2. Paylaşım Savaşlarını başlatan emperyalist devletler, kendi tekelci burjuvazilerinin uluslararası çıkarları için savaşmışlar ve onları temsil etmişlerdir. Bu savaşlarda katledilen on milyonlar ise emekçi sınıflara mensup halklardır. Tabi ki bu gerici savaşların gerçek muhtevası hep kamufle edilmiş ve çarpıtılmış, ulusal yaftalarla da tüm toplumun çıkarına gösterilmiştir. Kısacası, çıkan gerici savaşlarla, devletin içteki sınıf

mücadelesindeki gerici rolü yadsınamaz.

Ayrıca her çağda olduğu gibi, çağımızda da gerici devletlere karşı alternatif devletler de oluşmuştur. Geçmişin feodal devletine karşı, nasıl ki bir dönemler burjuva devleti ilerici mevzide yer almışsa; gericileşen burjuva devletine karşı sosyalist devletler alternatif zeminde yer almışlardır. Her şeyde olduğu gibi, diyalektiğin işlerliği bir sistemi ve devlet yapısını göreli olarak ilerici kılarken, sürecin tarihsel gelişimi sonucu yüklenen rollerin yer değiştirmesini de beraberinde getirir. Artık misyonunu tamamlayan ilerici yapı bu niteliğini kaybeder ve gerici alana kayar. Artık statükocudur. Mevcut statükoyu korumak için de giderek saldırganlaşır. Ama iradesi dışında kendi zıddını oluşturan geleceğin ilerici perspektifinin oluşumunu ve gelişimini de engelleyemez. Kapitalizm ile sosyalizmin tarihsel süreç içerisinde yer değiştirmesi, tarihsel materyalizmin bu yasasıyla açıklanabilir.

Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu devleti ile günümüz TC devleti iktidardaki hakim sınıfların devleti olmuştur. Emekçi sınıfların sömürüsü devlet üzerinden baskı oluşturularak yerine getirilmiştir. Emekçi sınıflar üzerinden elde edilen ürün-rant, devlet mekanizması üzerinden sömürücü sınıflara aktarılır. Bu sömürü toplumdaki her türlü baskının da dayanağını oluşturur. Dolayısıyla baskı altındaki emekçi sınıflar hiçbir baskı ve sömürünün sorumlusu olamaz. Tersine tüm bu baskıların muhatabıdırlar. Dolayısıyla Türk emekçi sınıfları Ermeni soykırımının sorumlusu değildirler. Çünkü soykırımı yapan devlet emekçi sınıfları temsil eden devlet değildir. O devlet onları sömüren sınıfların çıkarlarını yansıtan ve onlara hizmet eden gerici bir devlettir. Doğası gereği, o sürecin çoğunluğunu oluşturan yoksul Türk köylülerini ve şehirdeki işçileri, memurları, esnafı da içeren tüm emekçileri de baskı ve yaptırım altında tutmuştur. Kırsal alanda köylülerin ürettiği artı ürüne, haraççı devlet tarafından hep el konulmuştur. Mevcut sistemin tefeci egemen sınıflarının sömürüsü ve devlet giderleri hep bu minvalde karşılanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun temsil ettiği egemen sınıflar, bizzat devlet bünyesi içerisinde yer alan sınıflardır. İmparatorluk, dönemin egemen

sınıflarını doğrudan yönetici olarak kadim devlette bir araya getirmiştir. Bizzat içinde yer aldıkları devlet nezdinde, iktidardaki sınıfları padişah ve saray çevresi, ordu kesimi ve ulema kesimleri oluşturuyordu. Bu sınıflar aynı zamanda devleti yöneten kesimi oluşturuyorlardı. Devletin işleyişi, yasaları ve tüm politik hattı bu yönetici sınıflar üzerinden sevk ve idare edilirken, köylülerin ve zanaatkar kesimin ürettiği artı ürüne de, bu devlet bünyesindeki sömürücü sınıflar tarafından el konuluyordu. Devletin yönetimi de bu sınıflar tarafından yapılmıştır. Toplumun çoğunluğunu oluşturan dönemin reayası, böylece sömürülüyor ve sosyal ve siyasal baskı ve yaptırım altında da tutuluyordu. Fikret Başkaya da köylülüğün durumunu şöyle belirtiyor.

"*Reayanın toprağı tasarruf hakkı mirasla babadan oğula geçerdi. Toprağı bu şekilde tasarruf etme karşılığında köylü(reaya), devlete daha önce sözünü ettiğimiz farklı adlar altındaki haracı ödemekle yükümlüydü. Devlet, doğrudan üretici olan köylünün (reayanın) sosyal artık ürününe haraç biçiminde el koyuyordu. Devlet, bu şekilde haraç alma hakkını köylüye sağladığı 'korumaya' ve 'güvenliğe' dayandırıyordu. Reaya silah taşıyamaz, toprağı terk edemez ve hep reaya olarak kalırdı. Osmanlı yönetici sınıfının adamları bunu 'reaya oğlu reayadır' biçiminde ifade ederlerdi. Köylü toprağın özel mülkiyetine sahip olmadığı için, 'basit yeniden üretim' aşamasının ötesine geçmesi mümkün değildi. Bu da geleneksel yapının yeniden üretimini ve devamlılığını sağlıyordu.*"(79)

Yukarıda bir kez daha belirttiğimiz gibi Osmanlı toplumunun ezici çoğunluğunu köylüler oluşturmuştur. Köylülerin topraklarını terk edememeleri ve ürettikleri ürünün önemli bölümüne el konulması katmerli baskı ve sömürüden başka bir şey değildir. Köylülerin ürettikleri ürünlerin gaspı ile birlikte vergi adı altında haraç da toplanırdı. Var olan devlet bunları da sömürü ve tahakküm altında tutmuştur. Dönemin köylüsü çalıştığı toprağın dışına çıkamazdı. Çünkü çalıştığı toprağı belirleme hakkı yoktu. Reayanın çalıştığı toprağın mülkiyeti tümden dönemin devlet mülkiyetindeydi. Köylü toprağa bağımlı tarzda çalışır ve haraç kesilirdi. Sadece babadan oğula toprağın tasarruf hakkı vardı. Dolayısıyla köy-

lünün çalıştığı toprağı belirleme hakkı yoktu. Kısacası reaya böylesine katmerli sömürüyle birlikte sosyal konumuyla da tahakküm altındaydı.

Dolayısıyla devletin bu tarz baskı ve sömürüsü altında olan köylüler, esnaf ve zanaatkarlar devletin baskı ve katliamlarının sorumlusu olamazlar. Çünkü o devlet onları da hedef almıştır. Devletin hedefi durumunda olan dönemin köylüleri Ermeni soykırımının sorumlusu değildir. 1915 soykırımını yapan sürecin egemenleri ve bizzat içinde yer aldıkları devlettir. Soruna sınıfsal perspektifle bakıldığında bu gerçeklik açıkça görülmektedir. Gizlenen, inkar edilen, çarpıtılan bir jenosidin objektif olarak açığa çıkarılması ve mahkum edilmesi bu gerçeğin tüm boyutuyla deşifre edilmesiyle mümkündür. Bir önceki devletin soykırımına sahip çıkan mevcut devlet, kitleleri devamlı kendi güdümünde tutmak istiyor. İktidarda olmanın avantajıyla sorunu çarpıtırken her zaman olduğu gibi, din ve milliyetçilik ile yaratılan önyargıları devamlı canlı tutmaya devam ediyor. Kitle desteğini almak için bu önyargılara ihtiyaçları vardır. İhtiyaç duydukları bu atmosferi bu nedenle canlı tutuyorlar. Onlar kendi karakterlerini yansıttıkları kitleleri etkilerken, aynı zamanda onları yabancılaştırıyorlar. Böylece onlar üzerinde etki yaratabiliyorlar. Bu konuda hala onlar üzerinde etkilidirler. Ama diğer taraftan kitlelerin ileri kesimleri içinde sorunu nispeten daha gerçekçi tarzda görenler de vardır. Çözülmeyen sorunlar mevcut düzeni giderek sarsmaktadır. Sosyal pratiğin çelişkileri giderek kemikleşiyor ve eskiye kıyasla gizlenmekte zorlanılıyor. Bu kemikleşme beraberinde bir dönemin tabularını da artık deşifre ediyor. İleri emekçi kitleleri artık kendi deney ve tecrübelerini daha açıktan görebilecekleri sürece de sokuyor. Kısacası mevcut durum olumlu ve olumsuz yansımalarıyla iç içe varlığını sürdürüyor. Burada sorun mevcut sürece müdahale edecek örgütsel durumun daha da geliştirilmesi ve mücadelenin daha ileri alanlara kaydırılması sorunudur. Bu sorun başlı başına bir konu olduğu için burada daha fazla ayrıntıya da girmiyoruz.

ERMENİ SORUNUNUN BUGÜNKÜ BOYUTU

Bir asra yakın geçmişi olan Ermeni sorunu yer aldığı gündeme iyice yerleşmiştir. Geçmiş yüzyılın başlarında yapılan soykırım girdiğimiz yeni asırda gündemdeki yerini korumuştur. Oysa Ermeni sorunu uzun bir dönem gündem dışıydı. Ülkemizde hep gündem dışı tutulan sorun, resmi düzeyde kamuoyuna yansıtılmaktan özenle kaçınılmıştır.

Diğer taraftan da Ermeniler alcyhine uç boyutlarda önyargıya dayalı değer yargıları türetilmiştir. Alcyhlerinde yaratılan bu önyargılarla toplumdan giderek tecrit edilmişlerdir. Devlet suçluluk psikozuyla hareket ederek soykırımı mümkün mertebe gündem dışı tutmuştur. Devletin bu tavrı kendisini gizleyen suçlunun ruh haline tekabül etmektedir. Aksi takdirde tarihsel bir olayı gizlemenin izahı yoktur. Ama açığa çıkan gerçekler bu tarihi deşifre etmektedir. Bu gerçeklik artık iyice açığa çıkmıştır. Ermenilerin akıbeti artık ortadadır. Soykırıma kadar yansıyan en katmerli baskıları içermektedir. Nitekim tüm bu baskılar onları yığınlar halinde göçe zorlamıştır. Bir dönemler dedelerinin doğup büyüdüğü, öldüğü topraklarda artık günümüzde hemen hemen hiç Ermeni kalmamıştır. İstanbul'da ise 50-60 bin civarında Ermeni kalmıştır. Bu sayı ise jenosit öncesiyle kıyaslandığında artık sembolik bir rakamdır.

Yine de Anadolu'da ilk dönemler bazı illerde, eski kuşaklar tarafından "gerçeğe daha uygun tarzda" Ermenilerin gerçek durumu anımsanırdı. "Ermeni Kırımı," o dönemi yaşayan yaşlı Türk ve Kürtlerin nostaljik hatıralarında yer almıştır. Ama resmi ideolojinin inkarcı ve baskıya dayalı atmosferi nedeniyle o "kıyımla ilgili hatıralar" yaşlı kuşağın kendi içinde sınırlı kalmıştır. Eski kuşak yok oldukça sorun

giderek gündemden düşmüştür. Bu doğrultuda yaratılan ruh haliyle resmi ideoloji giderek egemen kılınmıştır. Gerçekleştirilen soykırım sonraki kuşakların belleğinden hep gizlenmiştir.

Ama günümüzde sorun artık bu gizemini kaybetmiştir. Bir dönemler gündem dışı olan Ermeni sorunu artık gündemde yer almaktadır. Onlarca yıl gizemli tutulan tarihi gerçeklik artık kendisini dayatmış ve gündeme oturmuştur. Artık sorun devlet tarafından gündem dışına itilememektedir. Önceleri inkar edilen soykırım, tarihin objektif dayatması sonuca daha belirgin olarak açığa çıkmıştır. Artık gizlenemeyen tarihi gerçeklik, bu sefer çarpıtılarak "tehcir" yaftasıyla meşru gösterilmek istenmiştir. Çizilen Misak-ı Milli sınırları içindeki tarihi haksızlıklar gündemi iyice zorlar olmuştur. Katliam, inkar, çarpıtma ve tüm bunları meşru gösterme girişimi artık açığa çıkan gerçeklik karşısında eski direncini kaybetmiştir. Bunun sonucu olarak da Ermeni sorunu, sürecin gündemine iyice oturmuştur. Elbette ki bu şoven ve inkarcı bir iktidarın, gündemde alan mevcut gerçekliği kendiliğinden kabul edeceği anlamına gelmemelidir. Egemen sınıflar kitlesel boyuttan çıkmış Ermeni soykırımından daha çok, Kürt ulusal sorunu ve Alevi sorununu çarpıtacak ve yüklediği kılıflarla kendi denetiminde düzen içinde tutmaya çalışacaktır. Gericiliğin mayasında bu vardır. Elbette ki mevcut düzen içinde her türlü baskıya karşı mücadele zorunludur. Düzen içi demokratik haklar bu mücadeleler sonucu elde edilebilir. Ama bu mücadele, sorunu üreten sistemin tasfiyesini de hedef almalıdır. Aksi takdirde sistem içine hapsedilen sorunların giderek daha da kronik boyutlara ulaşması demektir.

Bir önceki yüzyılda Ermenilerin kitlesel boyutlarda nasıl katledildiklerini ve yok edildiklerini gördük. Soykırımın inkar edilmesi, sorunu yok etmediği gibi daha da gündeme yerleşmiştir. Çünkü soruna objektif yaklaşılmamıştır. Yaklaşılmadığı müddetçe de tüm çıplaklığı yerini koruyacaktır. Bunun için de soruna devrimci perspektifle bakmak gerekir. Geçmişte olan bir soykırıma net tavır takınırken, içinde

bulunduğumuz günümüz koşullarından da kopuk olunmamalıdır. Geçmişteki her türlü haksızlığa, baskıya, katliama, soykırıma takınılan tavır, günün objektif koşullarına uygun olmalı ve geleceğe dönük perspektifle verilmelidir. Kısa ve özlü de olsa aşağıda belirttiğimiz görüşler bu minvaldedir.

Soykırımı Lanetliyoruz: Yukarıda müteakip defalar belirttiğimiz gibi soykırımı ve katliamları haklı kılacak hiçbir gerekçe olamaz. Geçmiş yüzyılın ilk soykırımı için de bu geçerlidir. Ermeni soykırımını inkar etmek için hiçbir neden gösterilemez. Böyle bir girişim soykırımı haklı kılmaktan başka bir anlam taşımaz. Böylesi bir tavır soykırımı onaylamaktır. Ermeni soykırımı dışında tüm soykırımları ve katliamları da haklı görmek demektir. Hiçbir mazereti olmaksızın Ermeni Soykırımını lanetliyoruz ve kınıyoruz. Yaşadığımız topraklarda gerçekleştirilen ve Ermenilerle beraber Süryanileri ve Ezidi Kürtleri de hedef alan bu soykırımı kınıyoruz. Tüm bu saldırı furyası içerisinde yer alan, Kürtleri ve Alevi mezhebini hedef alan katliam ve saldırıları da lanetliyoruz.

Ermenileri Anıyoruz: Yapılan soykırımla yaşadıkları topraklardan yok edilen Ermenileri saygıyla anıyoruz. Toplumsal bir yapı olarak yaşadıkları topraklardan katledilerek tasfiye edilen bu toplumu, insanlığın belleklerinde tarihsel olarak yaşatmalıyız. Tarihsel bir haksızlığa karşı objektif ve kararlı tavır almanın ön koşulu bunu gerektirir. Kronikleşmiş sorunun gündemde tutulması yukarıda belirttiğimiz gibi topraklarından koparılan ve yok edilen bir toplumun anılmasın hizmet etmelidir.

Ülke Ermenilere Açıktır: Soykırımın teşhir edilmesi, kınanması ve mahkum edilmesi zorunludur. Gelecekten yana tavır bunu gerektirir. Ermeniler soykırım sonucu eski topraklarından yok edilmişlerdir. Ama, dünya çapında diaspora oluşturmuşlardır. Bu diaspora atalarının jenositle yok edilmesini unutmamıştır. Ermeni diasporasını, reddedilen soykırım oluşturmuştur. Haleti ruhiyesi soykırıma göre

oluşmuştur. Soykırım olmasaydı ermeni diasporası bu minvalde oluşmazdı. Bunun sonucu soykırım mahkum edilmeli ve ülke toprakları Ermeni diasporasına kayıtsız, şartsız açık olmalıdır. Ermeniler ülkemize gelebilmeli ve soykırımın mahkum edildiği koşullarda özgürce hareket edebilmeli. Halklar arasında oluşturulan önyargılar böylesi enternasyonal bağlarla yıkıma uğratılabilir ve köklü müdahale de bu koşullarda yapılır.

Demokratik Tavır Takınılmalıdır: Ülkenin Ermenilere açılması, suni dürtülerle yapay ulus oluşturulması anlamına da gelmemelidir. Ermeniler Türkiye sınırları içerisinde artık ulusal bir yapı değildirler. Soykırımla ulus niteliklerini kaybetmişlerdir. Artık İstanbul ilinde azınlığa tekabül eden milliyet konumundadırlar. Eskiden olduğu gibi, yaşadıkları topraklarda çoğunluğun oluşturulmasına tekabül eden ulusal konumlarını soykırım sonucu yitirmişlerdir. Ulus, yaşanan topraklarda belli bir nüfusun, ulusal karakter taşıyan ve varlığını hissettiren toplumsal bir yapı oluşturmasını zorunlu kılar. Ermeniler artık mevcut durumlarıyla, böylesi bir potansiyel konumdan yoksundurlar.

Dolayısıyla böylesi bir girişim o topraklardaki halkların ulusal konumlarını hedef alır. Nesnel gerçeklikle bağdaşmaz. Ama tüm bu gerçeklik yukarıda belirttiğimiz gibi, o toprakların Ermeni diasporasına da kapalı tutulması anlamına gelmemelidir. Tersine açık olmalıdır. Bu açıklık jenosidin mahkumiyetini içermelidir. Objektif gerçekliğe uygun demokratik tavır takınılmalıdır. Geçmiş bir jenosidin yarattığı nostaljik duygulara sahip Ermenilere ülke topraklarının böylesi bir ruh haliyle açık tutulması, onların geçmişe ilişkin duygularını da tatmin edecektir. Halklar arasındaki önyargıların giderilmesine hizmet edecektir. Bundan dolayı diaspora içerisinde yer alan Ermenilere ülke toprakları da kararlı bir şekilde açık tutulmalıdır.

Resmi Soykırım Günü: Yaşadığımız devlet bilindiği gibi Osmanlı tarihine olduğu gibi sahip çıkmaktadır. Sahip çıkılan süreç şe-

riatla yönetilen devletin geçmişidir. Dolayısıyla Ermeni soykırımını da bu nedenle kabul etmeyip "tehcir" yaftasıyla değerlendirmektedir. Bu onun gerici konumundan ileri gelmektedir. Bu nedenle TC'den soykırım karşısında objektif tavır beklemek mümkün değildir. Dolayısıyla bu devlet Ermeni soykırımını resmi olarak kabullenmez ve tanımaz. Ancak ileri ve alternatif bir devlet kurumu soykırımı resmi olarak mahkum eder ve resmi soykırım günü ilan eder. Ayrıca başta eğitim sistemi olmak üzere, resmi kurumlar üzerinden soykırım gerçeği kitlelere iletilerek kavratılabilir. Kitlelere verilen yanlış bilgiler böyle giderilebilir. Her şeye karşın devrimci, demokratik güçler mevcut süreç içerisinde, soykırıma karşı da net ve kararlı tavır takınmalıdırlar. Soykırım mahkum edilmeli ve etki alanı içerisindeki kitlelere dönük kampanyalar yürütülmelidir.

Yerel Bazı Alanların Ermeni İsimlerle Anılması: Ermenilerin katledildiği veya zorla göç ettirildiği Ermeni yerlere, Ermenice isimleri geri iade edilmelidir. Ya da soykırımın daha sancılı boyutlar ile gerçekleştirildiği bazı il ve yerel alanların isimlenin kullanılması ile de geçmiş Ermeniler anılabilir. Böylece gerici sistemin, Ermeniler ile diğer milliyetlerden ülke halkı arasında yarattığı duvarlar yıkılabilir. Ve onlar arasında oluşturulan geri değer yargıları tasfiye edilebilir. Elbette ki bu oluşum da mevcut düzenin köklü ve nitel değişimiyle söz konusu olabilir. Ancak yine de bu süreç içerisinde de, bu hedef doğrultusunda çaba sarf edilebilir.

Yukarıda kabaca sıraladıklarımız elbette ki daha da netleştirilerek gündeme gelebilir. Gelen maddeler daha da çoğalabilir. Ayrıca içerikleri daha da genişletilmeli ve tarihsel bir haksızlığa objektif bir tarzda müdahaleyi içermelidir. Sorun bugün aldığı boyut çerçevesinde ele alınmalıdır. Alternatif olarak da gericiliğe ve onun her türlü baskıya tekabül eden icraatları karşısında takınılacak tavır, geleceğe dönük nesnel süreci içermesini zorunlu kılar. Ermeni sorunu da bu mantaliteyle ele alınmalıdır. Yukarıda ayrıntılarıyla değindiğimiz Er-

menilerin tarihi de bu durumu içermektedir. Ermeni soykırımında olduğu gibi benzeri durumlar için de bu geçerlidir. Bunun için de ulusal işgallerin, ulusal katliamların ve hala devam eden bu baskı ve saldırıların tümden ortadan kaldırılması ancak bu şartlarda mümkün olur. Daha açık bir deyimle sorunun köklü çözümü eski rejimin köklü tasfiyesiyle mümkündür. Bununla ilgili de ayrıntılara değindik.

Amacımız gerçekliğin açığa çıkarılmasına hizmet etmeyi içermektedir. Soruna bu minvalde değindik. Bununla bağlantılı olarak farklı milliyetlerden oluşan ülke halkımızın arasında oluşturulan çelişkilerin de yok edilmesidir. Bu çelişkilerin gündemde tutulması aynı zamanda halka da kavratılmasını içermelidir. Halk arasındaki çelişkilerin giderilmesi mümkündür. Bunun için gereken önkoşul, dün ve bugün çeşitli milliyetlerden ülke halkı arasında oluşturulan dini ve ulusal kutupların tamamen yıkıma uğratılmasıdır. Ve bu gerici emeller doğrultusunda oluşturulan önyargıların bertaraf edilmesidir. Nesnel gerçeklik bunu gerektirmektedir. İktidardaki gerici sınıflar tüm saldırganlığıyla sorunu aksi hatlara çekmek isteseler de, onlar de hedeflerine ulaşamamaktadırlar.

Dolayısıyla iktidardaki egemen sınıflardan soykırımı kendiliğinden mahkum etmeleri beklentisi subjektif bir beklentidir. Bugünkü egemen sınıfların ve mevcut devlet aygıtının, soykırımı gerçekleştiren devlet yapısının devamı olduğu gerçeğinin göz ardı edilmesidir. Bu devlet, ideolojik, politik hattı ve devlet kurumlarıyla, soykırımı yapan İTC'nin devamı niteliğindedir. Soykırım temeli üzerine oluşmuş bir devletten böyle bir beklenti gaftan başka bir şey değildir. Dolayısıyla bu doğrultuda mücadele edilmelidir. Her şeyde olduğu gibi bu sorunun köklü çözümü de bu tarzdaki mücadele sonucu olacaktır.

Dipnotlar

1) Marks, Kapital I, sf.668
2) Stalin'den aktaran, İbrahim Kaypakkaya, Seçme Yazılar, sf.259,
3) age, sf.260
4) age, sf.261
5) Robert Montron, Osmanlı Tarihi, sf.37
6) age, sf.90
7) Lenin, Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları, sf. 60
8) Lenin, Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, sf. 60-61
9) age, sf.52-53
10) Stalin'den aktaran, İbrahim Kaypakkaya, Seçme Yazılar, sf. 266
11) Recep Maraşlı, Ermeni Ulusal Demokratik hareketi ve 1915 Soykırımı,
sf.169
12) İbrahim Kaypakkaya, Seçme Yazılar, sf.283
13) Lenin, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, sf.51
14) age, sf.49
15) M.Kalman, Batı Ermenistan ve Jenosit, sf.65
16) age, sf.66
17) Stalin, Leninizm'in Sorunları, sf.73
18) Arsen Avagyan, Ermeniler ve İttihat Terakki Cemiyeti, sf.23
19) age, sf.26
20) Gaidz F. Minassian, Ermeniler ve İttihat Terakki Cemiyeti, sf.157
21) Lenin, Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, sf.33
22) Fikret Başkaya, Yediyüz, sf. 261
23) age. sf. 263-264
24) M. Kalman, Batı-Ermenistan ve Jenosid, sf.83
25) Arsen Avagyan, Ermeniler ve İttihat Terakki Cemiyeti, sf.66
26) Sasuni'den aktaran M. Kalman, Batı Ermenistan ve Jenosid, sf. 81

27) Arsen Avagyan, Ermeniler ve İttihat Terakki Cemiyeti, sf.99
28) age, sf.119
29) Taner Akçam, Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu, sf.106
30) ATİK Konseyi Bülteni
31) Taner Akçam, Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu, sf.107
32) Taner Akçam, İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu, sf.235-237
33) age, sf.248
34) age, sf.251-252
35) M.Kalman, Batı-Ermenistan ve Jenosid, sf.116
36) age, sf.134
37) Taner Akçam, Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu, sf.23
38) Lenin, Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, sf.53
39) İbrahim Kaypakkaya, Seçme Yazılar, sf.306
40) Lenin, Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları, sf.301-302
41) Derleyen Ragıp Zarakolu, Sivil Toplumda Türk-Ermeni Diyalogu, sf.175
42) Taner Akçam, Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu, sf.151
43) Vikipedi Ansiklopedisinden aktarma, H. İzzettin Dinamo, c.7, sf.219
44) Arsen Avagyan, Çerkesler, sf.197, A.Fuat Cebesoy'dan aktarma
45) Fikret Başkaya, Yediyüz, sf.302
46) İbrahim Kaypakkaya, Bütün Yazılar, sf.196
47) Recep Maraşlı, Ermeni Ulusal Demokratik Hareketi ve 1915 Soykırımı, sf.265
48) Taner Akçam, İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu, sf.515-516
49) age, sf.309
50) Sarkis Seropyan, Agos Gazetesi Yazarı
51) Vikipedi Ansiklopedisi, Varlık Vergisi Bölümü
52) Antranik Çelebyan, Antranik Paşa, sf.349
53) Fikret Başkaya, Yediyüz, sf.305
54) Taner Akçam, İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu, sf.591

55) Hayk Kazaryan, Osmanlı İmparatorluğu ve Ermeni Sorunu, sf.142
56) Samvel Digrani Alihanyan, G.K. Orjonikidze ve Ermenistan'da Sovyet
İktidarının Kuruluşu, sf.51
57) age, sf.56-57, Lenin'den aktarma
58) Vikipedi, Gümrü Antlaşması
59) Taner Akçam, İnsan hakları ve Ermeni Sorunu, sf.518-519
60) Stalin, Milli Demokratik Devrim, sf.70
61) age, sf.90
62) Derleyen Ragıp Zarakolu, Sivil Toplumda Türk-Ermeni Diyaloğu, Henri Alleg'in Açılış Konuşması, sf.34-35
63)Recep Maraşlı, Ermeni Ulusal Demokratik Hareketi ve 1915 Soykırımı,
sf.247
64) Antranik Çelebyan, Antranik Paşa, sf.271
65) M.V. Arzumanyan, Kafkasların Lenin'i Stepan Şahumyan, sf. 482
66) Stalin, Eserler cilt15, sf. 259
67) Partizan Dergisi, sayı 63, sf. 117
68) age, sf. 117
69) M.V. Arzumanyan, Kafkasların Lenin'i Stepan Şahumyan, sf. 431
70) age, sf. 553
71) age, sf. 7
72) Partizan Dergisi, sayı 63, sf. 94
72) age, sf. 95
73) age, sf.
74) Antranik Çelebyan, Antranik Paşa, sf.312
75) Samvel Dikrani Alihanyan, Orjonokidze ve Ermenistan'da Sovyet İktidarının Kuruluşu, sf.89
76) Lenin, Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları, sf.358-359
76) E.H.Carr, Sovyet Rusya Tarihi Bolşevik Devrimi, sf.311
78) Lenin, Seçme Eserler, cilt 7, sf.24
79) Fikret Başkaya, Yediyüz, sf.115

Geçen yüzyılın başlarına tekabül eden tarihsel bir gerçeklik olarak Ermeni Soykırımı, uzun bir dönem, soykırımı gerçekleştiren Osmanlı İmparatorluğu ve sonraki takipçisi TC ile emperyalist efendileri tarafından geçtiğimiz yüzyılın uzunca bir sürecinde dünya halklarından gizlenmiştir.

Ancak yakın bir döneme kadar Türkiye toplumunda da tabu olan bu soykırım, artık bu boyutun dışına çıkmıştır. Köhneyen sistemin ve giderek derinleşen çelişkilerin dayatması sonucu bir döneme kadar gizlenen soykırım artık açıktan gündemde yer almaktadır. Tüm resmi inkarlara rağmen soykırım gerçeği artık eskisi gibi kamufle edilememektedir.

ISBN 978-975-7919-55-1
9 789757 919551